

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МАРІЇ СКЛОДОВСЬКОЇ-КЮРІ
УНІВЕРСИТЕТ ОРАДІ**

**РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ:
ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ
ПЕРСПЕКТИВИ**

*Матеріали XII Міжнародної наукової конференції
(Чернівці, 28 червня 2022 р.)*

Чернівці
Мехнодрук
2022

УДК 321.01(4)(08)

Р 64

Редколегія видання:

Проф., д. пол. н. А. М. Круглашов – науковий редактор
Проф., д. пол. н. Н. Ю. Ротар – заступник наукового редактора
Проф., д. пол. н. В. І. Бурдяк – член редколегії
Проф., д. пол. н. Є. П. Юрійчук – член редколегії
Доц., к. пол. н. М. М. Гуйтор – член редколегії
Доц., к. пол. н. С. М. Швидюк – член редколегії
К. пол. н. І. О. Равлик – член редколегії
К. пол. н. І. В. Цікул – відповідальний секретар

International Editorial Board

BALUK Valenta – doctor habil., Professor, Maria Curie-Skłodowska University, Lublin, Poland – Head of the Committee
DELCAMP Alain – Doctor, Honorable Secretary General, Senate of France, Paris, France
AMARAL Carlos Pacheco – doctor, Professor, University of Azores, Ponta Delgada, Portugal
DIRDALA Lucian-Dumitru – doctor, Center of European Studies, Alexandru Ioan Cuza University, Iasi, Romania
JURAWSKI vel Grajewski Przemysław Piotr – doctor habil., Professor, University of Lodz, Poland
CUCERESCU Vasile – doctor, Professor, ECSA Moldova
STKPIEC-KUCZYCSKA Alicja – doctor habil., Professor, University of Lodz, Poland
HORGA Ioan – doctor, Professor, University of Oradea, Romania

Рецензенти:

доктор політичних наук, професор Анатолій Семенович Романюк
доктор політичних наук, професор Оксана Богданівна Ярош

Розвиток політичної науки: європейські практики та національні

Р64 **перспективи:** матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Чернівці, 28 червня 2022 року. – Чернівці : Технодрук, 2022. 264 с.
ISBN 978-617-8034-37-5

До збірника включено тези доповідей та повідомлень учасників XII Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи», яка відбулася 28 червня 2022 року. У фокусі наукових дискусій перебували політичні теорії та концепції у вимірі верифікації військово-політичними загрозами, проблеми трансформації, оновлення, віднайдення національних, регіональних та глобальних безпекових моделей, консолідації української політичної нації у вимірі процесів трансформації громадянських ідентичностей, інформація vs дезінформація в (гео)політичному просторі російської військової агресії, система публічного управління України в умовах воєнного стану: поточний стан і завдання з подолання дисфункціональності.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, усіх зацікавлених проблемами розвитку сучасної політичної науки та науки державного управління.

УДК 321.01(4)(08)

ISBN 978-617-8034-37-5

© Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2022
© Науково-дослідницький інститут Європейської інтеграції та регіональних досліджень, 2022
© ПБКФ «Технодрук», 2022

Зміст

ПЕРЕДМОВА	7
ПОЛІТИЧНІ ТЕОРІЇ ТА КОНЦЕПЦІЇ: ВЕРИФІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИМИ ЗАГРОЗАМИ	
<i>Круглашов Анатолій.</i> Концептуалізація російської зовнішньої політики: неоімперська чи ретроімперська	10
<i>Horga Ioan.</i> World Order and Emergent Schools of International Relations	13
<i>Ціватий Вячеслав.</i> Концепт «кризова дипломатія» у теорії та практиці міжнародних відносин ХХІ століття: інституціональний та комунікативний аспекти	17
<i>Макар Юрій.</i> Проблеми української державності: внутрішні та зовнішні чинники у її формуванні	21
<i>Зайцева Зінаїда.</i> Геополітичні наративи російсько-українського протистояння в британському медійному дискурсі початку ХХ ст. ...	24
<i>Ротар Наталія.</i> Концепт дефіциту демократії в ЄС: переосмислення в умовах гібридних загроз	29
<i>Молочко Павло.</i> Нормативно-правове забезпечення діяльності політичних партій України: недоліки та прогалини законодавства...	33
<i>Drapak Mykhailo.</i> Conditions of Indigenous Peoples and National Minorities of Ukraine on the Frontline of Russia's Invasion and in the Temporarily Occupied Territories	36
<i>Лукіян Юлія.</i> Стратегії антикорупційної діяльності держави: теоретико-методологічний зріз	41
<i>Борзило Іван.</i> Національна безпека України: теоретичні аспекти ...	46
<i>Литовський Микола.</i> Основні підходи до визначення сутності та ролі етнополітичних конфліктів у політологічному дискурсі	50
<i>Карпюк Віталій.</i> Теоретико-методологічні підходи до дослідження діяльності військових контингентів у миротворчих операціях	53
<i>Риптик Микола.</i> Взаємодія засобів масової інформації та політичної еліти: сучасні інтерпретації	55
<i>Кривоніс Дмитро.</i> Сутність і особливості інформаційної війни.	58
<i>Мартиненко Євген.</i> Політична відповідальність за міжнародний тероризм	61
<i>Bohatyrets Valentyna.</i> Historical Understanding of Contemporaneity (Russia's Hawkish War Against Dovish Ukraine)	64
ТРАНСФОРМАЦІЯ, ОНОВЛЕННЯ, ВІДНАЙДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ, РЕГІОНАЛЬНИХ ТА ГЛОБАЛЬНИХ БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ	
<i>Гурак Ігор.</i> Ключові загрози безпекового характеру в контексті широкомасштабної війни росії проти України	71

Бурдяк Віра. Допомога європейських країн Україні на шляху інтеграції до ЄС	76
Мельничук Любов. Україна-Румунія: виклики та загрози регіональній безпеці	80
Федорчак Тетяна. Здійснення адміністративно-територіальної реформи як чинник забезпечення інтеграції суспільства Чехії з ЄС.	83
Новоскольцева Людмила. Фактори ризику в сучасному інформаційному суспільстві	87
Юрійчук Євгенія, Антонюк Дмитро. Політична корупція як загроза регіональній безпеці в умовах воєнного стану (на прикладі Чернівецької області)	92
Новоскольцев Генадій. Інформаційні війни сучасності	95
Слінецька Юлія. «Мертві» Мінські домовленості: чому не спрацював дипломатичний сценарій?	98
Птахін Олександр. Інформаційне забезпечення національної безпеки	101
Птахіна Ольга. Механізм державного реагування на сучасні виклики та загрози національній безпеці	105
Чебаник Віталій. Ефективність дій влади в умовах воєнної агресії РФ: фактори впливу	109
Клим Руслана. Особливості безпекової політики Республіки Болгарія	111
Мезінов Іван. Міжнародний тероризм: форми і способи боротьби з ним	115
Николенко Володимир. Глобалізація як феномен сучасного світу ...	119
Вовк Світлана. Сучасна трансформація збройного насилля	122
Демченко Вячеслав. Роль збройного насилля в екстраординарних умовах суспільно-політичної системи держави	124
Кохановський Андрій. Імперативи модернізації інституту збройних сил України	127
Карпо Катерина. Позиціонування Азербайджану щодо російської агресії в Україні	129
Стецюк Микола. Перевинайдення ролі НАТО в новому витку «холодної війни»	133
Куделько Богдан. ОАД як регіональна безпекова організація	137
Ексман Аліна. Посилення військової присутності НАТО в Арктиці: виклики та перспективи	140
Федуняк Михайло. Туреччина в безпекових процесах Причорноморського регіону	142
Скрипник Діана. Питання національної безпеки у програмах політичних партій України	145

КОНСОЛІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ У ВИМІРІ ПРОЦЕСІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ

<i>Макар Віталій.</i> Національне відродження та зовнішні здобутки vs російської агресії	149
<i>Розік Марія.</i> Перехід релігійних громад Волині до ПЦУ: динаміка 2019-2022 рр.	152
<i>Бринчак Стефанія.</i> Поняття національної ідентичності в сучасній політичній системі	155
<i>Вуйко Анастасія.</i> Порівняльний аналіз маркерів європейської ідентичності в Україні та Молдові (2014–2022)	159
<i>Чулїніна Регіна.</i> Теоретико-методологічні засади моделювання політичного управління етнопонаціональними відносинами	162
<i>Бабин Олександр.</i> Гендерні аспекти виборів народних депутатів України	165

ІНФОРМАЦІЯ VS ДЕЗІНФОРМАЦІЯ В (ГЕО)ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

<i>Гриценко Олена.</i> Інформаційно-комунікаційні технології в умовах трансформації геополітичного концепту України	168
<i>Кондратенко Олег.</i> Інформаційний чинник повномасштабної агресії Російської Федерації проти України	170
<i>Цікул Ірина.</i> Інструменти зовнішньої комунікації інститутів влади в Україні в умовах воєнного стану	174
<i>Курущак Олександра.</i> Інструменти внутрішньої комунікації інститутів влади в Україні в умовах воєнного стану	178
<i>Нечаєва-Юрійчук Наталія, Карпо Василь.</i> Інформаційна безпека в умовах війни: досвід сучасної України	180
<i>Осадца Іван, Пилип'юк Катерина.</i> Сучасні інформаційно-пропагандистські впливи Російської Федерації у США	183
<i>Равлик Ірина.</i> Роль соціальних медіа у формуванні зовнішньополітичного іміджу держави	186
<i>Конет Андрій.</i> Лобізм як маніпулювання у системі світової політики	189
<i>Бучинська Анна.</i> Перспективи оцифрування виборчого процесу в Україні	191
<i>Стьопкін Андрій.</i> Європейські інструменти протидії дезінформації.	195
<i>Пержун Валерія.</i> Інформаційна політика загальноєвропейських партій щодо війни РФ проти України	196
<i>Барташак Євген.</i> Інформаційна війна як фактор розвитку міжнародних відносин	200
<i>Гавриш Яна.</i> Маніпулятивні технології в інформаційному просторі.	203

<i>Ганцева Ірина.</i> Культурологічний аспект інформаційних війн	207
<i>Гузенко Ігор.</i> Інформаційна зброя у інформаційному протиборстві..	210
<i>Соловей Дмитро.</i> Інформаційна безпека як фактор забезпечення національної безпеки	213
<i>Череватий Михайло.</i> Соціально-психологічний аспект інформаційних війн	217
<i>Соломіна Євгенія.</i> Стратегічний потенціал соціальних мереж у протидії гібридній агресії	220

СИСТЕМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПОТОЧНИЙ СТАН І ЗАВДАННЯ З ПОДОЛАННЯ ДИСФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ

<i>Гонюкова Лілія.</i> До проблеми організації публічного управління в умовах воєнного стану	224
<i>Швидюк Сергій.</i> Окремі аспекти взаємодії акторів публічної політики Чернівецької області в умовах воєнного стану	227
<i>Недокус Ігор, Кучер Олег.</i> Стратегічне управління регіональним розвитком в Україні: нові виклики	231
<i>Мамінчук Віталій.</i> Правове регулювання державної служби в умовах воєнного стану	234
<i>Роман Тетяна.</i> Волонтерський рух у Новоселицькій міській територіальній громаді в умовах російсько-української війни.	236
<i>Сабадаш Наталія.</i> Зміни пріоритетів гуманітарної політики під час воєнного стану: локальний та регіональний вимір	239
<i>Опінко Станіслав.</i> Колабораціонізм у місцевих органах влади України у воєнний час (на прикладі Херсонщини)	243
<i>Назарко Любов.</i> Функції молодіжних центрів під час воєнного стану в Україні	246
<i>Малайко Анна.</i> Ребрендинг території в умовах воєнного стану (приклад Львівської МТГ)	249
<i>Чернявський Микола.</i> Публічне адміністрування виборів та референдумів під час війни	252
<i>Стадник Уляна.</i> Концептуальні основи дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади	255
<i>Мала Наталія.</i> Методологічні засади вивчення системи пенсійного забезпечення	258
<i>Букатка Олександр.</i> Концептуальні засади дослідження децентралізації в сучасному світі	262

ПЕРЕДМОВА

ПЕРЕДМОВА

Нова фаза російської війни проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, болісно і безжально змінила життя мільйонів українців, викликала значний відгук в Європі та інших регіонах світу. На захист України піднялися сотні тисяч її громадян на лінії фронту і набагато більше у всій країні. Щоби вистояти і перемогти в цій нерівній боротьбі українцям треба бути єдиними та сильними, як ніколи раніше. Але наших сил недостатньо для Перемоги над окупантами. І тому підтримка з боку ЄС і НАТО, їх держав-членів, як і солідарність з нами з боку друзів України в усьому світі є критично важливими для нашого успіху.

Осмислювати нові реалії світопорядку, загрози, які повернулися в Європу після завершення Другої світової війни – професійне покликання політологів. У відповідь на ці потреби та запити кафедра політології та державного управління разом із Науково-дослідницьким інститутом європейської інтеграції та регіональних досліджень (НДІ ЄІРД) Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича підготували та провели 28 червня 2022 р. XII Міжнародну науково-практичну конференцію **«Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи»**. Співorganizаторами цієї традиційної для нашого університету конференції виступають Університет імені Марії Склодовської-Кюрі (Польща) та Університет Орадї (Румунія).

Учасників наукового форуму тепло привітав ректор ЧНУ імені Юрія Федьковича, доктор фізико-математичних наук, професор Роман Петришин. Він наголосив на важливості проведення наукових заходів і публічних дискусій на актуальну суспільно-політичну проблематику у сучасних надзвичайно складних для нашої держави умовах. Від Чернівецької обласної ради до учасників конференції звернувся перший заступник її голови доцент Микола Гуйтор, який зокрема підкреслив відкритість органів влади до пропозицій та порад науковців і готовність втілювати їх в життя. Учасників конференції привітали з Днем Конституції та початком фахової дискусії з питань розвитку політичної науки в умовах війни та викликів сьогодення

голова Оргкомітету Конференції, проректор із наукової роботи ЧНУ імені Юрія Федьковича, доктор технічних наук, професор Андрій Саміла, директор Департаменту комунікацій Чернівецької обласної військової адміністрації, к. політ. н. Вікторія Гатрич. А від співорганізаторів заходу з вітальними словами виступили професор, доктор габілітований Валентин Балюк (Університет Марії Склодовської-Кюрі, Люблін, Польща) і професор Іоан Хорга (Університет Орадї, Румунія), заступник декана факультету історії, політології та міжнародних відносин, к. і. н., доцент Василь Карпо, завідувач кафедри політології та державного управління, директор НДІ європейської інтеграції та регіональних досліджень ЧНУ імені Юрія Федьковича, д. політ. н., професор Анатолій Круглашов.

Робота конференції відбувалася у режимі онлайн у послідовних панелях за такими ключовими напрямками обговорення: політичні теорії та концепції: верифікація військово-політичними загрозами; трансформація, оновлення, віднайдення національних, регіональних та глобальних безпекових моделей; консолідація української політичної нації у вимірі процесів трансформації громадянських ідентичностей; інформація vs дезінформація в (гео)політичному просторі російської військової агресії; система публічного управління України в умовах воєнного стану: поточний стан і завдання з подолання дисфункціональності. Роботу цих панелей скеровували досвідчені модератори: професори Анатолій Круглашов, Наталія Ротар, Віра Бурдяк, Лілія Гонюкова, Віталій Макар і доценти Людмила Новоскольцева, Ігор Гурак, Ігор Недокус, Наталія Нечаєва-Юрійчук, Ірина Цікул.

Відзначимо, що попри складні умови та обставини у роботі наукового форуму взяли участь понад 70 досвідчених і молодих дослідників, представників не лише українських наукових центрів, але також учасники з Грузії, Молдови, Румунії, ФРН і США. За результатами наукових дискусій представляємо цей Збірник матеріалів конференції, в якому відображені основні думки та аргументи на їх користь учасників конференції. Хочу насамкінець щиро подякувати всім учасникам нашої конференції, а також тим Колегам з Оргкомітету, які упродовж тривалого часу готували цей захід і забезпечували його успішне проведення: професору Наталії

ПЕРЕДМОВА

Ротар – заступнику директора НДІ ЄІРД, а також доцентам Ірині Цікул і Наталії Нечаєвій-Юрійчук.

*Анатолій Круглашов – доктор політичних наук, професор,
зав. каф. політології та державного управління, директор НДІ
європейської інтеграції та регіональних досліджень ЧНУ імені
Юрія Федьковича – співголова Оргкомітету*

ПОЛІТИЧНІ ТЕОРІЇ ТА КОНЦЕПЦІЇ: ВЕРИФІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИМИ ЗАГРОЗАМИ

*Анатолій Круглашов, д. політ. н., професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0611-2698>*

Концептуалізація російської зовнішньої політики: неоімперська чи ретроімперська

Трагічні випробування, які випали на долю України, починаючи з 2014 року, мають свою тривалу передісторію і потребують належного теоретичного інструментарію для аналізу їх витоків та прогнозування подальших перспектив розвитку. Проблематика зовнішньої політики Російської Федерації посідає значне місце в світовій політичній науці. Осторонь цих зусиль не стоїть й українська політична наука, а також інші соціальні та гуманітарні науки. Свою лепту в процесі вивчення російської зовнішньої політики вносять науковці Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, які працюють на факультеті історії, політології та міжнародних відносин, зокрема й ті, хто представляє кафедру політології та державного управління. Так, серед них варто відзначити дослідницькі зусилля й доробок професорів Володимира Фісанова, Сергія Федуняка, згадати вагомні монографічні та дисертаційні праці доктора політичних наук Ігоря Мельничука [6], доцента Павла Молочка та інших колег.

Ця проблематика проте вимагає подальших дослідницьких зусиль, а також верифікації та певної ревізії теоретичного інструментарію, який застосовується до вивчення зовнішньої політики РФ та її відносин з іншими країнами та міжнародним співтовариством донині. Серед найбільш поширених узагальнених визначень цієї політики в науковій літературі переважає їх оцінка як неоімперської [4], а з точки зору російської війни проти України навіть такої, що підпадає під визначення колоніальних війн. Проте, на нашу думку, визнаючи певну слухність і

ПОЛІТИЧНІ ТЕОРІЇ ТА КОНЦЕПЦІЇ ...

поважаючи аргументованість таких поширених оцінок, хочемо зазначити, що вони далеко не в повній мірі відповідають домінантним характерним рисам нинішнього етапу російської зовнішньої політики. Так, наприклад, на наш погляд, російське керівництво все більш помітно відмовляється від використання інструментарію м'якої сили. А щодо використання засобів розумної сили, не будемо тут входити в дискусію про її наявність і міру присутності в діяльності кремлівської верхівки. На наш погляд, цей арсенал політичного впливу найменш виразний серед засобів російської політики останніх років щонайменше. Вагомий перелом щодо ставки на використання твердої сили з достатньою очевидністю продемонстрували події серпня 2008 року. Саме тоді, під доволі зухвалими й вочевидь цинічними гаслами “примусу до миру” Кремль відкинув попередню маску миротворця і перейшов в наступ на Грузію. При цьому було використано фейковий аргумент захисту своїх громадян. Ними стали за роки конфлікту більшість населення Південної Осетії, яка отримала від російських влад паспорти РФ. При цьому кремлівська лицемірно визнавала територіальну належність Південної Осетії, як і Абхазії до суверенної території Грузії. Вже тоді стало очевидним, що наслідки такої зміни політики Росії на користь використання військового тиску на пострадянські країни не обмежаться лише Грузією.

Наступною стала Україна – з лютого 2014 року. При цьому російське керівництво намагалося комбінувати всі можливі засоби ведення гібридної війни, у тому числі глобальної дезінформаційної кампанії, спрямованої на дезорієнтацію світової спільноти та громадськості щодо істинних цілей та наслідків агресивних дій Росії проти України. Нарешті, після тривалих, майже восьмирічних подій, позиційної війни на Донбасі та театралізованого дійства з “визнання незалежності” маріонеткових так званих ДНР і ЛНР, Путін наважився 24 лютого 2022 р. перейти від гібридної війни до повномасштабного вторгнення на територію України водночас з трьох напрямків.

Російська війна проти України триває. В таких умовах, чи можна визнавати її проявом неоімперської політики Росії? На нашу думку, це, по перше, надто загальне визначення, а, по-друге, воно хибує на деяку неточність. Росія не проводить неоімперську

політику, принаймні, в тому вигляді, в якому вона відома з досвіду минулого ХХ і триваючого ХХІ ст. [5]. Вважаємо класичним прикладом, навіть свого роду моделлю неоімперської політики позицію Великобританії після розпаду Британської імперії та утворення Британської Співдружності, а нині Співдружності націй. Якраз така еволюція політики Лондона від класичної імперської та колонізаторської до неоімперської може становити приклад такої політики. Натомість російське керівництво поставило собі за мету досягти вирішення тих завдань, які не відповідають моделі неоімперської політики. Ми вважаємо, що сучасну політику Кремля варто класифікувати не просто як імперську, а саме як ретроімперську політику [2]. Адже вона цілком послідовно і комплексно спрямована на відновлення попередньої, великодержавної, імперської державної моделі поведінки, внутрішньої та зовнішньої політики, навіть символічних атрибутів і проведення відповідної політики пам'яті [3]. Те, що при цьому московська влада багато років використовувала прорадянську риторичку і експлуатувала все ще поширену ностальгію за часами СРСР, лише підкреслює саме ретроімперський характер цих зусиль. Зрозуміло, що реставраційні плани Кремля явно не обмежуються, в їх географічному вимірі, бажаннями вийти на кордони СРСР 1991 року. А спрямовані як мінімум до меж Російської імперії. Лише поки що не зрозуміло чи то 1867, чи 1914 рр. У самій Росії всіма засобами останніми десятиріччями формувався культ її імперської величі [1], починаючи від часів її засновника Петра I і завершуючи останнім справжнім автократом Олександром III, а сама імперськість у минулого подається публіці як природне призначення і головний смисл існування країни.

Розуміння сучасної російської політики крізь призму її ретроімперського змісту та спрямування дозволяє адекватніше аналізувати зміст і рамки політики путінського режиму, а також прогнозувати неминучий крах цього ретроградного проекту, спрямованого не в майбутнє, а до вже до неодноразово зруйнованого імперського минулого державності Росії.

Список використаних джерел

1. Åslund A. Putin's lurch toward tsarism and neoimperialism: why the United States should care. *Demokratizatsiya*. 2008 N 16 (1). URL: https://demokratizatsiya.pub/archives/16_1_2T54R87451R1217G.pdf
2. Kruglashov A. Eastern Partnership in the system of European (in) security. *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Spațiul european de securitate: provocări, oportunități, perspective de integrare*. URL: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/64660920/Materialele_conferintei_stiintific_o-practice_internationale_11_ocombrie_2019_IRIM-libre.pdf?1602522741=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DMaterialele_Conferinei_tiinifico_prac.pdf&Expires=1656056254&Signature=NKDSliMHlzEonB1kMe06LmQINQpiZc7FbiMsSafgtXK1AHSWWGPhyqnNZYCIpGi9RWMGvfXaC1jxQIJjKptK8uWDxUuNQsOcOuFhbaivobehwrcZ2Xezs4uMB3GtHzcLvxYmJoEUGwtK8fSX3u5lZdMQ9pQsBiD-4TSWKpLcv-cC0MbRYZlkjFAcQzqKW--1RuzpB9XfK8LHsQwkg-n~nyI574xXpKBR2f8Y1z1aWmedsjpb3hz2KQ8Mm0USZncV517AIA0Qg8WZwVvNLz02K2JQhrUsFrsoI9apALZSpIMP72GAC7GNkHGcJ3mHjdmRWDQej7DuXJErIk353mM9BQ__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA#page=98
3. Kruglashov A. Eastern Partnership vis-à-vis challenges and doubts. *Studia i Analizy Nauk o Polityce*. 2020. N 1. P. 65-78.
4. Kushnir O. *Ukraine and Russian Neo-Imperialism: The Divergent Break*. Lexington Books, 2018. URL: <https://hcommons.org/deposits/objects/hc:33048/datastreams/CONTENT/content>
5. Yu Bin. Neo-imperialism, the final stage of imperialism. *International Critical Thought* 2020. N 10 (4). P. 495-518.
6. Мельничук І. Держави пострадянського простору в сучасних геостратегічних документах Російської Федерації. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2014. Випуск 3. С. 315-325.

*Ioan Horga, Professor,
University of Oradea, Romania
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8791-5243>*

World Order and Emergent Schools of International Relations

At the beginning of the twenty-first century, the international society knows two contradictory phenomena, political-military

instability and the expansion of the market economy on a global scale. This phenomena concerned, on the one hand, the rising of strong global economies, which compete with the USA the New Coming (China, India, EU, Japan, Brazil, South Africa) and on the other, by the signs of returning to the international scene of Emergent states (Russia and China, which claimed the legacy of the place occupied in the great international politics by the Soviet Union, to which are added the political-military ambitions of other Emergent states (India, Brasil and Tukey).

These developments have been analyzed by Western schools of International Relations, which have signaled especially after 2010 that they are entering an era of a new international order, post-liberal or post-American, post-Western (neo-realistes John Mearsheimer, *Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*, Kindle Edition, 2018, Stephan Velt, *The Hell of Good Intentions: America's Foreign Policy Elite and the Decline of U.S. Primacy*, 2018/ neo-liberals - Joseph S. Nye Jr, *Is American Century Over?*, John Wiley & Sons, 2015, Jonh G. Ikkenburry, *A World Safe for Democracy: Liberal Internationalism and the Crises of Global Order*, 2020/ other - Ivo H. Daalder, James M. Lindsay, *The Empty Throne: America's Abdication of Global Leadership*, PublicAffairs, 2018, Hal Brands, Charles Edel, *The Lessons of Tragedy: Statecraft and World Order*, Yale University Press, 2019, Hal Brands, *The Twilight Struggle: What the Cold War Teaches Us about Great-Power Rivalry Today* (2022).

In a very strong dynamic to develop in the Emerging States (Russia and China, but also in India, Brazil, South Africa and beyond) schools of Political thought that on the one hand continue the traditions of the communist period, in the case of Russia or China, or of a non-aligned bill (India, Brazil) or take over Western typologies of thought, but which transpose them to political interests from these spaces.

In this paper we will present the contributions of authors from the Emerging states on types of classical theories of international relations (realism, liberalism), but also currents which are expressions of a profoundly challenging thinking in the direction of Western civilization and which are transposed into the parameters of international relations (conservatism or civilization monism)

The liberal current promoted by emerging schools promotes the idea of a multipolar world, but in the specific nuances of each school in

the sense of reconsidering Russia's position on superpower status (Andrei Tsygancov, *Russia and America. The Asymmetric Rivalry*, Cambridge & Medford, 2019), China's acceptance as a new type of superpower (Hu Angang, *China in 2020. A New Type of Superpower*, Washington DC, 2011), of the assertion of the Asian regional pole in a post-western world driven by Indian liberals (Amitav Acharya, *The End of American World Order*, Polity Press, 2014; John Wiley & Sons, ed. II in 2018, Amitav Acharya, Barry Buzan, *The Making of Global International Relations*, Cambridge University Press, 2019, Parag Khanna, *The Future is Asian: Global Order in the Twenty-First Century*, Weidenfeld & Nicolson, 2018), of the assertion of the various international poles in the framework created by the BRICS belonging to the theorists in Brazil (Oliver (Della Costa) Stuenkel, *BRICS and the Future of Global Order* (Lexington, 2015); Oliver (Della Costa) Stuenkel, *Post-Western World* (Polity, 2016) and last but not least, the thinking of Turkey that sees the anchoring of this country in the multipolar geopolitics of Asia (Selcuk Colakoglu, *Turkey in Asia: the scope of Ankara's opening to East Asia*, Ankara, 2020, Selcuk Colakoglu, *Turkey and China: Political, Economic, and Strategic Aspects of the Relationship*, London, 2021).

The Realist Theory of Emerging RI Schools is found, on the one hand, in the wake of the Western current, with certain nuances, and on the other hand, it has an increasingly strong tendency to delimit, coming very close to the parameters of thinking. radically conservative.

In the first case, we find similarities with the theory of Western realism in the period preceding the crises that announced the changes in the World Order (the peak of the economic-financial crisis -2010), but also with specific nuances, due to the fact that for them only the reason of the state matters. The very strong statist dimension can be seen in the works of Russian authors since the end of the first decade of the 21st century: Vladimir Konyshev, *Russian Perception of American International Relations Studies: Historical Aspect*, 2007, Sergei Karaganov (ed.) *Rossiya i mir. Novaya epokha*. Moscow: Rus'-Olimp., 2008.

Chinese authors are more receptive to very sharp forms of world order that they anticipate, but the nuances of a change in perception are outlined in Bobo LO, *Axis of Convenience: Moscow, Beijing and the New Geopolitics*, Washington DC, 2008 sau Yu Keping, *Democracy is*

a Good Thing: Essays on Politics, Society and Culture in Contemporary China, Washington DC, 2011.

In the second case, especially after 2010, the opinions of Russian authors, but especially China, become much more expressive in positioning themselves differently from the lines of Western realism. These positions are based on several directions that differentiate the realistic western vision from the realistic post-western vision. One of the directions is related to the vision on legality within the international order, which in the western sense has a central point in the fundamental human rights, in their classical form. Liu Jie, Human's Rights: China's Road, 2014 in China si Viacelsv Likhachev ""How to Build a Law - Governed World: The Russian Perspective", in International Affairs, 63, 3, 2017, in Russia, considers that in the international order the statist vision of human rights must find its place.

But the most dynamic direction in which realism develops in Emergent space is the moral dimension, which either takes elements from civilization-conservative theories or takes anti-colonial elements. The Tsinghua School of International Relations is back to share the synthesis of these elements in the concept of moral realism. With his article of Yan Xuetong, „From Keeping a Low Profile to Striving for Achievement”, The Chinese Journal of International Politics, 2014, 7, 2, pp 153-184 the moral dimension in the future World Order is launched in the scientific debate. The concept of moral realism is deepened in his next works by Yan Xuetong, , Leadership and the Rise of Great Powers, Princeton University Press, 2019, Yan Xuetong, ‘IR Moral Realism's Epistemology’ in India Quarterly, 2020.

Two powerful lines of research converging on the theory of moral realism have developed in recent years at the Tsinghua School of International Relations. On the one hand, one who considers that the knowledge of Chinese confers morality for a first place in International Relations (Yaging Qin, Continuity through Change: Background Knowledge and China's International Strategy, The Chinese Journal of International Politics, 2014, 7, 2, pp 153-184, Wu Chengqiu, (2020). Ideational Differences, Perception Gaps, and the Emerging Sino-US Rivalry. The Chinese Journal of International Politics, 13(1), 27–68.

On the other hand, another direction of research is geared towards digitization, which gives morality to China's place in RI. Yan

Xuetong, (2020). Bipolar Rivalry in the Early Digital Age. *The Chinese Journal of International Politics*, 13(3), 313–341.

As the rivalry between the Democratic states and the Autocratic states intensifies, and the war in Ukraine is fertile ground in this direction, emerging RI schools will slip into a rupture in the world order, feeding on the converging current, or very fashionable civilizationist in Russia, China or more recently in India.

*Вячеслав Циватий, к. іст. н., доцент
Заслужений працівник освіти України
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1505-7483>*

**Концепт «кризова дипломатія» у теорії та практиці
міжнародних відносин XXI століття: інституціональний та
комунікативний аспекти**

В умовах сьогодення особливо актуалізується питання дослідження особливостей теорії та практики дипломатії, її інформаційно-аналітичного забезпечення, зокрема – практичної дипломатії у сфері політичної безпеки, міжнародно-політичних переговорів, політичної комунікації в поліцентричному світі XXI століття [1, с. 274–278]. Одним із нових напрямів у теорії дипломатії та теорії міжнародних відносин на сьогодні є – кризова дипломатія (*disaster diplomacy*), модель кризової дипломатії та інституціональна політична безпека [2]. Одним із об'єднувачих інституціональних векторів у світовій політиці є дипломатія, кризова дипломатія (*disaster diplomacy*) і міжнародно-політичні переговори як засіб нейтралізації конфліктогенних чинників та інструментарій урегулювання політичних, воєнних і політико-дипломатичних конфліктів XXI століття. Важливою складовою інституціоналізації цього процесу є створення відповідних антикризових аналітичних центрів («мозкових центрів») [3].

Поняття гібридної війни виявилось теоретично й практично найбільш придатним для визначення характеру російсько-української війни 2022 року. Для опору й стримування агресора

Україна разом з її міжнародними партнерами демонструє модель кризової дипломатії та модель політичної безпеки, чітко розуміння природи й характеру цієї війни. Гібридну війну в загальному вигляді розуміють як воєнні дії, що здійснюються шляхом поєднання мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних та інших засобів з метою досягнення стратегічних політичних цілей. Специфіка такого поєднання полягає в тому, що кожний з військових і невійськових способів ведення гібридної війни застосовується у воєнних цілях і використовується як зброя [4].

Перетворення на зброю (*weaponization*) відбувається не тільки в медійній та інформаційно-комунікативній сфері. Теорія дипломатії та теорія міжнародних відносин ХХІ століття активно досліджує їх базову аксіоматику, здійснює типологічний аналіз воєн і конфліктів, причинно-наслідкову обумовленість воєн і міжнародно-політичних конфліктів, технології їх урегулювання, зокрема – моделі переговорного процесу, їх динаміку та управління конфліктами в умовах глобалізованого світоустрою та історичній ретроспективі (інституціональна політична конфліктологія) [5, р. 16–26].

Гібридні конфлікти і гібридні загрози на сьогодні розглядають як важливу характеристику міжнародного безпекового довкілля, що перебуває в стані системної кризи. Ситуація ведення бойових дій не позбавляє від потреби вирішення теоретичних питань, уважати так було б драматичною помилкою, оскільки в умовах війни правильна оцінка сутності воєнних явищ безпосередньо пов'язана з розробкою та перевіркою на практиці засобів оборони, захисту від агресії. Для України на сьогодні це питання є ключовим. Новими теоретико-методологічними пріоритетами для моделювання конфліктів у сфері теорії дипломатії, зовнішньої політики і міжнародних відносин повинні стати – концепції теорії систем і системного аналізу, загальної теорії управління і кібернетики, синергетики, інформаційних технологій і логіколінгвістики, теорії хаосу й активних систем, діаспориальна аксіоматика.

Нові тенденції в розвитку сучасних політичних і політико-дипломатичних конфліктів вимагають і нових ефективних методів вивчення цих конфліктів на основі математичних, структурно-

ПОЛІТИЧНІ ТЕОРІЇ ТА КОНЦЕПЦІЇ ...

логічних, кібернетичних і імітаційно-комп'ютерних, історико-компаративних підходів. Політичні конфлікти сучасності – це клас (інституційний кластер) соціальних конфліктів. Політичні конфлікти відбуваються в соціальній сфері. Важливою рисою політичних і політико-дипломатичних конфліктів, в умовах трансформації сучасних міжнародних відносин, є використання для їх вирішення як силових, так і несилових способів. У першому випадку вони баланують на межі переходу у військові, у другому – найчастіше набувають юридичного (правового), договірної забарвлення.

У нових геополітичних умовах ХХІ століття, в умовах поліцентричної (багатополусною) моделі світоустрою, теорія і практика глобальної дипломатії, теорія зовнішньої політики і теорія міжнародних відносин акцентують свою дослідницьку парадигму на нових підходах у дослідженні політичних конфліктів та воєн – на основі використання сучасних методів математичного та комп'ютерного моделювання. Поряд з традиційними підходами до вивчення, моделювання та аналізу політичних конфліктів слід залучати і нові підходи: використовувати останні досягнення в області природознавства, математики, інформатизації та комп'ютеризації тощо. Публічна дипломатія та політика «м'якої сили» є одним із засобів реалізації зовнішньополітичної стратегії для будь-якої держави, що претендує на значиму роль у системі міжнародних відносин ХХІ ст. і реаліях підвищеної світової політичної конфліктогенності міждержавних відносин. З наданням міжнародної допомоги пов'язаний і особливий спосіб просування «м'якої сили» держави – кризова дипломатія (*disaster diplomacy*) [6]. Конфліктогенні чинники, тренди хаотизації та упорядкування мають свій вияв у всіх сферах міжнародних відносин, зовнішньої політики та дипломатії, з'являється новий дипломатичний інструментарій та моделі дипломатії [7].

Отже, феномен гібридної війни має два головні модуси існування – матеріальний (фізичний) і дискурсивний. Постановка проблеми кризової дипломатії (*disaster diplomacy*), інституціоналізації конфліктів, політичної безпеки, гібридних воєн та інституціональних механізмів їх урегулювання в сучасній міжнародній політико-дипломатичній системі є новою для

історико-політологічних і політико-правових досліджень, що відтак вимагає застосування системного аналізу та відповідної термінології, яка необхідна для виконання наукових завдань. Модель кризової дипломатії, кризова дипломатія (*disaster diplomacy*), антикризові аналітичні центри («мозкові центри»), антикризові комунікації – є на сьогодні одним із нових напрямів у теорії дипломатії та теорії міжнародних відносин. У напрямі інституціоналізації політичної конфліктології одним із об'єднавчих інституціональних векторів у світовій політиці є дипломатія, зокрема – кризова дипломатія (*disaster diplomacy*), як засіб нейтралізації конфліктогенних чинників та інструментарій урегулювання воєн, політичних і політико-дипломатичних конфліктів XXI століття ефективними засобами та інструментарієм кризової дипломатії (*disaster diplomacy*) та антикризової комунікації.

Список використаних джерел

1. Ціватий В.Г. Політика безпеки, гібридні війни і міжнародно-політичні переговори в теорії та практиці дипломатії: історико-інституціональний і політико-правовий дискурси. *Міжнародна безпека. Російсько-українська війна: право, безпека, світ. Збірник наукових праць*. Тернопіль: ЗУНУ, Західноукраїнський національний університет, 2022. Випуск V. С. 274–278.
2. Ritzer G., Dean P. *Globalization: Conceptualization, Origins, and History*. 2nd Edition. Oxford, 2019. 606p.
3. Перепелиця Г. М. Конфлікти в посткомуністичній Європі. К.: ПЦ «Фоліант», 2003. 431с.
4. Bassan F. *Digital Platforms and Global Law*. Edward Elgar Publishing, 2021. 168 p.
5. Tsivaty V. National Security as a Component of Global Security: Lessons from Ukraine's Crises. *Eastern Europe Regional Studies*. Tbilisi–Chişinău, 2017. No 2 (4). P. 16–26.
6. *Public Diplomacy: A New Strategic Imperative*, 2016. 196p.
7. Weimann G. *Www.Terror.Net: How Modern Terrorism Uses the Internet*. Special Report. Washington, D. C.: U.S. Institute of Peace. 2004. 12p.

*Юрій Макар, д. і. н., професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7904-8288>*

Проблеми української державності: внутрішні та зовнішні чинники у її формуванні

Впродовж багатьох століть українців постійно, з різною інтенсивністю турбує проблема їх власної державності. Практично аж до розпаду СРСР домінувала думка, що в українській бездержавності винні запопадливі сусіди. Її всіляко підтримували ідеологічні апологети «розквіту» України у «сузір'ї братніх республік-сестер» серед українських радянських поетів, що активно стимулювалося всесоюзним компартійним керівництвом. При цьому українців всіляко намагалися переконати, що їх щасливе сучасне і майбутнє можливе лише у складі Союзу РСР. Україна, мовляв, рівна серед рівних отих «республік-сестер». А замах на соціалістичну українську державність буцімто йшли з боку Заходу, який підтримував осілих там «українських буржуазних націоналістів», котрі прагнули її зруйнувати, щоб перетворити Україну на служницю того ж Заходу.

Політика правителів СРСР (тієї ж Росії – лише під вівіскою федеративної держави) стосовно пригноблених народів, у нашому випадку мова про українців, за змістом не відрізнялася від політики царизму. А за формою, на мою думку, стала цинічнішою і брутальнішою. Чи не найпершим показником того цинізму виявився Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Української ради, надісланий до Києва 4 грудня 1917 р. [1, с. 143-145].

З одного боку, в документі визнавалося право українців на відділення від Росії, а з іншого – більшовики, на чолі з Леніним, висунули чотири категоричні вимоги, невиконання яких Центральною Радою протягом 48 годин давало підстави більшовицькому Раднаркому «вважати Раду у стані відвертої війни проти Радянської влади в Росії і на Україні» [1, с. 145].

Не розвиваючи думки далі, умісним буде співставити зі щойно згаданим документом заяви Путіна та його оточення щодо

«обмеженої військової операції», розпочатої 24 лютого нинішнього року на захист щойно визнаних ДНР/ЛНР від «бандерівсько-фашистської» київської влади. Проте здійснення цієї т. зв. операції розкрило істинні плани сучасної Росії щодо українців та їх державності. До того трагічного дня і після нього путінське оточення оприлюднило велику кількість пояснень нічим не спровокованого нападу на Україну, вже не на окремі її регіони. Верхом цинізму, на мою думку, може, наприклад, служити травневий «шедевр» глави російської дипломатії Лаврова, який заявив, що «Зеленський може принести мир, якщо він перестане віддавати злочинні накази своїм нацистським батальйонам і змусить їх припинити бойові дії. Метою (Росії – Ю.М.) не є зміна режиму в Україні... Ми хочемо лише забезпечити безпеку людей на Сході України, щоб їм не загрожувала нацифікація» [4]. Проте, тепер вже ніхто у це не вірить. В наші дні держсекретар США Блінкен заявив, що Путін не визнає Україну суверенною та незалежною державою і вважає, що її належить «повернути до складу Росії» [2].

Доповідач свідомо, оскільки конференція відбувається в умовах повномасштабної війни Росії проти України, хоч і названа її ініціаторами обмеженою військовою операцією, розпочав свій виступ не з аналізу внутрішнього чинника формування й розвитку української державності, а з зовнішнього, тобто застосував дедуктивний метод замість індуктивного. Якщо ж керуватися останнім, то, безумовно, визначальним чинником становлення й розвитку не лише української, але й будь-якої іншої державності насамперед виступає, або мав би виступати чинник внутрішній. Під ним безумовно слід розуміти згуртованість суспільства навколо ідеї своєї єдності і визначеності щодо створення й плекання власної державності [5, с. 380, 385-386, 394-398].

Відверто кажучи, українці суттєво спізналися у своєму єднанні у суспільну спільноту, яка чітко усвідомлювала б потребу своєї єдиної суверенної державності. Так склалося, що лідери окремих українських земель замість того, щоб самим спільними зусиллями формувати єдиний державний організм, шукали собі зовнішніх союзників у поборюванні один одного. Цілком зрозуміло, що не лише українські можновладці йшли таким шляхом. Щось подібне довго переживали теперішні Італія,

Франція. Дуже поплатилися за руйнування власної держави поляки, створивши її ще у XIV столітті, до речі, одну з найпотужніших на той час на Європейському континенті, яку власними зусиллями довели до занепаду і втрати незалежності. Її, як відомо, розділили тодішні Австрія, Пруссія та Росія.

Якщо ж говорити про внутрішній чинник, то власне поляки змогли час бездержавності, що тривав століття з чвертю, використати для національного згуртування навколо проблеми відновлення своєї державності, не без допомоги, звичайно, з боку зовнішнього чинника. Сталося то після Першої світової війни, внаслідок розпаду двох імперій – Габсбургів і Романових. Щоправда, остання відродилась у вигляді СРСР. Українці ж, на відміну від поляків, тією можливістю не змогли скористатися. До цього спричинилися обидва чинники – і внутрішній, і зовнішній.

Якщо ж говорити про дію обох чинників на можливість або неможливість відтворення справді української державності під час і по закінченні Другої світової війни, то обидва вони спричинились не на користь українців. Причому зовнішній чинник в особі СРСР відіграв у цьому процесі провідну, або краще сказати, фатальну роль.

Розвиток подій після розпаду Радянського Союзу створював в українців ілюзію легкого здобуття незалежності і, відповідно, формування своєї державності. Але слабкість внутрішнього чинника, або відсутність єднання суспільства навколо ідеї національної державності вкотре призвела до чергової спроби зовнішнього чинника, все тієї ж Росії, зруйнувати українську державність і знову поневолити українців [4].

На завершення варто зазначити, що на формування і самодостатність життєдіяльності Української держави складається взаємодія внутрішнього і зовнішнього чинників. Перший, на мою думку, є визначальним, а другий – похідним. Проте, в українській дійсності їх взаємодія настільки переплелася, що часто другий (в особі Росії) силоміць намагається переважити перший. Про це красномовно засвідчують останні дослідження американського Інституту вивчення війни (Institute for the Study of War) [3]. Війна РФ проти України, розпочата у 2014 р., перетворена зусиллями Кремля на повномасштабну у лютому нинішнього року, принесла вже українцям численні людські втрати і матеріальні збитки, що

може ще примножитися. Проте, кінець-кінців вона має привести до згуртування громадян України в політичну націю, об'єднану ідеєю перетворення України в соборну, справді незалежну і сильну країну. Іншого виходу українці просто не мають.

Список використаних джерел

1. В.И. Ленин. ПСС. Москва, 1965. Т. 35. С. 143-145.
2. «Є явний агресор». Блінкен розповів про ізоляцію Росії на зустрічі G-20. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/g-20-izolyatsiya-rosiyi/31936259.html>
3. Кремль досі прагне змінити владу в Києві і знищити суверенітет України. – ISW. URL: <http://zaxid.net/isw-v-kremli-khochut-znyshchyty-suverenitet-ukrainy-ta-postavyty-na-ii-choli-svoikh-marionetok/>
4. Лавров: «Ми не вимагаємо від Зеленського здатися, ми вимагаємо припинити опір». URL: <https://www.unian.ua/world/lavrov-mi-ne-vimagayemo-vid-zelenskogo-zdatisya-mi-vimagayemo-pripiniti-opir-novini-svitu-11809092.html>
5. Юрій Макар. Років тому і тепер: намагання Російської Федерації утримати Україну у сфері своїх геополітичних інтересів. *Українсьу i ich sąsiedzi na przestrzeni wieków: polityka, gospodarka, religia, kultura i życie codzienne*. Słupsk-Warszawa 2022. S. 379-407.

*Зінаїда Зайцева, д. і. н., професор
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5687-5653>*

**Геополітичні наративи російсько-українського
протистояння в британському медійному дискурсі
початку XX ст.**

На зламі XIX–XX ст. західноєвропейський світ мав надто фрагментарне й неактуальне уявлення про Україну, українців загалом і особливо їх новітній політичний рух. Воно зумовлювалося тогочасними комунікативними можливостями, й здебільше, циркуляцією стереотипного сприйняття України європейським Заходом. В ментальності європейця стосовно підросійської частини України панував козацький стереотип, позначений орієнталістичними рисами, тоді як підавстрійські

українці-русини маркувалися як нерозвинений етнос, що в культурній ієрархії народів монархії Габсбургів займав надто непоказне місце. Корегування цих уявлень на етапі політизації українського руху й експлікації ідеї української державності постало надзвичайно актуальним і водночас складним завданням. Український політикум генерації початку ХХ ст. намагався знайти підходи до співробітництва з представниками європейської культури, науки, журналістами з метою ознайомлення громадськості й офіційних кіл провідних європейських країн з політичним змістом українського національного руху. До початку ХХ ст. важливим, проте, практично мало українськими політиками напрямом, залишався британський.

В умовах міжблокових напружень першого десятиліття ХХ ст., які створювали коридор можливостей для актуалізації українського питання на міжнародній арені, представники молодшого покоління українського політикуму запроваджували нову парадигму політичного мислення. Найперше до уваги бралось загострення відносин між Австро-Угорщиною і Росією, що мислилося як нагода для втілення ідеї військово-політичного вирішення українського питання шляхом переформатування державної підлеглості східноукраїнських земель. Ця ідея циркулювала в українській пресі Галичини. З деякими застереженнями на неї приставали, політичні активісти зі Східної України, які емігрували до Львова.

З метою узгодження дій, на початку березня 1911 р. відбулася низка нарад за участю В. Степанківського, Л. Юркевича, В. Липинського, А. Жука і В. Кушніра – журналіста, на той час голови Українського пресового бюро у Відні, редактора «Ukrainische Rundschau». Дискутуючи про ймовірних прихильників української справи в Європі, учасники наради зійшлися на необхідності інтенсивного просування в західноєвропейській пресі ідеї Соборної України, поширення інформації про антиукраїнську політику Росії, фактів політизації українського руху в Галичині. На думку членів емігрантського гуртка у Львові, політичні сили Наддніпрянщини були пасивними, відтак, не моделювали майбутні військово-політичні баталії на карті Європи. Інформаційною, інтелектуальною й організаційною базою для виробленого напряму дій мав стати журнал за

символічною назвою «Вільна Україна», що мав ствердити «державницьке, самостійницьке мислення» політично свідомої інтелігенції. Для забезпечення організаційного супроводу українського питання у листопаді 1912 р. у Львові сформовано Український інформаційний комітет (УІК).

Українська тема в політичному форматі голосно зазвучала в британській пресі у 1912 р. Інформаційним приводом для дискусії стала публікація у «The Times» листа російського графа, члена Державної Думи, голови Галицько-російського благодійного товариства В. Бобринського за назвою «Релігійні переслідування у Галичині: історія боротьби»: (1) русинів він трактував як росіян, які потерпають від польської дискримінації у сфері освіти, несправедливо обмежені у виборчих правах та релігійній сфері; (2) звинувачував митрополита А. Шептицького у колонізації своєї «російської пастви», наголошував на фактах зречення галицьких і закарпатських сіл від церковної унії. Для переконливості своїх суджень закликав будь-кого з англійських журналістів приїхати і впевнитися в правдивості його спостережень [7].

Вміщена серед густо набраної міжнародної інформації і рекламних оголошень з місцевого культурного життя невеличка замітка В. Бобринського не залишилася непомітною. На неї блискавично відреагував В. Степанківський (12 квітня) спочатку в українській (17 квітня), а згодом у лондонській (20 квітня) пресі. Львівське «Діло» також оприлюднило переклад листа В. Бобринського [2; 1], зміст якого сполошив читаючу спільноту. Представившись редактору «The Times» русином, В. Степанківський доводив неправдивість тверджень російського графа про релігійні переслідування в Галичині, безпідставність трактування русинського населення як російського й висловив здивування з того, що у поважній газеті опубліковано неправдиву інформацію. В Галичині не має росіян, пояснював публіцист, є українці, які, за невеликим виключенням, належать до уніатської церкви, тоді як В. Бобринський експлуатує подібність слів «русини» і «росіяни» і вводить в оману англійську публіку. В Галичині ніхто не розмовляє російською, пересвідчитися в чому може будь-який представник англійської преси [9]. Український переклад англійської статті В. Степанківського опублікували газети «Діло», «Рада» і журнал «Украинская жизнь».

Слідом за російською й українською позицією газета «The Times» оприлюднила польську візію галицьких проблем, представлену князем П. Сапегою. Він погодився з В. Степанківським, що В. Бобринський своєю провокаційною статтею мав намір ввести в оману англійську громадськість. Захищаючи польське посідання в Галичині, він зазначив, що австрійський уряд не може і не повинен терпіти українську пропаганду, згубну для держави й спрямовану проти династії. Заявивши про готовність прийняти в Галичині будь-якого представника англійської преси, дописувач констатував, що москвофільство втратило вплив на греко-католицьке духовенство, до православ'я галицьких українців навертають російськими грошима, переважно селян, які мають низьку релігійну культуру, відтак радо приймають 50–100 рублів, що для них є великою сумою, але вони не усвідомлюють зв'язку між зміною церкви та нелояльністю до держави.

Польські газети рефреном повторювали, що в Галичині ніяких росіян немає, ті ж що себе так номінують – державні зрадники. Голова Союзу польських журналістів історик Ф. Равіта-Гавронський стверджував, що в Галичині є русини, а не українці і вони мають ті ж права, що і поляки [5], а очільник польської національно-демократичної партії в Галичині, депутат австрійського парламенту, університетський професор С. Гломбінський наполягав, що українського національного руху не має ані в Галичині, ані в Наддніпрянській Україні, є лише соціальний рух проти великих землевласників [3; 4].

Маючи намір підвести ризику в дискусії на сторінках «Таймсу» англійський славіст, фахівець з історії російсько-англійських відносин В. Біркбек, писав: «Як англієць, який протягом багатьох років глибоко цікавився релігійними проблемами Східної Європи, я вирішив нанести візит і недавно повернувся з подорожі по Галичині» [6]. Він запевняв, що там цілком переконався в достовірності висновків графа В. Бобринського. На його думку не російська пропаганда, а латинізація обрядів уніатської церкви є причиною православного руху в Галичині. У виданій згодом брошурі він підтвердив свою непорушну проросійську позицію, а В. Степанківському закинув, що етнонім «русини» є латинізованим етнонімом «росіяни».

Слідом за В. Біркбеком до дискусії на сторінках «Таймс» долучився лондонський кореспондент «Neues Wiener Tagblatt» М. Гольдшайдер який розтлумачував для британської аудиторії генезу українського етноніму. Визнаючи складність українського питання, підкреслив, що в найближчому майбутньому, після закінчення балканських війн, воно може виявитися основною проблемою міжнародної політики [8, р. 48].

Отже, на сторінках провідної британської преси українське питання дискутувалося в опції інтересів і візій Росії, Австро-Угорщини, українських і польських політиків. До появи у «Таймсі» колонки про становище у Східній Галичині ані британська читачі, ані британський уряд не приділяли належної уваги українцям. Українське питання з простору внутрішньополітичних відносин у двох імперіях – Росії і Австро-Угорщини постало на шпальтах британської преси як міжнародне.

Список використаних джерел

1. Бобринський В. Релігійне переслідування в Галичині. Історія боротьби. До редактора газети Times. Діло. 1912. 24 (10 ст. ст.) квітня. Ч. 91. С. 2.
2. Подолянин С. (Степанківський В.). Бобринський (Лист з Лондона). Рада. 4 апр. (17 квіт.). 1912. № 77. С. 1–2.
3. Подолянин С. Russian Review в українській справі (Лист з Лондона). Рада. 1912. 3 апр. (16 квітня). № 76. С. 1.
4. Подолянин С. Польська відповідь гр. Бобринському (Лист з Лондона). Рада. 1912. 24 мая (6 червня). Ч. 117. С. 1–2.
5. Польські відповіді на лист гр. Бобринського в Timesі в справі переслідування православія в Галичині. Рада. 1912. 21 квіт. (4 травня). Ч. 91. С. 3.
6. Birkbeck W. J. To the editor of the Times. *The Times*. 1912. 3 December. P. 5.
7. Bobrinsky V. Religious persecution in Galicia. History of the struggle. To the editor of the Times. *The Times*. 1912. 10 April. P. 5.
8. Saunders D. Britain and the Ukrainian Question (1912–1920). *The English Historical Review*. 1988. v. 103. no. 406. 40–68.
9. Sheptytsky V. Religious persecution in Galicia. To the editor of the Times. *The Times*. 1912. 29 April. P. 7.

*Наталія Ротар, д. політ. н., професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6430-3460>*

Концепт дефіциту демократії в ЄС: переосмислення в умовах гібридних загроз

Демократичний характер ЄС та ефективність його інституцій часто ставили та ставлять під сумнів в політичному, науковому та медійному дискурсах. Сміслові ядра таких сумнівів розгорталося довкола поняття *дефіцит демократії*. Концептуально, дефіцит демократії в ЄС пов'язується з різними парадигмами політичного, як то нормативно-правовий простір вироблення політики Об'єднання, інституціоналізація системи політичного контролю, механізми та канали політичного представництва інтересів громадян країн-членів ЄС, прозорість політичного процесу та характер делегування, легітимність інститутів та інституцій ЄС. Відтак, йдеться про варіативність сутностей цього поняття.

В офіційному дискурсі ЄС термін *дефіцит демократії* з'являється на початку 1980-х рр. під час парламентських дебатів щодо проекту Договору про Європейський Союз, коли необхідність подолання дефіциту демократії в процесі прийняття рішень була означена як одне з найважливіших завдань ЄС. Класична версія демократичного дефіциту (1990-ті рр.) ґрунтувалася на тому, що держави-члени ЄС, передаючи свої повноваження наднаціональним інститутам ЄС, виводили їх за межі контролю національних парламентів, що в умовах відсутності інституту громадянства ЄС унеможлиблювало формування інструментів громадського контролю.

Згодом, від початку 2000-х рр., коли розпочався процес непрямого залучення національних парламентів до формування політики ЄС та був запроваджений інструмент Європейської громадянської ініціативи, що ґрунтується на інституті громадянства ЄС, дебати щодо дефіциту демократії здебільшого розгорталися довкола очікувань від демократії, характеру і дистанції між інститутами ЄС та громадянами, дієвістю способів представництва інтересів громадян, тобто з якісними

характеристиками політичного процесу: доступність, прозорість, інформаційна відкритість, залученість, делегування.

Доволі стисле, однак ємне визначення *дефіциту демократії* розміщене на офіційних ресурсах ЄС: «Дефіцит демократії – це термін, який використовують ті, хто стверджують, що інституції ЄС та їх процедури прийняття рішень потерпають від відсутності демократії та видаються недоступними для пересічних громадян через свою складність. Справжній демократичний дефіцит ЄС, здається, полягає у відсутності відповідної європейської політики. Виборці ЄС не відчувають, що у них є ефективний спосіб «відмовитися від уряду» та вони можуть змінити політику та політичний курс тоді, коли він їм не подобається» [1].

Проблема дефіциту демократії тісно пов'язана, по-перше, з питанням європейського громадянства, що окрім формальних прав громадян, закріплених у Договорі про Європейський Союз, передбачає їх солідарність в легітимації політичного курсу, яка ґрунтується на моделі громадянської ідентичності. Дефіцит демократії в ЄС в контексті легітимації як обмеження легітимності прийнятих його інститутами рішень означається через існуючі обмеження для громадян держав-членів ЄС щодо попереднього обговорення проблем на етапі вироблення політики та перенесення дискурсу в площину обговорення результатів політики. По-друге, проблема дефіциту демократії пов'язана з пошуком адекватних практик легітимації циклу європейської політики, зокрема і через визначення можливості перенесення практик легітимації, вироблених національними державами на простір європейської політики. Розв'язуючи дану проблему, (1) П. Норріс наголошує, що легітимація політики ЄС пов'язана з механізмами непрямого (національні уряди) та прямого (Європарламент) політичного представництва в ЄС, відтак необхідно працювати над виробленням збалансованої моделі співвідношення даних механізмів; Ю. Габермас означає одночасну недостатність легітимації європейського порядку денного та збільшення обсягу повноважень європейських інститутів «ножицями», що генерують дефіцит демократії в ЄС; (3) Р. Проді, доводить, що подолання дефіциту демократії в ЄС можливо лише за умови подвійної легітимності (легітимності політики національних держав та легітимності політики ЄС), що

ґрунтується на результатах демократичних виборів до національних парламентів та Європарламенту.

Отже, дефіцит демократії потенційно може формуватися як на рівні структур входу в політичну систему, коли громадяни належним чином не представлені в законодавчому процесі, так і на рівні структур виходу, коли політика неадекватно відображає уподобання виборців. Оскільки демократія базується на консенсусі та участі, шукаючи механізми подолання її дефіциту в ЄС необхідно зважати на два рівні взаємодії, що генеруються політичним процесом. По-перше, це рівень взаємодії між громадянами та інституціями демократичного представництва ЄС, на якому дефіцит демократії долається засобами забезпечення прозорості політичного процесу; зменшення кількості рівнів делегування, оскільки надмірна кількість рівнів делегування генерує «шум»; захисту прав меншості. Особливого значення набуває розуміння необхідності забезпечити на європейському рівні політики не тільки представництво держав-членів, а й політичне представництво – члени наднаціональних інституцій мають здійснювати деліберацію проблем з політичної, а не лише з технічної позиції. По-друге, це рівень взаємодії між ЄС та державами-членами ЄС: оскільки складна політико-управлінська система ЄС передбачає, що наднаціональні інституції регулюють певні сфери соціальних відносин, а національні держави є суб'єктами реалізації європейської політики у цих сферах, важливо визначення, чи можуть, і наскільки зацікавлені держави діяти в межах, визначених ЄС. Адже, якщо спроможність національних держав недостатня, а рівень зацікавленості в реалізації політики ЄС незначний, то в сукупності це є джерелом підживлення дефіциту демократії в ЄС.

Означений вище простір розуміння сутності та політичних небезпек дефіциту демократії в ЄС стимулював вироблення механізмів його подолання. Один з них пов'язаний з ідеєю використання засобів цифрової демократії задля подолання дефіциту демократії в ЄС. Даний механізм був інституціоналізований через ухвалення: Європейського плану дій щодо демократії [2], розробленого з метою розширення можливостей громадян та створення більш стійких національних демократій в ЄС шляхом сприяння вільним і чесним виборам,

зміцнення свободи ЗМІ та протидії дезінформації; програми цифрової трансформації ЄС «2030 Цифровий компас: Європейський шлях до цифрового десятиліття» [3], спрямованої на визначення та впровадження масштабних цифрових проєктів; Європейської декларації про цифрові права та принципи цифрового десятиліття [4] та організації дворічної відкритої Конференції щодо майбутнього Європи [5], означеної як можливість для громадян ЄС обговорити виклики та пріоритети Європи. Всі ці ініціативи, об'єднані ідеєю подолання дефіциту демократії, ставлять у центр уваги людину, адже, як влучно наголосила Президент Єврокомісії Урсула фон дер Ляйєн, «Європейський Союз – це не лише партії та політика, норми чи правила, ринки чи валюти. Зрештою – і понад усе – про людей та їхні прагнення. Це про людей, які стоять разом. За їхню свободу, за їхні цінності, просто за краще майбутнє» [2]. Власне, і громадяни ЄС вказують на бажання брати більш активну участь у прийнятті політичних рішень, коли потреба в е-участі зумовлюється прагненням впливати на політику та мати більше контролю над власним життям.

Список використаних джерел

1. Eur-Lex (2018). Glossary of summaries. Democratic deficit. URL: <https://cutt.ly/HVg2Wj3>
2. European Commission (2020). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. On the European Democracy Action Plan. COM(2020) 790 final. Brussels, 3.12.2020. URL: <https://cutt.ly/7Vg2YRn>
3. European Commission (2021). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade. COM(2021) 118 final. Brussels, 9.3.2021. URL: <https://cutt.ly/XVg2O8Y>
4. European Commission (2022). European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade. Brussels, 26.1.2022 COM(2022) 28 final. URL: <https://cutt.ly/tVg2SCE>
5. European Union (2021). Conference on the Future of Europe. URL: <https://futureu.europa.eu/?locale=en>

*Павло Молочко, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0078-3909>*

Нормативно-правове забезпечення діяльності політичних партій України: недоліки та прогалини законодавства

Діяльність політичних партій в Україні регламентується Конституцією України та Законом України «Про політичні партії в Україні». Згідно з даними Міністерства юстиції України станом на 01 січня 2021 р. в Україні було зареєстровано 365 політичних партій, що свідчить про те, що законодавство сприяє створенню політичних партій. Водночас діюче законодавство має певні прогалини та недоліки, насамперед, в галузі контролю за дотриманням загальнодержавного принципу діяльності партій, а також у частині державного контролю за діяльністю політичних партій.

Формування та діяльність політичних партій в Україні у відповідності до Конституції України та Закону України «Про політичні партії в Україні» відбувається виключно на загальнодержавному рівні. І хоча прямої заборони на створення регіональних політичних партій не існує, проте у відповідності до статті 3 закону України «Про політичні партії в Україні» політичні партії в Україні створюються і діють тільки із всеукраїнським статусом [1]. Всеукраїнський статус політичної партії забезпечується шляхом виконання умов статей 10 та 11 відповідного закону. Так, стаття 10 закону передбачає збір не менше 10 тисяч підписів до рішення про створення політичної партії, які зібрані не менш як у двох третинах районів не менш як двох третин областей України, міст Києва і Севастополя та не менш як у двох третинах районів Автономної Республіки Крим. Водночас стаття 11 зобов'язує політичні партії впродовж шести місяців з дня реєстрації утворити та зареєструвати свої обласні організації у більшості областей України, містах Києві, Севастополі та в Автономній Республіці Крим. Разом з тим, визначаючи поняття політична партій у статті 2 закону вказано, що політична партія – це зареєстроване згідно з законом

добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах [1]. Вже саме законодавче визначення політичної партії передбачає, що партія повинна мати загальнонаціональну програму суспільного розвитку. Іншими словами, якщо закон і не зобов'язує політичні партії мати свої представництва по всій країні, що дає, хоч і обмежені, можливості створення регіональних політичних партій, то умова наявності загальнонаціональної програми суспільного розвитку, одразу позбавляє такої можливості. Водночас політична практика засвідчує, що попри законодавчі обмеження регіональних політичних партій, останнім часом все частіше виникають “регіональні” політичні партії з формальним всеукраїнським статусом. Анулювання реєстрації політичних партій передбачене статтею 24, яка зобов'язує партії зареєструвати свої обласні осередки у більшості областей України, а також висувати своїх кандидатів для участі у виборах Президента та народних депутатів України протягом десяти років. Якщо формування обласних осередків зараз зведено фактично до технічної роботи, адже законодавство не висуває до їхньої діяльності конкретних вимог, то участь у виборах народних депутатів, за умови збереження змішаної виборчої системи, дозволяє партіям один раз на десять років висувати своїх кандидатів і тим самим дотримуватись вимог законодавства. Саме відсутність чітких критеріїв до роботи обласних осередків та відсутність розмежування участі у президентських та парламентських виборах залишає законодавчу прогалину, яка зберігає фактичне існування «регіональних» політичних партій.

Ще однією законодавчою проблемою стає державний контроль діяльності політичних партій. За понад 20 років існування закону «Про політичні партії в Україні» заборона політичної партії регламентувалася статтею 21 вказаного закону, у якій йшлося про те, що політична партія може бути за адміністративним позовом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань заборонена в судовому порядку у випадку порушення вимог щодо

створення і діяльності політичних партій [1]. Саме таке формулювання наділяло правом, але не зобов'язувало органи влади ініціювати процедуру припинення діяльності політичних партій. Саме тому на початку військової агресії з боку Російської Федерації, призупинення діяльності політичних партій відбувалось за іншими нормативно-правовими актами.

У відповідності до п.1.9 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2] військове командування разом із військовими адміністраціями можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування порушувати питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на стійкість критичної інфраструктури, права і свободи людини, здоров'я населення. Водночас у поясненні до п.1 статті 8 вказаного закону вказано, що такі повноваження надаються в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб [2].

У рішенні Ради національної безпеки та оборони України «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій» від 18 березня 2022 р., яке введено в дію Указом Президента України № 153/2022 від 19 березня 2022 р. йдеться саме про призупинення будь-якої діяльності 11 політичних партій в Україні на період дії воєнного стану [4]. Водночас відкритим залишається питання щодо реалізації такими політичними партіями права на міжнародну діяльність, яка закріплена у статті 13 Закону України «Про політичні партії в Україні».

З огляду на це, Верховною Радою України 03 травня 2022 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій», який був спрямований на вирішення раніше існуючих суперечностей. Насамперед, вказаним законом внесено зміни до Кодексу адміністративного судочинства України та регламентовано процедуру заборони політичних партій. Окремим

змiнами до Закону України «Про політичні партії в Україні» було змінено статтю 5 «Обмеження щодо утворення та діяльності політичних партій» [3], яка тепер обмежує діяльність політичних партій, які виправдовують або ж заперечують збройну агресію проти України. Разом з цим було змінено статтю 13, яка регламентує міжнародну діяльність політичних партій. І якщо заборона міжнародної співпраці політичної партії, яка спрямована проти незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України є зрозумілою, то питанням залишається чому така співпраця забороняється виключно з партіями та організаціями держави, яка визнана державою-агресором. Цілком зрозуміло, що в умовах обмеження діяльності політичних партій, вони можуть використовувати й інші організації, які не є представниками держав-агресорів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про політичні партії в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#n157>
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2243-20#n56>
4. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій». URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5296.html>

Михайло Драпак, аспірант

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1154-5420>

Науковий керівник: д. політ. н., професор Круглашов А. М.

**Conditions of Indigenous Peoples and National Minorities of
Ukraine on the Frontline of Russia's Invasion and in the
Temporarily Occupied Territories**

On February 24, 2022, Russia launched an offensive against Ukraine simultaneously in the north, east and south of the country.

Thus, Russian troops expanded their temporary occupation of Ukrainian territories, which began in 2014. Millions of Ukrainian citizens, including indigenous peoples and national minorities, found themselves in the temporarily occupied territories. This review is dedicated to the current situation in the regions inhabited by those communities.

The town of Henichesk, the settlement of Novooleksiyivka, and the surrounding villages, home to more than 2,000 Crimean Tatars in the Kherson Oblast, came under Russian control in the early days of the full-scale invasion. On April 6, the Crimean Tatar Resource Center informed that the Russian troops had begun visiting every house and apartment. The Prosecutor's Office of Kherson Oblast informed, that on April 6, Russian troops also detained 3 people during searches in Novooleksiyivka [5].

The members of the Roma minority – about 600 people – compactly live in the city of Kakhovka. In April, resident of the settlement reported that the occupiers did not allow residents to leave the city. Also, there were testimonies that in Vysokopillya, Kherson Oblast (currently it is contested, but at that time it was occupied by the Russian forces), where members of the Roma minority live compactly, the Russian troops are occupying the homes of local residents, taking away their valuables and vehicles. Eyewitnesses also mentioned that the Russian troops were illegally detaining Roma in Vysokopillya [8].

On March 12, Kherson journalist Kostiantyn Ryzhenko reported that in the temporarily occupied cities of Kherson Oblast, Russian invaders were harassing journalists, activists, former Ukrainian servicemen, and other citizens who had experience in public activities or made no secret of their desire to live in Ukraine. According to Kostiantyn Ryzhenko, the Russian occupiers are searching for the "unreliable" residents of cities in Kherson Oblast, detaining, torturing, and forcing them to cooperate [2].

The southern districts of the Zaporizhzhia Oblast are under Russian control as of mid of June, 2022. Bulgarian, Greek, and Albanian national minorities live compactly in this part of the region. In addition, a significant number of the indigenous peoples of Ukraine – Karaites and Crimean Tatars – live there as well. Russian occupation forces put pressure on the representatives of different social institutions. Outstanding examples are the cases of the Melitopol

Mayor Ivan Fedorov and Prymorsk Mayor Oleksandr Koshelevych, whom the occupiers kidnapped in March. In Melitopol in early April, invaders kidnapped the principals of four schools. Thus, the invaders tried to force educational institutions to start teaching under the Russian syllabus [12]. On March 10, on the other hand, Iskender Bariev announced that the director of the Melitopol Museum of Local History, as well as a member of the Zaporizhzhia Oblast Council, belonging to the Crimean Tatar people, Leyla Ibrahimova, had been kidnapped. She was held captive for several days. Furthermore, on March 26, journalist Olha Vesnianka reported that Russian occupiers had kidnapped the journalist and cultural activist Kostiantyn Ovsianynkov in Prymorsk, who worked on preserving the cultural heritage of local Bulgarians.

On April 29, Olena Arabadzhi, a representative of the Karaites people and director of the Center for the Study of the National and Cultural Heritage of the Azov Peoples, addressed the participants of the 21st session of the Permanent Forum on Indigenous Issues at the United Nations. She stressed that the Karaites have special feelings for their historical homeland – the Crimean Peninsula. The Russian occupation of this region of Ukraine in 2014 broke this connection. Russia's full-scale aggression in February 2022, according to Olena Arabadzhi, forced about half of the Karaites to leave their homes in the Zaporizhzhia Oblast [3].

More than 80% of the Greek national minority in Ukraine (Azov Greeks) lived in Donetsk Oblast [7]. The region is also home to large communities of Armenians, Roma, Crimean Tatars, and other communities. Until February 24, Russian forces controlled some of the settlements where the Azov Greeks live: Starobesheve, Rozdol, Starolaspa, and Novolaspa. As of mid of June, all towns and villages inhabited by the Greek national minority in the Donetsk Oblast were either under Russian control, or in the area of active hostilities, except for a few settlements in the central-western part of the region. The most difficult situation is in Mariupol and Volnovakha. Before the war, about 450,000 and 21,000 people lived in these cities. Both were almost completely destroyed by Russian artillery and aircraft. There is no water, electricity or gas, and no stable mobile communication [10].

On May 25, Advisor to the Mariupol Mayor Petro Andrushchenko said that the Mariupol City Council estimates the

number of civilians killed by Russian attacks at more 22,000 [1]. Mariupol Mayor Vadym Boichenko estimated that about 100 thousand people remain in the city [9]. On May 3 Vadym Boychenko reported that the Mariupol City Council had verified information on more than 40 thousand people who were forcibly deported from Mariupol by the Russian [4]. Before deportation, the citizens are obliged to pass the “filtration” in the special camps. There the Russian occupiers check the personality of the people trying to detect their loyalty to the Ukrainian state. People are going through pressing and humiliation. Those who do not pass the “filtration” are detained in the prison in Olenivka or in the concentration camp “Izoliatsia” in Donetsk.

The attacks of the Russian army and the destruction it brought affected all residents of the southern part of the Donetsk Oblast, regardless of ethnonational self-identification – Ukrainians, Russians, Greeks, Roma, Crimean Tatars, Turks, and others. Hundreds of thousands of people continue to suffer from constant shelling, water and food shortages, lack of medical care and fear of persecution. Currently, the most basic right of all people who remain in this territory is threatened – the right to life. At the same time, the fate of cultures and languages of two subgroups of the Azov Greeks – Rumei and Urum – is in great danger as due to the actions of the Russian occupiers they are dispersed and deprived of the right to express their needs.

It is also important to briefly mention the current situation in the Autonomous Republic of Crimea, Sevastopol, the south-eastern districts of Donetsk and Luhansk Oblasts, which Russia illegally occupied eight years ago. One of the biggest dangers for people in the temporarily occupied Crimea and in some temporarily occupied districts of Donetsk and Luhansk Oblasts is the fact that the Russian occupiers are forcibly mobilizing men to take part in the war against Ukraine [6]. Given the scale of conscription, there is a high probability that a large number of members of national minorities and indigenous peoples, who at the same time are Ukrainian citizens, will be involved in hostilities against their country.

Photos from the liberated Bucha, Irpin, Makariv, Hostomel, Borodyanka, and Trostyanets showed that in the areas of Ukraine that are temporarily occupied by Russian troops, there is a high risk of violations of humanitarian law. Residents of Kherson, Zaporizhzhia, Donetsk, Luhansk and Kharkiv Oblasts remain under great threat. The

Ukrainian state, without control over these territories, cannot. It is necessary to de-occupy these territories as soon as possible, with the subsequent return of Ukraine's control over them and resulting guarantees concerning rights and freedoms. Only this can bring the usual issues of diversity management back on the agenda. Until then, the struggle for human lives continues.

Список використаних джерел

1. Saska Vandoorne and Melissa Bell. Mariupol death toll at 22,000, says mayor's adviser. CNN. 24.05.2022. URL: https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-05-24-22/h_95e94c548d8a5f49e0b97bc3415c9320
2. Активістів, журналістів та колишніх силовиків у Херсоні переслідують військові РФ – журналіст. Радіо Свобода. 12.03.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kherson-peresliduvannia-zhurnalist/31749866.html>
3. Звернення Олени Арабажди до світової спільноти на XXI сесії постійного форуму корінних народів світу при Організації об'єднаних націй. Український центр культурних досліджень. 29.04.2022. URL: <https://uccs.org.ua/novyny/zvernennia-oleny-arabazhdy-do-svitovoi-spilnoty-nakhkhi-sesii-postijnoho-forumu-korinnykh-narodiv-svitu-pry-orhanizatsii-obiednanykh-natsij/?fbclid=IwAR2fTVu4GVQxBGJNtqbY1CbMTj7GvxIoFdHoMG7Mb11HrgDW558uOyXEGOk>
4. З Маріуполя загарбники депортували в РФ або «ДНР» майже 40 тисяч людей. Укрінформ. 03.05.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3474066-z-mariupola-zagarbniki-deportovali-v-rf-abo-dnr-majze-40-tisac-ludej.html>
5. Окупанти продовжують вбивати та незаконно затримувати мешканців Херсонщини – розпочато провадження. Херсонська обласна прокуратура. 08.04.2022. URL: https://kherson.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=312390
6. Оперативна інформація щодо ситуації на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя: 5 квітня 2022 року. Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим. 05.04.2022. URL: <https://www.facebook.com/ppu.gov.ua/posts/344679851039380>
7. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. Державна служба статистики України. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>

ПОЛІТИЧНІ ТЕОРІЇ ТА КОНЦЕПЦІЇ ...

8. Рома України: голоса из ада войны. Дискриминация, эпидемия, война. Anti-Discrimination Centre. 07.04.2022. URL: <https://adcmemorial.org/articles/roma-ukrainy-golosa-iz-ada-vojny/>
9. Рощина Олена. Маріупольці досі не мають доступу до їжі й води, потрібні "зелені коридори" – мер. Українська правда. 01.06.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/1/7349865/>
10. Соколова Юлія. Місто зруйновано на 90%: голова комітету ВР розповів про ситуацію у Волновасі. Факти. 10.05.2022. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20220510-misto-zrujnovano-na-90-golova-komitetu-vr-rozproviv-pro-sytuacziyu-u-volnovasi/>
11. Через фільтраційні табори загарбники депортували майже 1,2 мільйона українців – Денісова. Укрінформ. 09.05.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3479065-cerez-filtracijni-tabori-zagarbniki-deportovali-majze-12-miljona-ukrainciv-denisova.html>
12. Черниш Олег. "Всі ми бачили Бучу". Як російські військові залякують жителів Мелітополя. BBC Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60994711>

*Юлія Лукіян, аспірантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2905-1912>
Науковий керівник: д. політ. н., професор Ротар Н. Ю.*

Стратегії антикорупційної діяльності держави: теоретико-методологічний зріз

Питання вироблення та реалізації результативної антикорупційної політики є надзвичайно актуальним для України. Попри задекларовану стратегію антикорупційної політики, для нашої держави актуальним залишається пошук адекватного методологічного підґрунтя для відповідних політичних дій. В європейських практиках антикорупційну політику означають як цілісну соціокультурну модель політичного запобігання корупційним ризикам та їх можливим проявам, уміння прогнозувати ситуацію та вибірково використовувати засоби проти злочинів, пов'язаних з корупцією [8]. Європейський підхід вказує на те, що антикорупційна політика національної держави зумовлюється культурою та цивілізаційною специфікою, типом

публічного управління та моделлю політичних відносин, діяльними стратегіями політичної еліти та сприйняттям суспільством пропонованих нею моделей протидії корупції.

В сучасній політичній науці відмежовують поняття *антикорупційна політика* від понять *боротьба з корупцією* та *протидія корупції*, вказуючи на те, що цими поняттями позначаються феномени, що еволюційно виникали, відповідно до осмислення явища корупції: боротьба з корупцією – протидія корупції – антикорупційна політика. В даному еволюційному ланцюзі понять антикорупційна політика постає як поняття, що відображає науково обґрунтовану, послідовну та системну діяльність інститутів національної держави та громадянського суспільства, яка пов'язана з нівелюванням негативного впливу корупції та усуненням причин й умов, що сприяють її виникненню [1]. Отже, необхідною умовою створення дієвої моделі національної антикорупційної політики є систематична діяльність держави з вивчення та усунення причин корупційних дій, створення ефективної соціально-економічної політики, забезпечення динамічної політичної конкуренції, результатом якої є політичний розвиток. Всі ці кроки мають бути відображені на рівні антикорупційних стратегій, що за змістом та формами можуть бути доволі варіативними.

В сучасній політичній науці виокремлюють низку антикорупційних стратегій держави, які відображають мету та очікувані результати їх застосування в політичній практиці:

По-перше, це інертна стратегія, яка не передбачає дієвих антикорупційних заходів, відтак не зорієнтована на подолання корупції. Її типовими рисами є те, що вона: (1) орієнтує на вдавану активність, яка, відтак, має деструктивний характер для держави та інститутів влади, дезорієнтуючий – для громадянського суспільства та громадянина; (2) створює інформаційний та законотворчий антикорупційний каркас, однак не може забезпечити очікувані антикорупційні дії. Основними наративами протидії корупції є твердження про неефективність активних дій та її нездоланність. Хоча корупція і означається на рівні держави як суттєва проблема, що негативно впливає на суспільство та державу, але маркується як тимчасове явище, що може бути

подолане інструментами ринкової економіки. здатні без втручання вирішити цю проблему. Відтак, застосування інертної стратегії може привести до зростання масштабів і «вдосконалення» форм корупції та дисфункції соціально-економічних механізмів розвитку шляхом нейтралізації дії ринкових механізмів саморегулювання [2, р. 283–284].

По-друге, це вибіркова стратегія, що концептуально відтворює інертну стратегію, однак передбачає: (1) вибіркоче притягнення до кримінальної відповідальності окремих політиків чи високопосадовців, яким призначається умовне кримінальне покарання; (2) активну антикорупційну інформаційну кампанію, яка імітує успіх антикорупційних дій влади; (3) неперервний процес прийняття на законодавчому рівні неефективних правових заходів за моделлю *малих кроків* [3, р. 103].

По-третє, це стратегія угоди, яка припускає можливість, і навіть, доречність, укладення системи (не)публічних домовленостей між політичною та економічною елітами про межі корупційні, вихід за які спричиняє відповідальність. До використання цієї стратегії вдаються в умовах слабкості інститутів державної влади та проникненні явища корупції в усі сфери функціонування суспільства [5, р. 71]. Така стратегія характерна для початкового етапу реалізації антикорупційної політики, однак вона не може бути обрана як основна та єдина, якщо держава ставить перед собою завдання подолання корупції. Зважаючи на те, що в умовах трансформаційних політичних процесів стратегія угоди є, фактично, єдиним способом здійснення контролю за корупційними процесами, наголосимо, що вона є інструментом означення балансу та ресурсів корупційних та антикорупційних сил на рівні держави, здатним забезпечити позитивну динаміку результатів антикорупційної політики шляхом посилення рівня вимог з боку держави, які витісняють корупцію з певних соціальних сфер.

По-четверте, це зональна стратегія, яка передбачає очищення від корупції окремих сфер соціального життя без застосування радикальних змін у політичній, правовій та соціальній площинах, відтак, вона використовується на етапі створення умов реалізації стратегії тотального очищення суспільства від корупції [6, р. 1029].

По-п'яте, це регіональна стратегія, що зорієнтована на очищення від корупції простору окремих регіонів держави. Її використання є доречним в двох ситуаціях: (1) на етапі підготовки до реалізації стратегії тотального очищення від корупції; (2) для зменшення корупції в тих регіонах держави, в яких вона загрозливих для національної безпеки масштабів [7, р. 84].

По-шосте, це стратегія тотального очищення держави та суспільства від корупції, реалізація якої потребує соціальних передумов, політичної волі та адекватного політичного менеджменту. Можливість її використання визначається рівнем сформованості: (1) антикорупційної моделі свідомості політичного керівництва держави; (2) правової системи та законотворчого механізму, здатних вживати ефективні правові заходи протидії корупції; (3) розуміння та визнання рівня корумпованості політичної еліти; (4) готовності політичної еліти долати перешкоди у реалізації антикорупційної стратегії; (5) здатності національного політичного лідера до вироблення системи ефективних заходів для очищення від корупції та підтримки державного апарату, здатного реалізувати антикорупційну політику; (6) підтримки антикорупційної політики держави на міжнародному рівні. Зауважимо, що в політичній науці розрізняють два типи стратегії тотального очищення держави та суспільства від корупції. Перший – адекватний східному типу соціальності, передбачає боротьбу з зовнішніми проявами корупції та конкретними корупціонерами, яка ґрунтується на активній позиції держави, демонстрації політичної волі та готовності влади до *війни з корупцією*. Однак, заходи в рамках східного типу стратегії тотального очищення держави та суспільства від корупції мають виключно каральний характер та супроводжуються: максимальним посиленням державного контролю за приватним життям; потребою у постійній легітимації каральної антикорупційної політики; створенням можливостей для зведення рахунків з політичними опонентами; загрозою створення стійких корупційних мереж. Відтак, застосування східного типу стратегії тотального очищення держави та суспільства від корупції дає швидкий, але короткостроковий результат, тому він може бути механізмом мобілізації громадськості на підтримку антикорупційної політики,

але у довгостроковій перспективі призводити до недовіри до будь-яких антикорупційних реформ. Другий тип стратегії тотального очищення держави та суспільства від корупції – адекватний західному типу соціальності, зорієнтований на усунення причин, що породжують корупцію, а не на зовнішні прояви цієї проблеми [4, р. 873]. Результативність даної стратегії забезпечується сформованими традиціями громадянськості та політичної конкуренції, незалежною судовою системою та раціоналізованою моделлю місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Роуз-Аккерман С. Коррупция и государство. Причины, следствия, реформы. М., 2003.
2. Aidt T. S. (2009). Corruption, institutions, and economic development. *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 25(2), 271–291.
3. Anderson C. J., Tverdova Y. V. Corruption, political allegiances, and attitudes toward government in contemporary democracies. *American Journal of Political Science*. 2003, Vol. 47(1), P. 91–109.
4. Barr A., Serra D. Corruption and culture: An experimental analysis. *Journal of Public Economics*, 2010, Vol. 94(11–12), P. 862–869.
5. Bobonis G. J., Gertler P. J., Gonzalez-Navarro M., Nichter, S. Government transparency and political clientelism: Evidence from randomized anti-corruption audits in Brazil, 2019.
6. Fisman R., Miguel E. Corruption, norms, and legal enforcement: Evidence from diplomatic parking tickets. *Journal of Political Economy*, 2007, Vol. 115(6), P. 1020–1048.
7. Gillespie K., Okruhlik G. The political dimensions of corruption cleanups: A framework for analysis. *Comparative Politics*, 1991, Vol. 24(1), P. 77–95.
8. Stability Pact Anti-Corruption Initiative for South Eastern Europe – Compact, adopted at Working Table III, Sarajevo, February 15-16, 200. URL: <http://www.stabilitypact.org>.

Іван Борзило
начальник Сватівського районного
управління ДСНС України

Національна безпека України: теоретичні аспекти

Термін «національна безпека» давно став звичним у міжнародній політиці й у громадському житті. Офіційно під ним узвичаєно розуміти той стан, що надає можливість захистити особу, суспільство та державу від різноманітних загроз та небезпек незалежно від їх походження і завдяки цьому уможливорює забезпечення конституційних громадських прав і свобод, гідної якості суспільного життя, територіальної цілісності й суверенітету України, належного рівня гарантованості її безпеки й оборони загалом і можливостей стабільного розвитку. На практиці термін «безпека» означає насамперед відсутність небезпеки, надійність наявного стану, схоронність чогось; становище, за якого небезпека абсолютно не загрожує. Із світоглядної точки зору це слово позначає складне соціально-політичне явище, яке охоплює багато сторін життя. У найзагальнішому вигляді безпека – це стан або положення, коли небезпека відсутня. Однак, як свідчить історія людства, такого стану досягти ні окремій людині, ні різним видам людських спільнот, включно з державами, поки що не вдавалося.

Поняття національної безпеки не є новацією сучасного періоду, оскільки проблеми, пов'язані із забезпеченням життєздатності національної держави, виникають безпосередньо з моменту її утворення, а підтримка необхідного рівня безпечного існування є найважливішою функцією будь-якого державного механізму, невід'ємною частиною зовнішньої та внутрішньої політики. Тому питання щодо забезпечення безпеки національної держави були актуальними для нашої країни, можна сказати, з часів Київської Русі.

Однак в умовах глобалізації поняття національної безпеки стає більш широким, ніж на ранніх стадіях розвитку світової економічної системи, набуває додаткового змісту, що зумовлено процесами, що відбуваються на даному історичному етапі її розвитку. Зокрема, проблема її забезпечення в цих умовах

ускладнюється у зв'язку з невизначеністю результатів процесів, що відбуваються в ході глобалізації, можливістю багатоваріантного розвитку окремих елементів і всієї світової економічної системи в цілому. В силу цього, національну безпеку держави можна визначити як стан елемента світової економічної системи, включаючи весь комплекс його зв'язків та відносин, з точки зору здатності до самозбереження та розвитку в умовах інтерних та екстерних впливів, а також дії непередбачуваних та важко прогнозованих факторів.

Найважливішою складовою понятійно-категоріального апарату національної безпеки є національні інтереси. Інтерес у загальному сенсі цього слова є щось, що розуміється і усвідомлюване суб'єктом як внутрішня сила, здатна вплинути на його спосіб життя у певний час, що визначає мотивацію його вчинків та дій. У цьому під суб'єктом можна розуміти як окрему особистість, а й соціальну групу, соціальний прошарок, спільність, націю тощо. Всі ці суб'єкти можна розглядати як суб'єкти національної безпеки.

За змістом інтереси можуть поділятися на матеріальні, духовні, соціальні та інші. У цьому інтереси загалом і національні інтереси зокрема є мінливими у часі, носять конкретно-історичний, епохальний характер. Але при цьому безперечним є те, що основним із усього різноманіття інтересів є інтерес самозбереження (забезпечення життєздатності, стійкості) і похідним від нього – інтерес розвитку. Реалізація даних інтересів здійснюється за допомогою забезпечення національної безпеки, яка, у свою чергу, може включати зовнішньополітичну, внутрішньополітичну, економічну, військово-стратегічну, енергетичну, інформаційну, технологічну, соціальну, продовольчу, екологічну, демографічну складові, забезпечення територіальної цілісності країни, безпеку особи. Стосовно України з її специфічною історією і не менш специфічною соціально-територіальною структурою поняття національних інтересів можна представити як сукупність образів, моделей, духовних конструкцій, що приймаються національно-етнічною спільнотою, виконують регулятивні функції і визначають спрямованість і зміст життєдіяльності громадян даної спільноти та кожної особи окремо, їх права, обов'язки, свободи, можливості та готовність

самореалізації у розвитку свого етносу, народності, нації в рамках єдиної, цілісної держави.

Національні інтереси України як складної полісистемної побудови виражаються у діалектичному взаємозв'язку духовного та матеріального як у плані етносу, народності, нації, так і в плані держави загалом. У цьому вони соціальні за своєю природою та державні за своїм призначенням. Будучи своєрідним «законом» життєдіяльності суспільства, національні інтереси зумовлюють відповідну їм систему заходів щодо забезпечення безпеки, її структуру та зміст. Таким чином, країна, яка не усвідомлює адекватно своїх національних інтересів, не може сформулювати стратегію національної безпеки та практично реалізувати її.

Найважливішою категорією національної безпеки є поняття загрози чи небезпеки. На думку низки вітчизняних авторів, існує два типи безпеки: потенційна відсутність небезпеки, можливості якихось потрясінь, руйнувань для соціального суб'єкта; його реальна захищеність від небезпек, здатність протистояти їм. Очевидно, національну безпеку не слід розглядати як повну відсутність небезпеки, насправді таке є недосяжним, і через це трактування національної безпеки грішить абстракцією. Ймовірно, цей стан можна розглядати як певний максимальний рівень національної безпеки, який можна досягти лише в рамках ідеальних моделей. Тим не менш, з точки зору структури архітекtonіки поняття національної безпеки, можна виділити кілька її рівнів, тобто розглядати нижні, проміжні та верхні рівні національної безпеки, які можуть бути досягнуті тією чи іншою державою. Причому в умовах глобалізації абсолютно не обов'язково, що рух за шкалою національної безпеки для тих чи інших держав здійснюватиметься від нижчого рівня до вищого, оскільки можливість прогресивного розвитку на даному етапі вже не є самоочевидною. У реальній дійсності в умовах, що змінюються, для тих чи інших держав мають місце деякі коливальні рухи за даною шкалою. Можливість руху по ній вгору чи вниз визначається здатністю національної держави відстоювати власні інтереси та адекватно та оперативно реагувати на екстерні та інтерні впливи та загрози. При цьому під небезпекою чи загрозою слід розуміти відносини між країнами чи регіонами, а також об'єктивно існуючі можливості негативного впливу на

соціальний організм з боку елементів його власної структури, за яких збереження нормального становища стає скрутним, а досягнення поставленої мети – або неможливим, або можливим, але з певними обмеженнями. Загрози, у свою чергу, можуть бути поділені на екстерні та інтерні, що впливають відповідно з боку світової спільноти та з боку самої системи. В умовах глобалізації та зростання відкритості національних економічних систем провести чіткий кордон між зовнішніми та внутрішніми загрозами стає все важчим, оскільки інтерні загрози здебільшого обумовлені зовнішніми імпульсами. Очевидно, під безпекою слід розуміти таку кількість та поєднання небезпек, за яких система зберігає свою стійкість і здатність до розвитку.

В умовах значного технічного та технологічного відставання України не тільки від розвинених, а й від низки країн, що розвиваються, найважливішими завданнями забезпечення економічної безпеки країни стають випереджальний розвиток конкурентоспроможних на світовому ринку галузей та виробництв, а також розширення ринку наукомісткої продукції. Це вимагає концентрації фінансових та матеріальних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку науки і техніки, підтримки провідних наукових шкіл, випереджального формування науково-технічного доробку та національної технологічної бази, стимулювання залучення приватного капіталу до ІТ-сектору економіки, а також створення за безпосередньої підтримки держави інфраструктури забезпечує комерціалізацію результатів науково-дослідних розробок з одночасним захистом інтелектуальної власності, розвитку загальнодоступної мережі науково-технічної та комерційної інформації.

Список використаних джерел

1. Гусаров В. Російсько-українська інформаційна війна: новий маневр Кремля. URL : <https://hromadske.ua/ru/posts/gusarov->
2. Паршин С.А., Горбачев Ю.Е., Кожанов Ю.А. Кибервойны - реальная угроза национальной безопасности. М.: КРАСАНД, 2017. 96 с.
3. Про стратегію воєнної безпеки України. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>

*Микола Литовський, магістрант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

Науковий керівник: к. і. н., доцент Нечаєва-Юрійчук Н. В.

Основні підходи до визначення сутності та ролі етнополітичних конфліктів у політологічному дискурсі

Суспільно-політична практика сьогодення вирізняється досить високим рівнем конфліктогенності, як соціальної, так і політичної. Політичні конфлікти нерідко набувають яскраво забарвленого емоційного фону, а сам тип конфлікту може змінюватись. Одна з найпоширеніших політичних трансформацій конфліктів пов'язана з етнічним / національним фактором, що в кінцевому підсумку призводить до трансформацій політичних конфліктів в етнополітичні. Наслідки виникнення етнополітичних конфліктів можуть бути численними, зокрема, етнонаціональні конфлікти як вид етнополітичних конфліктів здатні «легітимізувати та делегітимізувати будь-який політичний режим». Вони можуть виступати як засобом побудови «політичної основи нації», так і інструментом її дестабілізації [1, с. 238].

Стрімкі зміни, що відбуваються в сучасному світі, пов'язані з посиленням нестабільності, турбулентності, хаотизації міжнародних відносин та різким зростанням числа етнополітичних конфліктів. Останні мають складну внутрішню структуру, володіють високим рівнем еластичності та адаптивності, схильності до внутрішнього самоперереформатування, видозміни та прихованої мімікрії. Цим визначається і труднощі у визначенні природи та сутності самого феномену етнополітичних конфліктів [2, с. 7].

Під «етнічним» розуміється конфлікт із певним рівнем організаційної політичної дії громадських рухів, масових заворушень, сепаратистських виступів і навіть громадянських воєн у яких протистояння проходить лінією етнічної спільності.

Етнополітичний конфлікт виникає як соціальне явище на основі реальних протиріч суспільних відносин, пов'язаних насамперед з матеріальними, економічними інтересами, що надалі поширюються на сферу ідеології, висловлюючись у зіткненні поглядів, інтересів, сфер та світогляді етносів, народів, країн.

Таким чином, цей конфлікт, якщо на нього накласти етнічну складову стає етнічним [3, с. 36].

До особливостей етнополітичних конфліктів слід зарахувати:

- по-перше, той факт, що вони мають глибоке історичне коріння, тривалу історію загострення, згасання;
- по-друге, цей вид конфліктів пов'язаний з певною територією;
- по-третє, розвиток етнополітичних конфліктів часто перебуває під сильним впливом тієї чи іншої релігії.

На відміну від політичних конфліктів етнічні конфлікти виділяються за сферою свого прояву (оскільки можуть зачіпати будь-яку сферу – політичну, економічну, культурну та ін.), і за специфікою сторін, що беруть участь у конфлікті (суб'єктів конфлікту). Уявлення про суб'єктів аналізованих конфліктів надає якесь наближене розуміння подібності і відмінності політичних та етнополітичних конфліктів.

Інтереси групи (у першому випадку) та етносу (у другому випадку) впливають на стереотипи поведінки кожної окремої людини як учасника конфлікту; накладають обмеження на його дії та надають якийсь діапазон можливостей. Тобто, ідентичність людини з групою (за політичного конфлікту) або з етносом (при етнополітичному) безпосередньо пов'язана з реалізацією конфлікту, і з цього погляду політичні та етнополітичні конфлікти схожі і водночас мають відмінності. При цьому людина культивує одночасно безліч різних ідентичностей, які перетинаються та впливають на інші ідентичності.

Відповісти на питання про те, чи існують етнічні конфлікти у своєму чистому вигляді або як будь-який етнічний конфлікт перетворюється на етнополітичний дозволяє інструментальний підхід. Власне, під час реалізації гіпотетичного етнічного конфлікту використовується цілий комплекс методів та інструментів, що впливають на громадські відносини. До них належать і політичні методи.

Інституціональний фактор є важливим додатковим параметром розвитку етноконфліктних протистоянь. За рахунок цього фактора практично будь-який етнічний конфлікт набуває елементів політичного конфлікту і є етнополітичним.

Все це дозволяє стверджувати, що етнополітичний конфлікт за такими ознаками, як механізми вирішення та характер інституціоналізації, схожий на політичні конфлікти [1, с. 7]. Етнополітичний конфлікт, на нашу думку, не є видом політичного конфлікту, як припускають деякі вчені, попри ряд схожих особливостей. Це особливий, який має синтетичну природу, тип конфлікту. Поряд із цим існують відмінності за такими аспектами, як:

- Суб'єкти конфлікту – у разі етнополітичних конфліктів хоча б один суб'єкт повинен бути пов'язаний з «етнічною основою»;
- Інтереси суб'єктів конфлікту – у разі політичних конфліктів інтереси формулюються конкретною групою чи персоною, при етнополітичному конфлікті ж інтереси суб'єкта конфлікту асоціюються з інтересами усєї етнічної групи;
- Масштаб конфлікту – для політичних конфліктів характерна полімасштабність, тоді як етнополітичні конфлікти переважно спостерігаються у локальному та регіональному масштабі [2, с. 19].

Під «етнічним» розуміється конфлікт із певним рівнем організаційної політичної дії громадських рухів, масових заворушень, сепаратистських виступів і навіть громадянських воєн у яких протистояння проходить лінією етнічної спільності, відповідно, у сучасних реаліях він також перетворюється у етнополітичний через залучення певних політичних сил та релігійних груп, які в основному, мають вплив на певній території чи у певній адміністративній одиниці.

При цьому, якщо політичні сили будуть зацікавлені у захисті певної групи в етнополітичному конфлікті, тоді представники цієї сили мають надати певні докази належності чи підтримки цієї сили через законодавчий та юридичний чинник впливу у такій ситуації.

Список використаних джерел

1. Маруховська-Картунова О. Етнополітичні конфлікти: де, коли і як бунтують етнічні групи. *Наукові записки*. 2018. № 29. С. 237–252.
2. Харитонов О. М. Мониторинг этнополитической конфликтности. *Вестник Пермского университета. Серия: Политология*. 2016. № 4. С. 4–12

3. Ачкасов В. А. Этнополитический конфликт как конфликт идентичностей. *Вестник СПбГУ*. 2015. № 8. Сер. 6. Вып. 1. С. 35–40.

*Віталій Карпюк, магістрант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д. політ. н., професор Бурдяк В. І.*

Теоретико-методологічні підходи до дослідження діяльності військових контингентів у миротворчих операціях

Ліберальна теорія миру. Ліберальна парадигма миру зайняла дуже важливе місце в теоретичних дискурсах міжнародних відносин. Представники, ліберальної теорії прагнуть спроекувати важливість свободи, справедливості і порядок у міжнародних відносинах. прихильники ліберальної теорії миру стверджують, що Стабільний мир може бути досягнутий, коли теорія і практика миротворчості ґрунтуються на ліберальній тезі про мир. Це означає, що конфлікти можна зменшити шляхом поширення лібералізму. Тобто, ця теорія включає в себе ліквідацію конфлікту, на його початках, за рахунок поширення ліберальних думок та рішень для протиборчих сторін. Мета таких місій не тільки зупинити активні військові дії, а й започаткувати активний миротворчий переговорний процес між сторонами конфлікту, для досягнення подальшого миру. Прикладом використання ліберальної теорії миру є миротворчі операції ООН в колишній Югославії, а саме в Боснії та Герцоговині, де після завершення активний бойових дій, в наслідок переговорних процесів була сформована адаптивна форма управління державою, яка змогла зберегти мир.

Космополітичний теоретичний підхід. Центральним аргументом космополітичного підходу є те, що просування та поширення космополітичних цінностей розглядається як можливий внесок у створення умов та обставин, необхідних для запобігання конфлікту та його вирішення мирними засобами. Тому будівництво миру і стабільність можливо досягти через поширення космополітичних цінностей і тому миротворчі операції

вимагають проводити таким чином пропагувати ці цінності та підтримувати прихильність гуманістичним принципам і нормам. Це переконання ґрунтується на тому, що запобігання конфліктам

Ключове питання: як працюють космополітичні миротворчі операції? Цей підхід характеризується неупередженістю, але не нейтральністю, оскільки, швидше за все, вони активні миротворці стають стороною конфлікту, підтримуючи невинних мирних жителів, щоб захистити їх як частину їхнього мандату. Він є проактивним – миротворцям не потрібно покладатися на отримання згоди всіх воюючих сторін, але радше покладатися на те, що необхідно, а саме на згоду потерпілих. Таким чином, це вимагали від космополітичних миротворчих сил застосовувати силу проти сторін, які загрожують цивільному населенню та прагнуть зірвати миротворчу операцію та її мандатні цілі. У цьому космополітичному сценарії озброєні миротворці можуть забезпечити мир за певних умов, коли застосування сили є засобом захист цивільного населення від заподіяння шкоди. Прикладом, це є миротворчі операції країни Африканського союзу.

Теорія глобальної політики. Цей теоретичний підхід ґрунтується на теорії світової політики та на використанні глобальних світових тенденцій та уніфікації світових практик, проведення миротворчих операцій, це підхід максимально систематизує світові практики та намагається реалізувати уніфікований підхід до проведення миротворчих операцій, нехтуючи культурними та політичними особливостями, країни учасники миротворчої операції швидше мобілізуються та готові до реалізації тієї чи іншої миротворчої операції. Прикладом цього є миротворчі операції РФ в Карабасі та Республіці Казахстан. Оскільки від рішення про прийняття операції та реалізації операції. Пройшла всього одна дві доби. Але критика цієї теорії в тому, що миротворча операція використовується для досягнення політичних рішень.

Критична теорія. Критична теорія прагне, як це чітко диктує її мета, розкрити несправедливість, пов'язану з ортодоксальними теоріями, і дослідити «структурну трансформацію» як спосіб досягнення людської емансипації. З цієї мети критичні теоретики, досліджують контексти (глобальну структуру та міжнародну

політика), в рамках якої діє підтримка миру, і стверджує, що підтримання миру втручання служать дуже обмеженій цілі вирішення проблем або управлінської мети – тобто підтримувати певну політику світового порядку. Підтримка миру, стверджують критичні теоретики, – це не що інше, як операції по боротьбі з повстанцями, які фінансуються і фінансуються багатими й могутніми державами. з метою досягнення та розвитку свого політичного та військового домінування та економічних інтересів на окремих геополітичних аренах.

*Микола Риптик, магістрант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: к. політ. н. Равлик І. О.*

Взаємодія засобів масової інформації та політичної еліти: сучасні інтерпретації

Одним з постулатів класичної політичної науки є обґрунтоване твердження, що політичні зміни відбудуться, якщо відбулася повна зміна політичних еліт. Специфічною особливістю посткомуністичного періоду розвитку України стало те, що володіння політичною владою найчастіше ставало поштовхом для економічного збагачення, при чому в даному процесі формувалася особлива форма взаємодії ЗМІ та політичної еліти. Внаслідок інтенсивного розвитку інформаційних технологій та їх проникнення практично у всі сфери життєдіяльності людини, сьогодні інформація перетворилася на важливий засіб управління суспільством, відтак можливість здійснення контролю за інформаційним потоком стає запорукою успіху влади загалом й політичної еліти, зокрема.

Одним з напрямів інтерпретації взаємодії сучасних політичних еліт та ЗМІ є визначення меж застосування останніх з маніпулятивною метою. Обмежені можливості прямого контролю, за якого зманіпульованим суб'єктам стає зрозумілою сутність інформаційного маніпулятивного впливу, замінюються сьогодні вкиданням інтерпретованої інформації з елементами

недомовленості, вирваності з контексту, а на міжнародному рівні – використанням інструментів інтерпретативного перекладу та недостатньої поінформованості. На сторінках ЗМІ відбувається заміна критичних висловлювань політичною риторикою, що веде до створення соціальних міфів. Традиційно, одним з найбільш активно тиражованих в посткомуністичних державах є міф про те, що функціонуючій політичній еліті немає альтернативи. Словесні маніпуляції та використання політичних евфемізмів в ЗМІ спрямовуються на відволікання уваги суспільства від важливих політичних і соціально-економічних процесів, що відбуваються реально. Критичний аналіз проблем, здійснюваний на сторінках ЗМІ представниками політичних еліт, замінюється на ідеологеми, що, насамперед, вказує на нездатність еліти вирішувати проблеми [3]. В більш широкому сенсі, політичні еліти, таким чином, формують залежність демократії від медійного дискурсу.

На рівні другого напряму інтерпретації взаємодії сучасних політичних еліт та ЗМІ здійснюється обговорення прагнень політичної еліти встановити контроль над ЗМІ та перетворити їх на такий інструмент демократії, за допомогою якого в суспільстві формується необхідне для політичної еліти ставлення до інститутів влади та дій еліти. З одного боку, в значній кількості досліджень фіксується те, що громадська та особиста думка повністю є результатом впливу ЗМІ, з іншого – варіативність існуючих медійних засобів настільки повна, що дозволяє окремій людині отримати різну інформацію про одну й ту саму політичну подію [1]. Відтак, прагнення політичних еліт до монополізації інститутів влади корелюється з намірами підпорядкувати своєму контролю ЗМІ, які їм не належать, та журналістику, як інструмент посередництва між державою та суспільством. В процесі демократизації стратегії діяльності журналістів щодо висвітлення дій політичних еліт змінювалися від стратегії формування переконань та чуток (соціалістичний період), через стратегію прискорення процесів політичних змін (перебудова), до стратегії переконання (демократизація). Встановлення контролю політичних еліт над ЗМІ залежить від того, яким є професійних склад того чи іншого видання. Зокрема, якщо ядром медіа є: стабільно працюючі журналісти, для яких характерний комплекс професійних та особистих якостей; функціональні журналісти, які

асоціюються в масовій політичній свідомості з конкретним медіа, який вони представляють; знакові журналісти – моральні авторитети; «ситуативні журналісти» – політологи, відомі громадські діячі, інтелектуали, експерти, які запрошуються до ЗМІ для висвітлення конкретної ситуації, то монополізація такого ЗМІ політичною елітою чи її представником не матиме такого ж стійкого ефекту впливу, як до монополізації, що пов'язано з неминучою зміною іміджу та стилістики ЗМІ [2].

Третій напрям інтерпретації взаємодії сучасних політичних еліт та ЗМІ лежить в площині використання сучасних медіа як інструменту маніпулювання. Політична еліта як суб'єкт маніпулювання усвідомлює, що для успішної маніпуляції в ході цілеспрямованого впливу за допомогою певної вибудованої інформації необхідно задовольнити потреби об'єкта маніпулювання – суспільство, соціальні групи чи окремих громадян. Сутність маніпулювання полягає в тому, щоб змусити іншого робити те, що він не бажає / не думав робити, або сформувати хибні потреби – штучно сформовані потреби, які можуть зовсім не відповідати соціальним практикам та мати нав'язаний характер. Мета політичної еліти як маніпулятора підтримати реальну суспільну потребу, якщо вона вкладається в стратегію маніпулювання, або створити хибну суспільну потребу, відповідну стратегії маніпулювання. Найбільш прийнятним інструментом тут виступатиме саме система ЗМІ [4].

Основне завдання представників політичної еліти, які використовують ЗМІ з маніпулятивною метою, полягає у створенні відчуття інформаційної задоволеності. Оскільки політичне життя великою мірою приховано від громадськості, остання постійно перебуває у стані інформаційної депривації, що породжує сильну потребу в інформації. Слід зазначити, що супутнім мотивом тут є небажання бути зманіпульованим. Надаючи оціночну інформацію та нав'язуючи свої висновки аудиторії, ЗМІ не лише підтримують мотивацію, а й спонукають до конкретних дій, заздалегідь спланованих маніпулятором. Оскільки інформаційні потреби людини в суспільстві значно зросли і мають у системі ієрархії потреб значну вагу, то інформаційна незадоволеність штовхає людину до дії, або, принаймні, формує готовність до неї. ЗМІ формують інтригу щодо

політичних подій [4]. Величезна кількість інформації, що циркулює в суспільстві завдяки ЗМІ, і, здавалося б, покликана зняти інформаційну депривацію, насправді лише посилює її, внаслідок чого зростає значення інформаційної влади та постійно народжуються сумніви щодо того, наскільки якісну та повну інформацію ми маємо. За таких обставин спожита маса інформації неспроможна задовольнити потреби. Оскільки інформаційна потреба індивідів зростає, засоби масової комунікації легко стають основним джерелом псевдозадоволення псевдопотреб.

Список використаних джерел

1. Kertzer J. D., Renshon J. Experiments and Surveys on Political Elites. *Annual Rev. Political Science*. 2022. Vol. 25. P. 529–550.
2. Lasser J., Aroyehun S. T., Almog S., Carrella F., Garcia D., Lewandowsky S. Social Media Sharing by Political Elites: An Asymmetric American Exceptionalism. URL: <https://arxiv.org/pdf/2207.06313.pdf>
3. Milner, M. Elites: A General Model. UK: Polity Press. 2015.
4. Wojcieszak M., Casas A., Yu X., Nagler J., Tucker J. A. Most users do not follow political elites on Twitter; Those who do, show overwhelming preferences for ideological congruity. URL: http://andreucasas.com/WojcieszakEtAl2022_SA.pdf

Дмитро Кривоніс
начальник сектору внутрішніх розслідувань та
безпеки персоналу Північно-Східного
міжрегіонального управління з питань виконання
кримінальних покарань Міністерства юстиції,
полковник внутрішньої служби

Сутність і особливості інформаційної війни

Ідеї нового індустріального суспільства (Дж. Гелбрейт) у соціогуманітарній науці поступово модифікувалися в концепції постіндустріальної (інформаційної) цивілізації (Д. Белл, Е. Тоффлер, Д. Рісмен). Іntenції функціонування інформаційного суспільства ("суспільства знань", "інформаційної економіки") передбачають активне використання інформації та інформаційно-комунікативних технологій у різних сферах життєдіяльності

суспільства. Інформація як комплекс відомостей та знань про навколишній світ, методику її передачі (технології), а також процедуру її поширення (ЗМІ) стають найважливішим інструментом функціонування суспільства. Як зазначається в Окінавській Хартії глобального інформаційного суспільства (2000), "революційний вплив інформаційно-комунікативних технологій стосується способу життя людей, їхньої освіти та роботи, а також взаємодії уряду та громадянського суспільства" [1].

Водночас активне формування сучасних інформаційних технологій та інформаційного суспільства загалом сприяє не лише модернізації міжкомунікаційних взаємодій та розвитку інтегративних функцій соціальної системи, а й структурній зміні вирішення протиріч, що виникають у процесі соціальної взаємодії індивідів (конфлікт). Володіння інформацією, і навіть її використання та застосування сторонами конфлікту при зіткненні інтересів чи виникненні суперечностей представляється вже сформованим і природним інструментом вирішення конфліктної ситуації, унаслідок чого на перший план виходять методи і форми оприлюднення і поширення інформації для масової аудиторії. Функцію донесення інформації до зацікавленої аудиторії виконують засоби масової інформації (ЗМІ) та соціальні медіа.

У сучасних умовах науково-технічного прогресу, розвитку інформаційних технологій та засобів комунікації у соціогуманітарних науках відбувається теоретико-методологічна зміна концепту політичного конфлікту, його основних форм та інструментів. Реалії соціально-політичних процесів, що об'єктивно складаються, зумовили також видозміну і модифікацію змісту політичного конфлікту, методів і засобів, що використовуються в політичних протистояннях.

Новою формою сучасних соціально-політичних конфліктів виступають інформаційні загрози як елемент тиску та соціально-психологічного впливу на державу та індивіда в умовах політичного протистояння. Активна фаза протистояння супроводжується проведенням агресивної інформаційної кампанії, спрямованої на "досягнення та утримання інформаційної переваги однієї із сторін над іншою шляхом надання специфічного інформаційно-психологічного та інформаційно-технічного впливу

на державну систему прийняття рішень”. Ресурси ЗМІ та соціальних медіа (блогосфера, соціальні мережі, онлайн-чати) активно використовуються протиборчими сторонами у соціально-політичному конфлікті. Початковою фазою інформаційного протистояння виступає збільшення матеріалів та інших форм інформаційної активності (нагнітання обстановки) з метою привернути увагу до суперечності, що виникає, або проблемної ситуації.

Наступним етапом виступає ”завоювання аудиторії” чи консолідація споживачів інформаційного продукту навколо аналізованого протиріччя. Третій етап полягає у масованій інформаційній обробці аудиторії, насиченні інформаційного простору матеріалами та відомостями, що дозволяють залучити частину аудиторії на свій бік. Заключним етапом є реакція аудиторії, керована стороною конфлікту, спрямована протиборчою стороною в необхідне русло з метою забезпечення панування в інформаційному просторі.

Чільне положення в інформаційному полі дозволяє домінуючій стороні керувати розвитком конфліктної ситуації або сприяє її вирішенню та врегулюванню. Феномен інформаційного впливу в соціогуманітарній науці, а також інформаційних загроз та протистоянь виступає об’єктом вивчення низки дослідників. Слід зазначити, що саме поняття ”інформаційна війна”, як і похідних від нього дефініцій (”інформаційне протиборство”, ”інформаційно-психологічна війна”, ”інформаційне протистояння”, ”інформаційний вплив”, ”інформаційно-психологічна операція”), видається досить розмитим у теоретичному плані і не до кінця опрацьованим за своїм функціональним призначенням.

Список використаних джерел

1. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства. *Дипломатический вестник*. 2000. № 8. С. 51-56. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_163#Text

Євген Мартиненко
директор ДП "Старобільське
лісомисливське господарство"

Політична відповідальність за міжнародний тероризм

Зростання терористичної активності та її дедалі небезпечніші наслідки гостро ставлять питання як про інтенсифікацію зусиль щодо боротьби з цією глобальною загрозою, так і про розробку стратегії і тактики такої боротьби. Постійно зростаюча роль міжнародних терористичних угруповань спонукає до висновку про те, що ефективна протидія тероризму і в кінцевому підсумку його знешкодження неможливі без широкого співробітництва держав, які є його потенційними жертвами. Міжнародний тероризм як одне з найбільш небезпечних явищ має безліч форм стосовно їх фактичного, політичного і юридичного складу, від незаконного захоплення повітряних суден і заручників до бомбового тероризму і тероризму, пов'язаного з ядерними матеріалами, інформаційними системами, об'єктами з підвищеної небезпеки. Нелегко дати визначення тероризму, оскільки іноді в це поняття вкладається різний сенс. Сучасне суспільство зіткнулося з багатьма видами тероризму, і цей термін позбувся чіткого смислового навантаження. Під тероризмом маються на увазі і чисто карні викрадення людей з метою викупу, і вбивства на політичному ґрунті, і жорстокі методи ведення війни, і угони літаків, і шантаж, тобто акти насильства, спрямовані проти власності і інтересів громадян. Існує більше ста визначень терору і тероризму, але жодне з них не є досить визначеним. Слово терор сталося з латинської мови: terror – страх, жах. Дійсно, будь-які дії терориста (навіть не пов'язані зі вбивством) завжди припускають насильство, примус, загрозу. Головний засіб досягнення мети для будь-якого терориста – це залякування, створення атмосфери страху і невпевненості, наведення жаху. Зважаючи на крайню громадську небезпеку і жорстокість актів терору, їх антисоціальність і антигуманність, тероризм можна визначити як громадський феномен, що полягає в протиправному використанні крайніх форм насильства або загрози насильством для залякування супротивників з метою досягнення конкретних цілей.

В наші дні існує безліч форм тероризму, які можна класифікувати по суб'єктах терористичної діяльності і по спрямованості на досягнення тих або інших результатів. Внутрішньодержавний тероризм є діяльністю спеціально організованих терористських груп або терористів-одиначок, акції яких спрямовані на досягнення різних політичних цілей в межах однієї держави. Терором може називатися насильство, свідомо спрямоване по відношенню до держави. Насильство виступає в двох формах: 1) пряме насильство, яке виражається у безпосередньому застосуванні сили (війна, озброєне повстання, політичні репресії, терор), і 2) непряме (приховане) насильство, яке не припускає безпосереднього використання сили (різні форми духовного, психологічного тиску, інформаційного тиску, політичне втручання, економічна блокада), але означає тільки загрозу застосування сили (політичний тиск, дипломатичний ультиматум) [2, с. 29]. Як відзначається в літературі, до державного терору частіше прибігають нестабільні режими з низьким рівнем легітимності влада, яка не може підтримувати стійкість системи економічними і політичними методами. Проте, якщо в минулі часи терористи обирали в якості жертв конкретних державних або громадських діячів, то сучасні політичні терористи не гребують масовими вбивствами: з прикрих витрат сторонні жертви перетворилися на одне з найдієвіших засобів сучасного тероризму. Паніка – ось на що розраховують терористи. Вони нічого не вимагають, ні до чого не закликають. Просто висаджують в повітря будинки, намагаючись посіяти тваринний страх і паніку. Страх не є самоціллю. Страх – лише засіб досягнення певної політичної мети.

Політичний тероризм – це використання терору в політичних цілях. Саме тому головними об'єктами терористичних дій виступають великі маси свідомо беззахисних людей. І чим безжалісніша і кривавіша буде терористична акція, тим краще для терористів. Це означає, що тим швидше влада, політичні сили або населення робитимуть те, що від них потрібно. В цьому відношенні лікарні, пологові будинки, дитячі сади, школи, житлові будинки – ідеальні об'єкти для політичних терористів. Тобто, при політичному терорі головним об'єктом дії є не самі люди, а політична ситуація, яку за допомогою терору відносно

ПОЛІТИЧНІ ТЕОРІЇ ТА КОНЦЕПЦІЇ ...

мирних жителів намагаються змінити в потрібному для терористів напрямі. ”Звичайні” терористи для досягнення своїх цілей спочатку погрожують насильством, і тільки при непоступливості реалізують свої погрози, політичний же терор спочатку припускає масові людські жертви. Як би то не було, тероризм кваліфікується як карний злочин, незалежно від його причин, цілей і мотивів. Сучасний політичний тероризм злився з карною злочинністю, вони взаємодіють і підтримують один одного. Коли державний тероризм виходить за межі окремих країн, він набуває характеру міжнародного. Останнім часом цей вид тероризму отримав небачені, глобальні масштаби. Міжнародний тероризм розхитує державні і політичні засади, завдає величезного матеріального збитку, знищує пам’ятники культури, підриває міжнародні відносини. Як і будь-яка інша форма терору, міжнародний тероризм проявляється у безладному насильстві, зазвичай спрямованому проти людей без розбору для створення в масах ідеї, що мета виправдовує засоби: чим жахливіше злочин, тим краще з точки зору терористів [1, с. 45].

Сучасний тероризм представляє не лише загрозу безпеки окремих політичних або громадських діячів, організацій, держав. Зважаючи на глобальні масштаби і розмах тероризму сьогодні, можна з повною визначеністю стверджувати, що він представляє смертельну небезпеку для усього людства. Таким чином, для вирішення вищевикладеної проблеми видається необхідним вдосконалення національного законодавства, посилення санкцій по відношенню до держав, що підтримують тероризм, координація зусиль і тісна співпраця усіх міжнародних організацій по боротьбі з тероризмом.

Список використаних джерел

1. Ємельянов В.П. Злочини терористичної спрямованості. Х., Рубікон, 1997. С. 45.
2. Ліпкан В.А. Боротьба з тероризмом. К.: Знання України, 2002. С. 29 – 30.
3. Ліпкан В.А. Тероризм і національна безпека України. К.: Знання, 2000. С. 149.

*Valentyna Bohatyrets, PhD in Political Science, Associate Prof.
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6291-5180>*

**Historical Understanding of Contemporaneity
(Russia's Hawkish War Against Dovish Ukraine)**

*Ми воїни. Не ледарі. Не лежні.
І діло наше праведне й святе.
Бо хто за що, а ми за незалежність.
Отож нам так і важко через те.
Ліна Костенко # Україна Переможе*

*We are Brave Warriors of Light,
No Idlers, Sluggards or Bystanders
We are Doing our Righteous Holy Job
To Fight and Stand for our Will and Independence.
(translated by Valentyna Bohatyrets)*

From a new viewpoint from which well-known features reappear, constructing a historical narrative has appeared to be mandatory so that we might find the answers to the most complicated questions regarding the nature or vindication of any historical thinking (Gallie:149). In the context of contemporary geopolitical challenges, history is vital for our understanding of why the unprovoked Russian invasion of Ukraine happened, and embrace the history of Ukrainian national and ethnic identity.

Ethnicity is one of Europe's outstanding geographical characteristics and it is entirely appropriate that this has been given due recognition in the science domain. Many key terms in the interpretative social sciences and history – 'ethnicity', 'race', 'nation', 'citizenship', 'democracy', 'class', 'community', and 'tradition', are equally categories of social and political practice and analysis. The 'categories of practice', let's say, 'native', 'folk' or 'lay' categories – are considered the ones of everyday social experience, developed and deployed by ordinary social actors, as distinguished from the experience-distant categories used by social analysts (Geertz.). The basic contrast goes back at least to Durkheim's Rules of Sociological

Method, which criticized the sociological use of ‘pre-notions’ or lay concepts that have been created by experience and for it (Durkheim).

However, the negative aspects have often been emphasized in such a way as to suggest that discrimination and intolerance are normal occurrences, problems have generally arisen when democracy and security have broken down and minorities have been unable to defend themselves against xenophobic excesses and territorial changes arising out of war on a local, regional or world scale. While demonstrating the theoretical framework of ethnicity as political, social and cultural constructions, we could emphasize that it is an essential part of the vernacular milieu, especially in closed rural communities anchored in a specific language and culture where no other identity could be contemplated. People gain powerful community solidarity from such a situation; for example, it might help the Ukrainians to survive in an often-hostile environment, reflecting a generally negative image. Yet, this survival mentality is hardly in keeping with modern Europe: human rights’ equality is a basic requisite for progress to EU membership and the security that follows in its wake.

Currently, Ukraine is in its life-or-death battle with the terrorist Russia invaders. The roots of a present-day Russo-Ukrainian war go back to the last days of the Soviet Union, whose demise Mr. Putin has lamented as the “greatest geopolitical catastrophe of the century”. Moscovia has long cast an acquisitive eye on Ukraine – now the second-largest Slavic state, previously a vast part of the Soviet Union and always Russia’s uneasy neighbour. The current Ukrainian crisis and Russia’s occupation of the Crimea are directly linked to Moscow’s project of taking advantage of ethnic conflict and reintegrating the space of the former Soviet Union into a comprehensive economic, political and military Eurasian Union.

Today’s events are the continuation of the 2014 occupation that is a continuation of 1944 deportation. This deportation is a continuation of the late 18th century first annexation.

According to Andrew Wilson, a senior policy fellow at the European Council on Foreign Relations, and Professor in Ukrainian Studies at the School of Slavonic and East European Studies, University College, London, “Ukrainian national identity can best be understood by looking at Ukrainian society along a variety of different axes “tried to deconstruct, in the sense of debunk, some of the myths

about Ukraine and its past – both Ukrainian nationalists’ flights of fancy and Russian and other rival nationalists’ attempts to belittle or deny Ukraine, Significant aspects of the past are often now overlooked and need to be written back into the picture. Above all, this concerns the Ukrainian experience of empire, which has been a more or less ever-present factor in Ukrainian life since the sixteenth century at least. Many Ukrainians were quite willing citizens of the Polish Commonwealth and the Habsburg, Romanov and Soviet empires, and this should not be wished away by, ironically, taking too deconstructivist an approach to the history of these lost worlds and disassembling them out of the Ukrainian experience” (Wilson: xii). The scholar claims that Ukraine has not always been defined by its relationship with Russia, but it certainly is today, particularly given the legacy of the Soviet period, which continues to exert a huge influence on Ukrainian identity, politics, economics and even religion. (Wilson: xiii). Furthermore, Wilson claimed that according to such in-depth analysis, rapid Ukrainization based on the narrow traditions of west Ukraine is unlikely to occur. He emphasised that this broad middle group could be a swing vote in Ukrainian politics. He concluded by outlining three possible scenarios for Ukraine: a Canada-like state with its own Russophone or Ukrainophone Quebec; slow Ukrainization leading to a consolidation around Dnieper nationalism; or a continuation and redefinition of the overlapping identities that currently make up the ‘other Ukraine.’ Even as he set about trying to destroy Ukraine, Putin was paradoxically helping to reinvent it. Like Stalin, whose armed forces had done what the UPA could not and ‘liberated’ west Ukraine from the Poles in the 1940s, Putin was actually a Ukrainian nation-builder. (Williams:353).

Noteworthy, Putin’s imperial nationalism stems from his nationalist rhetoric that emerged after the collapse of the USSR in 1991, focusing on land losses and lamenting the separation of communities by new political borders. Increasingly, the tsarist past has provided a readily available reference framework to praise absolutist rule and defend aggressive foreign policy. “Vladimir Putin’s recent evocation of the military successes of 18th-century tsar Peter the Great against Sweden is just the latest example of his distinctive cherry-picking of imperial predecessors, Soviet rulers and religious icons to justify his invasion of Ukraine. It’s all part of the imperial nostalgia

that the Russian president has enthusiastically embraced since the mid-2000s” (Duran).

Russian aggression against Ukraine has become a catalyst for many processes that take place in the minds of Ukrainians, first of all, awareness of their main values, virtues and culture. The nation has rallied more than ever, united in defence of the integrity of its country, freedom and independence. The heroism and courage of our effective leaders-strategists, warriors, volunteers and fortitude of all Ukrainians impressed the whole world, which for the sake of Ukraine’s victory is on huge economic and infrastructure sanctions sacrifices. As citizens of different countries, different political systems, identity, mentality, cultures and different backgrounds, we have become able to directly understand the cultural ‘otherness’ and determine the relevance of our understanding of what Europe is; what values and standards are the basis of European identity; and what motivates and inspires Europeans to identify with Europe, where the highest social value is a person, and all state and social life is aimed at ensuring maximum comfort and protection of its rights and freedoms, which is the basis for the development of Europe in Ukraine.

What is more, my strong conviction is that Ukraine has contemporarily developed a world brand - “**UKRAINA** is a symbol of Freedom, Heroism, Velour, Invincibility, Creativity and Adamant Perseverance”. What is more, Ukraine’s teenagers and youth have been producing a crucial impact on the world. Namely, Ukrainian teenagers bake, sing, dance, paint (street art), embroider, volunteer, sculpt and mould, pick cherries and sell to raise the money and donate to AFU. The crowning glory is the fact that “actions speak louder than words”. A 15-year-old teenager helped our Armed Forces to defeat an enemy column near Kyiv. With the help of a toy air-plane he captured the precise coordinates of the enemy equipment and transferred them to the Armed Forces. The reflections of a 12-year-old refugee from the Russian invasion of Ukraine Yeva Skalietska’s will be published this fall, the book is called “You Don’t Know What War Is: The Diary of a Young Girl from Ukraine.” “Everyone knows what the word ‘war’ means, but practically no one knows what this word really represents,” Skalietska said in a statement released Wednesday. “I want the world to know what we have experienced.” (Associated Press)

Under the scourge of unprovoked Russia's war, collective effervescence is the sense of energy and harmony that we feel together around a shared purpose – to truly embrace the beauty of our backgrounds, culture, and national identity. Furthermore, we want to increase our focus on determining how we in particular have a role to play in driving sustainable Doing Europe practices and raising our awareness of Ukraine's being European de facto. We work every day to realise the choice made by the Ukrainian people. To make Ukraine a successful, strong, European state, a member of the EU and NATO; Ukrainians take their pride in the country and by joint efforts we will achieve the goal and make Ukraine a success story and move forward. The quintessence of such narrative was voiced by a teenager, a true patriot and a cultural diplomat – Sofia Bohdanova, a first-year student of the Faculty of History, Political Science and International Studies at the annual Student's Scientific Conference of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University in April, 2022, "With energy of youth who have already added to this world their creativity mixed with their intellectual abilities. All they needed was their words. Do you believe in it? Their voices were loud and confident. What's important is that those voices weren't only coming from students. They were voices of Ukraine. Loud and confident. Ukraine was talking to the whole society through students. She chose me to tell everyone here about its cultural diplomacy. Image-making of our country, its presentation and promotion has become an urgent precondition for further promotion of Ukraine abroad. The development of which directly depends on the inner world of the country, the identity of its spirit, atmosphere, its past, present and future from a Trypillian culture to cybertechnologies, and of course from people. Today, our cultural diplomacy is not a clear, planned path taken by the state to maintain its authority in the international arena. Our diplomacy consists of loud, mournful cries of millions of people from all over the globe, announcing to the whole world about the deadly wound on Earth. This is how our cultural diplomacy looks now. Now, after all these months of heroic fighting of Ukrainian people, I can say that only our nation will be able to resist any evil. Any darkness. Only our nation will be able to outcry about the world's tragedy building in this way their own, unique diplomacy. How even will they be able to do this? The answer is simple and tale as old as time. Being Ukrainian means being brave. It has already been

written in our DNA. We just need to remember words. So, what does “word” mean? Power. Power of influence. Power of awareness. Power of individuality. Words of only one Ukrainian isn’t enough to the great fight, but millions of voices form cultural diplomacy, the representation of the nation, which wins everything in its path”.

Summarizing, we found it quite difficult to cover and highlight all issues concerned, nevertheless, having studied the cluster of topics centered on ethnic and national identity as political, social and cultural constructions in the historical context, several themes emerged that take our identity awareness to a profound extent.

Identity is neither permanent, nor is stable. Ethnic and national identity is multifaceted and not cast in stone. It evolves overtime. Older notions of ethnicity can be viewed as somewhat narrower and far more restraining. Being more essential in nature and differences it would have been rejected. Ethnic identity can be conceptualized as a process of identification i.e.; as taken for granted, something happening over time and that is never undeniably constant. Instead, it is subjected to the play of history (understanding our roots, we cannot ignore our background) and the play of difference. It is not an end state and there is nothing tangible to it. It is a social process that involves mediation. Ethnic identity is also relational, in the sense that it signifies the bond between an individual and the ‘other’. Ethnic identity is a social construct. It is constructed overtime through the accumulation of many things over time. The transition to democracy is a slow-moving and frail process. The advance of practical and rigorous public policies that are relevant, acceptable, and inclusive is vigorous for the democratic systems establishment. Such policies are reckoned to be pursued by citizens and supported by governments. To achieve this goal, initiatives must also overcome entrenched nativist attitudes if they are to be truly deep-rooted in the community. The issue is how to articulate and deliver such policies that will underpin the putting in the democratic ideal and which address the contexts unique to the countries undertaking this process. To be more precise, russia’s losing war for gaining Ukraine is not to simply be degraded to “yet another conflict” as each conflict has unique situations and terrible consequences. Yet still, it is another significant sign of how power struggles have imprints throughout the globe and throughout history.

“To avoid growing weary of the war and falling for misleading narratives, the West needs to understand exactly how Ukraine can win, and then support us accordingly. This war is existential, and we are motivated to fight. Properly armed, our forces can stretch Putin’s troops -which are already exhausted-past the breaking point. We can counterattack Russian forces in both Ukraine’s south and Ukraine’s east, pressuring Putin to decide which of his gains to protect. To succeed, however, the United States and its European allies must swiftly supply our country with appropriate numbers of advanced heavy weapons. We look forward to this day; any war ends with diplomacy. But that moment has not yet come. Right now, it is clear that Putin’s path to the negotiating table lies solely through battleground defeats.” (Kuleba)

I’m proud that we are defending our freedom and independence, we have developed a world brand – Ukraina; ruscists created their worst enemy - our united country. But we will resist. Because we are right. Because we are strong. Because we are Ukrainians. Glory to Ukraine!!! Glory to the Heroes!!! God bless Ukraine and let this war never become the end of our rope.

References

1. Associated Press. Diary of 12-year-old Ukrainian refugee to be released URL:[Diary of 12-year-old Ukrainian refugee to be released - The Washington Post](#)
2. Duran O. Ukraine invasion suggests Putin is more Vladimir the Reactionary than Peter the Great. URL: [Ukraine invasion suggests Putin is more Vladimir the Reactionary than Peter the Great \(theconversation.com\)](#)
3. Durkheim E. The Rules of Sociological Method. New York: The Free Press; London: Collier Macmillan Publishers, 1964
4. Gallie, W. B. “The Historical Understanding.” History and Theory 3, no. 2 (1963): 149–202. URL: <https://doi.org/10.2307/2504278>.
5. Geertz C. From the Native’s Point of View, in Local Knowledge, New York: 1983: Basic Books. pp. 55-70
6. Kuleba D. How Ukraine Will Win: Kyiv’s Theory of Victory URL. <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-06-17/how-ukraine-will-win>
7. Wilson A. The Ukrainians Unexpected Nation Fourth Edition. Yale University Press New Haven and London.410 p. URL https://shron1.chtyvo.org.ua/Andrew_Wilson/The_Ukrainians_Unexpected_Nation_anhl.pdf

**ТРАНСФОРМАЦІЯ, ОНОВЛЕННЯ, ВІДНАЙДЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНИХ, РЕГІОНАЛЬНИХ ТА ГЛОБАЛЬНИХ
БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ**

*Ігор Гурак, к. і. н., доцент
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-8610-4024>*

**Ключові загрози безпекового характеру в контексті
широкомасштабної війни росії проти України**

У 1945 р. з метою недопущення в майбутньому масштабних трагедій на кшталт I та II світових воєн була створена Організація Об'єднаних Націй. Серед цілей ООН, її статут на перше місце ставить підтримку міжнародного миру та безпеки. Задля цього ООН повинна вживати заходів для запобігання та усунення загроз миру, придушення актів агресії або порушень миру. Без сумніву, за більше ніж 75 років існування, ООН у рамках реалізації своїх статутних цілей провела фундаментальну та незамінну роботу. Водночас, доводиться констатувати, що станом на даний час ООН стикається з проблемами інституційно-правового характеру, які стоять на заваді її ефективного реагування на значний пласт модерних викликів та загроз. Частина з них яскраво проявилася в ході російської агресії проти України.

За результатами Революції гідності керівництво Кремля вдруге впродовж XXI ст. опинилося перед загрозою втрати впливу на процеси в Україні. Реагуючи на таку ситуацію, росія окупувала Крим та розпочала багаторівневу операцію, спрямовану на взяття під контроль східних та південних регіонів України. Повною мірою реалізувати свої плани росіянам не вдалося, однак на Донбасі було створено російський анклав, який Кремль до лютого 2022 року використовував в якості одного із ключових дестабілізуючих факторів навколо України.

Станом на початок 2021 р. за результатами конфлікту на Донбасі, відповідно до підрахунків Управління верховного комісара ООН з прав людини, загальна кількість людських втрат в Україні становила приблизно 42 – 44 тис. осіб, в тому числі

більше 13 тис. осіб було вбито. Водночас, більше 2 млн. осіб виїхали з окупованої території. Реагуючи на російську агресію, Генеральна Асамблея ООН 27 березня 2014 р. в рамках резолюції “Територіальна цілісність України” засудила псевдореферендум від 16 березня та підтвердила прихильність до “суверенітету, політичної незалежності, єдності та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів”. 31 жовтня 2016 р. у черговій резолюції (“Становище у сфері прав людини в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі (Україна)”)), схваленій Генеральною Асамблеєю, росію було названо країною окупантом та наголошено на невизнанні російської анексії півострова. Після цього генеральна Асамблея ще п’ять разів підтримувала резолюції, присвячені правам людини на території окупованого Криму та окремо резолюцію щодо мілітаризації півострова росією.

Однак в міру рекомендаційного характеру резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, вони не мали суттєвого практичного впливу на ситуацію в Україні. Натомість, в інший спосіб складалася ситуація в Раді Безпеки ООН, резолюції якої мають правозобов’язуючий характер. Присутність російської федерації в Раді Безпеки в якості постійного члена цієї інституції, дозволило їй у березні 2014 р. “накласти вето” на резолюцію, в якій підтверджувався суверенітет та територіальна цілісність України, вказувалося на нелегітимний характер кримського псевдореферендуму. У липні 2015 р. російський представник виступив проти резолюції, яка передбачала створення міжнародного кримінального трибуналу для розслідування авіакатастрофи МН-17. Також попри те, що керівництво Кремля традиційно звинувачувало українську владу у “кривавих злочинах” і “геноциді” проти мешканців Донбасу, саме через позицію росії на сході України не вдалося розгорнути операцію ООН з підтримання миру.

Таким чином, ООН не змогла запобігти військовій агресії стосовно територіально найбільшої країни в Європі, в результаті чого постраждали десятки тисяч осіб. Так само впродовж 8 років російської окупації Криму, ООН не мала фактично жодного впливу на ситуацію на півострові. При цьому потрібно мати на увазі, що відповідно до пункту 3 статті 27 Статуту ООН російська

федерація як країна, що має відношення до суперечки, яка обговорювалася, повинна була утриматися від участі у голосуванні.

ООН зрештою не змогла запобігти початку широкомасштабної війни росії проти України у лютому 2022 р. Спроби притягнути росію до відповідальності за її агресивні дії з допомогою ключових інституцій ООН також не мали успіху. 25 лютого росія використала право постійного члена Ради Безпеки для блокування ухвалення рішення із засудження акту агресії проти України та притягнення Кремля до відповідальності. Безсилою виявилася також резолюція Генеральної Асамблеї ООН “Агресія проти України”, в якій рішуче засуджувалася російська агресія проти України і яку підтримала 141 держава-член організації.

Напавши на Україну, російські військові, нехтуючи загальновизнаними нормами міжнародного права, в тому числі “Женевськими конвенціями про захист жертв війни 1949 р.” (є договорами, в яких беруть участь всі держави), вбивають, гвалтують, грабують цивільних громадян України, катують та вбивають українських військовополонених, свідомо знищують лікарні, школи, заклади культури тощо. Водночас, своїми діями Кремль, як зазначив генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш, розпалює тривимірну глобальну кризу – продовольчу, енергетичну та фінансову. Як свідчать результати аналітичної записки, озвученої у середині квітня знову ж таки Антоніу Гутеррешем, війна в Україні може призвести до бідності, злиднів та голоду 1,7 млрд. людей.

Таким чином, має місце ситуація, коли представлена в Раді Безпеки в якості її постійного члена росія, зухвало ігнорує основоположні норми міжнародного права та відверто кидає виклик ключовим міжнародним інституціями, демонструючи їхню безпорадність. Чого варта ситуація коли під час візиту до Києва генерального секретаря ООН росіяни завдали по українській столиці ракетних ударів. Абсурду ситуації додає той факт, що у чинному в даний час Статуті ООН, останні зміни до якого були внесені у 2005 р., серед постійних членів Ради Безпеки вказаний СРСР, а не російська федерація. Більше того, варто мати на увазі,

що росія є єдиною країною, яка вважається членом ООН і яка при цьому ніколи проходила процедури вступу до цієї організації.

В результаті російської агресії на території України відбуваються військові дії, в небачених від II світової війни масштабах. До конфлікту опосередковано в той чи інший спосіб залучено десятки країн. Його наслідки вже зараз відчувають щонайменше десятки мільйонів жителів планети далеко за межами Східної Європи. Напад росії на українську державу запустив процеси, які матимуть суттєві наслідки для трансформації світового порядку. В подібні моменти історії створювалися провідні міжнародні організації, зазнавали фундаментальних змін основоположні норми міжнародного права. Відповідно за результатами війни світове співтовариство серед іншого повинно наполегливо працювати над внесенням змін до Статуту ООН, з тим, що ця організація в новій геополітичній реальності могла і надалі ефективно виконувати свою роль. Вже зараз, на підставі прецедентів, які мали місце у 1963 та 1971 р. варто працювати над змінами, які б стосувалися кількості членів Ради Безпеки ООН та прийняття рішення в цій інституції. Особливу увагу в процесі реформування потрібно присвятити новому місцю росії в ній. З одного боку, повинні, в цілому, бути врегульовані інституційно-правові підстави присутності російської федерації в ООН, а з іншого боку, беручи до уваги злочинну діяльність росії як в Україні, так і в інших країнах світу, варто задуматися над пропозиціями, з якими на початку широкомасштабного вторгнення в Україну, до ООН зверталися Верховна Рада України та Президент Володимир Зеленський. Йдеться, зокрема, про потенційне виключення росію з Ради Безпеки або принаймні позбавлення її права голосу в цій інституції.

Список використаних джерел

1. Генасамблея ООН схвалила посилену резолюцію щодо порушення прав людини у Криму. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/12/17/7131683/>
2. Зеленський просить ООН забрати в Росії право голосу в Раді безпеки. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-oon-pravo-holosu-rosii/31725312.html>

ТРАНСФОРМАЦІЯ, ОНОВЛЕННЯ, ВІДНАЙДЕННЯ ... БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ

3. Коментар МЗС України щодо схвалення резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Агресія проти України». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/komentar-mzs-ukrayini-shchodo-shvalennya-rezolyuciyi-generalnoyi-asambleyi-oon-agresiya-proti-ukrayini>
4. Обращение Президента Российской Федерации. URL: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/statements/67843>
5. ООН підрахувала кількість жертв бойових дій на Донбасі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-oon-kst-gertv-boyovyh-donbas/31110937.html>
6. Положение в области прав человека в Автономной Республике Крым и городе Севастополе (Украина). URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/N16/352/57/PDF/N1635257.pdf?OpenElement>
7. Росія використала право постійного члена Радбезу – вето в ООН резолюцію про агресію проти України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosija-rada-bezpeky-oon-ukrajina-veto/31724315.html>
8. Сидоренко С. Росія фальсифікує своє членство в ООН та Радбезі? Детально про звинувачення України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/02/8/7133682/>
9. Україна та ООН. URL: <https://ukraineun.org/ukraine-and-un/161/>
10. Устав Организации Объединённых Наций и Устав Международного Суда. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text
11. Чи здатна ООН об'єднати Україну. URL: <https://freeradio.com.ua/chi-zdatna-oon-ob-iednati-ukrainu/>
12. Hurak I. Rosyjska obecność militarna oraz dyplomacja rosyjska w kontekście konfliktu na wschodzie Ukrainy. *Wschód Europy. Studia Humanistyczno-Społeczne*. 2015. Nr. 2. S. 161–182.
13. Resolution adopted by the General Assembly on 27 March 2014. 68/262. Territorial integrity of Ukraine. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/455/17/PDF/N1345517.pdf?OpenElement>
14. Statement by the Secretary-General – on the 100th day of the war in Ukraine. URL: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2022-06-03/statement-the-secretary-general-the-100th-day-of-the-war-ukraine>
15. Ukraine war unleashing a 'perfect storm' of crises, warns UN chief. URL: <https://news.un.org/en/story/2022/04/1116152>

*Віра Бурдяк, д. політ. н., професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-0037-2173>*

Допомога європейських країн Україні на шляху інтеграції до ЄС

Для України, як і для Європи в цілому з 23 червня 2022 р. наступила нова реальність: країна позбулася невизначеності, і тут вже не може бути жодних альтернатив. Україна прямує, в т. ч. законодавчо, до членства в ЄС. Лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. «Ми вітаємо це історичне рішення ЄС, яке фактично означає, що велика родина країн Європейського Союзу бачать Україну членом ЄС. В ці важкі часи ЄС почув народ України та чітко заявив, що наша держава належить до Європи, ми маємо спільне потужне майбутнє, – заявила Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України О. Стефанішина [1].

Звичайно, Україна змогла досягти цього статусу завдяки важкій щоденній звитягі на фронті проти російських окупантів і небаченому раніше єднанню суспільства у всіх регіонах держави, самовідданій праці волонтерів та уряду. Безперечно, слід наголосити і на потужній допомозі, яку нині українцям надає світова спільнота, в якій об'єдналися вже 150 держав, що всіма засобами прагнуть допомогти Україні здобути перемогу над зухвалим і несамовитим ворогом (новітня зброя, гуманітарні вантажі, надання прихистку переселенцям з окупованих областей, безкоштовне харчування, безкоштовний переїзд, працевлаштування дорослих, прийняття дітей у школи і дитячі садки в приймаючих країнах, а таких від 3 до 5 млн чол.).

Дуже важливими кроками у підтримці України на шляху євроінтеграції стала міжурядова дипломатія, особливо лідерів Республіки Польща, які відверто і давно заявили, що є адвокатами України в ЄС; візити лідерів європейських держав (найвпливовіших країн ЄС – Франції, Італії, Німеччини, Румунії і прем'єр-міністра Великобританії Б. Джонсона), їх поїздки до

зруйнованих ворожою артилерією міст Бучі, Ірпеня та інших. А те, що вони побачили на власні очі, напевно, було найбільш переконливим доказом для підтримки України та надання їй очікуваного статусу кандидата на членство в Євросоюзі. «Ми з моїми колегами приїхали до Києва з чітким меседжем: Україна належить до європейської родини. Важливою віхою на європейському шляху є статус кандидата на вступ до ЄС. У Європейській Раді я однозначно виступатиму за єдину позицію», – заявив Олаф Шольц.

Характерно, що допомогу Україні почали надавати країни світу майже відразу після нападу рашистів. І з кожним днем кількість країн, що прагнули допомогти зростала і зростала. Вже у березні, попри бюрократичні процедури, Україні готувалися надати допомогу, за словами прем'єр-міністра Д. Шмигала, не лише ЄБРР, а й \$ 3 млрд Світовий банк і країни Великої двадцятки. Тоді ж ЄС вирішив збільшити допомогу на озброєння для України до 1 млрд євро, про що заявила глава МЗС Німеччини Анналена Бербок. Єврокомісія надала грант у 120 млн євро в межах загального пакету надзвичайної фінансової допомоги Україні.

Національний банк Польщі виділив Україні \$ 950 млн за умов збільшення валютних резервів. Франція повідомила про виділення \$ 300 млн, а згодом збільшила цю допомогу ще на \$ 100 млн. У МЗС України наголосили, що гроші призначаються для потерпілих від війни українців. Велика Британія виділила майже \$ 300 млн на гуманітарну допомогу, а потім додала ще 40 млн фунтів стерлінгів. До допомоги Україні приєдналася і Японія, яка загалом виділила \$ 200 млн на боротьбу з агресором. \$ 110 млн для боротьби з окупантами виділила Італія, а Німеччина надала 15 млн євро гуманітарної допомоги. Також до допомоги приєдналися: Норвегія (\$ 30 млн), Чехія (12 млн євро), Ірландія (10 млн євро), Хорватія (\$ 1,35 млн), Литва (1,8 млн євро), Ісландія (1,2 млн євро), Канада (\$ 1,3 млн), Естонія (200 тис. євро) та Словаччина (100 тис. євро) У цьому переліку є також Швеція (\$ 50 млн), Люксембург (250 млн євро), Швейцарія (78,4 млн євро) й інші країни. Так, Федеральна рада Швейцарії ухвалила рішення, що чверть цієї суми йде на допомогу українським біженцям у сусідніх країнах. Три чверті призначено для допомоги тим, хто

залишився в Україні. Кошти підуть на користь Руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, агентства ООН, міжнародних та місцевих НУО і проєктів, які реалізує Швейцарська агенція з розвитку та співробітництва (SDC) в Україні [2].

Також слід підкреслити і подякувати країнам світу за санкційну допомогу.

Хоч ми говоримо про допомогу європейських країн Україні на шляху інтеграції до ЄС, але не можливо не згадати, що військова ситуація, яка триває з 2014 р. (окупований Крим і війна на Сході України), військовий стан, який триває з 24 лютого 2022 р. і героїчна боротьба українців за свою територію, свободу і незалежність викликають захоплення і підтримку у народів всього світу. Зокрема, Вашингтон виділив \$ 50 млрд на гуманітарну допомогу українцям, які страждають від російської агресії; Японія – \$ 100 млн, навіть Нова Зеландія – \$ 3 млн на нелетальну зброю. Про це під час спільної прес-конференції з президентом Польщі Анджеєм Дудою заявила віце-президент США Камала Гарріс. Тож, очевидно, що весь світ об'єднався, щоб підтримати Україну.

Ще до візиту до Києва Е. Макрона, О. Шольца, М. Драгі та К. Йоганніса, Україну двічі від початку війни відвідала президент Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн. У межах першого візиту на початку квітня очільниця вищого виконавчого органу ЄС передала президенту В. Зеленському опитувальник для набуття статусу кандидата в ЄС. Тоді вона сказала, що Грузія на заповнення опитувальника витратила рік. В. Зеленський відповів, що «ми з цим завданням впораємося швидше». Так і сталося. Тож, у червні фон дер Ляєн заявила, що Єврокомісія завершує роботу над рекомендаціями щодо надання Україні такого статусу – і оголосила про позитивне рішення 17 червня. Європарламент підтримав резолюцію із закликом надати Україні статус кандидата на вступ до ЄС «як чіткий політичний сигнал солідарності з народом України». За це проголосували 438 депутатів, 65 – були проти, 94 – утрималися.

Втім, після отримання статусу кандидата, на Україну попереду чекають ще кілька етапів приєднання до ЄС. На їх проходження кандидати витрачають чимало часу. І хоча президент Польщі А. Дуда підтримує швидкий рух до членства України в ЄС, інші європейські лідери – канцлер Німеччини

О. Шольц та президент Франції Е. Макрон, наголошують, що це питання не кількох місяців і років. Про те, що Україна не може миттєво вступити до ЄС, без проходження необхідної процедури, говорить і міністр МЗС України Д. Кулеба.

Маючи новий статус, потужну підтримку, Україна активно працює над наступними кроками і реформами, попри війну, щоб не втрачати темпи нашої інтеграції. Подальша підготовка до членства передбачає завершення всеоб'ємної трансформації всіх сфер, для створення умов, коли країна житиме за принципами і законами ЄС, які спрямовані на захист кожного громадянина та бізнесу. Це започаткує умови для наближення рівня життя, добробуту і правового захисту українців, як в інших країнах ЄС. У цьому Україну постійно буде контролювати і підтримувати ЄК, надаючи необхідну консультаційну й іншу допомогу.

Статус кандидата дає можливість отримання фінансової допомоги у трансформації суспільства, правової системи й економіки на шляху до членства в ЄС, та триматиме у пріоритеті євроінтеграційні реформи України. Так, Україні буде доступна фінансова допомога для країн, які готуються до вступу в ЄС (інструмент передвступної допомоги). Така допомога може надаватись через гранти, інвестиції чи як технічна допомога. Статус кандидата також відкриває для України участь у програмах та ініціативах Євросоюзу і надає ряд можливостей:

- це офіційний старт набуття членства, який означає, що ЄС визнає та юридично закріплює європейське майбутнє України;
- передбачає масштабну трансформацію нашої країни, адже підготовка до членства в ЄС сприятиме наближенню рівня життя, добробуту та правового захисту українців до рівня життя громадян Євросоюзу;
- Україні буде доступна фінансова допомога для країн, які готуються до вступу в ЄС, зокрема гранти, інвестиції чи технічна допомога;
- здійснюючи реформи, Україна буде значно зрозумілішою та привабливішою для інвесторів. Країни ЄС розглядатимуть інвестиції в Україну, як зміцнення та розширення ЄС;

- Україна зможе стати учасником програм та ініціатив ЄС, відкритих для країн ЄС та країн зі статусом кандидата на членство.

Список використаних джерел

1. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-yes> (дата звернення 24.06.2022).
2. Зінов'єва С. Війна всього світу проти РФ: хто і як допомагає Україні у боротьбі з агресором. URL: <https://economics.segodnya.ua/ua/economics/enews/voyna-vsego-mira-protiv-rf-kto-i-kak-pomogaet-ukraine-v-borbe-s-agressorom-1606879.html> (дата звернення 24.06.2022).

*Любов Мельничук, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-6380-5610>*

**Україна-Румунія:
виклики та загрози регіональній безпеці**

24 лютого 2022 року після тривалого військового нарощування сил на україно-російському кордоні та визнання росією утворень ДНР та ЛНР як незалежних держав розпочалося повномасштабне вторгнення росії в Україну. Сьогодні Україна зазнає навали військ рф на свою територію. Новочасні військові дії в Україні, порушення системи безпеки кинули виклик регіональній стабільності та захисту.

Виклики для регіону обумовлені існуванням різних цінностей та протидією різних світоглядних систем, а саме демократичної, яку підтримують увесь цивілізований світ та авторитарно-репресивної, що функціонує в росії та ще кількох пострадянських країн. Варто підкреслити, що Україна стоїть на шляху зіткненням у регіоні геополітичних інтересів Заходу та росії.

Україна та Румунія тісно пов'язані між собою не лише наявністю спільного кордону, а й спільним історичним і культурним минулим. Протягом останніх кількох років відбулося

ТРАНСФОРМАЦІЯ, ОНОВЛЕННЯ, ВІДНАЙДЕННЯ ... БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ

перезавантаження українсько-румунських стосунків на основі дружби, добросусідства, взаємної довіри та підтримки з одночасним дистанціюванням від складних проблем минулого, успадкованих сторонами від тоталітарних режимів.

Румунія завжди підтримувала європейський вибір України, її територіальну цілісність і незалежність. У цей час відбувся перегляд пріоритетів зовнішньої політики, засудження російської агресії проти нашої держави, що свідчить про прагнення до «перезавантаження» міждержавних відносин та посилення двосторонньої співпраці. Тим більше, що росія вважає її «небезпечним об'єктом» у випадку прямого військового конфлікту з НАТО.

Румунія солідарна з Україною. На щастя, Румунія в жодному з міжнародних вимірів (економічному, політичному) не є залежною від росії, а кремль немає реальна можливість впливати на рішення, що приймаються керівництвом держави в Бухарест. Відповідно до соціологічних опитувань, росія є втіленням зла та лідер негативного сприйняття серед пересічних румунів. Більш того, громадяни сусідньої Румунії сприймають її як пряму загрозу безпеці Румунії. Варто підкреслити, що ще кілька років тому, екс-міністр закордонних справ Т. Мелешкану, говорячи про відносини з сусідніми державами, дуже влучно охарактеризував суть їх відносин з рф однією фразою, що «перспективи наших відносин з росією будуть залежати від бажання і готовності росії будувати діалог на умовах взаємної поваги і з повним дотриманням норм міжнародного права».

Виміри співробітництва між Україною та Румунією зазнають значних змін та створюють підґрунтя для формулювання нових підходів до забезпечення стабільності в регіоні.

Для обох сусідніх держав є актуальним питання посилення безпеки в Чорному морі, деокупація всіх територій України та обмеження стратегічної переваги росії в Придністров'ї. Погодившись на розміщення елементів ПРО США на своїй території Румунія сподівається отримати підтримку від США у Чорноморському регіоні і її залучення до майбутніх проектів транзиту енергоносіїв.

Варто зазначити, що 1 лютого 2017 р. відзначали 25-ту річницю встановлення дипломатичних відносин між Україною та

Румунією. Так, договірно-правова база між Україною та Румунією складає 56 чинних документів, 15 з яких підписані і ратифіковані впродовж 2014-2017 рр. З нагоди ювілейної дати Президент України П. Порошенко направив вітання Президенту Румунії К. Йоганнісу та підкреслив, що «ми високо цінуємо дружбу і міцне партнерство з Румунією та важливу підтримку і допомогу Вашої країни у захисті територіальної цілісності і суверенітету нашої країни та боротьбі проти зовнішньої агресії».

Надзвичайно актуальним був візит президент Румунії Клаус Йоганніса в Україну 16 червня 2022 року разом з лідерами Німеччини, Франції та Італії, що продемонструвало рішучу підтримку України. Під час візиту він заявив, що підтримка України у війні з росією має включати пропозицію статусу кандидата на членство у ЄС. «На мою думку, статус кандидата має бути наданий якомога швидше, це правильне рішення з точки зору моралі, економіки та безпеки», – підкреслив К. Йоганніс. Більш того, Європейська комісія 17 червня 2022 р. рекомендувала надати Україні статус кандидата, а 23 червня 2022 року Україна таки отримала статус кандидата в ЄС [4].

Варто зазначити, що Румунія надає потужну гуманітарну допомогу, так у Румунії створили канал гуманітарної допомоги до України, на румунському кордоні у місті Сірет відкрили Хаб, з метою отримання та направлення в Україну допомоги зі всього світу [2]. Значну частину медикаментів з Румунії передали Ізмаїльській районній державній адміністрації, яка розподілить допомогу у військові частини [3]. Вагому підтримку отримує Україна від Союзу українців Румунії, зокрема румунсько-український в пунктах пропуску Сігет-Солотвино та Халмеу-Дякове перетнули десятки автоколон з гуманітарною допомогою. Наразі вдалося налагодити зелений коридор для вантажівок та суден з гуманітарною допомогою, яка без перешкод доїжджає до прикордонних українських міст, а згодом направляється в регіони, які постраждали від війни або ж в населені пункти на лінії фронту.

У світлі останніх подій пов'язаних з українсько-російською війною стає очевидним увесь комплекс загроз регіональній безпеці, оскільки дії Москви носять деструктивний

характер. Владна верхівка росії конвоює імперську політику, при цьому використовує «газову» зброю у геополітичних цілях.

Отже, українсько-румунські відносини на сучасному етапі зазнають кардинального оновлення та долають шлях від взаємних звинувачень та претензій до широкої підтримки та взаємодії. Вирішення проблем безпеки регіону є надзвичайно болючим та вельми складним. Під впливом загроз, які виникли внаслідок нападу росії та війни в Україні румунське керівництво проводить курс пожвавлення відносин з Україною та нарощування двосторонньої співпраці.

Список використаних джерел

1. Відносини між Україною і Румунією зараз такі, як ніколи – посол.
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2039191-vidnosini-miz-ukrainou-i-rumunieu-zaraz-taki-ak-nikoli-ranise-posol.html>
2. Допомога Україні: у Румунії створили канал гуманітарної допомоги. URL: <https://acc.cv.ua/news/chernivtsi/dopomoga-ukrayini-u-rumuniyi-stvorili-kanal-gumanitarnoyi-dopomogi-82213>.
3. Румунія передала гуманітарну допомогу для українських бійців.
URL: https://lb.ua/society/2022/02/28/507385_rumuniya_peredala_gumanitarnu.html
4. Україна – кандидат на членство у ЄС. Пояснюємо, що це означає.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/yes-ukrayina-status-kandydat-na-vstup/31912331.html>

***Тетяна Федорчак, д. політ. н., професор
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8404-5526>***

Здійснення адміністративно-територіальної реформи як чинник забезпечення інтеграції суспільства Чехії з ЄС

На початку 90-х рр. XX ст. у країнах ЦСЄ, з метою завершення демократичних перетворень розпочалися реформи місцевого самоврядування. На відміну від інших сусідніх країн, чехи не очікували особливо різких змін до листопаду 1989 р. – початку «Оксамитової революції». Проте, реформування

місцевого самоврядування стало одним із головних пріоритетів і впродовж року були проведені вибори мерів і депутатів місцевих рад. Згодом, розпочали адміністративно-територіальну реформу, яка тривала майже десять років. Перехід до демократії в Чехії та приведення її політичної системи у відповідність до вимог інтеграції з ЄС, вимагав відновлення самоврядування і створення крім центральних і місцевих самоврядних одиниць ще й середнього рівня [1, с. 29]. Тож, чехи провели деконцентрацію і адміністративну децентралізацію влади та регіоналізацію територіального устрою. Кінцевою метою реформи було створення ефективніших, прозоріших і гнучких політичних інститутів, чутливих до потреб громадян та здатних забезпечити розвиток громадянської активності.

Адміністративно-територіальна реформа проходила в два етапи і затягнулась надовго. На першому етапі змінили структуру адміністративно-територіального поділу та розширили повноваження органів місцевого самоврядування базового рівня. У 1990 р. країна відмовилася від трирівневої структури адміністративного територіального устрою – муніципалітет, район, область, запровадженої в 1960 р., і повернулася до дворівневої структури. Вона зберіглася і після 1992 р. у Чехії. Область вважали одиницею, яка не відповідає традиціям самоврядування в Чехії, тож поділ на області скасували, а їх обов'язки передали районам і громадам. Після проведених у країні змін, істотно змінився і порядок формування, і обсяг повноважень органів місцевого самоврядування базового рівня. Громади отримали право обирати муніципальні уряди і проводити місцеві референдуми; формувати і розпоряджатися бюджетом; забезпечувати соціально-економічні, культурні та комунальні потреби громади. Проте, райони Чехії у період реформи залишались у структурі центральної влади і мали право відмінити рішення органів місцевого самоуправління. Впродовж першого етапу адміністративної реформи не припинялась подальша робота по виробленню моделей адміністративно-територіального устрою. З 1993 р. працювали дві комісії, які готували проекти реформ. Їх очолювали представники коаліційних конкуруючих між собою партій – Громадянської демократичної партії та Громадянського демократичного союзу. Ці комісії підготували пропозиції по

реформуванню, враховуючи величину території та кількість населення країни, історичного досвіду і традицій самоврядування. Були представлені моделі територіальної реорганізації та шляхи проведення реформи, які визначали кількість регіонів; їх конституційний статус і підпорядкування органам влади; статус органів середнього рівня.

Але, до парламентських виборів 1998 р., вибір конкретної моделі адміністративно-територіального устрою і перехід до формування нормативно-правової бази реформ відклали через об'єктивні і суб'єктивні причини. По-перше, складно було вирішити дилему між необхідністю сильної центральної влади, що забезпечувала ефективність системних реформ у період переходу від авторитаризму до демократії, і необхідністю розвитку інститутів демократії, зокрема місцевого самоврядування. По-друге, Чехія зіткнулась з браком значних коштів для адміністративно-територіальної реформи на важкому етапі економічних реформ. По-третє, складною для усвідомлення громадянами країни виявилась переоцінка небезпеки регіонального сепаратизму та посилення зарубіжних впливів на прикордонні території. По-четверте, опір проведенню реформи чинила місцева бюрократія і деякі громади, які через укрупнення втрачали статус і вплив за нового адміністративно-територіального устрою.

Дебати навколо запропонованих комісіями проектів тривали у 1996–2000 рр. Жодний з двох проектів не отримав переконливої підтримки, а дебати набули зтяжнього характеру. Перешкоди в реалізації адміністративної реформи мали ідеологічний характер і складались з суперечливих поглядів двох політичних сил – проурядових, парламентських та опозиції на місце і роль місцевого самоврядування у розвитку демократії. Домінуюча в правлячій коаліції Громадянська демократична партія та її голова – прем'єр-міністр В. Клаус, схилились до централізованої адміністративної системи і вважали, що посередником між органами місцевого самоврядування базового рівня і центральною владою можуть бути лише партії. А органи місцевого самоврядування другого рівня не потрібні. Хоч у 1997 р. парламент схвалив Закон про дворівневу структуру адміністративного поділу країни, які в межах і назвах

відтворювали територіальну структуру періоду 1948-1960 рр., реальне запровадження нового адміністративно-територіального устрою Чехії відбулося лише в 2000 р., після прийняття законів про вибори до органів місцевого самоврядування, визначення їх статусу, повноважень і відносин з місцевою та центральною владою. За сформованою впродовж 1997-2000 рр. нормативно-правовою базою у Чехії створили 14 самоврядних країв (до реформи їх кількість становила 8), розділених на 76 районів та 6242 громади [2, с. 40].

Адміністративно-територіальна реформа сформувала багаторівневе управління, як в ЄС. Це дало певні переваги від структурної політики ЄС і реалізації регіональної політики ЄС через Комітет Регіонів. Однак, проблеми кадрового забезпечення в період реформування викликали проблеми реалізації стратегій регіонального розвитку. За оцінками експертів ЄС і чеських аналітиків у країні посилювався розрив у рівні соціального й економічного розвитку регіонів. Представники Єврокомісії вказали, що однією з причин регіональних диспропорцій є недостатньо ефективного використання виплат із структурних фондів ЄС, найперше для стимулювання інноваційного розвитку та сприяння інвестиціям у депресивних регіонах.

Муніципалітети – повноправні юридичні суб'єкти. Держава не має права втручатись у самоуправління, за винятком випадків, визначених у законах. Міста і села мають власний бюджет. Самоуправління здійснює муніципальний парламент, який місцеве населення обирає кожні 4 роки (право голосу мають постійно проживаючі у даному населеному пункті). Представництво населеного пункту потім обирає зі своїх рядів виконавчі органи – муніципальну раду і старосту. Чисельність жителів у 80% населених пунктів не перевищує 1 тис. чоловік; кількість міст – 375. У 90-х рр. вибори до місцевих органів влади (комунальні вибори), які проводились тричі, зміцнили демократію на місцях і визнали її повноправним елементом політичної системи Чеської Республіки. У 1997 місцевим муніципалітетам, згідно з опитуваннями, довіряло 48% чехів, не довіряло – 31%, у 2018 р. довіряли – 76%, не довіряли – 16%. Однак, зміни територіального устрою – одна з вимог ЄС, до якого прагнула Чехія.

Отже, після проведення адміністративно-територіальної реформи в Чехії змінився розподіл повноважень між центральними і самоврядними органами влади. До компетенції центральних урядів віднесено визначення стратегій розвитку держави і суспільства, зовнішня та оборонна політика, проблеми національної безпеки. Самоврядні органи розвивають систему надання послуг населенню, сприяють економічному розвитку регіонів, зокрема через транскордонну співпрацю. Певну роль зіграли децентралізація і регіоналізація, проведені в процесі реформи, в забезпеченні інтеграції суспільства Чехії з ЄС. Набутий тут досвід підготовки та проведення реформи адміністративно-територіального устрою показує, що цей процес має досить складний характер, тому потребує зваженого і поміркованого підходу. Запорукою вдалого вирішення проблем реформи є, по-перше, підбір оптимальної моделі, яка б поєднувала, з одного боку – потужні повноваження центральних органів влади, необхідних для ефективного реалізації соціально-економічних і політичних реформ в країні, а з іншого – сприяла б розвитку демократії через посилення в політичній системі країни ролі місцевого самоврядування – відповідно до норм ЄС. По-друге, вирішення складної проблеми – кваліфікованих кадрів для функціонування реформованих органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Курьянов И.И. Проблемы местного самоуправления. М., 2000.
2. Тимофеев Н.С. О некоторых современных аспектах государственной политики развития местного самоуправления. *Вестник МГУ*. Сер. 11. 2020. № 4. С. 37-41.

*Людмила Новоскольцева, к. політ. н., доцент
ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка"
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1082-7979>*

Фактори ризику в сучасному інформаційному суспільстві

В даний час очевидно, що сучасні інтенсивні процеси глобалізації мають безліч різнопланових наслідків від більш ніж

позитивних до вкрай негативних. Це питання неодноразово порушувалося у низці наукових, публіцистичних праць у сфері політології, права, економіки, культурології, у засобах масової інформації. Проблема сучасного тероризму також у всіх на слуху, актуальна та мусується на побутовому та науково-практичному рівнях. Поняття "тероризм" за останнє десятиліття стало так само "модним", як і "права людини", а "боротьба з тероризмом" перетворилася на якесь гасло, яке іноді навіть мимоволі асоціюється з поп-культурою. Проблема злочинності, що глобалізується, що становить загальну загрозу всій системі міжнародної безпеки, що склалася, в сучасних умовах стає все більш актуальною.

Найбільш типовими злочинами в умовах зазначеної проблеми стають саме транснаціональна організована злочинність та міжнародний тероризм, що є яскравим прикладом громадського протесту, що наслідком зниження ефективності громадського управління, внутрішнього поділу суспільства. У разі глобалізації має відбуватися (і відбувається) кардинальна зміна кримінально-правової політики держав. Найважливішим напрямом такої " нової " політики стало розширення та зміцнення міжнародного співробітництва у боротьбі з найнебезпечнішими злочинами. На цьому фоні найбільш розвинені країни світу, прагнучи захистити свої інтереси, у тому числі і на пряму шкоду інтересам інших країн, намагаються відвернути увагу світової громадськості від об'єктивних причин, що породжують світовий тероризм, і звести його проблему до виключно силового аспекту, перетворивши боротьбу з ним. не на усунення його причин, а на ліквідацію наслідків шляхом так званої "боротьби зі світовим злом". Тим часом очевидний факт: фундаментальною причиною світового тероризму є сама стратегія розвитку країн, що будують свій добробут на дестабілізації решти світової спільноти.

Глобальний розвиток інформаційних систем, лібералізація прикордонного режиму, спрощення транскордонного руху фінансових коштів, нарешті, надто активна політика деяких держав щодо поширення своїх правових, культурних та інших цінностей, їхнє прагнення бути лідерами на міжнародній арені — все це, на жаль, сприяло розвитку міжнародного тероризму. Особливо слід зазначити, що у світлі активізації організованої

міжнародної терористичної діяльності останніми роками спостерігається сильне посилення антитерористичних правових норм. Це виявилось не тільки у легалізації більш рішучих заходів боротьби з тероризмом, а й у посиленні санкцій за будь-які форми пособництва тероризму, а саме вербування осіб у терористичні групи, та будь-які форми фінансування терористичної діяльності. Ряд держав, у тому числі і Росія, ратифікували Договір про співробітництво держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі з тероризмом, Шанхайську конвенцію про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом, Міжнародну конвенцію про боротьбу з бомбовим тероризмом.

Тим часом проблема законодавчих засобів протидії тероризму та екстремізму в сучасних умовах залишається однією з найнагальніших у державному та міжнародному масштабах. І "від того, наскільки чітко і вірно ми зможемо вирішити низку проблем, що стосуються правового забезпечення контртерористичної діяльності, багато в чому залежить своєчасність та надійність протидії розповсюдженню загрози тероризму" в рамках держави та всього світового співтовариства. Отже, явище тероризму та глобалізація значною мірою пов'язані. Узагальнивши, представимо цей зв'язок у вигляді наступних аспектів.

1. Терористична діяльність найчастіше представляється реакцією у відповідь на агресивну і всебічну експансію "заходу" на "схід", глобалізаційна інтеграція в ряді випадків сприяє розвитку націоналістичних поглядів, прагнення до сепаратизму. З одного боку, сприяючи прискоренню економічного розвитку, зміцненню миру, розвитку демократії, міжнародному співробітництву, воно пов'язане з безробіттям, інфляцією, руйнацією національної культури та іншими соціальними та державними проблемами. Поширення однорідних правових і культурних цінностей створює загрозу "поглинання" національних культур, а так само, як реакцію у відповідь, певною мірою стимулює тенденцію до сепаратизму. У сучасних умовах глобалізації створюється загроза "унілатералізму", тобто небезпеки формування односторонньої політики, яка не приймає жодних компромісів і взаємних поступок. Рекультуризація, що часто супроводжує глобалізацію, найчастіше буває антигуманною, що ображає моральні підвалини, що, природно, найчастіше

викликає відповідну реакцію, нерідко – в жорстких, екстремістських формах.

2. Суттєвий обмін інформацією та фінансовими ресурсами створює досить сприятливі умови для транснаціональної терористичної діяльності. Сучасні глобальні засоби поширення (отримання) інформації, такі, як телебачення, інтернет та інші, забезпечують величезну швидкість передачі та обміну даними, створюють колосальні можливості для найрізноманітнішого інформаційного пошуку. На світових ринках окрім традиційних форм розрахунків, кредитування, інвестування з'явилися і продовжують активно розвиватися нові операційно-розрахункові технології, пов'язані з розвитком банківських комунікацій, електронної торгівлі, причому відносини у цій сфері через свою специфіку нині недостатньо врегульовані ні міжнародному, ні внутрішньодержавному рівні. Усе це, здається, робить істотний внесок у формування сприятливого середовища для терористичної (насамперед, транснаціональної) діяльності. Окремо слід наголосити, що розвиток глобальних комунікацій, інформаційних мереж, електронної торгівлі тощо у жодному разі не розглядається як одна з причин (навіть непрямих) терористичної діяльності. Все це лише до певної міри створює умови для неї, як і для розвитку науки, особистості, правоохоронної сфери тощо.

3. Західні культурні, правові, суспільні цінності, що глобально розповсюджуються (поширюються), часто на практиці викликають лише конфлікти, оскільки не забезпечені ні економічно, ні ідеологічно, ні, в цілому, ментально, що створює сприятливий ґрунт для кримінальної діяльності, в тому числі терористичної. Економічно-політичні протиріччя, невизначеність у завтрашньому дні, повне, але формально не визнане політичне домінування вузького кола осіб над більшістю ”провокує і схиляє останніх до вибору радикальних методів вирішення проблем”. Справедливою є думка Г. Кісінджера, який одного разу сказав, що ”...політичні лідери просто не можуть вижити, будучи постійними адвокатами незмінно болючих для населення програм, нав'язаних із-за кордону”.

4. Видається, що терористична діяльність в умовах перерозподілу сил на світовій арені може бути найсильнішим політичним інструментом, у тому числі ”тіньовим”. Складно не

ТРАНСФОРМАЦІЯ, ОНОВЛЕННЯ, ВІДНАЙДЕННЯ ... БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ

помітити, що різні політичні сили в низці держав досить активно намагаються використовувати терористичні форми для вирішення внутрішніх та зовнішніх проблем, представляють тероризм як один із основних засобів досягнення своїх цілей. Як зазначає Р.Х. Макуєв, "це дуже небезпечна тенденція, здатна непомітно охопити дедалі більше держав, ставши політичним наркотиком у найслабших ланках державних режимів, соціальній та міждержавних і наддержавних системах, загрожує перерости у форму міждержавних, коаліційних зіткнень".

5. І, нарешті, не можна скидати з рахунків банальний фінансовий аспект – за умов глобального руху фінансових потоків терористична діяльність може бути суттєвим джерелом доходів.

Нині система фінансування терористичних організацій досить добре налагоджена. Тероризм тісно перетинається з наркобізнесом, торгівлею зброєю, людьми, легалізацією (відмиванням) коштів. Фінансові кошти надходять терористичним організаціям як у порядку "самофінансування", так і від різних етнічних злочинних угруповань, легальних підприємств та організацій, які належать їх членам, від заможних людей, які поділяють погляди та методи терористів, населення, релігійних організацій. Крім цього, часто значні матеріально-фінансові надходження йдуть з-за кордону, наприклад, під виглядом благодійної допомоги через представництва різних організацій, міжнародних фондів, релігійні структури.

Слід зазначити, що вищевикладене не дає приводу говорити про глобалізацію як про здебільшого негативний процес (явлення). Світ змінюється. Світова спільнота загалом і суспільство, зокрема, перебувають на перехідному етапі розвитку, який, мабуть, триватиме ще досить довго. У сучасних умовах і сам тероризм і боротьба з ним видаються своєрідною формою війни (як глобальною, так і локальною), причому, можливо, далеко не найжорстокішою. А війни, значно кровопролитніші війни, супроводжували людство протягом усього класичної історії.

Список використаних джерел

1. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием. (Серия: Современный взгляд). М.: Алгоритм, 2000. 484 с.

*Євгенія Юрійчук, д. політ. н., професор
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5288-4827>

*Дмитро Антонюк, аспірант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3143-4464>

Політична корупція як загроза регіональній безпеці в умовах воєнного стану (на прикладі Чернівецької області)

Під політичною корупцією зазвичай розглядають поведінку державних службовців або осіб, до компетенції яких належить прийняття політичних рішень, що розходиться з їх обов'язками та повноваженнями. Найчастіше вона проявляється у вигляді непотизму та фаворитизму – призначенні на високі посади членів родини або ж наближених осіб з метою реалізації власних інтересів та отримання приватної вигоди, що суперечать основам легітимності влади [1]. Не дивно, що політична корупція вважається чи не найбільш деструктивним явищем, наслідком якої стає руйнація довіри до органів влади з боку суспільства, що особливо є відчутним під час воєнного часу. У випадку реальної загрози вторгнення на територію регіону ворожих військ недовіра до керівництва військової адміністрації може призвести до незлагоджених дій щодо організації оборони області, сповільненої реакції на військові виклики, внутрішньорегіональних конфліктів тощо. Тому постає потреба аналізу таких явищ повсякчас.

На жаль, зловживання посадовим становищем під час війни спостерігається з боку вищого керівництва Чернівецької області. Служба безпеки України нещодавно повідомляла, що Артур Мунтян – один із заступників голови Чернівецької обласної військової адміністрації (ЧОВА) сприяв використанню у комерційних цілях автомобілів швидкої медичної допомоги, які Україні передала Республіка Італія як гуманітарну допомогу [2]. Оборудку вдалося провести через Сергія Бродовського, якого в березні цього року було призначено на посаду гендиректора однієї з обласних лікарень рішенням Сергія Осачука – голови ЧОВА.

Згодом стало відомо про нібито порушення головою ЧОВА процедури надання дозволів на виїзд за кордон. Журналісти одного з регіональних ЗМІ оприлюднили рішення Сергія Осачука про внесення до системи «Шлях» осіб з його найближчого оточення, зокрема й Івана Мунтяна – підозрюваного у справі з привласнення санаторію «Брусниця» та за сумісництвом батька згаданого вище Артура Мунтяна. У зв'язку із цим 10 червня 2022 року правоохоронні органи провели обшуки у кабінетах чиновників адміністрації та голови ЧОВА [3]. До того ж в оточенні С. Осачука постійно вирували чутки щодо можливого розкрадання ним гуманітарної допомоги, яка надходить із-за кордону на підтримку українських збройних сил. Привласнення військового обладнання та спорядження шкодить загальному забезпеченню ЗСУ, що зазвичай призводить до їх бойової неефективності, надаючи тим самим певну перевагу ворогу. Тому криміналізація політики вважається чи не першим чинником делегітимації влади, оскільки не лише нівелює інтереси широкого загалу, але й становить загрозу його безпеці [4].

Враховуючи й те, що якісна комунікація та взаємодія з громадськістю, на наш погляд, завжди були слабким місцем ЧОВА, що особливо було помітно під час кампанії з популяризації вакцинації проти COVID-19 серед населення, рівень довіри до обласного керівництва також залишається вкрай низьким. Рівень відповідальності С. Осачука, за даними аналітичного порталу «Слово і діло», становить лише 18 % [5]. Як результат, електронна петиція про відставку Сергія Осачука була зареєстрована на сайті Президента України, яка станом на сьогодні зібрала понад 2 тисяч підписів [6]. Схожа петиція була зареєстрована також на платформі openPetition та зібрала близько 14 тисяч підписів, що є неймовірним кількісним показником недовіри до очільника ОВА, навіть попри відсутність чітких доказів його причетності до корупційних оборудок його заступників [7]. Внаслідок такої реакції громадськості 14 червня Кабінет Міністрів України погодив його звільнення з посади.

Чи буде звільнений Сергій Осачук вирішуватиме Президент України, але, щоб частково відновити довіру й суспільну підтримку, на нашу думку, очільнику ЧОВА слід налагодити з ним якісну комунікацію, зокрема відновити трансляцію відеозвітів

на сторінці у Facebook про ситуацію з надходженням гуманітарної допомоги в тилу області з-за кордону, а також піти на співпрацю з правоохоронними органами, довіра до яких в сучасних умовах суттєво зросла, незалежно від того чи дійсно керівництво ЧОВА замішане в корупції. Також це стане чітким меседжем громадськості про відкритість керівництва ЧОВА стосовно питань, які становлять загрозу безпеці України. Натомість представникам громадянського суспільства та правоохоронним органам необхідно посилити контроль за його діями.

Отже, приклад керівництва Чернівецької ОВА демонструє, що наявність політичної корупції серед представників політичної еліти в умовах воєнного стану сприяє втрати нею легітимності в очах громадян, міжнародної спільноти та завдає шкоди обороноздатності України. Забезпечення відкритості й прозорості у діях регіональної публічної влади, налагодження співпраці та належної комунікації з представниками громадянського суспільства повинно забезпечити відновлення довіри, що є вкрай необхідним на сучасному етапі.

Список використаних джерел

1. Oberoi R. Governance gridlocks and ubiquitous corruption. 2017. URL: <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/political-corruption> (accessed: 26.06.2022).
2. СБУ викрила заступника голови Чернівецької обласної військової адміністрації на махінаціях з гумдопомогою. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-vykryla-zastupnyka-holovy-chernivetskoj-oblasnoi-viiskovoi-administratsii-na-makhinatsiiakh-z-humdopomohoiu-video> (дата звернення: 24.06.2022).
3. У голови Чернівецької ОВА Осачука і його заступника Ковалюка столичні силовики з автоматами проводять обшуки. Стала відома причина. URL: <https://bukinfo.com.ua/oblasna-vlada/u-golovy-cherniveckoji-ova-osachuka-stolychni-sylovyky-provodyat-obshuky> (дата звернення: 23.06.2022).
4. Cortright D., Seyle C., Wall K. Governance for Peace: How Inclusive, Participatory and Accountable Institutions Promote Peace and Prosperity. Cambridge University Press. 2017. 292 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781108235471>.
5. «Слово і діло». Аналітичний портал. Осачук Сергій Дмитрович. URL: <https://www.slovoidilo.ua/persony/osachuk-serhii-dmytrovych> (дата звернення: 26.06.2022).

6. Змінити очільника ОДА Чернівецької області Сергія Осачука. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/142876> (дата звернення: 26.06.2022).

7. Підписало 14 тисяч: що не так із петицією про усунення Сергія Осачука. URL: <https://shpalta.media/2022/06/07/pidpisalo-14-tisyach-shho-ne-tak-iz-peticiyeyu-pro-usunennya-sergiya-osachuka/> (дата звернення: 26.06.2022).

*Генадій Новосколюцев
співробітник Служби безпеки України
в Харківській області*

Інформаційні війни сучасності

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростаючою роллю інформаційної сфери, що представляє собою сукупність інформації, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, які здійснюють збір, формування, поширення та використання інформації, а також системи регулювання громадських відносин, що виникають при цьому. Інформаційна сфера, будучи системоутворюючим фактором життя суспільства, активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної та інших складових безпеки України.

Національна безпека України істотно залежить від забезпечення інформаційної безпеки, і під час технічного прогресу ця залежність зростатиме.

Під інформаційною безпекою Української держави розуміється стан захищеності її національних інтересів в інформаційній сфері, що визначаються сукупністю збалансованих інтересів особи, суспільства та держави.

На основі національних інтересів України в інформаційній сфері формуються стратегічні та поточні завдання внутрішньої та зовнішньої політики держави щодо забезпечення інформаційної безпеки. Виходячи з Доктрини інформаційної безпеки України одним із джерел зовнішніх загроз інформаційній безпеці України є розробка рядом держав концепцій інформаційних воєн, що передбачають створення засобів небезпечного впливу на

інформаційні сфери інших країн світу, порушення нормального функціонування інформаційних та телекомунікаційних систем, збереження інформаційних ресурсів [1].

Інформаційний вплив на супротивника як таке існувало завжди. У давнину як перші «інформаційні атаки» використовувалися, наприклад, міфи. Війська чергового завойовника всього світу йшли слідом за розповідями про їхню неймовірну жорстокість, що сильно підривало моральний дух противників. У всі часи інформація, здобута про противника службами розвідки, надавала істотну допомогу під час бойових дій, але саме поняття «інформаційна війна» з'явилося лише 1970–80-х рр. і почало активно згадуватись у пресі після війни в Іраку 1991 р., відомої як «Буря в пустелі». А лише через десятиліття інформаційний аспект ведення бойових дій став основним у ході військової кампанії НАТО проти Іраку у 2003 р. Цю війну називають «мережевою баталією» (network-centric warfare) [2].

Зважаючи на те, що війна в найближчому майбутньому навряд чи втратить своє значення як інструмент міжнародної політики, можна зробити висновок, що невід'ємним елементом воєн майбутнього буде інформаційна війна. Ведення інформаційної війни передбачає узгоджену діяльність щодо використання інформації як зброї для ведення бойових дій – чи то в економічній, політичній чи соціально-культурній сферах.

Класичною роботою у цій галузі вважається робота Мартіна Лібіки «Що таке інформаційна війна?», опублікована ще серпні 1995 р. Національним Інститутом Оборони США. У ній автор визначив сім форм інформаційної війни: командно-управлінська, розвідувальна, електронна (ведуться проти збройних сил противника), психологічна, хакерська, економічна та, нарешті, кібервійна (ведеться проти суспільства) [2].

Командно-управлінська війна (Command-and-control) націлена на канали зв'язку між командуванням та виконавцями. Перерізаючи "шию" (канали зв'язку) нападник ізолює "голову" від "тулуба".

Розвідувальна війна (Information Based Warfare) – це збір важливої у військовому відношенні інформації (як напад) та захист власної.

ТРАНСФОРМАЦІЯ, ОНОВЛЕННЯ, ВІДНАЙДЕННЯ ... БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ

Електронна війна (Electronic) спрямована проти засобів електронних комунікацій радіозв'язку, радарів, комп'ютерних мереж.

Психологічна війна (Psychological) – це пропаганда, інформаційна обробка населення ворожої держави. Сюди входить і так звана війна культур (Kulturkampf).

Хакерська війна (Hackerwar) – породження інформаційної епохи. Має на увазі диверсійні дії проти цивільних (на відміну від електронної війни, де цілі – виключно військові) об'єктів противника та захист від них (наприклад, злом банківських мереж).

Економічна інформаційна війна (Economic Info-Warfare) має дві форми: інформаційна блокада (спрямована проти США) та інформаційний імперіалізм (метод самих США).

Кібервійни (Cyberwar). Їх мета – здійснення інформаційного тероризму (захоплення комп'ютерних даних, дозволяють вистежити ціль чи шантажувати її).

В даний час, на думку американських фахівців, інформаційна війна є не просто видом забезпечення операцій збройних сил шляхом порушення процесів контролю та управління військами, радіоелектронного подавлення, морально-психологічного впливу і т. і., але виходить далеко за межі перерахованих проблем. Про це свідчать основні результати досліджень, проведених фахівцями американської корпорації «Ренд» наприкінці 1990-х років [2].

В епоху інформаційних воєн запроваджуються нові поняття, одним із яких стало поняття глобального інформаційного оточення. Саме воно впливає на формування військових та політичних рішень, оскільки встигає висвітлювати їх у наближеному до реального масштабу часу. Противником у цих війнах є заокеанська держава, яка прагне одноосібного світового панування.

Методи інформаційно-психологічного на маси з давніх часів виступали однією з чинників досягнення стратегічної переваги над супротивником. Але лише інформаційна ера вивела цю тезу на рівень головного ресурсу досягнення влади, завоювання планетарного лідерства на ринках сировини, фінансів та інтелектів.

Помилково вважати, що хтось може уникнути причетності до цього процесу, оскільки сучасні технології маніпулювання особистістю супроводжують будь-яку людину повсюдно. З історичного досвіду морального розпаду СРСР видно, що найважливішим принципом ведення інформаційної війни є прагнення агресора безперервно розширювати контрольований інформаційний простір, діючи в обхід моральних норм і правил, свідомо порушуючи всі соціальні обмеження і розмиваючи моральні установки [2].

Помилково вважати, що хтось може уникнути причетності до цього процесу, оскільки сучасні технології маніпулювання особистістю супроводжують будь-яку людину повсюдно. У зв'язку з цим набувають особливої актуальності проблеми правового характеру, вирішення яких має визначити співвідношення між свободою слова та секретністю, відкритістю глобального інформаційного простору та питаннями інформаційної безпеки держави, захистом інформаційних систем від зовнішніх атак.

Список використаних джерел

1. Доктрина інформаційної безпеки України. *УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №685/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року "Про Стратегію інформаційної безпеки"*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069#>
2. Гриняєв С. Н. Інформаційне протиборство у сучасну епоху. URL: <http://psyfactor.org/infowar1.htm>

*Юлія Слінецька, к. політ. н., доцент
Львівський національний університет
імені Івана Франка
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1234-134X>*

«Мертві» Мінські домовленості: чому не спрацював дипломатичний сценарій?

Революція «Гідності» 2014 року засвідчила незворотній зовнішньополітичний вектор України та її прагнення до демократичного розвитку. Проте це стало каталізатором

заморожених неоімперських прагнень Росії, яка мала «своє» бачення геополітичного майбутнього України. Анексія Криму та повномаштабна війна на Сході України зруйнували не лише будь-які інституційні механізми міждержавних відносин обох країн, але й засвідчили кризу міжнародного права.

Відкрита військова агресія РФ 24 лютого 2022 року, а напередодні визнання ЛНР і ДНР державними утвореннями поховали «Мінські» домовленості. Чому ж не спрацював дипломатичний сценарій? По-перше, ключовою метою РФ було не допустити зближення України з ЄС та США, перешкодити інституційній та структурній модернізації економіки; посилити енергетичну залежність України; формувати громадську думку шляхом вигідної Кремлю інформаційної політики тощо.

Недієвість Мінських домовленостей, полягала в тому, що:

1. Не було чіткого розуміння ситуації, яка відбувається. Йдеться про те, що суб'єктами міжнародних переговорів є посадовці кількох країн. Таким чином, стіл переговорів об'єднує державу-жертву Україну та державу-агресора Росію, яка офіційно не визнає присутність своїх військ на сході України, але підтримує дії терористичних угруповань, надає їм економічну, політичну та гуманітарну підтримку. Дії цих суб'єктів та міжнародні злочини, вчинені ними з певною практикою в Україні, дають підстави говорити про те, що їх слід вважати терористичними, а Росію – як країну, яка фінансує тероризм. Україна та Росія підписали міжнародні договори сумнівного правового характеру (міжнародний договір чи міжнародний політичний договір) та сумнівного характеру міжнародно-правових зобов'язань за цими договорами (Росія відома своїм особливим ставленням до своїх зобов'язань за загальним міжнародним правом та Мінськими угодами).
2. І з боку України є певна невизначеність щодо сприйняття ситуації. Спочатку Україна заявляє, що проводить АТО, а пізніше, що території на сході України окуповані не ДНР і ЛНР, а Росією. Окрім визнання факту окупації, Україна також визнала Росію агресором, але не оголошувала в Україні воєнний стан. Це доповнювалося тим, що у дійсності збройне протистояння сил АТО та підконтрольних

Росії терористичних угруповань кваліфікувалося або як неміжнародний збройний конфлікт (тоді ми маємо справу з повстанцями, які взяли в руки зброю і мають статус відповідно до міжнародного права) або міжнародний збройний конфлікт (тобто збройний конфлікт між Україною та Росією, який почався з агресії в Криму і продовжився агресією на сході), або поєднання міжнародного та неміжнародного збройного конфлікту (оскільки такого терміну як «гібридна війна» в міжнародному праві не існує).

3. Україну змушували вести прямий діалог з терористичними угрупованнями «ДНР» і «ЛНР». А саме угоди включали: амністію терористів (які вчинили не лише терористичні акти, поєднані з воєнними злочинами та злочинами проти людства, але й інші порушення прав людини, такі як викрадення людей, торгівля людьми, катування та інші дегуманізаційні види поводження). Учасники цього конфлікту та європейські партнери України могли б створити з усім цим найпотужнішу мережу політичної та правової невизначеності міжнародного права в історії.
4. Договори мають незрозумілу юридичну природу. Не існує однозначного розуміння, що саме таке угоди «Мінськ-1» чи «Мінськ-2» з точки зору міжнародного права, і кожна сторона може тлумачити їх відповідно до власних інтересів та існуючого політичного середовища.
5. Нерозуміння точного змісту угод, що призводить до значних спекуляцій у медіа-просторі, створює додаткове напруження навколо них, тиск на сторони.
6. Жодної згадки про Крим.
7. Мінські документи не встановлюють жодної послідовності чи термінів виведення з України всіх іноземних збройних формувань, незаконних збройних формувань, військової техніки, а також ополченців і найманців.

Підсумовуючи, зазначимо, що Росія розпочала конфлікт у 2014 році, щоб мати можливість довгостроково контролювати зовнішню та внутрішню політику України. А такі питання як мовний закон, декомунізація, членство в ЄС використовувались як привід для вторгнення. Головною метою Росії було не допустити

ТРАНСФОРМАЦІЯ, ОНОВЛЕННЯ, ВІДНАЙДЕННЯ ... БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ

вступ України до НАТО так як після цього Україна буде «втрачена» назавжди.

Між Заходом (і Україною в тому числі) і Росією за Гангтінгтом лежить справжній цивілізаційний розлам. Конфліктні світогляди Заходу та Росії – вони, справді, непримиренні. Ситуація в Україні це дуже яскраво показала. Свобода, демократія та міжнародний порядок, заснований на правилах, кидають виклик сферам впливу, ревізіонізму та примусу. Росія вважає міжнародний порядок, що склався після падіння комунізму, несправедливим і недостатньо враховує її інтереси. Тому вона кидає виклик цьому світовому порядку з метою його змінити. Тому Україна сьогодні є середовищем для геополітичної боротьби, результати якої визначать майбутнє світу.

Список використаних джерел

1. Кінець Мінських угод. URL: <https://khp.org/1608810113>
2. Світлана Кобзар «Будьте уважні: тлумачення угоди «Мінськ-2», Інститут європейських досліджень, Випуск 2016/3, URL: <http://www.ies.be/files/Policy%20Brief%202016:3.pdf>
3. Мінські домовленості “померли”, а гібридна анексія триває – експерти про Донбас. URL: <http://neweurope.org.ua/media-post/minski-domovlenosti-pomerly-a-gibrydna-aneksiya-tryvaye-eksperty-pro-donbas/>
4. Мінські угоди: виконати не можна розірвати? URL: <https://uacrisis.org/uk/minski-ugody-vykonaty-ne-mozhna-rozirvaty>
5. Мінськ як форма правового абсурду. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2016/02/16/7099063/>
6. Yuliya Abibok, "The Construction of Donbas Regional Identity in Political and Media Discourses: Implications of the Conflict", in *Multicultural Societies and Their Threats*, ed. Nazarii Gutsul and Kristina Khrul (Zürich: LIT Verlag, 2017), 61.

*Олександр Птахін
військовослужбовець ЗСУ*

Інформаційне забезпечення національної безпеки

Від початку воєнної агресії Російської Федерації проти України проблема реагування на сучасні виклики та загрози національній безпеці набула своєї актуальності. В сучасних

умовах інформаційна складова національної безпеки держави відіграє надзвичайно важливу роль тому, що Російська Федерація та підконтрольні їй спеціальні служби терористичних організацій розгорнули безпрецедентну пропагандистську кампанію, саме тому питання інформаційного забезпечення національної безпеки набуло своєї актуальності.

Інформаційне забезпечення національної безпеки виконує важливу багатопланову роль у визначенні національних інтересів і пріоритетів національної безпеки. Національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Інформаційна безпека України – це складова частина національної безпеки України, що передбачає стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, якою забезпечуються конституційні права громадян на доступ до інформації, встановлюється ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів, зокрема через координоване поширення недостовірної інформації, негативні наслідки застосування інформаційних технологій, несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності інформації. Національні інтереси України – це життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян. Інформаційними загрозами національній безпеці вважаються потенційні або реально негативні явища, тенденції і чинники інформаційного впливу на людину, суспільство і державу, що застосовуються в інформаційній сфері з метою унеможливлення чи ускладнення реалізації національних інтересів та збереження національних цінностей України і можуть прямо чи опосередковано завдати шкоди інтересам держави, її національній безпеці та обороні. Забезпечення національної інформаційної безпеки відображено в Законах України «Про національну безпеку України», «Про концепцію національної програми інформатизації», «Про інформацію», а також у затвердженій Указом Президента Стратегії інформаційної безпеки України, та ін.

Інформація є основною зброєю у боротьбі за світове панування на глобальному інформаційному просторі. Сьогодні українське суспільство перебуває під постійним інформаційним впливом, поширюється дезінформація, зокрема через соціальні медіа, прагнучи дестабілізувати суспільство та втручатися в процеси демократичного управління державою й радикалізувати населення. Ці фактори є елементами гібридної війни, які сприяють вторгненню агресора в національну свідомість громадян, підриву національної та інформаційної безпеки. Метою інформаційної боротьби є створення інформаційної переваги. Інформаційна перевага визначається як спроможність керувати поведінкою противника шляхом контролю за кількістю та якістю інформації, яку він намагається отримувати і обробляти для її ефективного використання в реальному масштабі часу, з гарантованою заборонаю інформаційного втручання з боку противника. 27 квітня 2022 року оприлюднено звіт, у якому оцінено масштаби та глибину російських кібервоєнних дій проти України від початку вторгнення, проаналізовано номенклатуру використаного супротивником шкідливого програмного забезпечення, потижневу хроніку кібератак, а також надано рекомендації із забезпечення кібербезпеки в конкретних умовах війни. Один з важливих висновків звіту полягає в тому, що загроза різкої ескалації російських кібератак є високою. 10 – 11 травня 2022 року на конференції CYBERUK 2022 в Ньюпорті, яка була присвячена проблемі кібербезпеці розглядали питання щодо вдосконалення кібербезпеки нації. Окремо було відзначено, що Україна продемонструвала «приголомшливу кіберстійкість» під час військової агресії, українці «успішно відреагували, утримали та перебудували свої системи». 30 травня поточного року у Таллінні українська делегація вперше взяла участь у засіданні Керівного комітету Об'єднаного центру передових технологій з кібероборони НАТО (CCDCOE). Керівник служби з питань інформаційної та кібербезпеки Апарату РНБО України, секретар НКЦК Наталія Ткачук підкреслила, що приєднання України до CCDCOE є значним досягненням для нашої держави у напрямку посилення міжнародної взаємодії у кібербезпеці та кіберобороні. 15 червня 2022 року відбулася зустріч в.о. керівника Центру протидії дезінформації Андрія Шаповалова, представників

Посольства України в Республіці Польща, канцелярії Прем'єр Міністра Республіки Польща та представників Урядового центру безпеки, Бюро національної безпеки, Міністерства національної оборони та МЗС Республіки Польща. Сторони обговорили шляхи співпраці між Україною та Польщею у протидії дезінформації, а саме загальні ризики комунікації; обмінялися досвідом у боротьбі з дезінформацією; обговорили можливу спільну діяльність в інформаційній сфері. За словами в.о. керівника Центру протидії дезінформації при РНБО України Андрія Шаповалова для інформаційного забезпечення національної безпеки та для боротьби з інформаційним тероризмом сьогодні необхідно дати єдине визначення та зафіксувати небезпеку, яку становить це явище. Також, за його словами в Україні Центром протидії дезінформації при РНБО впроваджуються проекти, які допомагають комплексно протидіяти дезінформації, аналітики Центру працюють над розробкою динамічних інтерактивних карт, зокрема прогностичних карт інформаційних загроз та карт інформаційного простору.

Аналізуючи події останніх років можна зробити висновок, що інформаційна війна є елементом гібридної війни, яка характеризується вторгненням в національну свідомість громадян, підризу національної та інформаційної безпеки, що в свою чергу несе загрозу національній безпеці. Отже зараз є нагальна потреба у створенні створення інформаційної переваги, спроможності керувати поведінкою супротивника шляхом контролю за кількістю та якістю інформації, яку він намагається отримувати і обробляти для її ефективного використання в реальному масштабі часу. Досягнення інформаційної переваги можливе за рахунок цілеспрямованого і комплексного впливу на систему інформаційної безпеки супротивника з метою її ослаблення та впливу на світову спільноту з метою підтримки власних дій та засудження дій супротивника, а також посилення захисту власних інформаційних ресурсів. Однією з важливіших подій є те, що на саміті лідерів НАТО 29 червня поточного року у Мадриді була узгоджена нова Стратегічна концепція, яка визначає пріоритети розвитку Альянсу на наступні 10 років. Але для України головною подією саміту стало визнання Російської Федерації найбільш серйозною і безпосередньою загрозою безпеці союзників, а також

миру та стабільності в євроатлантичному регіоні – що в свою чергу визначає, що Україна є життєво важливою для стабільності євроатлантичного простору і посяде вирішальне місце в майбутній системі європейської та євроатлантичної безпеки, а визнання Росії агресором та ворогом не лише для нашої країни, а і для держав-членів НАТО гарантує підтримку України зараз і на майбутнє.

Виходячи з того, що інформаційне забезпечення національної безпеки держави є складовою частиною загальної системи національної безпеки, яка передбачає дії органів державної влади, недержавних структур і громадян, які повинні узгоджено здійснювати діяльність по забезпеченню інформаційної безпеки на основі єдиних правових норм, ефективно протистояти інформаційним загрозам необхідно на державному рівні забезпечувати доступ до достовірної та об'єктивної інформації, сформувати ефективну правову систему захисту особистості, суспільства і держави від деструктивних пропагандистських впливів, створити на базі норм міжнародного права систему механізмів захисту від пропаганди та всебічно сприяти розвитку інформаційного суспільства.

*Ольга Птахіна, к. політ. н., доцент
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9672-4593>*

Механізм державного реагування на сучасні виклики та загрози національній безпеці

Державне управління забезпеченням національної безпеки є однією з важливих функцій держави. Державна політика у сфері національної безпеки та оборони – це механізм, який забезпечує стабільну, організовану та цілеспрямовану діяльність, яку прямо чи опосередковано здійснюють існуючі державні інституції щодо існуючої проблеми чи сукупності проблем, на які впливає реальна чи потенційна загроза у цій сфері. Захист суверенітету, забезпечення територіальної цілісності та захисту державних кордонів України, відновлення територіальної цілісності,

возз'єднання тимчасово окупованих та непідконтрольних територій, відновлення миру є першочерговими пріоритетами національної політики національної безпеки. Державне реагування – це метод державного управління, який охоплює систему цілеспрямованих заходів органів державної влади із забезпечення виконання основних функцій системи управління. Тобто державне реагування у сфері безпеки це система заходів, об'єднаних законодавчими, виконавчими та контрольними ініціативами, основним призначенням яких є виконання певних дій, спрямованих, перш за все, на захист національних цінностей і реалізацію національних інтересів.

Агресія Росії проти України зумовила становлення нових викликів українській державності й національній безпеці. Одним із пріоритетних напрямів сучасної безпекової політики України сьогодні є підвищення безпеки та стійкості до всього спектру загроз і ризиків, оскільки саме державна політика безпеки забезпечує життєво важливі для населення, суспільства та держави, послуги та функції, без яких неможливі їх безпечне існування та добробут, а також належний рівень національної безпеки. Держава визначає пріоритетні цілі в сфері забезпечення національної безпеки, а також шляхи, сили, засоби, форми й методи необхідні задля їхнього досягнення. В умовах воєнної агресії Російської Федерації проти України проблема державного реагування на сучасні виклики та загрози національній безпеці набула своєї актуальності та виявила суттєві недоліки, які не дали змоги якісно й ефективно протистояти викликам та загрозам, що виникли.

Розбудова національної стійкості є одним із пріоритетних напрямів політики національної безпеки України на сучасному етапі. Національна система стійкості передбачає формування комплексного механізму, який включатиме в себе етапи оцінки ризиків, планування та навчання, узгодження протоколів реагування на кризову ситуацію та відновлення до початкового стану. Характерною особливістю безпекової ситуації навколо і всередині України у коротко- і середньостроковій перспективі є наявність комплексного характеру загроз, які зумовлені поєднанням зовнішніх і внутрішніх безпекових чинників. Реагування на такі загрози має носити системний характер,

ТРАНСФОРМАЦІЯ, ОНОВЛЕННЯ, ВІДНАЙДЕННЯ ... БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ

здійснюватися за єдиним задумом і керівництвом із гнучким застосуванням всіх наявних сил і засобів політичної, дипломатичної, військової, економічної і інформаційної боротьби. У своїй доповіді Олександр Турчинов зазначає, що в умовах сучасних викликів для ефективності державного реагування на сучасні виклики та загрози національній безпеці найвищим пріоритетом має стати ефективна воєнна реформа, яка передбачає: створення професійного ядра Збройних Сил України, яке має складатися з офіцерського корпусу та рядового і сержантського складу, що формується виключно на контрактній основі (при цьому на професійну основу треба переводити всіх фахівців, що визначають бойову готовність армії); створення багаточисельного, злагодженого військового резерву, здатного до швидкого розгортання, що формуватиметься під час і за результатами проходження строкової військової служби; запровадження модульного (мережевого) принципу будівництва Збройних Сил України – формування оперативних з'єднань в залежності від бойових задач (на цій основі слід оптимізувати систему військового управління, усунути її зайві ланки); пріоритетний розвиток Сил спеціальних операцій, відповідно до стандартів НАТО, як реальний напрям формування важелів стримування агресії Російської Федерації; пріоритетне запровадження системи стандартів НАТО (STANAG) і досягнення інтеперабельності з силами і засобами НАТО, де збереження життя і здоров'я військовослужбовця має стати одним з найважливіших критеріїв ефективності командування; перетворення армії на справжню еліту нації, тобто забезпечення високої престижності військової служби, удосконалення безперервної системи військової освіти, значне покращення її якості; реорганізація системи мобілізаційної підготовки і мобілізації; випереджувальний розвиток єдиної системи (командування, управління, комунікації, комп'ютеризація, розвідка і інформація) Збройних Сил України; впровадження сучасних інформаційних технологій управління і логістики; удосконалення системи оборонного планування і воєнного будівництва, включаючи нарощування потужності оборонно-промислового комплексу, на основі деталізації воєнних загроз та визначення і деталізації сценаріїв застосування проти України збройних сил інших держав та квазідержавних утворень.

Протягом останніх років були внесені корективи та оновлені стратегічні документи щодо забезпечення національної безпеки України: Уряд розробив «Національну економічну стратегію 2030», яка включає два розділи: аудит економіки та вектори економічного розвитку; Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021 затверджена «Стратегія воєнної безпеки України», де визначено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України – є найважливіша функція держави, справа всього українського народу; Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 затверджено «Стратегію національної безпеки України»; Указом Президента України від 26 серпня 2021 року №447/2021 затверджено «Стратегію кібербезпеки України. Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку країни»; Указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021 затверджено «Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» та ін.

Основною умовою ефективності реалізації завдань захисту національних інтересів від реальних і потенційних загроз є прискорене реформування структур безпеки й оборони держави та підвищення ефективності функціонування всіх, без винятку, суб'єктів забезпечення національної безпеки. Нові принципи державної політики щодо забезпечення належної співпраці й синергії сил національної безпеки і оборони, органів державної і місцевої влади, бізнесу та громадянського суспільства, налагодження ефективної координації такої діяльності, впровадження принципів стійкості у сфері національної безпеки сприятиме усуненню проблем та прогалин у забезпеченні національної безпеки та забезпечуватиме ефективність державного реагування на сучасні виклики та загрози.

*Віталій Чебаник, к. політ. н.
Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2746-4019>*

Ефективність дій влади в умовах воєнної агресії РФ: фактори впливу

Сучасні непрості геополітичні реалії української держави в умовах воєнної агресії РФ актуалізують трактування дефініції «ефективність дій влади». Адже за умов повномасштабної війни власне «ефективність» виступає не тільки як важливий процес контролю за діями влади, але водночас є критеріальним показником ефективної злагодженої діяльності усіх її державних інституцій, які забезпечують чітку координацію та взаємодію задля забезпечення національної безпеки [1, с. 9].

У цьому контексті вдалими, на наш погляд, є також твердження вітчизняних науковців щодо ефективності влади як властивості політичних дій, рішень, що відображають ступінь результативності цих дій, а також відповідність цих рішень та дій поставленим завданням [3, с. 170; 4, с. 337]. Отже, об'єктивно оцінити ефективність дій влади можна, якщо заздалегідь чітко окреслені завдання, які були поставлені перед владою.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про основи національної безпеки України» серед суб'єктів, які забезпечують національну безпеку, зазначені і місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування [2, с. 3]. Їм відводяться пріоритетні завдання щодо реалізації державної політики з питань безпеки держави у внутрішньополітичній сфері, зокрема: забезпечення неухильного додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, захист конституційного устрою; забезпечення прозорості в діяльності державних органів, прийнятті управлінських рішень, поінформованості населення, зміцнення на цій основі його довіри до владних інститутів; забезпечення міжконфесійної стабільності та запобігання конфліктним загостренням на релігійній основі, недопущення протистояння різних церков, у тому числі щодо розподілу сфер впливу на території України тощо [2, с. 3-12].

Тому у нинішніх умовах для органів влади важливо здійснювати системний та глибокий аналіз ступеня виконання окреслених вище завдань, ураховуючи при цьому загрози та виклики, які стоять чи можуть постати перед країною, територіальною громадою, а також визначити чинники, які заважають реалізації завдань забезпечення політичної безпеки країни, та регіону зокрема.

Таким чином, найперше, до основних напрямів дій місцевих органів влади в умовах воєнної агресії РФ можна віднести підтримку громадянської злагоди та соціальної стабільності у територіальній громаді, регіоні; здійснення превентивних заходів у боротьбі з порушеннями законності і правопорядку; забезпечення належного виконання рішень органів державної влади й місцевого самоврядування [1, с. 66-68; 2, с. 13]. Водночас важливо не допускати незаконного використання бюджетних коштів і державних ресурсів, своєрідних «відкатів» до тіньової економіки; а також забезпечити реалізацію ефективних комплексних заходів щодо запобігання можливій агресії, локалізації та ліквідації їхніх наслідків; вчасне попередження громадян регіону в разі небезпеки тощо.

Поділяючи думки вітчизняних дослідників, вважаємо, що суттєвими факторами, які негативно впливають на реалізацію політики національної безпеки з боку місцевих органів влади, а відповідно і на ефективність їх дій, є конфліктність та неузгодженість у процесі стратегічного планування; відсутність продуманої і прозорої кадрової політики; спекулятивне використання місцевими політичними лідерами нерозв'язаних конфліктних проблем [3, с. 46].

Водночас, варто констатувати і наявність таких негативних факторів, як правовий нігілізм та неналежне виконання чинного законодавства з боку окремих державних службовців різних рангів, а також корупцію, хабарництво, які посилюють недовіру громадян до органів влади. Безперечно, що підстав для критики ефективності дій органів влади та місцевого самоврядування поки-що є чимало, адже, на превеликий жаль, мають місце і махінації із гуманітарною допомогою, і протистояння силових структур та місцевої влади, і зловживання службовим становищем. Проте це поодинокі випадки.

У цілому, майже 70% українців оцінюють дії влади України від початку розв'язаної росією війни як ефективні, про що свідчать результати дослідження, проведеного Gradus Research у травні 2022 року [5]. Зокрема респонденти вважають ефективними дії влади у сфері військового захисту країни від агресора.

Підводячи загальні висновки зауважимо, що задля організації ефективної діяльності місцевих органів влади в умовах воєнної агресії РФ, необхідна більш тісніша згуртованість та координація дій усіх гілок влади на виконання чітко окреслених завдань регіональної політики, визначення поточних і перспективних дій органів державної влади та місцевого самоврядування по здійсненню політики, спрямованої на забезпечення політичної безпеки.

Список використаних джерел

1. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення.: монографія / Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. Львів : Сполом, 2020. 418 с.
2. Закон України. Про основи національної безпеки України, прийнятий 19 черв. 2003 р.: № 964-IV / Відомості Верховної Ради України. Офіц. вісн. України. Київ, 2003. 38 с.
3. Ситник Г.П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки України: навч. посіб. Київ: НАДУ, 2010. 208 с.
4. Скрипник О. Ефективність влади після виборів. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Вип. 50. С. 332-341.
5. Українці рекордно високо оцінюють дії влади – опитування. URL: <https://thepage.ua/ua/news/ukrayinci-ocinka-vladi-gradus-research>.

***Руслана Клим, аспірантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8305-3949>
Науковий керівник: д. пол. н., проф. В.І. Бурдяк***

Особливості безпекової політики Республіки Болгарія

Російсько-українська війна та гібридна агресія РФ проти країн Євросоюзу суттєво вплинула на безпеку країн Центрально-

Східної Європи та надала імпульс для поглиблення діалогу й співпраці у сфері безпеки, розвитку військової та військово-технічної співпраці між країнами, розширенню цивільно-військової інфраструктури, збільшенню оборонних витрат і модернізації збройних сил, реальному вдосконаленні східного флангу НАТО. У цьому контексті цікавим є дослідження особливостей болгарської безпекової політики.

Система захисту національної безпеки Болгарії складається з державних органів і структур, які здійснюють дипломатичну, оборонну, розвідувальну, контррозвідувальну, оперативно-розшукову, правоохоронну та охоронну діяльність та які представлені в Раді Безпеки Ради Міністрів Республіки Болгарія. Такими органами є Міністерство оборони, Міністерство закордонних справ, Міністерство фінансів, Міністерство внутрішніх справ, Державне агентство національної безпеки, Державне управління розвідки, Служба військової інформації та Служба національної безпеки.

Фундаментальним документом, відповідно до якого державними інституціями здійснюється формування, планування, узгодження та контроль за реалізацією безпекової політики є Актуалізована стратегія національної безпеки Республіки Болгарія (РБ) [1].

Стратегія визначає такі ключові національні інтереси РБ як гарантування прав, свобод, безпеки та добробуту громадянина, суспільства і держави; збереження суверенітету, територіальної цілісності країни та єдності нації; захист конституційного ладу та демократичних цінностей; захист населення та критичної інфраструктури на випадок криз, катастроф, аварій та інших ризиків, небезпек і загроз; збереження та розвиток національної ідентичності; подолання негативних демографічних процесів та побудова соціально-економічного середовища, що забезпечує умови для розвитку поколінь болгарських громадян, здатних гарантувати Болгарії гідне місце в Європейському Союзі та у світових політичних, економічних, фінансових та соціальних процесах.

Основними напрямками безпекової політики Болгарії є оперативна співпраця органів виконавчої влади РБ з відповідними інституціями ЄС та НАТО; проведення прозорої та реалістичної

оборонної політики, заснованої на запланованих і наявних ресурсах для підтримки необхідної обороноздатності; активна участь у формуванні та реалізації спільної політики безпеки та оборони ЄС та загального оборонного планування НАТО; досягнення інтеграції сектору безпеки, у тому числі шляхом спільного використання їх можливостей; судове співробітництво в рамках ЄС у кримінальних справах; забезпечення безумовного захисту від посягань на демократичні права і свободи громадян, а також забезпечення громадського порядку та безпеки; активна протидія корупції та організованій злочинності; розвиток і модернізація збройних сил та національної системи кризового реагування тощо.

Необхідно зазначити, що членство в НАТО є стратегічним вибором Болгарії та гарантією національної безпеки. РБ прагне до поглиблення політичного діалогу, приймає участь в операціях і місіях НАТО, а також у багатонаціональних проектах та побудові спільної протиракетної оборони. Активно підтримує політику «відкритих дверей» НАТО, керуючись переконанням, що європейська та євроатлантична перспективи є найуспішнішим інструментом зміцнення міжнародної стабільності та безпеки. Так, згідно з даними опублікованими у додатках до Щорічного звіту Генерального секретаря за 2021 рік [2] у Болгарії є 26 тис. військовослужбовців та витрати на оборону становили 1 млн. 282 тис. доларів або 1,62% ВВП країни. Розподіл оборонних видатків за основними категоріями свідчить, що на обладнання було виділено 15,58% від загальних витрат на оборону, персонал – 63,12%, інфраструктуру – 6,33% та інше – 14,97%.

Також Болгарія бере участь у реалізації спільної політики безпеки та оборони ЄС через Єдину європейську систему безпеки і оборони, в тому числі і в операціях та місіях з врегулювання криз. РБ посилює свій внесок і відповідальність у політику розширення ЄС та в межах Європейської політики сусідства дотримується збалансованого підходу до східних і південних сусідів Євросоюзу.

Зауважимо, що в сучасних умовах зовнішня та внутрішня безпека стають все більш взаємозалежними та їхнє розмежування набуває умовного характеру. Стратегічний вплив на середовище внутрішньої безпеки Болгарії мають міжнародні фінансові,

економічні та політичні процеси, енергетика, транспорт тощо. Основними напрямками внутрішньої безпекової політики РБ є фінансова та економічна безпека, політика безпеки у галузях транспорту, комунікацій, енергетики, соціального захисту, правосуддя та внутрішніх справ.

Так, наприклад, державні інституції Болгарії, які здійснюють координацію та контроль за фінансовою та економічною безпекою забезпечують підтримку стабільності фінансової, економічної та фіскальної систем, а також моніторинг існуючих ризиків та вживають заходи щодо мінімізації їх впливу на суспільство. Ключове значення для національної безпеки РБ в галузі транспорту має розроблення довгострокової стратегії для болгарських залізниць та підвищення якості послуг у залізничному секторі; ефективне обслуговування, модернізація та розвиток транспортної інфраструктури; залучення інвестицій, професійне управління транспортною інфраструктурою та об'єктами. Пріоритетом політики енергетичної безпеки є раціональне використання енергоресурсів, підвищення енергоефективності та сприяння енергозбереженню. Політика безпеки у галузі соціального захисту розглядається як комплекс заходів щодо забезпечення високої якості освіти, охорони здоров'я, матеріальних і духовних умов життя, зайнятості, надання соціальних допомог та подолання демографічної кризи.

Отже, безпекова політика РБ є одним із ключових напрямів державної політики, метою якої є виявлення, попередження, усунення та відбиття загроз, що можуть спричинити шкоду правам і свободам людини та громадянина, власності, інтересам суспільства й держави. Також враховуючи гібридну російську агресію Болгарії необхідно збільшити витрати на оборону до 2% ВВП та оновити військові ресурси, зокрема розвиток артилерійського забезпечення, придбання 3D-радарів, будівництво системи протиповітряної оборони, безпілотні літальні апарати, берегові ракетні системи тощо.

Список використаних джерел

1. Актуалізована Стратегія за національна сигурност на Република България URL: <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=671> (дата звернення 13.06.2022).

2. Щорічний звіт Генерального секретаря за 2021 рік URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_193590.htm (дата звернення 13.06.2022).

Іван Мезінов
співробітник Служби безпеки України
в Харківській області

Міжнародний тероризм: форми і способи боротьби з ним

Держави-члени ООН, а до цього Ліги Націй, не змогли дійти згоди та виробити універсальне прийнятне правове визначення поняття "тероризм". Як може міжнародне співтовариство боротися з чимось, чому держави не можуть дати загального визначення? Частина проблеми в тому, що деякі держави вказують на різницю між терористами і борцями за свободу. Наприклад, боротьба за національне визволення в Кашмірі та Палестині не повинна асоціюватись із тероризмом. Однак визнання легітимності визвольних змагань зовсім не означає, що будь-які її методи також є легітимними. Інша частина проблеми в тому, що багато мусульманських держав розрізняють джихад – боротьбу за панування ісламу у світі – та тероризм. Однак іслам також містить заборони неприйнятних методів боротьби. Смертоносні бомбардування та атаки на жінок, дітей та людей похилого віку, в чому замішані терористи, – не є легітимними з позицій ісламу. Боротьба проти недемократичних режимів та збройний опір іноземної окупації не повинні прирівнюватися до тероризму, вважають багато політиків. Але навіть найсправедливіша боротьба не виправдовує несправедливих методів її ведення.

Складність вироблення визначення тероризму у тому, що багато держав хочуть зберегти термін "тероризм" лише з характеристики насильницьких дій, здійснюваних недержавними акторами. Кожен уряд, представлений ad hoc у Комітеті з міжнародного тероризму ООН, має свій власний політичний порядок денний для внутрішнього та зовнішнього вживання, використовуючи слово "тероризм" на внутрішньому фронті для

дискредитації діяльності власної опозиції. Наприклад, китайський уряд прагне помістити тероризм, екстремізм і сепаратизм в один "кошик".

На думку А. Шміда, поняття "тероризм" потребує більш вузького визначення і має бути відокремлено від інших форм політичних злочинів так само, як воєнні злочини – від інших актів воєнних дій. Дискусії в ООН (щодо прийняття всеосяжної конвенції з міжнародного тероризму), що тривають з 1997 р., так і не призвели до єдиного розуміння злочину "тероризм".

Проблема широких визначень у тому, що чим ширше визначення, тим більше число терористів, з якими необхідно боротися. Існування різних національних і регіональних визначень тероризму, більш менш широких, робить міжнародне співробітництво проблематичним. В одних країнах протести та ненасильницькі дії будуть оголошені диктаторськими режимами "тероризмом", а подібні дії у західних демократіях вважаються легальними. Якщо всі зможуть погодитися на вузьке визначення тероризму, під яке підпадуть лише найгірші прояви політичного насильства, то широке міжнародне співробітництво стане вірогіднішим.

Визначення тероризму як "еквівалента військового злочину у мирний час" помістило б тероризм у ту саму категорію міжнародних беззаконних практик, як піратство, тортури, рабство та геноцид. У сучасному світі не існує таких виправдань діям, і ті, хто до них вдається, не можуть розраховувати на якесь моральне виправдання, посилаючись на те, що вони воюють в ім'я Бога, вітчизни, національного визволення чи будь-якої іншої "шляхетної" справи. Неможливо ліквідувати збройний конфлікт, але можна помістити деякі його форми за межі дозволеного гуманітарним законом або правами людини. Це вимагає від тих, хто бореться з тероризмом, не вдаватися до таких незаконних дій, як тортури; цим вони демонструють відмову від високих моральних підстав у боротьбі проти тих, хто не дотримується жодних правил.

Терористи часто розглядають себе як воюючих зі своїми опонентами – чи це етнічні, релігійні групи, уряди чи цілі цивілізації. Однак, згідно з міжнародним гуманітарним правом, їх війна поза правилами фактично перетворює їх на військових

злочинців. Терористи спалюють мости у цивілізованій світ. Вони вважають за краще атакувати безпечні мішені - цивільних осіб, некомбатантів, ув'язнених, навіть жінок і дітей.

Терористичні військові дії не вибіркові, оскільки вони формою є психологічними військовими діями, спрямованими на "обробку" і злам волі до опору населення чи його уряду [2].

Особлива увага звертається на інструменти міждержавного співробітництва, рівень гарантій, які зазвичай застосовуються до індивіда (права людини, право притулку, право екстрадиції); особливі заходи безпеки, вжиті Радою Безпеки ООН або іншими міжнародними організаціями (включаючи фінансовий сектор); застосування режиму міжнародних злочинів, виправдання використання сили тощо.

На національному рівні законодавці зазвичай використовують поняття "тероризм", щоб наголосити на крайньому несхваленні будь-якої насильницької поведінки та виправдати встановлення особливого режиму. При цьому особлива увага приділяється кримінальному праву, хоча можуть бути залучені інші галузі.

Ряд дослідників не розглядають політичні стимули серед основних елементів тероризму, звертаючись до дій, спрямованих проти життя та здоров'я громадян, без розрізнення їхньої мішені чи підриву економічної стабільності держави [3]. Питання визначення тероризму в міжнародному праві на більш глибокому, структурному рівні присвячує свою статтю Марчелло Ді Філіппо [3], помічник професора міжнародного права Пізанського університету (Італія). Цією статтею відкривається об'ємний і представницький "Науковий довідник з міжнародного права та тероризму".

Марчелло Ді Філіппо зазначає, що поняття "тероризм" використовується в різних контекстах та для різних цілей. У конфліктних ситуаціях воно може застосовуватися для дискваліфікації протилежної сторони, чи то індивід, приватна організація, повстанська група, визвольний рух чи група держав. Історія показує, що вчорашні "терористи" сьогодні можуть стати національними героями, а батьки-засновники минулого виглядатимуть терористами чи злочинцями [3].

У міжнародного законодавства останніх років також простежується відсутність узгодженості у визначенні поняття "тероризм". Два головні аспекти явища мають різні трактування: перерахування благ, що захищаються, або інтересів; визначення однієї чи більше особливих намірів (*dolus specialis*). Якщо вищезгадана Міжнародна конвенція ООН обмежується актами, спрямованими на захист життя індивіда та його фізичного здоров'я, то регіональні конвенції останніх років розширили це поняття, збільшивши кількість публічних інтересів, що захищаються від відповідних злочинів, це – життєво важливі інфраструктури, приватна власність та блага, комп'ютерна доступність, довкілля тощо. Що стосується особливих намірів (жорстко пов'язаних із політичним виміром тероризму), то найближчий розгляд ситуацій показує, що політичний елемент не завжди суттєвий [4]. Терористичний акт може відбуватися просто через намір посягти страх серед населення. Однак політичний елемент все ще передбачається як альтернатива *dolus specialis*.

Список використаних джерел

1. Міжнародний тероризм та світовий досвід боротьби з ним. URL: http://studbooks.net/1099229/pravo/problems_borby_terrorizmom_razlichnyh_gosudarstvah#330
2. Сол Б. Тероризм, контртероризм та міжнародне гуманітарне право. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2778893
3. Алекс Шмид. Статистика тероризма: задача определения тенденций в глобальном тероризме. URL: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Forum/forum4_crime_society_pdf
4. Шмид А. Успешное направление в противодействии тероризму: Глобальные перспективы. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/9/pdf/200612-DEEP-CTRC-rus.pdf
5. Walker C. Terrorism and the Law. Oxford: Oxford University Press, 2011. 628 p.

Володимир Николенко
начальник Старобільського районного
управління ДСНС України

Глобалізація як феномен сучасного світу

Входження України у світовий простір позначається відчутними зрушеннями в усіх сферах її життя – політичній, соціально-економічній тощо. Україна стала на шлях соціального прогресу, стабільності, реалізації ідеї забезпечення пріоритету прав і безпечної життєдіяльності людини. Визначає своє місце та роль у геополітичному та гео економічному просторі. Відстежуються основні тенденції розвитку українського суспільства в сучасній цивілізації, осмислюються конкретні цілі й завдання з урахуванням наявних фінансових і матеріальних ресурсів держави, осмислюються оптимальні шляхи їх досягнення. Суспільство все більше усвідомлює, що відсутність громадського консенсусу з політичних, економічних, соціальних питань – одна з головних причин не тільки кризи в Україні, але й системної кризи пострадянських суспільств.

Національна стратегія розвитку України має формуватися й прийматися з урахуванням впливу чинників силової глобалізації і глобальної інтеграції, які здійснюватимуть вирішальний вплив на процеси національного і регіонального розвитку. Пріоритет неодмінно має надаватися внутрішньому розвитку, внутрішній інтеграції економіки і суспільства, інтровертивному характеру політики заради облаштованості України в нових історичних умовах. Внутрішня стратегія і політика України повинна бути глобально-орієнтованою – конкурентоспроможною і ефективною з точки зору протидії новим руйнівним впливам глобалізації і прагматичною з точки зору використання нових можливостей і переваг, які приносить глобалізація. Єдиним критерієм ефективності стратегії є рівень міжнародної конкурентоспроможності країни і досягнутий нею рівень людського розвитку.

Наслідки глобалізації суттєво впливають на історичну долю народів усіх континентів. Пошук адекватної моделі розвитку кожної держави, у тому числі й України, вимагає системного

підходу до вміння глобально мислити. Глобалізація, на думку багатьох вчених, є новою фазою розвитку світогосподарських зв'язків, що ведуть до переходу від світової економіки держав до глобальної економіки. Перша розглядається ними як об'єднання взаємопов'язаних суверенних національних економік внаслідок їх інтеграції та інтернаціоналізації. Друга вважається вищою формою економічної діяльності у планетарному просторі [4, с. 26].

Історія політичної глобалізації тісно пов'язана зі створенням перших міжнародних установ. Політична інтеграція капіталістичних держав сприяла поглибленню довгострокових світових відносин. Стрімке прискорення глобальних процесів стало результатом інтенсифікації низки економічних, політичних і технологічних факторів. Слід особливо відзначити, по-перше, засилля транснаціональних компаній у світовому господарстві; по-друге, формування ринкової економіки на постсоціалістичному просторі; по-третє, підвищення ролі інформаційних, комунікаційних і комп'ютерних технологій та їх значення в економічній глобалізації світу [2, с. 3].

Розбудова Української держави потребує постановки питання щодо стратегії її геополітичного курсу, розвитку громадянського суспільства, організації самого державного життя, де суттєве значення має адаптація України до новітнього досвіду європейського державотворення, проведення зовнішньополітичного курсу, який має цілком відповідати ідеї створення сильної демократичної європейської країни з власною національною зовнішньою політикою. Завдання розробки й провадження ефективної національної стратегії визначення геополітичних пріоритетів і життєво важливих національних інтересів, стимуляції усвідомлення політичною елітою ролі й місця України в глобальному геополітичному просторі стають нині ключовими імперативами, визначальними чинниками її політичного майбутнього.

Україна усвідомлює себе в політичному контексті й контексті розвитку учасником процесу світової цивілізації. Однак треба усвідомлювати також і те, як світова спільнота сприймає Україну і яким бачить її місце у сучасному світі. Визначення геополітичних інтересів України потребує врахування складної

ТРАНСФОРМАЦІЯ, ОНОВЛЕННЯ, ВІДНАЙДЕННЯ ... БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ

системи інтересів різних країн, розкладу сил економічних, політичних, військових і духовних у кожному регіоні світу. Це стосується й найближчих сусідів України і усіх інших країн, які прагнуть знайти власні інтереси в Україні, або являють для неї особливий інтерес.

В складному і суперечливому сучасному світі інтенсивне наростання проблем у сфері глобальної політики в третьому тисячолітті підвело цивілізації до критичної межі. Історичний процес набув характеру відносної непередбачуваності. Складність ситуації у сучасному світі породжується загостренням світових соціально-політичних проблем, які пов'язані між собою і впливають на усі сфери життя суспільства. Відмова від використання сили, застосування ефективних гарантій економічної та екологічної безпеки, реалізація на практиці таких поняття як: суверенітет, незалежність, рівні права, соціальний захист – це ті аспекти, які досліджуються політологами, соціологами, футурологами та іншими фахівцями. Всі країни світу, без виключення, пов'язані тією чи іншою мірою з різними аспектами існування суспільства. Україна також бере активну участь у цьому процесі [1, с. 11].

Для подолання негативів глобалістики з урахуванням світового теоретичного і практичного досвіду, власних умов і особливостей потрібний «рух назустріч», як західних ліберальних демократій, так і країн, які прагнуть позбутися бідності, тоталітаризму, економічної і політичної нестабільності. Доволі часто за розмовами про демократію, про вільний ринок фінансів, ресурсів, робочої сили, криється жорстка політика захисту національних інтересів найбільш економічно розвинених держав. Ліберальні теорії глобального відкритого суспільства все частіше обґрунтовують економічний і політичний експансіонізм і гегемонізм, з вимогою відкриття кордонів країн другого і третього рівнів розвитку для безпосереднього втручання у внутрішні справи цих країн політичними, економічними та й військовими засобами.

Глобалізація світу несе і позитивні і негативні наслідки. Добре коли усі нації відчують себе частиною людства, включені до глобальних інформаційних структур, до світової економіки і політики, але глобалізація веде до диктату наддержав,

транснаціональних корпорацій, масових культур країн наддержав, звужує автономію національних держав.

Найвищою метою народ України проголосив побудову власної, справедливої у соціальному відношенні і економічно розвиненої держави, досягнення справжнього політико-економічного суверенітету на шляхах ефективної праці і повного забезпечення прав кожного громадянина. Досягнення Україною цілковитого суверенітету та ефективної державності на основі демократії як передумови і гарантії розвитку висуває щораз нові вимоги щодо адаптації та інтеграції нашої держави в сучасному глобалізованому світі. Нова держава прагне до реального народовладдя, справедливості і добробуту для всіх громадян. Для цього необхідно побудувати нове українське суспільство – солідарне суспільство духовності, знань, культури і добробуту, розбудовуючи соціальну державу і соціально-орієнтовану економіку, яка базуватиметься на економічній демократії і конкурентоспроможності, вирішуватиме проблеми нової якості розвитку і принципово нової національної стратегії розвитку.

Список використаних джерел

1. Арсеєнко А. Глобалізація чи поляризація: що чекає світ? *Урядовий кур'єр*. 2000. 22 квітня.
2. Бжезинський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство. Збігнев Бжезинський; пер. з англ. А. Іщенка. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 203 с.
3. Боротьба з міжнародним тероризмом: Нормативна база. Упоряд. В.А. Ліпкан. К.: КНТ, 2007. 248 с.
4. Михальченко М.І. Соціально-політична трансформація України. К., 1998. С. 26.

*Світлана Вовк, д. політ. н., доцент
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»*

Сучасна трансформація збройного насилля

Реалії ХХІ століття не дозволяють сподіватися на зменшення випадків застосування збройного насилля, навпаки останнє

десятиліття свідчить про почастищення випадків останнього в умовах глобалізації

Аналіз масштабів збройного насилля в минулому столітті дозволяє виокремити базові імперативи застосування, які визначали природу цього засобу досягнення політичних цілей.

Його відмінними ознаками виключно виступали політичний характер, використання армії та спеціально створених збройних інститутів та різноманіття форм реалізації. Отже, в першу чергу, суб'єктом збройного насилля виступала суверенна держава, яка захищала національні інтереси. Збройне насилля представлялося більшою мірою засобом забезпечення безпеки, ніж фактором загрози та нестабільності, і займало певне місце в системі стримування і противаги як універсальний принцип існування всіх плюралістичних суспільств. Більш того, застосування збройного насилля само по собі не було аморальним, бо суверенні держави діяли відповідно до своїх національних інтересів. Моральні принципи в даному випадку співвідносилися з конкретними обставинами місця і часу, тобто набували прикладного характеру.

Р. Ароном, аналізуючи сформовану до кінця ХХ ст. геополітичну ситуацію, виділив наявність низки факторів, здатних призвести до збільшення масштабів застосування збройного насилля на світовій арені: 1) держави постійно нарощують свій військовий потенціал; 2) вони завжди готові вдатися до збройного насилля, якщо воно обіцяє отримання вигоди; 3) серйозну роль у прийнятих політичними лідерами рішень грають психологічні та ірраціональні моменти [1].

Сучасний стан світового співтовариства в умовах глобалізації, настання епохи воєн «нового типу» відкриває нові грані природи збройного насилля. Суб'єктами збройного насилля все більше виступають не тільки суверенні держави та/або армії, створені спеціальні інститути, а й різноманітні незаконні збройні формування (терористи, бандити тощо).

До форм і методів збройного насилля додаються так звані «несилові» форми боротьби: економічні, політичні, психологічні, ідеологічні й, особливо, інформаційні. Нові технологічні досягнення та удосконаленням засобів науково-технічного, економічного, політичного та психологічного забезпечення

змінюють фундаментальним чином характер збройного насилля. Інформаційні технології стають основою революційних змін у збройних силах, у зв'язку з чим можна з великим ступенем ймовірності стверджувати, що досягнення стратегічних цілей у війнах ХХІ ст. буде неможливо без інформаційної переваги над противником. Тобто, розвиток інформаційного суспільства вже призвело до поступового заміщення доктрини тотальної війни доктриною глобальної інформаційної війни, що зачіпає комунікаційний простір соціуму і реалізує в повній мірою стратегію непрямих процесів.

Трансформація збройного насилля сьогодні відображає також збільшення кола об'єктів застосування збройного насилля. Все частіше основним об'єктом стає цивільне населення, відбувається порушення законів та звичаїв ведення війни. Застосування інформаційних технологій під час терористичних акцій мають на меті залякати, деморалізувати і таким чином впливати на політичні зміни.

Отже, тенденції збільшення випадків застосування збройного насилля в умовах глобалізації актуалізують розробку стратегій безпеки окремих суверенних держав і світового співтовариства на сучасному етапі розвитку і в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Арон, Р. Мир і війна між націями / Реймон Арон ; [пер. з фр.]. К.: МП «Юніверс», 2000. 688 с.

*Вячеслав Демченко
здобувач наукового ступеня PhD
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»*

**Роль збройного насилля в екстраординарних умовах
суспільно-політичної системи держави**

Екстраординарні умови є реальна загрозу суверенітету і територіальній цілісності суверенної держави, загроза

ТРАНСФОРМАЦІЯ, ОНОВЛЕННЯ, ВІДНАЙДЕННЯ ... БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ

життєдіяльності нації, правам людини і основоположним свободам, економічному добробуту та безпеці довілля. В умовах екстраординарного функціонування державності держава жорстко трансформує систему своїх функцій у бік мілітаризації, фокусуючи свою діяльність на питаннях національної безпеки, захисту державного суверенітету, незалежності і територіальної цілісності. Окреслений ситуація може бути обумовлена внутрішніми чи зовнішніми причинами.

Екстраординарний стан держави, породжений внутрішніми причинами, характеризується послабленням державного контролю над сферами суспільства, що є підґрунтям для злочинності, заворушень, терористичних актів тощо. Відповідно, у ситуаціях порушення внутрішнього порядку та виникнення обстановки внутрішньої напруженості держава має право вдатися до застосування збройного насилля для відновлення громадського порядку та захисту національної безпеки. Застосування сили має здійснюватися з дотриманням конвенцій з прав людини, що передбачає основні гарантії, від яких держави не можуть відступити за жодних обставин. Але на практиці застосування сили регулюють національні закони, і за ним стежать національні суди, в яких держава виступає водночас суддею та стороною справи. За таких обставин захист національної безпеки набуває пріоритету підтримання верховенства права. Цей ризик посилюється через слабкість правил та механізмів міжнародного правового захисту у разі порушення прав людини.

Відповідно до класифікації суб'єкти збройного насилля поділяються на дві групи: державні або формально-офіційні та недержавні або неофіційні. Перших можна вважати законними та легітимними. Друга група – незаконні, нелегітимні, оскільки з формального погляду вони не мають зв'язку з державою, її волею, вираженою в законах [1]. В екстраординарних умовах чим слабше стає державний контроль, тим більше зростає діяльність другої групи суб'єктів, і спостерігається як безпосереднє збройне насилля у вигляді відкритого і прямого застосування засобів збройної боротьби, так і опосередковане збройне насилля. Тобто, збройне насилля стає причиною нестабільності та потенційним каталізатором розвалу державності і «запускається цей рух вниз по спіралі, серйозно зростає ймовірність тривалого кризи» [2].

Особливо це стосується випадків, коли незаконні суб'єкти мають достатньо зброї або/ та налагоджені шляхи її отримання.

Екстраординарний стан, породжений зовнішніми причинами за участю третьої сторони, відповідає визначенню збройної агресії як протиправного застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави. Держава, яка зазнала агресії, постає перед проблемами перебудови організації та діяльності державного механізму юрисдикційними, дипломатичними, політико-правовими та надзвичайними засобами.

Держава, яка зазнала агресії, повинна обрати оптимальну модель захисту конституційного ладу. Виконавча модель передбачає величезну відповідальність виконавчої влади за введення надзвичайних заходів, а у разі домінування в цьому процесі парламенту – має місце парламентська модель, якщо ж процес прийняття рішень здійснюється під судовим контролем - це судова модель. Водночас запровадження екстраординарних юридичних режимів має реалізуватися у досить стислий термін, оскільки підстави для його запровадження можуть становити незворотну та пряму загрозу життєздатності нації.

Отже, збройне насилля в екстраординарних умовах суспільно-політичної системи, є викликом для здатності держави до самозахисту та забезпечення конституційного ладу.

Список використаних джерел

1. Бадер А. Поняття та класифікація збройного насилля як суспільнополітичного феномену. *Політикус*. Науковий журнал. 2020. Вип. 2. С. 44-48.

2. Гайс Р. Вооруженное насилие в нестабильных государствах: конфликты низкой интенсивности, конфликты, перетекающие через границу, и спорадические операции по поддержанию правопорядка, осуществляемые третьими сторонами. *Международный журнал Красного Креста*. 2009. Т. 91, № 873, 172. URL: <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/reviews-pdf/2020-11/563.pdf>

Андрій Кохановський
здобувач наукового ступеня PhD
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

Імперативи модернізації інституту збройних сил України

Питання національної безпеки з 2014 р. мають набути особливої актуальності для української держави. Цим зумовлена і особлива увага до реформування інституту збройних сил відповідно концептуальних вимог і норм у нових умовах збройної агресії з боку Російської Федерації. Основна мета модернізації зводиться до створення збройних сил, що володіють високою мобільністю, яка задовольняє сучасним вимогам протистояння збройної агресії. Готова до швидкої реакції у разі виникнення конфлікту. Інша важлива ідея – перехід від принципу мобілізації до постійної боєздатності ЗСУ.

На питання, якою має бути реформа ЗСУ, Степан Гавриш зазначив: «Модель збройних сил держави, що воює, має бути визначеною. Ця стратегія має бути зрозумілою. Наприклад, ізраїльська модель, модель, яка схожа на країни, що пройшли шлях війни і створили потужні військові системи, забезпечили єдність збройних сил політичними системами» [1].

Ефективність модернізації інституту Збройних Сил України залежить від подолання низки негативних факторів:

I. Економічного. Немає грошей – немає можливості купувати сучасну військову техніку, забезпечувати бойову підготовку на відповідному рівні, гідно оплачувати військову працю.

II. Політичного. Парадигма політичного розвитку, офіційно оголошена в державі повинна відповідним чином реалізовуватися у взаємодії суспільства, держави і збройних сил. Якщо парадигмою розвитку соціуму проголошується демократія, то потрібно формувати та відповідний військово-демократичний потенціал у військовій системі держави.

III. Соціального та територіального. Захист національного суверенітету та територіальної цілісності – справа всіх громадян. Відповідно, колектив збройних сил повинен бути представлений

всіма соціальними верствами суспільства і представниками всіх регіонів держави.

IV. Духовного. Рівень духовної культури суспільства є основою для підготовки висококваліфікованих офіцерів та високопрофесійних солдатів та сержантів. Якщо духовний та моральний рівень окремих категорій населення падає, а ці соціальні спільноти є полем рекрутування для армії, то процес забезпечення обороноздатності відчуває на собі ці негативні наслідки.

V. Технологічного. Підвищення потужності національного військово-промислового комплексу. Перегляду державними інституціями України ролі оборонно-промислового комплексу в контексті нейтралізації внутрішніх та зовнішніх загроз національній безпеці, а також інтенсифікації економічного зростання держави. Оборонна промисловість є критично важливою як для розвитку національної економіки, так і для захисту державних інтересів, сферою, що сьогодні функціонує переважно в межах четвертого технологічного укладу.

VI. Адміністративного. Процеси управління та обміну інформації повинні відповідати вимогам оптимізації комунікацій у секторі безпеки й оборони. Організаційна ефективність управління збройними силами характеризує ступінь використання потенційних можливостей колективу для виконання покладених на нього завдань.

Отже, відповідність вимогам сучасних реалій дозволить створити високооснащені збройні сили, які матимуть достатній потенціал для стримування, будуть відповідати сучасним вимогам професійної і морально-психологічної підготовки, боєздатними, компактними та мобільними, здатними протистояти воєнним загрозам.

Список використаних джерел

1. Рябчук Ю. Сучасні системи озброєння. Якою має бути реформа Збройних сил України. URL : <https://suspilne.media/58082-sucasni-sistemi-ozbroenna-i-reaguvanna-akou-mae-buti-reforma-zbrojnih-sil-ukraini/>.

*Катерина Карпо, аспірантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5397-7339>

Науковий керівник: д. політ. н, професор Ротар Н. Ю.

Позиціонування Азербайджану щодо російської агресії в Україні

Україна впродовж тривалого часу є стратегічним партнером Азербайджану та публічно підтримує територіальну цілісність Азербайджану, визнаючи його право на територію Нагірного Карабаху, контроль над якою Азербайджан втрачав внаслідок війни з Вірменією, розпочатою у 1990-х рр. Після повернення більшої частини Нагірного Карабаху у 2020 р., Президент України В. Зеленський, відповідно до принципів стратегічного партнерства, підтримав політику Азербайджану: «У нас дійсно дуже особливі відносини з Азербайджаном. І в економічній, і в геополітичній сфері. Ми підтримуємо суверенітет та територіальну цілісність Азербайджану, а вони, коли мова йде про Крим, завжди наголошують на незаконній анексії, і завжди підтримують суверенітет і територіальну цілісність України. Але про військову допомогу не йдеться. Україна не буде надавати військову допомогу будь-якій країні» [3]. Ця позиція була підтверджена під час візиту Президента Азербайджанської Республіки І. Алієва в Україну 14 січня 2022 р. У спільній заяві президенти наголосили на тому, що домовленості, які були досягнуті під час зустрічі якісно наповнили стратегічне партнерство між державами в політичній, економічній та безпековій площинах й започаткували новий етап стратегічного предметного співробітництва [2].

23 лютого 2022 р., наступного дня після того, як президент Росії В. Путін визнав незалежність незаконно утворених на тимчасово окупованих територіях України «ДНР» та «ЛНР», президент Азербайджану І. Алієв здійснив офіційний візити до Москви з метою підписання «Декларації про союзницькі відносини між Азербайджанською Республікою та Російською Федерацією» [5], що передбачала розширення військового та

дипломатичного співробітництва двох країн. Сторони зобов'язувалися «будувати свої відносини на основі союзницької взаємодії, взаємної поваги до незалежності, державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів двох країн» [5]. Того ж дня, під час прес-конференції російському інформаційному ресурсу ТАСС І. Алієва запитали про його позицію щодо напруженості у двосторонніх відносинах між Росією та Україною. Президент Азербайджану зауважив, що воліє не висловлювати власні оцінки, оскільки «було б безвідповідально давати прогноз» [4]. Таке позиціонування Азербайджану у переддень початку активної фази російсько-української війни продемонструвало, що центральне місце в реалізації форматів двосторонніх відносин з одного боку – з Україною, з іншого – з Росією, займатиме конфлікт в Нагірному Карабасі. Офіційно воно підкріплювалося п. 4 «Декларації про союзницькі відносини між Азербайджанською Республікою та Російською Федерацією» [5], який передбачає, що дві країни, «займаючи однакові чи схожі позиції з актуальних міжнародних питань, поглиблюють конструктивну співпрацю» [5], а п. 7 зобов'язує їх «утримуватися від будь-яких дій, які, на думку однієї зі сторін, завдають шкоди стратегічному партнерству і союзницьким відносинам двох держав» [5]. Декларація містить й кілька положень про взаємну військову допомогу, включаючи положення про те, що Азербайджан та Росія можуть розглянути можливість надання одна одній військової допомоги.

Від початку активних бойових дій російських військ на території України 24 лютого 2022 р. офіційний Азербайджан зберігав мовчання. В умовах засудження дій російського агресора в Україні Радою безпеки ООН [1], відсутність офіційних заяв І. Алієва розцінювалася і як те, що Азербайджан обрав російську сторону конфлікту, і як тактика балансування між двома стратегічними партнерами. 25 лютого старший радник І. Алієва з питань зовнішньої політики Х. Гаджисєв в інтерв'ю AzTV заявив, що події, які відбуваються навколо України, є «тривожними процесами і мають вирішуватися шляхом діалогу» [8]. Реагуючи на затяжне вироблення офіційної позиції Азербайджану, посол України в Баку В. Каневський в інтерв'ю азербайджанській філії ВВС 25 лютого заявив, що в Україні чекають на позицію

Азербайджану: «Я планую провести низку зустрічей, щоб дізнатися офіційну позицію Азербайджану щодо поточної ситуації. Для цього ми звернулися із запитом до офіційних інститутів» [6]. Однак балансування Азербайджану тривало і надалі, на що вказує відсутність представника Азербайджану в Раді Європи під час голосування за припинення членства Росії в цій міжнародній організації.

Значна частина азербайджанського суспільства занепокоєна обраною стратегією мовчання свого уряду. Підтримка України активно означалася в численних дописах в соціальних мережах, а 27 лютого перед посольством України в Баку відбулася акція солідарності, на якій учасники скандували «Слава Україні! – Героям Слава!», висловлювали підтримку Президенту України В. Зеленському, критикували дії путінської Росії [7]. Завершення акції було прискорене втручанням поліції.

Водночас, в Азербайджані організаційно був запущений процес збору гуманітарної допомоги для України. 26 лютого президент України В. Зеленський подякував Азербайджану за надання гуманітарної допомоги у Twitter, а невдовзі про постачання допомоги поінформували азербайджанські ЗМІ: літак національної авіакомпанії Silkway привіз в Україну ліків на суму 5 млн. євро [9]. Того ж дня В. Зеленський опублікував ще один твіт, у якому подякував президенту Азербайджану І. Алієву за надання можливості безкоштовно забезпечувати паливом машини швидкої допомоги та екстрених служб на автозаправних станціях в Україні, що належать азербайджанській державній нафтовій компанії SOCAR [10].

Попри відсутність офіційних заяв Азербайджану, в яких би засуджувалися дії Росії як держави-агресора, російсько-українська війна стала основною темою ІХ Глобального Бакинського форуму «Виклики глобальному світовому порядку», який відбувся у червні 2022 р. в Баку. Захід, організований Міжнародним центром Нізамі Гянджеві, об'єднав політичних лідерів, експертів та представників міжнародних організацій, які зазначали, що агресивна політика Росії спрямована на масове знищення українців та ліквідацію державності України. На урочистому відкритті форуму виступив Президент Азербайджану І. Алієв, який вказав на важливість вжиття міжнародною спільнотою

заходів, спрямованих на формування такої архітектури безпеки, яка б відповідала сучасним геополітичним викликам та загрозам світовому порядку.

Отже, здійснений аналіз особливостей позиціонування Азербайджану щодо російської агресії в Україні дозволив встановити, що Азербайджан в умовах російсько-української війни прагне зберегти функціональні відносини як з Україною, так і з Росією. Надаючи Україні гуманітарну допомогу та артикулюючи розуміння небезпек, викликаних російською агресією в Україні, Азербайджан уникає офіційного визнання Росії державою-агресором, що відображає сутність його багатовекторної зовнішньої політики та орієнтацію на отримання підтримки з боку Росії в досягненні своїх цілей у Нагірному Карабасі.

Список використаних джерел

1. Європейська правда. Текст рішення ООН про агресію РФ проти України. Коментований переклад. 2 березня 2022 р. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/03/2/7135100/>
2. Президент України. Володимир Зеленський: Україна й Азербайджан поставили перед собою нову амбітну мету – до 2024 року вдвічі збільшити обсяги двосторонньої торгівлі. 14 січня 2022 р. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-ukrayina-j-azerbajdzhan-postavili-pered-72393>
3. Президент України. Президент України спілкується з представниками ЗМІ Буковини. 2 жовтня 2020. URL: <https://www.facebook.com/president.gov.ua/videos/329201118170684>
4. APA. Prezident TASS-da Rusiyanın aparıcı KİV-lərinin rəhbərləri ilə görüşüb. 23 fevral 2022. URL: <https://cutt.ly/JLqCN3c>
5. Azerbaijan State News Agency. Declaration on allied interaction between the Republic of Azerbaijan and the Russian Federation. 22.02.2022. URL: <https://cutt.ly/3LqCJJp>
6. BBC AZERBAIJANCA. Ukrayna səfiri: «Azərbaycanın rəsmi cavabını gözləyirik». 25 Fevral 2022. URL: <https://www.bbc.com/azeri/topics/c7zp571g7y7t>
7. Facebook. Watch. Meydan TV. Hardadı ölkələr. Ayağa qalxın. Bu qanunsuzluğa yox deyin. 27 fevral 2022. URL: <https://www.facebook.com/MeydanTelevision/videos/1259887594420675/>
8. Rəsmi Bakıdan Rusiya-Ukrayna müharibəsinə reaksiya – Prezidentin köməkçisindən AzTV-yə ÖZƏL AÇIQLAMA. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ub7bxhEPVTQ>

9. SIA. Azərbaycan Ukraynaya 5 milyon avroluq təcili yardım göndərdi. **27 fevral 2022**. URL: <https://sia.az/az/news/politics/934721.html>

10. Twitter. Володимир Зеленський. @ZelenskyUa. URL: <https://cutt.ly/XLqCYuT>

*Микола Стецюк, аспірант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0704-6530>
Науковий керівник: к. політ. н., доцент Осадца І. С.*

Перевиначення ролі НАТО в новому витку «холодної війни»

Створена 1949 р. Організація Північноатлантичного договору (НАТО) виявилася справжнім довгожителем у системі міжнародних відносин, що склалася після Другої світової війни. Як оборонний альянс демократичних держав, першочерговою і фактично єдиною метою якого було стримування Радянському Союзу, НАТО за підсумками понад півсторічного «холодного» протистояння пережила і сам Радянський Союз, і зрежисований ним контральянс – Організацію Варшавського договору (ОВД). Занепад і розпад головного ідеологічного противника Заходу призвів до того, що НАТО опинилася в принципово новому безпековому середовищі, в якому гостро постало питання пошуку нових сенсів та цілей існування. Власне, відсутність чіткої екзистенційної загрози, роль якої свого часу відігравав СРСР, дала привід для дискусій про входження Альянсу в період кризи, пов'язаної з наростанням внутрішніх стратегічних відмінностей та зменшенням публічної підтримки [6]. Одним з нових сенсів існування НАТО в постбіполярну добу можна вважати розширення Альянсу на схід, що позиціонувалося як інструмент «експорту» демократії та стабільності. Як заявляв президент США Джордж Буш-старший в одній зі своїх промов 1989 р., «для засновників Альянсу це прагнення [зробити Європу цілісною та вільною] було далекою мрією, та тепер це є новою метою НАТО» [1]. Примітно, що за цією риторикою стояли наміри

американських посадовців шляхом розширення Альянсу заповнити безпековий вакуум у Центрально-Східній Європі, гарантувати стабільність регіону, консолідувати здобутки демократії, а також зробити НАТО безальтернативним безпековим актором на теренах Європи [3]. Остання ціль, між тим, лягла в основу постбіполярної стратегії США щодо збереження Альянсу. Так, навіть після зникнення СРСР як головної загрози колективному Заходу НАТО залишалася важливим інструментом збереження залежності Європи від американської безпекової «парасольки», а отже – збереження впливу США в регіоні та у світі загалом. [5, с. 372]. Знов-таки, процес розширення НАТО був запущений в умовах загалом спокійного міжнародно-безпекового середовища та відсутності принципового ворога, навколо якого можна було б і далі об'єднувати колективні безпекові зусилля Заходу. За таких умов на зміну наративу «екзистенційної загрози» прийшли нові наративи:

- **по-перше**, прихильники розширення наголошували на тому, що НАТО гарантувала стабільність та безпеку Європи протягом «холодної війни» і що те саме варто зробити для країн Центрально-Східної Європи;
- **по-друге**, подальше існування НАТО пов'язували з подальшим залученням США як беззаперечного лідера Альянсу, адже по-справжньому гарантувати безпеку Європи було б неможливо без величезних ресурсів, що ними розпоряджаються Сполучені Штати;
- **по-третє**, членство в НАТО розглядали як гарант демократичного розвитку нових членів, що допомогло б запобігти потенційній появі на східному фланзі Альянсу авторитарних режимів [5, с. 373].

Реальність, однак, виявилася дещо складнішою. Власне, на думку Теда Галена Карпентера, розширення НАТО було лише однією з численних проблем, які стали на заваді продуктивній трансформації Альянсу та зробили організацію тягарем перш за все для самих США [2]. Зокрема, дослідник зазначає, що теза про НАТО як союз демократичних держав не відповідала дійсності навіть під час «холодної війни». На підтримку свого аргументу автор наводить приклади Португалії, яка до 1975 р. була напівфашистською диктатурою, та Туреччини, яка 1967 р.

пережила військовий переворот, а 1974 вторглася до Кіпру та мало не розв'язала війну з іншим членом НАТО – Грецією [2]. Сучасні приклади включають ту ж Туреччину, а також Угорщину, де спостерігаються явні тенденції до авторитаризації та консолідації влади в руках президента Ердогана та прем'єр-міністра Обрана, відповідно. Тут Карпентер не приховує свого невдоволення тим фактом, що США все ще готові захищати таких союзників:

«...ризикувати життями американців задля захисту демократичного союзника, який не є важливим для безпеки [США], – і без того досить погана ідея. Значно ж гірша ідея – погоджуватися на такий ризик задля захисту погано замаскованої диктатури, яка [знов-таки] не є важливою для безпеки Америки...» [2].

Одним із центральних аргументів автора, однак, є теза про відповідальність США за провокування другої «холодної війни», зокрема через політику щодо НАТО. Так, Карпентер стверджує, що розширення самого Альянсу на схід, а також вихід за рамки суто оборонного союзу «призвели до поступового погіршення відносин з Росією» [2]. Автор стверджує, що США цілеспрямовано прощтовхували ініціативу щодо розширення НАТО попри протести тодішньої владної верхівки РФ, яка «покладалася на неформальну обіцянку відмовитися від розширення НАТО на схід в обмін на згоду Кремля щодо входження об'єднаної Німеччини в Альянс» [2]. На підтвердження цієї тези Карпентер цитує інтерв'ю Дмитрія Медведєва виданню *Der Spiegel* від 2009 р., в якому той стверджує, що Росія не отримала «нічого з того, що [їй] обіцяли, а саме що НАТО не розширюватиметься нескінченно на схід і що [російські] інтереси постійно братимуть до уваги» [2].

І хоча питання щодо впливу розширення НАТО на погіршення відносин між Заходом та РФ є досить спірним, залишається беззаперечним той факт, що Кремль активно висловлював своє невдоволення цим процесом та використовував його у власних внутрішньополітичних інтересах, презентуючи російському суспільству картинку про ігнорування Заходом безпекових інтересів РФ [4]. Кульмінацією цієї геополітичної гри з Заходом, у якій Кремль ставив за мету добитися визнання за собою права на власну сферу впливу в Європі, стало розв'язання

повномасштабної війни з Україною. Як наслідок, ухвалена на останньому саміті НАТО в Мадриді Стратегічна доктрина Альянсу більше не проголошує РФ «стратегічним партнером», а чітко визнає її як «найбільшу пряму загрозу безпеці союзників та миру й безпеці в євроатлантичному регіоні» [7]. Паралелі з періодом «холодної війни» напрошуються самі собою, а особливо примітним є той факт, що Кремль своїми діями сам спонукав Захід розглядати РФ як «екзистенційну загрозу», тим самим виправдовуючи подальше існування НАТО та посилення в його рамках військової присутності США в Європі. Єдиною відмінністю «холодної війни 2.0» є те, що сучасний світопорядок більше не є суто біполярним, натомість має місце переплітання інтересів численних країн, серед яких особливо виділяються ті, які претендують на статус регіональних або навіть світових лідерів; власне вони активно стежитимуть за розв'язанням нового витка протистояння між РФ і Заходом.

Список використаних джерел

1. Bush G. H. W. A Europe Whole and Free. Remarks to the Citizens in Mainz. President George Bush. Rheingoldhalle. Mainz, Federal Republic of Germany, May 31, 1989. *U.S. Diplomatic Mission to Germany*. URL: <https://usa.usembassy.de/etexts/ga6-890531.htm> (дата звернення: 28.05.2022).
2. Carpenter T. G. NATO: The dangerous dinosaur. Washington, D.C.: Cato Institute, 2019.
3. Hooft P. van Land rush: American grand strategy, NATO enlargement, and European fragmentation. *International Politics*. 2020. № 3 (57). С. 530–553. <https://doi.org/10.1057/S41311-020-00227-7>.
4. Marten K. NATO enlargement: evaluating its consequences in Russia. *International Politics*. 2020. № 3 (57). С. 401–426. <https://doi.org/10.1057/S41311-020-00233-9>.
5. Menon R., Ruger W. NATO enlargement and US grand strategy: a net assessment. *International Politics*. 2020. № 3 (57). С. 371–400. <https://doi.org/10.1057/s41311-020-00235-7>.
6. Viggo Jakobsen P., Ringsmose J. Victim of its own success: how NATO's difficulties are caused by the absence of a unifying existential threat. *Journal of Transatlantic Studies*. 2018. № 1 (16). С. 38–58. <https://doi.org/10.1080/14794012.2018.1423603>.
7. NATO 2022 strategic concept. URL: <https://www.nato.int/strategic-concept/> (дата звернення: 30.06.2022)

*Богдан Куделько, аспірант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8557-2240>
Науковий керівник: д. політ. н., професор Макар В. Ю.*

ОАД як регіональна безпекова організація

Після завершення Другої світової війни радикалізація політичних настроїв (в тому числі, через вплив Радянського Союзу) у країнах Латинської Америки викликала сильне занепокоєння у Сполучених Штатах Америки. У травні 1946 р. президент США Гаррі Трумен направив у конгрес послання "Міжамериканське військове співробітництво", в якому під гаслом гарантування "безпеки Західної півкулі" пропонувалося прийняти план "стандартизації озброєння і організації навчання в Західній півкулі під єдиним керівництвом США".

Дана ініціатива викликала негативну реакцію всередині Південної Америки через її вкрай мілітаристську спрямованість, тому її було вирішено переосмислити, де основною метою став захист країн західної півкулі від зовнішніх загроз.

У серпні 1947 р. з ініціативи США в Бразилії була скликана Міжамериканська конференція з підтримки миру і безпеки на континенті, що завершилася підписанням Договору "Про оборону Західної півкулі". Договір містив пункт, згідно з яким зовнішня агресія проти однієї держави-члена вважалася агресією проти всіх країн-учасниць з наступним наданням допомоги для неї та сприянню вирішення конфлікту усіма можливими способами.

Східна межа "зони безпеки" була визначена Атлантикою приблизно в 1000 миль від берегів Америки, західна - на відстані у 1200 миль від тихоокеанського виходу Панамського каналу. Крім того, статут ОАД надає розширений перелік випадків, коли держави мають право застосовувати заходи «законної колективної самооборони»: якщо недоторканність або цілісність території, або суверенітет, або політична незалежність будь-якої американської держави будуть порушені внаслідок акту агресії, що представляє собою озброєний напад, або внутрішньоконтинентальний

конфлікт між американськими державами, або в результаті ситуації, які можуть поставити під загрозу мир в Америці.

Перший етап функціонування ОАД пройшов під егідою домінування США. Вони активно використовували механізми ОАД для організації інтервенції в Гватемалу (1954), просунули ідею виключення із ОАД Куби (1962) і проголошення проти цієї держави санкцій ОАД. Під прапором ОАД Сполученими Штатами було організовано військову інтервенцію у Домініканську Республіку (1965). Дані події та наростаюча напруга при врегулюванні питань щодо економічних відносин США з країнами Латинської Америки, призвели у середині 60-х рр. до гострої кризи в організації. Дана криза сприяла поширенню руху за реорганізацію міжамериканської системи, який ініціювали латиноамериканські країни.

На другому етапі функціонування організації відбулося часткове реформування ОАД, внаслідок якого країни Латинської Америки і Карибського басейну (ЛАКБ) отримали приблизно рівні права зі США. Даний етап характеризується взаємними невдачами просування певних ідей в організації: США щодо військового аспекту її функціонування, а країнам ЛАКБ – економічного та соціального

Протягом наступних періодів діяльності організації виникали проблеми щодо прийняття рішень для розв'язання проблем запобігання регіональним конфліктам; інтервенціям США у внутрішні питання країн Латинської Америки; запобігання територіальним спорам, громадянським війнам тощо. Починаючи з 6-ї Генеральної сесії ОАД у 1976 році, держави Латинської Америки і Карибського басейну намагались дійти згоди щодо більш чіткого закріплення права кожної держави вирішувати питання свого державного і політичного устрою без усілякого втручання ззовні; суверенних прав держав на свої природні ресурси та інші.

Після завершення Холодної війни регіон Латинської Америки перестав бути об'єктом протидії двох гегемонів. Це призвело до того, що військово-стратегічні аспекти міжамериканського співробітництва, регіональної та національної безпеки втратили попереднє значення, поступилися пріоритетом

ТРАНСФОРМАЦІЯ, ОНОВЛЕННЯ, ВІДНАЙДЕННЯ ... БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ

економічним і соціальним проблемам, а також питанням зміцнення демократичних інститутів у країнах регіону. Посилення США в світі та Західній півкулі як єдиної після розпаду СРСР суперсили, ще більше підвищило значимість співробітництва зі США для їх південних сусідів. Зі зникненням з політичної сцени СРСР як противаги США з'явилися і можливості маневру для країн регіону у взаємовідносинах з Вашингтоном.

У межах досягнення безпеки у Західній півкулі, ОАД з 1991 року займається питаннями контролю і скорочення озброєнь, що відповідає у цілому вимогам сучасної світової політики. Для ОАД залишається важливим завдання швидшого прийняття конкретних зобов'язань у цій сфері, що дозволить звільнити значні кошти для розвитку всього регіону.

З часу свого створення ОАД переслідувала мету упереджувати міжнародні конфлікти і досягла певних успіхів у Центральній і Південній Америці. Але багато територіальних конфліктів продовжує існувати в латентній формі, що ускладнює повноцінне співробітництво і розвиток держав регіону. Перед ОАД і сьогодні залишається проблемою розв'язання існуючих протиріч між державами. Особливо гостро перед організацією постає питання створення міцної договірної бази остаточного врегулювання територіальних конфліктів.

Список використаних джерел

1. Латинська Америка у середині 20 століття. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/world_history/31556/
2. ОАД етапи розвитку. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/MOrg/84.htm>
3. Регіональні системи колективної безпеки. URL: <http://www.um.co.ua/1/1-1/1-135452.html>
4. Романюк К. Організація американських держав: 65 років діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2013 № 6-3 том 2. С. 166.

*Аліна Ексман, аспірантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD:*

Науковий керівник: д. політ. н., професор Макар В. Ю.

Посилення військової присутності НАТО в Арктиці: виклики та перспективи

В системі сучасних міжнародних відносин роль Арктичного регіону неухильно зростає. Тут тісно переплітаються інтереси як приарктичних країн (Данія, Канада, США, росія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Ісландія), так і держав, які не мають прямого виходу до Північного Льодовитого океану (Китай, Індія, Японія, Німеччина, Великобританія та ін.). Їх інтерес до даного регіону не випадковий. В Арктиці сконцентровані значні запаси вуглеводнів, мінеральних і біологічних ресурсів, а тенденція до танення полярних льодів відкриває широкі перспективи для використання морів Північного Льодовитого океану з метою торговельного мореплавства. Перед зацікавленими сторонами відкриваються нові можливості та перспективи, а поряд зароджується суперництво за доступ до ресурсів Арктики. Політична конфронтація посилюється через міжнародну суперечку за право видобутку та розробки корисних копалин, що знаходяться на дні Північного Льодовитого океану, передусім газу та нафти.

Серед арктичних країн, членами Північноатлантичного Альянсу виступають одразу 5 держав, а саме: США, Канада, Норвегія, Данія та Ісландія.

Норвегія розглядається як найбільш стратегічно важливий союзник в європейській частині Арктичного регіону. Норвегія, яка є членом НАТО з 1949 р., завжди вела досить стриману та обережну політику в регіоні, розглядаючи арктичний напрям як джерело загрози власній національній безпеці та відповідно розподіляє свій військовий потенціал. Вона заборонила розташовування американських військових баз та ядерну зброю на своїй території, перманентно докладаючи великих дипломатичних зусиль для досягнення угод про співпрацю в таких сферах, як берегова охорона та права на рибальство.

Але з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну, уряд послабив так звану «політику стримування», надаючи дозвіл проводити військові навчання на своїй території та розміщувати воєнні бази НАТО. Справа в тому, що Норвегія має спільний кордон з росією, на Кольському півострові базується північний флот росії з близько 50 підводними човнами, оснащеними міжконтинентальними балістичними ракетами, що становить більше половини російського арсеналу ядерних боєголовок великої дальності.

Впевненості у посиленні мілітаризації та захисті Арктичного регіону Норвегії додає офіційна заява на вступ до Північноатлантичного Альянсу ще двох арктичних країн – Швеції та Фінляндії.

Збройні сили та озброєння Фінляндії та Швеції вже сумісні з військами країн НАТО – вони неодноразово брали участь у військових навчаннях Альянсу в арктичних умовах. Останнє відбулося в березні, 2022 р., під час війни росії проти України. 30 тис. військових з 27 країн провели тренування по всій території Норвегії, зокрема й поблизу російського кордону.

Збройні сили Фінляндії та Швеції спеціалізуються на бойових діях в екстремальних арктичних умовах. Географічно включення Фінляндії та Швеції до складу НАТО заповнює важливий елемент в обороні НАТО на Півночі і сукупно посилює потенціал арктичних країн, усі з яких стають членами Альянсу.

Отже, завдяки приєднанню Фінляндії та Швеції до НАТО полегшиться і військове планування для захисту регіону та протидії росії в Арктиці, у північній частині Кольського півострова, де Росія збільшує активність свого підводного флоту та авіації. Посиляться і спроможності НАТО у використанні повітряного простору та спільного патрулювання на Крайній Півночі.

Список використаних джерел

1. Burke D.C. The Northwest Passage Dispute. *Oxford Research Group*. URL: <https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/blog/the-northwest-passage-dispute>

2. Masters J.C. How NATO Will Change If Finland and Sweden Become Members. *Council on Foreign Relations*. URL: <https://www.cfr.org/in-brief/how-nato-will-change-if-finland-and-sweden-become-members>

*Михайло Федуняк, аспірант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ORCID iD:

Науковий керівник: д. і. н., професор Макар Ю. І.

Туреччина в безпекових процесах Причорноморського регіону

Російсько-Українська війна посилила роль Туреччини як одного з гарантів безпеки Причорноморського регіону. Мова насамперед йде про безпеку судноплавства в Чорному морі, а також безперешкодний вивіз зерна з українських портів.

Через війну Росії проти України турецький уряд, згідно з міжнародною Конвенцією Монтре про статус проток обмежив рух російських військових судів через дві стратегічно важливі протоки між Середземним і Чорним морями. Глава МЗС Туреччини Мевлют Чавушоглу, коментуючи це рішення, заявив, що російське вторгнення перетворилося на повноцінну війну. Назвати події в Україні війною – важливо, тому що це дозволяє Анкарі реалізувати положення Конвенції Монтре та заблокувати російським військовим кораблям прохід через Босфор та Дарданелли у Чорне море. Згідно з міжнародною конвенцією, Туреччина як єдина суміжна країна під час війни за певних обставин сама може вирішувати питання про закриття проток. Про рішення Туреччини, за словами Чавушоглу, було попереджено всіх країн, включаючи сусідні та суміжні.

Російська експансія в Чорному морі та її агресивні дії створили загрозу голоду в північних районах Африки. В портах України були заблоковані понад 80 іноземних суден, більшість з яких займаються транспортуванням зерна з України в інші регіони планети. Ця проблема викликала занепокоєння у світовій спільноті, так як окрім загрози світовій безпеці Росія свідомо

ТРАНСФОРМАЦІЯ, ОНОВЛЕННЯ, ВІДНАЙДЕННЯ ... БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ

створює продовольчу кризу в усьому світі, наслідком якої може бути голод в тих регіонах, які критично залежать від українського зерна. Для вирішення цього питання світова спільнота застосовує важелі Ради Безпеки ООН. В липні 2022 року буде проведене засідання, на якому будуть затверджені положення щодо організації “зернового коридору”. Очікується, що сторони повинні затвердити всі положення на зустрічі в Стамбулі, однак поки невідомо коли вона відбудеться. Наразі Україна не може вивозити зерно через власні порти, так як вони заблоковані військовим флотом Російської Федерації. Попри всі заяви РФ про безперешкодність вивозу зерна, Україна побоюється розміновувати власну акваторію, так як ймовірний напад морем на Одесу не є виключеним. Варто додати, що Росія привласнила собі залишки зерна та іншої продукції в тимчасово окупованих портах наших міст і наразі продовжує вивозити її на територію РФ.

Посередницька роль Туреччини в Російсько-Українській війні набуває все більших масштабів. Спочатку Анкара запропонувала себе як альтернатива “мертвому” Мінську. Згодом там провели декілька раундів переговорів Києва та Москви по врегулюванню конфлікту та унеможливлення деескалації, але вони виявились безрезультатними. Після, Туреччину розглядали як “третю країну” в процесі екстракції оточених на Азовсталі, але і ця процедура була проведена без допомоги Анкари.

Наразі, Туреччина залишається ключовим партнером України в Причорноморському регіоні. Військовий імпорт в Україну відіграє дуже важливу роль в забезпеченні нашої боєздатності.

Проте сьогодні Анкара продовжує тісну економічну співпрацю з Російською Федерацією. Туреччина – єдина країна НАТО, яка продовжила торговельні стосунки з росією, та може отримати вигоду від заміщення західних компаній. Є багато економічних причин, як туризм і торгівля, а також великий експорт з росії, які Туреччина не бажає ігнорувати. Керівництво країни вважає, що Туреччина має керуватися лише власними інтересами, щоб «не дозволити замерзнути своїм громадянам без російського газу». Також офіційна Анкара стверджує, що не приєдналася до міжнародних санкцій проти росії, щоб зберегти канал діалогу з москвою. Туреччина зберегла відкритим своє небо

для російських літаків. В березні 2022 року Росія стала головним зовнішньоторговельним партнером Туреччини. Таким чином можна зробити висновок, що Анкара готується до економічної експансії на споживчий ринок росії після відходу західних компаній. Стратегічно турки прагнуть вичавити максимум вигоди з війни в Україні. Це виявляється в збільшенні військового експорту, в нарощуванні транзитного постачання енергоресурсів з Азербайджану та Туркменістану до Європи, в заміщенні західного імпорту на російському та білоруському ринках турецькою продукцією. Туреччині не вигідна як повна поразка Росії або її занадто сильне послаблення, так і її стратегічна перемога, з ще більш потужним закріпленням в Причорноморському регіоні.

Членство в ЄС є стратегічною метою Туреччини. Країна прагне взяти активну участь в післявоєнній архітектурі оборони та безпеки, яку намагається створити ЄС. Її позиція у війні довела значущість країни в галузях безпеки, логістичних ланцюгів постачання, енергетики, міграції. Туреччина вважає, що через геополітичні виклики, ЄС має бути зацікавленим утримати Туреччину на своєму боці та інтегрувати у власну структуру. Посередницька активність Анкари між Москвою і Києвом підвищила рейтинг Реджепа Тайіпа Ердогана в країні. Турецькі еліти вважають, що завдяки йому Туреччина стала впливовим суб'єктом в Африці, Азії та Європі. А члени центрального правління правлячої в Туреччині Партії справедливості і розвитку виступили за висування свого лідера на Нобелівську премію миру за його зусилля з врегулювання кризи між росією та Україною.

Список використаних джерел

1. Over 4M tonnes of grain blocked in Ukrainian ports due to war - UN. URL: <https://www.ukrinform.net/rubric-economy/3472492-over-4m-tonnes-of-grain-blocked-in-ukrainian-ports-due-to-war-un.html>.
2. Can Turkey Legally Close Its Straits to Russian Warships? It's Complicated. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/03/01/turkey-black-sea-straits-russia-ships-ukraine-war/>.
3. The Russian occupiers blocked about 80 foreign ships in Ukrainian ports. URL: <https://babel.ua/en/news/80579-the-russian-occupiers-blocked-about-80-foreign-ships-in-ukrainian-ports>.
4. Turkey closes the Bosphorus to warships from all countries. URL: <https://atalayar.com/en/content/turkey-closes-bosphorus-warships-all-countries>.

*Діана Скрипник, магістрантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: к. політ. н., доцент Молочко П. О.*

Питання національної безпеки у програмах політичних партій України

Тривалий час в Україні з боку влади ігнорувалися проблеми армії, скорочувалось фінансування на військове будівництво та матеріально-технічне забезпечення ЗСУ. Подібний занедбаний стан системи оборони вимагав від влади докладання значних зусиль для відновлення обороноздатності, що є ключових для підтримки національної системи України.

В даному контексті інститут політичних партій виступає із основних суб'єктів забезпечення національної безпеки, підвалини якої партія може відстоювати у парламентській діяльності.

РФ розв'язала війну на території України з 2014 року, що актуалізувало проблеми розбудови ЗСУ та зміцнення обороноздатності. Ці проблеми стали ключовими у передвиборній риторичі політичних партій.

Починаючи з 2014 року головними меседжами, які звучали у програмах партій були:

- захист країни і відновлення миру (“ЄС”, “Слуга Народу”);
- акцентування уваги на забезпеченні перемоги в конфлікті (“ЄС”);
- підтримка армії та інших військових формувань, учасників АТО (“ЄС”, “Слуга Народу”);
- скасування позаблокового статусу та вступі до НАТО (“ЄС”).

Поза цим в партійній системі України існував сегмент проросійських партій, що поряд із декларативними заявами про доцільність посилення обороноздатності держави, відстоювали “переговорний” шлях врегулювання війни, що розпочала РФ, вказували на виключно «внутрішній» характер воєнних дій в Україні та загалом провадили риторичу, що перегукувалась із пропагандою країни-агресора. Наприклад, одними з елементів

їхньої пропагандистської риторики таких партій партійної були вимоги реалізації «мирного шляху», роззброєння добровольчих батальйонів як «незаконних збройних формувань» поряд із збереженням позаблокового статусу («ОПЗЖ»).

Діяльність політичних партій відіграла свою роль й у нинішній повномасштабній війні, яку РФ розв'язала проти України. Тому ми спробували проаналізувати програмні позиції політичних партій у сфері національної безпеки за 2019 рік, а саме: «Слуга народу», «Європейська солідарність», «Опозиційна платформа - За життя» та «Партія Шарія».

Програма партії **«Слуга Народу»** у сфері нацбезпеки основним чином сконцентрована на підтримці оборонної сфери, ЗСУ та орієнтована на співпрацю із ЄС та НАТО. Частково ці програмні пункти було втілено у життя, зокрема збільшено видатки на оборону, зроблено кроки до децентралізації та демонополізації оборонних держзакупівель (17 липня 2020 року ВРУ проголосувала законопроект №2398-д про оборонні закупівлі). З цього можна підсумувати, що представниками партії «Слуга народу» було здійснено кроки для посилення нацбезпеки України, а програма партії існує не лише декларативно, а й виконується на практиці [2].

Партія **«ЄС»** в своїй програмі наголошує на поверненні окупованих територій в склад України за сприяння Заходу, вступі в НАТО шляхом виконання Мінських домовленостей, які на практиці виявились не цілком дієздатними та не принесли бажаного результату. Підсилює дану програму блок щодо інформаційної безпеки та здійснення медіа-просвітництва в українській освіті, що є вкрай важливим в умовах війни з РФ, і чого не наголошено у програмах інших партій [4].

В програмі **«ОПЗЖ»** простежується явне толерування «добросусідських» відносин з РФ, попри її зазіхання на безпеку і цілісність України. Не розділяє партія в своїй програмі орієнтацію на євроатлантичний курс, що є позицією більшості партій та громадян України. Натомість пропонується так звана «багатовекторна» позиція, що не виключає відносини з РФ, і на що вказує пункт про відновлення економічних зв'язків з країною агресором. В програмі не згадано про окупацію Донецької та

ТРАНСФОРМАЦІЯ, ОНОВЛЕННЯ, ВІДНАЙДЕННЯ ... БЕЗПЕКОВИХ МОДЕЛЕЙ

Луганської областей та анексію Криму, і війна на сході іменується “конфліктом”, тобто у програмі відсутній зв'язок із реальними подіями в країні. Отже, в своїй діяльності дана партія проявила деструктивний потенціал для національної безпеки України [5].

“Партія Шарія” декларативно виступає за укріплення обороноздатності та припиненні війни, однак дані пункти не підкріплені жодними фактичними заходами. Позаблоковість та відмова в приєднанні до військових союзів перегукуються із пунктами програми “ОПЗЖ”, що проявила прихильність до країни-агресора. Програмно партія “Шарія” не пропонує змістовних та обґрунтованих ідей для захисту національної системи, відповідно жодного сприяння системі безпеки України з боку партії немає [6].

Таким чином, частина проаналізованих партій програмно проявили підтримку та сприяння системі нацбезпеки України, зокрема “Слуга Народу” та “ЄС”. В їх програмах представлено досить чітке бачення системи безпеки і оборони, підкріплене конкретними заходами, закріплено пункти про відновлення територіальної цілісності України, підтримку ЗСУ та інтеграцію в ЄС і НАТО, що є необхідним у період війни.

Партії “ОПЗЖ” та “Партія Шарія” як і програмно, так і в своїй діяльності проявили ганебну проросійську позицію. Не дивлячись на декларативну підтримку “миру” в Україні, програмно дані партії не пропонують дієвих заходів щодо нацбезпеки.

Зважаючи на це, державою було вжито необхідні заходи для припинення діяльності проросійських партій в Україні.

Список використаних джерел

1. Верховна Рада України. Законодавство України: [Веб-сайт]. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>
2. Слуга Народу. Передвиборча програма партії: [Веб-сайт]. 2022. URL: <https://sluga-narodu.com/program/>
3. Слово і Діло. Аналітичний портал: [Веб-сайт]. 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/>

4. Програма політичної партії "Європейська Солідарність": [Веб-сайт]. 2022. URL: https://eurosolidarity.org/wp-content/uploads/2019/06/es_program.pdf
5. Передвиборна програма політичної партії "Опозиційна платформа - За життя": [Веб-сайт]. 2022. URL: <https://zagittya.com.ua/ua/page/programma.html>
6. Передвиборна програма політичної партії "Партія Шарія": [Веб-сайт]. 2022. URL: https://www.centreua.org/vybory2019/pdf_programy/PartiiaShariia.pdf

КОНСОЛІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ У ВИМІРІ ПРОЦЕСІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ

*Віталій Макар, д. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8994-4582>*

Національне відродження та зовнішні здобутки vs російської агресії

Національне відродження та успіхи зовнішньополітичної діяльності України, що максимально наочно проявилися в протистоянні російській агресії в нашій державі, були підтримані інституціоналізованим форматом двосторонніх відносин України та Канади, в якому потужним суб'єктом виступає українська діаспора. Функціонуючи в сприятливих умовах канадського мультикультуралізму, сьогодні українська діаспора Канади перебуває на етапі внутрішніх організаційних змін, метою яких є самовідтворення в канадському соціумі та ствердження як суб'єкта міжнародних відносин в умовах сучасних викликів та загроз глобалізаційних процесів. Спрямоване застосування інструментів протом'якої сили орієнтує українську діаспору на забезпечення власної інституційної спроможності, яка здатна агрегувати інтереси всіх членів діаспори та виробляти форми оптимальної збалансованої взаємодії з інститутами влади задля артикуляції її інтересів у просторі політики національного та міждержавного рівнів.

Українська діаспора як важливий зовнішньополітичний ресурс двосторонніх відносин України та Канади має комплекс ресурсів для їх поглиблення та формування позитивного іміджу історичної батьківщини (Україна), популяризації її культури, розгортання політичних та економічних зв'язків з країною перебування (Канада). Методи та інструменти, які використовуються українською діаспорою, належать до системи м'якої сили, що дозволяє маркувати її як суб'єкта міжнародних відносин. Українська діаспора Канади забезпечила налагодження

та розвиток партнерських двосторонніх відносин від самого початку відновлення незалежності України, сприяла формуванню її позитивного іміджу як демократичної держави, забезпечила циркуляцію в канадському суспільстві об'єктивної інформації про розгортання реформ та процеси демократизації в Україні.

Механізми ствердження політичної суб'єктності української діаспори в Канаді вказує на те, що всі вони мають потенціал до використання як інструментів м'якої сили на двох рівнях – рівні внутрішньополітичних відносин у Канаді та рівні двосторонніх відносин в системі Канаді – Україна. Дієва мережа організаційних структур української діаспори, інкорпорація її представників до політичної еліти Канади на регіональному та національному зрізах політики, розосередження в соціальній структурі канадського суспільства та здатність до збереження української етнічної ідентичності забезпечує політичну суб'єктність, для якої базовим інструментом політичної діяльності є м'яка сила. Українська діаспора в Канаді стала джерелом формування системи двосторонніх відносин між Україною та Канадою, що забезпечило генезу моделі двосторонніх відносин України і Канади та гарантувало їх тривалість, еволюцію й конструктивну динаміку в умовах практичної реалізації канадського концепту мультикультуралізму.

Українська діаспора в Канаді, підтримуючи національне відродження та протидію України російському агресору вийшла за межі вузького розуміння гуманітарної діяльності, відповідно до якого гуманітарна допомога є захистом прав людини та зорієнтована на культурне і наукове співробітництво, та послуговується її широким трактуванням як формування гуманітарних цінностей, насамперед демократичних, на рівнях двосторонніх та міжнародних відносин. Такий підхід, реалізований в площині реальної політики дозволяє означати організаційну модель української діаспори Канади (КУК) як необхідну умову розвитку та поглиблення українсько-канадських двосторонніх відносин.

Природа та сутність гуманітарної складової двосторонніх відносин передбачає виокремлення їх доміанти, через яку формується розуміння природи та механізмів функціонування як двосторонніх, так і міжнародних відносин. Для кейсу українсько-

КОНСОЛІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ ...

канадських відносин такою домінантою є українська діаспора Канади, що набуває статусу цілісного, системного явища та інтегральної характеристики двосторонніх відносин. Діаспора є джерелом дискурсивної дипломатії, потенціал якої набуває різних організаційних форм і на рівні офіційного зрізу двосторонніх відносин.

Гуманітарний вектор канадських програм підтримки реформ в Україні ґрунтується на демократичних принципах і стандартах, що детермінують, як основне завдання, необхідність завершення модернізації системи державного управління та інституту державної служби. Саме цей вектор позиціонується канадською стороною як джерело імпульсів інноваційного оновлення всієї системи суспільних відносин в Україні. На важливість та адекватність саме такого підходу до системних реформ в Україні вказує сформоване в канадському політикумі розуміння неефективності експорту реформ без врахування соціокультурного та гуманітарного контекстів українського соціуму.

В умовах російської агресії в Україні політична складова українсько-канадських двосторонніх відносин визначається концептами зовнішньої політики України та Канади, які вказують на можливість кожної зі сторін використовувати інструменти впливу для забезпечення перемоги України. Один із таких інструментів є санкції, які канадська сторона, як особливий партнер України, активно застосовує задля тиску на росію. Канадські санкції стали найефективнішими політичними інструментами протидії російському агресору, адже вони чітко пов'язані з конкретними політичними цілями – відновлення територіальної цілісності України. Українська діаспори Канади активно лобіювала запровадження та санкцій проти Росії, а після їх запровадження, КУК у своїх заявах вітав політику канадського уряду щодо їх продовження. Українська діаспора Канади, маючи варіативні інструменти впливу на міжнародну політику, використала найдієвішу стратегію досягнення власних цілей – вплив на державу перебування.

Поглиблення безпекових аспектів політичного партнерства в умовах російської агресії в Україні вигідні і для України, і для Канади. Україна здобула підтримку в рамках низки численних

проектів та змогла перенести у площину публічного дискурсу проблеми постачання летальної зброї та оборонної військової техніки, включення України до переліку країн, до яких дозволено постачання вогнепальної зброї, обміну інформацією між розвідками та супутниковими знімками, необхідності посилення співпраці між Канадою та Україною в сфері оборонної промисловості та кібербезпеки. Канада, як держава-партнер, яка просуває українські інтереси в системі міжнародних відносин, отримала можливість геополітичного ствердження: перетворюючи збройний конфлікт в Україні на основну тему, Канада претендує на роль лідера міжнародного діалогу, метою якого є забезпечення перемоги України в російсько-українській війні.

*Марія Розік, к. політ. н,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
OCRID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0974-8985>*

Перехід релігійних громад Волині до ПЦУ: динаміка 2019-2022 рр.

Надання Томосу про автокефалію, а відтак проголошення незалежності Української православної церкви Вселенським патріархом – головна інформаційна подія 2018-го року. Її головним ініціатором був тодішній президент Петро Порошенко, завдяки зусиллям якого, доля українського православ'я із внутрішньоцерковного перетворилася на питання національної безпеки, внутрішньої консолідації та духовного відродження нації. До того ж, проголошення незалежності ПЦУ стало важливим агітаційним кроком Петра Порошенка напередодні чергових президентських виборів. Після знаменної події, в перші тижні лютого 2019 року, на Волині понад 28 релігійних громад висловилися за перехід до Православної Церкви України.

До 2019 року Українська православна церква (УПЦ) входила до складу Російської православної церкви (РПЦ) та підпорядковувалася Московському патріарху. Крім неї існувало одразу дві самопроголошені структури – Українська автокефальна

..... КОНСОЛІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ

православна церква (УАПЦ) від'єдналася від РПЦ у 1920-му році, та Українська православна церква Київського патріархату (УПЦ КП) – від'єдналася у 1992-му. Важливо, що жодна інша православна церква офіційно не визнавала їхнього існування, вважаючи їх не канонічними.

У квітні 2018 року Петро Порошенко звернувся до Вселенського патріарха Варфоломія з проханням надати Томос про автокефалію Православної церкви в Україні і оголосив про намір створити єдину помісну церкву. Верховна Рада звернення президента підтримала. 6 січня 2019 року у Стамбулі Вселенський патріарх Варфоломій вручив Томос про автокефалію предстоятелю Православної церкви України митрополитові Київському і всієї України Епіфанію. Реакцією на створення єдиної помісної церкви в Україні предстоятелем Російської православної церкви, Патріархом Кірілом, стало розірвання із Константинополем свхаристійного спілкування і звернення до керівників інших православних церков світу з закликом не вступати в церковне спілкування зі створеною в Україні новою православною церквою.

На початку 2019 року УПЦ налічувала понад 11 тисяч парафій в усій Україні. Найбільше з них – у центральних регіонах країни. На Волині, у лютому 2019 року було офіційно зареєстровано 618 парафій УПЦ МП [4]. Після отримання Томосу про автокефалію в регіоні розпочався небувалий до цього масовий перехід парафій з УПЦ МП до визнаної самостійною ПЦУ. Згідно офіційних даних, після 2019 року Волинська єпархія ПЦУ збільшилася на 116 парафій. В 2020 році інтенсивність переходів до ПЦУ знизилася – приєдналася лише одна парафія, з села Галинівка Володимир-Волинського району. Покинути УПЦ Московського патріархату віряни вирішили після того, як настоятель місцевої церкви Олексій Шаран привітав із Днем ангела Володимира Путіна. Після повномасштабного вторгнення росії, на Волині до ПЦУ приєдналося ще 35 релігійних громад [6]. На сьогодні, Волинська область (після Хмельницької, що була найбільшою за кількістю парафій УПЦ МП) на другому місці за кількістю переходів громад до ПЦУ в Україні.

Процес переходу релігійних громад відбувається по різному та залежить від специфіки населеного пункту, кількості прихожан

і авторитету священників: одні підтримують своїх прихожан, інші – мирно віддають ключі від храму, треті – довго і навіть агресивно «відстоюють канонічну церкву». Так у місті Рожище, після переходу громади до ПЦУ у травні 2022 року, священнослужителем спільно з невеликою кількістю прихожан, було встановлено намет на церковному подвір'ї як спосіб вираження незгоди з більшістю: там же проводяться богослужіння УПЦ [5]. З усіх парафій які переходили у Волинську єпархію, лише 13 священників підтримали свої релігійні громади, інші – відмовилися. Бували й випадки коли після переходу до ПЦУ священники змінювали свої рішення, та поверталися до УПЦ, що може свідчити про вчинення тиску: погрози судовими позовами, відлученням від церкви, втратою фінансової підтримки структури з боку спонсорів [1].

Чимало релігійних громад чекало на скликання Собору Української Правомлавної Церкви: саме через відсутність роз'яснення як діяти в ситуації що склалася, керівництво УПЦ пояснювало кризу зміни приналежності церков. 27 травня 2022 року Собор УПЦ розглянув питання церковного життя, що виникло внаслідок військової агресії російської федерації проти України: його рішенням було засуджено війну та незгоду з позицією Патріарха Московського і всієї Русі Кирила щодо війни в Україні. Проте, саме утворення автокефальної ПЦУ визнано причиною поглиблення непорозуміння, що привели до фізичного протистояння [3] – війни. РПЦ не бажає позбуватися релігійного впливу в Україні, що підтверджують і публікації на офіційному сайті РПЦ, де маніпулюючи інформацією зазначають, що віруючих УПЦ на Волині силою переводять в «розкольницьку» церкву [1].

Отже, релігійні громади Волині змінюють приналежність УПЦ та переходять до ПЦУ згідно законів та у цивілізований спосіб: збережені храми, дотримані норми, проведена офіційна державна перереєстрація [2]. Це свідчення об'єктивного процесу та усвідомленого волевиявлення громадян, а не «розпалювання ворожнечі», як намагаються подати інформацію представники російської церкви. Роки послідовного просування та пропаганди ідеології «русского міра» – стало фундаментом і ключовим виправданням російської агресії проти нашої держави. На

сьогодні незалежність церкви – питання національної безпеки та складова державної незалежності яку виборює український народ, частина формули національної ідентичності.

Список використаних джерел

1. В Хмельницької області и на Волини произошли очередные случаи принудительного «перевода» храмов в «ПЦУ». *Официальный сайт московского патриархата.* URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5923104.html>.

2. Мирно і з Богом: як на Волині релігійні громади приєднуються до ПЦУ. URL: <https://rayon.in.ua/topics/502585-mirno-i-z-bogom-yak-na-volini-religiyni-gromadi-priednuuyutsya-do-ptsu>.

3. Постанова Собору Української Православної Церкви від 27 травня 2022 року. УПЦ, Синодальний інформаційно-просвітницький відділ УПЦ. *Офіційний сайт.* URL: <https://news.church.ua/2022/05/27/postanova-soboru-ukrajinskoji-pravoslavnoji-cerkvi-vid-27-travnja-2022-roku/>.

4. Скільки парафій має УПЦ Московського патріархату у кожній області України (інфографіка). URL: https://24tv.ua/skilki-parafiy-maye-upts-moskovskogo-patriarhatu-u-kozhnij-oblasti-ukrayini_n1111211.

5. У Рожищі біля храму, який перейшов до ПЦУ, поставили намет. URL: <https://pershyj.com/amp/p-u-rozhischi-bilya-hramu-yakii-pereishov-do-ptsu-postavili-namet-57921>.

6. Чотири парафії. Вихід із московського патріархату продовжується. *Волинська Єпархія Православної церкви України. Офіційний сайт.* URL: <https://www.pravoslaviavolyni.org.ua/novyna/3487-chotyry-parafii-vykhid-iz-moskovskoho-patriarkhatu-prodovzhuietsia/>.

Стефанія Бринчак, аспірантка

***ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»***

Науковий керівник: к. пол. н., доцент Новосколькова Л.О.

Поняття національної ідентичності в сучасній політичній системі

Поняття національної ідентичності в Україні входить до кола питань її державної безпеки, визначаючи вектори зовнішньої та внутрішньої політики країни. Геополітичні та соціокультурні зміни, що сталися в українському суспільстві суттєво вплинули на

ідентифікаційні практики населення, спричинивши ряд змін. Для трактування сутності ідентичності та розуміння процесу становлення національної ідентичності в контексті сучасної політичної науки потрібно розкрити сутність цього поняття.

Отже ідентичність (від лат. слова *identicus* – тотожний, однаковий) – поняття, що вказує на подібність, тотожність, однаковість, збіг властивостей, якостей, предмета, явища, процесу, рис характеру, ментальності, культури особистості й спільноти. Ідентичність означає одночасно і унікальність індивіда (спільноти), і його (їхню) належність до певного об'єкта ототожнення – іншої людини, місця, території, етносу, конфесії тощо. Ідентичність постає як результат процесу ідентифікації, в основі якої лежать механізми розрізнення та ототожнення. Вона виникає з розрізнення (порівняння) "Я" та "Інший", "Ми" й "Вони" та ототожнення зі спорідненим чи увиразненим об'єктом [2].

Звідси поняття "національна ідентичність" означає широкий комплекс індивідуалізованих і неіндивідуалізованих міжособистісних зв'язків та історичних уявлень, які становлять основу самоідентифікації окремих осіб та груп людей з певною нацією та самобутною спільнотою, що має свою історію, територію, мову, історичну пам'ять, культуру, міфи, традиції, об'єкти поклоніння, національну ідею [5]. Підкреслює специфіку національної ідентичності те, що твориться вона протягом тривалого історичного часу та здатна суттєво змінюватися залежно від подій. Специфікою національної ідентичності є прояв в ній не тільки зовнішніх (соціальних), а й внутрішніх (психологічних) рис. Поняття національної ідентичності передбачає вияв колективного самоконструювання образу власної національної спільноти. Єдина національна ідентичність створює своєрідні загальнонаціональні ідентифікаційні рамки.

Основними чинниками розвитку ідентичності виступає суспільство, що визначає закони життєдіяльності людини, так і вона сама здійснює самостійний вибір переконань, цілей і цінностей, які утворюють її індивідуальну особистісну підструктуру. Дж. Марсія описав чотири статуси (стани) ідентичності.

КОНСОЛІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ ...

– Розмита ідентичність (дифузна) – стан, коли індивід ще не зробив відповідального вибору, наприклад професії або світобачення, що робить його образ ”Я” розпливчатим і невизначеним.

– Передчасна ідентичність – характеризується тим, що людина формально робить вибір цілей, цінностей, але у неї відсутня внутрішня впевненість у правильності вибору, тому що цей вибір зробила не сама людина, а її оточення.

– Мораторій – стосується людини, яка перебуває у кризовому стані ідентичності й активно намагається вийти з нього, пробує та досліджує різноманітні альтернативні варіанти.

– Здобута ідентичність – цим статусом володіє людина, яка пройшла через кризу, сформувала деяку сукупність знань про себе, про свої цілі, цінності та про свої переконання [4].

Особливості сучасного етапу формування національної ідентичності в Україні визначаються, з одного боку, потребою реалізації ідеї нації на основі цінностей українства, з іншого – необхідністю реалізації соціально-економічних інтересів громадян безвідносно до їх станової, етнічної, релігійної та політичної визначеності. Як слушно зауважив І. Дзюба, об’єднувати людей зараз можна хіба що довкола добробуту. На його думку, історично для України національною ідеєю було те, що Тарас Шевченко позначав як ”Україна без холопа і пана” [3].

І одним із головних пріоритетів соціальної модернізації українського суспільства, на думку А. Єрмолаєва, є пошук оптимальної та прийнятної для більшості населення України моделі загальнонаціональної та загальногромадянської ідентичності, що органічно поєднувала б громадянські та соціокультурні складники, враховувала б соціокультурну, етнокультурну та мовну специфіку регіонів [7].

Стабільна й конструктивна модель національної ідентичності в Україні має включати такі змістовні елементи:

– усвідомлення і визнання історичної і культурної самобутності українського народу;

– визнання громадянського принципу формування сучасної української нації та її полікультурного, поліконфесійного, поліетнічного складу;

– врегулювання мовного питання за принципом розділення функцій державної мови та функцій інших мов, що можуть виконувати, серед іншого, й роль засобу міжетнічної та міжнародної комунікації (принциповим є розмежування саме функцій, а не сфер вживання);

– розуміння того факту, що в сучасних умовах твориться нова форма української національної культури та національної самосвідомості, яка зберігає в собі світоглядні, культурні елементи, успадковані представниками різних субідентичностей від попередніх періодів, але має й принципово нові складові, що формуються під впливом нової політико-культурної суб'єктності України та досвіду співжиття різних груп в умовах української державності;

– мотивація до творення образу нової української культурної ідентичності як принципово діалогічної, що вимагає дотримання принципу взаємоповаги, передбачає культурне взаємозбагачення, має потенціал стрімкого розвитку та відкриває можливості творення нових культурних синтезів [6].

Процес "переідентифікації", що нині відбувається в Україні, пов'язаний з кардинальними змінами у відчутті людиною особисто "соціального простору" та "соціального часу" у стані воєнної агресії сусідньої держави. Люди почали засвоювати нову – сучасну систему національних цінностей. Але є і ті хто віддає перевагу традиціоналізмові. Причому в деяких випадках традиціоналізм ґрунтується на ностальгії за усім "радянським, що породжує неоднорідність суспільства". Під впливом різних чинників активно з часу анексії АР Крим та анексії частини Луганської та Донецької областей втілюються ідеї "руського міра". Проте з початком відкритої воєнної агресії РФ проти України стався "вибух" у напрямку національної самоідентифікації українців.

Разом з тим ці групи не зникли остаточно, а частково мімікрували під впливом обставин і продовжують залишатися важливим чинником дестабілізації в країні. В умовах війни, надважливою частиною якої є інформаційна війна, національно – патріотичні групи ідентичностей часто втягуються в конфлікти одна з одною, у тому числі і через теми, що стосуються символічної складової ідентифікаційних процесів [1].

Тож як бачимо, є достатньо велика кількість причин щоб ще раз проаналізувати феномен національної ідентичності, співвідношення його з етнічною ідентичністю, виокремити чинники та механізми його формування, дослідити стан, проблеми та перспективи формування національної та етнічної ідентичності в Україні, її ідентичності як країни та держави в умова суспільних трансформацій.

Список використаних джерел

1. Галина Бондаренко (м. Київ), УДК 159.923.2(=161.2) СУЧАСНІ ФОРМИ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ, ЧИННИКИ ВПЛИВУ.

2. Еріксон Е. Ідентичність: юність и криза: пер. с англ. / Сус. ред. и предисл. А. В. Толстих. 2-е изд. Москва: Флінта: МПСИ: Прогрес, 2006. С. 54–80.

3. Країна. № 28(81), 2011. С. 31.

4. Marcia J. E. Journal of Personality and Social Psychology. 1975. №3. P. 551–558

5. Нагорна Л.П. ІДЕНТИЧНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНА [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2005. - 672 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Identychnist_nacionalna

6. Розумний М.М, Київ 2011, Наукова доповідь "ПОЛІТИКА ІДЕНТИЧНОСТІ: ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ".

7. Україна в 2010 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку. К. : НІСД, 2010. С. 6.

***Анастасія Вуйко, аспірантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича***

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8803-603X>

Науковий керівник: д. політ. н., професор Ротар Н. Ю.

**Порівняльний аналіз маркерів європейської ідентичності
в Україні та Молдові (2014–2022)**

Для того, щоб аналізувати питання європейської ідентичності в пострадянських країнах (Україна та Молдова),

варто почати з окреслення поняття національної ідентичності країни. І в цьому контексті французький філософ Ернест Ренан вдало визначив «націю як готовність суспільства жити спільним життям» [1]. Також на формування європейської ідентичності громадян впливає відчуття громадянами себе як нація, адже слабший зв'язок громадян із нацією створює передумови для розгойдування політичної ситуації в країні зовні [2].

Щодо сутності європейської ідентичності, то в колах науковців прийнято її визначати на підставі історичного, географічного та лінгвістичного критеріїв. Проте, влучніше за все підходить гасло самого Європейського Союзу як основного критерію європейської ідентичності – «*In varietate concordia*», що означає – «Єдність у різноманітті» [3]. Доповнити гасло варто критеріями європейської ідентичності у діючому Лісабонському договорі, серед яких: забезпечення свободи, безпеки та правосуддя; робота задля сталого розвитку Європи; боротьба проти дискримінації; сприяння згуртованості та солідарності держав-членів; відданість економічному та валютному союзу; підтримка та поширення цінності Європейського Союзу тощо [4].

Для обох пострадянських країн перехід від авторитарного до демократичного режиму влади проходив болісно. І якщо ситуація в Україні з часу здобуття нею Незалежності почала стрімко змінюватися (наслідком чого стало дві Революції, як прояв активних громадян недовіри до влади та формування свого порядку денного для розвитку держави), то в Молдові з часу здобуття Незалежності ситуація з визначення суспільством напрямку розвитку країни роками коливалася в прямо протилежних напрямках, від зближення з ЄС до СНД.

Якщо в Україні під впливом двох Революцій Гідності, впровадження реформ двома проєвропейськими президентами (2014-2022) та повномасштабного вторгнення РФ в Україну (станом на середину 2022 рік) сформувалося чітке бачення українців у питанні – «як я хочу бачити свою країну в майбутньому?», то в країні-сусідці Молдові творення майбутнього своєї країни починається з питання – «яку ситуацію в країні я не хочу бачити?», де досі недосконало сформовано спільну ідею розвитку країни, проте підтримка громадян на вступ до ЄС як мірило ідеального життя громадян Молдови – стабільно висока.

У цьому контексті слід додати важливе питання: «Чим обом країнам слугує вступ до ЄС і через призму чого громадяни розглядають вступ до ЄС?». З окреслених програм та діяльності проєвропейських лідерів України (2014-2022), очевидно, що проєвропейські політики України у своїй діяльності намагалися не лише закрити питання з базовими завданнями у розвитку проєвропейської ідентичності, а й вносити щось своє, що формуватиме українську націю, як повноцінного гравця до вступу в Європейський Союз. Це виражено як формуванні національної самобутності (утвердження національної ідентичності, отримання Томосу як права на релігійну самобутність в контексті прав людини на свободу віросповідання), забезпеченні комфортніших умови для громадян («Держави в смартфоні» та спрощена система функціонування прямої демократії для громадян), ніж офіційно зарегламентовані у положеннях Європейського Союзу.

На противагу Україні діє Молдова, яка по факту офіційно почала роботу у проєвропейському напрямку з обранням проєвропейської Президентки Майї Санду у 2020 році. До того часу в країні точилися суперечки між проєвропейськими та проросійськими політиками і питання національної ідентифікації, в умовах стагнуючої економіки відходило на другий план. Натомість було чітке небажання жити так, як жили раніше і схвальним ставленням до дій проєвропейської Президентки, громадяни надали їй свободу у діях для покращення ситуації в країні. Тому, маркерами європейської ідентичності, у контексті розуміння громадянами Молдови, є забезпечення їх основних потреб у виході з економічної стагнації, гарантоване мінімальне соціальне забезпечення певної категорії населення, а новим сформованим маркером європейської ідентичності з боку Президентки Молдови став вихід з зовнішньої дипломатичної ізоляції країни та її позиціонування, як готову до впровадження реформ, які зі свого боку можуть запропонувати успішні європейські державі та які готові будуть допомогти Молдові з їх втіленням.

Як бачимо, незважаючи на те, що обидві країни майже одночасно здобули незалежність, являються країнами-сусідами та мають спільне тяжіння до проєвропейського розвитку країни, втілення цього сценарію та обставини, в яких формується

проєвропейська ідентичність багато в чому не співпадають. Зрештою, в цьому і є суть гасла ЄС: «In varietate concordia» – «Єдність у різноманітті», навіть у різному шляху до однієї цілі.

Список використаних джерел

1. Ярослав Грицак «Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2021. 398с.
2. Поняття європейської ідентичності та її значення для політики ЄС/ Аналітичний центр «Adastra». URL: <https://adastra.org.ua/blog/ponyattya-yevropejskoji-identichnosti-ta-yiyi-znachennya-dlya-politiki-yes>
3. EU motto [online]. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/symbols/eu-motto_en
4. Лісабонська угода про внесення змін в Угоду про Європейський Союз [online]. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal>

*Регіна Чулініна, магістрантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д. політ. н., професор Ротар Н. Ю.*

**Теоретико-методологічні засади моделювання
політичного управління етнонаціональними відносинами**

В умовах процесів глобалізації, невід’ємною частиною яких є посилення інтеграційних процесів, особливо відчутно постає стимулювання різних форм етнокультурної фрагментації, локалізації та регіоналізації на рівні національних держав. Відтак, класичні та дієві моделі управління етнонаціональними процесами зазнають кризи та потребують оновлення з врахуванням факторів як глобального, так і внутрішньодержавного рівнів. Для України, яка перебуває в стані фактичної війни з Росією, особливо актуальними є фактори специфіки регіональних етнокультурних масивів, міграційних процесів, історичного досвіду спільного проживання різних народів на території держави та її регіонів. Відтак, політика управління етнонаціональними розмаїттям в Україні може бути означена як найважливіша складова діяльності нашої держави, спрямованої на дотримання інтересів різних етнічних груп в рамках матриці громадянської ідентичності.

У сучасному комплексі політологічного наукового знання здійснюється доволі активне вивчення проблеми управління етнонаціональних розвитком України, його джерел та природи, значення для державотворчих процесів, ролі у процесах формування національної інституціональної матриці громадянського суспільства. Тут можна чітко означити декілька наукових шкіл, сформованих в Інституті політичних та етнонаціональних досліджень імені Ф. Кураса [1; 2;3; 4], у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича [5; 6; 8] та Ужгородському національному університеті [7]. Однак, поза увагою науковців залишається вивчення фактичної диверсифікації національної системи управління етнонаціональними процесами, зумовлених нестабільністю норм та інституціонального забезпечення, та її наслідків.

Зусиллями багатьох вчених розроблені засади етнополітики. Перш за все йдеться про повагу до особистості, цінування соціально-етнічних відмінностей та їх збереження. Одним з головних компонентів цієї політики є налаштованість на соціальну та національно-етнічну консолідацію суспільства. Завданням держави тут виступає об'єднання різних соціальних груп у єдину спільноту. Розвиток народних традицій, національних культур, світобачень – це потенціал, що можна задіяти у розбудові спільного соціального середовища. У цьому контексті завданням держави з управління етнонаціональним різноманіттям є сприяння виявленню та розвитку особливих рис етносів, що проживають на території країни з одночасною орієнтацією на інтеграцію суспільства.

Управління етнонаціональними відносинами як вид політичного управління є складною системою взаємовідносин між державою і суспільством, його механізми ґрунтуються на досягненні балансу між примусом і переконанням. Вибір моделі управління етнонаціональними відносинами має здійснюватися на державному рівні, тоді як регіональні моделі повинні, враховуючи локальні особливості територій, концептуально відповідати суті національної моделі.

Динаміка становлення системи управління етнонаціональним різноманіттям в Україні, дозволяє зробити висновок, що для

успішного подальшого формування поліетнічного суспільства необхідне поєднання процесу етнічної самоідентифікації та формування всередині країни громадянського співтовариства. Суттєве місце у цьому процесі посідають громадські організації національних меншин. Адже, вони виступають сполучною ланкою між органами влади та представниками тієї чи іншої етнічної групи. Національно-культурні товариства також є значним інструментом залучення представників національних меншин до культурного й суспільно-політичного життя країн, а також варіантом вираження їхніх колективних прав. Форма таких об'єднань може бути досить різноманітною: асоціації, спілки, земляцтва, конгреси, центри, федерації та ради. Такі об'єднання можуть мати офіційний статус або ж не мати жодного. Спрямованість діяльності теж може мати широке поле, хоча вони переважно є культурними.

Диверсифікація регіональних моделей управління етнонаціональних розвитком, спричинена відсутністю системної етнонаціональної політики та її відповідного інституціонального забезпечення, перетворюється на потенційний деструктивний чинник, що провокує ризики державної цілісності України. Відтак, управління етнонаціональними процесами в Україні має опиратися на інтегральні, прийнятні та зрозумілі в усіх регіонах інструменти формування консолідованої громадянської ідентичності як одного з результатів ефективної державної етнонаціональної політики, серед яких найбільш потужним є інструмент громадянської освіти. Важливість системної громадянської освіти обумовлює той факт, що громадянська активність передбачає сигналізування про інтерес, відстоювання власної позиції, залучення до публічного чи приватного обговорення проблем, повагу до інших, взаємодію з інститутами влади та представниками різних культур, підтримку принципу більшості за умови визнання права меншості.

Список використаних джерел

1. Етнополітичні чинники консолідації сучасного українського суспільства / ред. кол. О. Рафальський (голова), В. Войналович, М. Рябчук. Київ: ІПіЕнД ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2020. 336 с.
2. Кармазіна М., Бевз Т., Ротар Н., Нападиста В. Виклики й інтеграційні перспективи України в контексті російської агресії в Криму та

КОНСОЛІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ ...

Донбасі: аналіз оцінок зарубіжних аналітиків і експертів. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2017. 184 с.

3. Національні меншини України в політичних процесах ХХ – ХХІ століть: стан і проблеми дослідження / авт. кол.: Котигоренко В.О. (керівник), Калакура О.Я., Ковач Л.Л., Коцур В.В., Кочан Н.І., Ляшенко О.О., Ніколаєць Ю.О., Новородовський В.В., Панчук М.І. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. 624 с.

4. Політичні ідентичності в сучасній Україні / За ред. М.С. Кармазіної. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 288 с.

5. Ротар Н. Механізми громадянської консолідації нації в умовах зміни конфігурації етнонаціональної «ідентифікаційної матриці» громадян України. *Суперечності ідентичностей в Україні та шляхи їх регулювання в контекстах політики громадянської консолідації української нації / Аналітична доповідь*. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. С. 62–91.

6. Ротар Н.Ю. Політичні ідентичності в сучасній Україні: міська громада Чернівців. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2016. 344 с.

7. Ужгородський національний університет. НДІ політичної регіоналістики. URL: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/deps-ndi_regions/science

8. Kruglashov A. Interethnic Relations Stability on the Ukraine-Romania Border: A Case Study of the Chernivtsi Region. *Ethnicity and Intercultural Dialogue at the European Union Eastern Border* / Ed. by Mircea Brie, Ioan Horga and Sorin Sipos. Cambridge Scholars Publishing, 2013. P. 296 – 320.

**Олександр Бабин, магістрант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д. політ. н., професор Юрійчук Є.П.**

Гендерні аспекти виборів народних депутатів України

Ступінь залучення жінок до політики – показник гендерної рівності в суспільстві. Навіть попри закріплені в законодавстві України особливий статус жінок, вони й досі піддаються дискримінації в сфері політичної влади через гендерні стереотипи. Різноманітні опитування свідчать, що громадяни зазвичай хочуть

бачити на керівних посадах фахівців із певними якостями, аніж представників певної статі. Для виборця більше значення має наявність цих якостей у кандидата, а не статеві ознаки. Але через усталені стереотипи виборці переважно віддають свій голос чоловікам-кандидатам, а не жінкам.

Гендерна нерівність та стереотипи досить тривалий час переважали в українському політичному житті, що й спонукає до більш детального вивчення проблеми гендеру на парламентському рівні зокрема. Україна впритул зіштовхнулася з проблемою жіночого представництва у Верховній Раді України (ВРУ) з 1994 року. Адже за результатами тогочасних виборів народних депутатів України, серед депутатів першого скликання було лише 5.7 % жіночого представництва, що створило проблему гендерної рівності у ВРУ. В свою чергу, порівнюючи результати 1994 та 1998 років, можна помітити незначні позитивні зміни, адже за результатами голосування до парламенту пройшло 8.1 % жінок. 2002 рік показав приріст кандидаток у виборах, але незважаючи на велику кількість кандидаток, жінок, обраних на посаду стало менше, а саме 5.8 %, це значною мірою зменшило жіноче представництво, в порівнянні з попереднім скликанням. Незначною мірою ситуація покращилась на наступних виборах скликанні. Жіноче представництво на виборах 2006 року становило 7.7 %, що на 1.9 % більше, ніж в попередньому скликанні. Знову ж таки подальших приріст було помітно на позачергових виборах у 2007 році. Серед 445 депутатів, частина жінок складала 9.3 %, а саме 42 представниці. Після ухвалення закону «Про вибори народних депутатів», вибори до ВРУ 2012 року за змішаною пропорційно-мажоритарною системою, жіноче представництва також не сильно збільшилося. За результатами виборів 9.6 % жінок пройшло до ВРУ. Наступним позитивним кроком в подоланні проблеми стали вибори народних депутатів 2014 року. Представництво жінок у парламенті склало 11.85 %. Але попри поступове збільшення представництва жінок у ВРУ, все одно показник залишався досить низьким. Значні зміни відбулись лише в 2019 році, завдяки новому закону «Про політичні партії України», де було чітко зафіксовано: «Розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку кандидатів у народні депутати

КОНСОЛІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ ...

України від партії у загальнодержавному окрузі, кандидатів у депутати місцевих рад в багатомандатних виборчих округах і має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку». Завдяки цьому значна кількість партій дотрималася гендерних квот і підвищила кількість жінок-кандидатів. За результатами виборів до ВРУ пройшло 423 особи, з яких 335 чоловіків і 88 жінок. Ці вибори виявилися найбільш прогресивними в гендерному аспекті за весь час існування незалежної України.

Отже, навіть попри значний прогрес в подоланні гендерної нерівності в Україні, поточна ситуація все одно свідчить про низький рівень участі жінок в політиці. Досі існує проблема дискримінації та великої кількості стереотипів, через які виборці не бачать жінок в ролі політиків, навіть попри їх високий рівень кваліфікації та освіти. Це викликає низький рівень жіночого представництва та їх інтересів у парламенті. Для подолання проблеми Україна повинна розробляти механізми та підходи до вирішення гендерних аспектів виборів задля наближення до європейських норм демократії.

ІНФОРМАЦІЯ VS ДЕЗІНФОРМАЦІЯ В (ГЕО)ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

*Олена Гриценко, д. політ. н., професор
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
ORCID iD : <https://orcid.org/0000-0001-8339-9165>*

Інформаційно-комунікаційні технології в умовах трансформації геополітичного концепту України

Враховуючи посилення суперечностей процесу глобалізації масової комунікації в умовах військової агресії російської федерації на території України, тема інформаційного суспільства та розвитку новітніх інформаційних технологій все ж не втрачає своєї актуальності й гостроти. Сучасні інформаційні та телекомунікаційні технології (ІТТ) мають вирішальний вплив на зміни, які відбуваються в соціальній, політичній та економічній структурі суспільства, економіці, розвитку інститутів демократії, істотно змінюючи не тільки виробництво продуктів і послуг, але й реалізацію членами суспільства своїх громадянських прав.

Значні обсяги інформації, з цієї тематики, сьогодні доступні за допомогою Інтернету – особливо це стосується висвітлення діяльності міжнародних і національних організацій у справі розробки й реалізації стратегій інформаційного розвитку. До числа найцікавіших джерел можна віднести онлайн-матеріали Європейської Комісії Ради Європи, Організації економічної співпраці та розвитку, Всесвітнього союзу зв'язку, а також державних та інших інституцій, відповідальних за створення "інформаційної магістралі" у США, Канаді, Великобританії, Німеччині, Франції, Австралії, Японії та інших країнах.

Взаємозв'язок і взаємна зумовленість економічних, правових, соціальних, культурних і технологічних чинників у становленні інформаційного суспільства виявляється в лібералізації правил регулювання інформаційного та телекомунікаційних ринків, у технологічній і організаційній конвергенції, у змінах в інформаційному законодавстві, підвищенні ролі державного регулювання і міжнародної співпраці. З появою нових форм

діяльності з використанням інформаційних мереж, коли зникають географічні й геополітичні кордони держав у межах інформаційних мереж, може виникати певна суперечність інформаційного законодавства різних країн і виникає необхідність його узгодження [1].

Сучасні інформаційні й телекомунікаційні технології стали настільки істотною частиною інфраструктури суспільства, що від них залежить не тільки технологічний, але й соціальний прогрес, економічна конкурентоспроможність країни в цілому, її роль у міжнародному розподілі праці, так само як і здатність подальшого розвитку демократичних інститутів, що значною мірою залежить від інформаційної відкритості, можливості доступу громадян до інформації. Так інформаційні технології з технологічного чинника розвитку перетворилися в істотний елемент функціонування сучасного суспільства.

Через те всі економічно розвинені країни приділяють увагу (на найвищих рівнях державної влади) проблемам створення й розвитку національного інформаційного простору. Тому особливого значення набуває проблема відкритості інформаційних систем та міри цієї відкритості, оптимальної для збереження суверенітету національного інформаційного простору й забезпечення ефективності державного управління [2].

Розвиток інформаційної сфери має свої закономірності, ігнорування яких знижує дієвість державних рішень, зменшує ефективність впровадження дорогих інформаційних систем у роботу органів державної влади. Тому доцільно розглядати інформаційну сферу суспільства як самостійний феномен, розвиток якого підвладний, з одного боку, своїм закономірностям, а з іншого – державному регулюванню.

Інформаційний стан суспільства є одним з визначальних чинників економічного, соціального, суспільно-політичного розвитку, обороноздатності та суверенітету країни й саме від того, як здійснюється збирання, збереження і поширення інформації, як функціонують системи передачі інформації, чи є вони джерелом, який дотримується принципу об'єктивності та неупередженості залежить ефективність державного управління, взаємини влади та суспільства. Вже сьогодні ведеться активна боротьба не тільки за високорентабельні міжнародні ринки інформаційної продукції та

послуг, але й за пріоритети в глобальній інформаційній інфраструктурі [3].

Проте, сьогодні перед Україною постали доленосні зовнішні виклики, що змусили відстоювати свою державність військовим шляхом, і це обумовлює необхідність сформувати комплексний державний підхід в ідентифікації інформаційних загроз для національних інтересів і розробкою заходів, які б дозволили нейтралізувати їх негативні наслідки та зменшити ймовірність виникнення у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Гриценко О.М. Нові комунікативні реалії сучасного світу. Творчі та організаційні особливості функціонування сучасного медійного простору: Зб. наук. праць/ НаУКМА, Галицький інститут імені В'ячеслава Чорновола. Тернопіль-Львів, 2008 р. Т. 1. С.32-36.
2. Гриценко О.М. Суспільство, держава, інформація. К.: Ін-т журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка, 2001. 165 с.
3. Зернецька, О. В. Глобальна комунікація: Монографія, Київ: Наукова думка. 2017. с. 350.

*Олег Кондратенко, д. політ. н., доцент
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
імені І.Ф. Кураса НАН України
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1905-934X>*

Інформаційний чинник повномасштабної агресії Російської Федерації проти України

Від початку відкритої агресії Російської Федерації від 24 лютого 2022 р. інформаційна війна не втратила роль інструменту у забезпеченні геополітичного та воєнного впливу. До всього інформаційна війна є вирішальним фактором перемоги в сучасній конвенційній (звичайній) війні. Тому варто відзначити, що інформаційний чинник був одним із вирішальних під час так званої гібридної війни, що велася РФ проти України упродовж 2014–2021 рр. Для розуміння сутності інформаційної війни, яку веде Росія проти України слід з'ясувати сутність інформаційної війни загалом. Передовсім відзначимо, що інформаційна війна

ІНФОРМАЦІЯ VS ДЕЗІНФОРМАЦІЯ В (ГЕО)ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ ...

застосовується задля досягнення політичних цілей за рахунок використання інформаційного інструментарію [1, с. 67].

Засобами ведення інформаційної війни як і війни конвенційної є відповідна зброя. Як визначає українська дослідниця Т. Анрусова «Інформаційна зброя – це сукупність засобів та методів, що дозволяють викрадати, спотворювати чи знищувати інформацію, обмежувати чи припиняти доступ до неї законних користувачів, порушувати роботу або виводити з ладу телекомунікаційні мережі та комп'ютерні системи, що використовуються у забезпеченні життєдіяльності суспільства та держави. Також інформаційна зброя здатна змінювати свідомість людей, змушує їх неадекватно сприймати реальність, жити у світі ілюзій та робити згубні для себе вчинки» [2]. Перевагою інформаційної зброї перед конвенційною є насамперед її прихованість – тобто здатність вести війну без видимої її підготовки та оголошення, а також завдавати збитків не визначаючи державного кордону держави. Складниками підготовки та ведення інформаційної війни є збір інформації про потенційного супротивника, атака на його інфраструктуру, протидія транспортуванню інформації, а також мінімізація обсягу інформації до якої супротивник має доступ. Проте ключовим засобом (основною зброєю) інформаційної війни є інформаційні маніпуляції з метою спотворення ірреальної картини світу для потенційного опонента. Відтак саме цими перевагами інформаційної зброї керується Росія ведучи як гібридну, так і відкриту війну проти України.

Воєнні дії Росії супроводжуються інформаційно-психологічними атаками та масованими кіберопераціями. Контент російських телеканалів буквально перевантажений нарративом про «героїв-ополченців», «священну війну», «українських націоналістів», «уक्रофашистів» тощо. Окрім офіційних телеканалів інструментом поширення подібного нарративу є російські інформагентства, різні ІТ-структури, РПЦ, блогери і т. д. [3]. Слід зауважити, що російська інформаційна війна спрямована як на українців, так і, не меншою мірою, на росіян як внутрішню аудиторію. Українська дослідниця С. Сангурова відзначає, що інформаційна війна Росії проти України ведеться у трьох площинах: у межах власного інформаційного простору для

закріплення у своєї аудиторії хибних уявлень про Україну та українців; у межах українського інформаційного поля з метою дезінформації та формування недовіри у громадян до політичної влади; у світовому інформаційному просторі задля поширення неправдивої інформації про України на міжнародній арені. За таких умов практично всі російські ЗМІ знаходяться під тотальним контролем керівництва Російської Федерації [4].

Парадоксально, але ключовим об'єктом в інформаційній війні Росії проти України від 24 лютого 2022 р. стала саме внутрішня російська аудиторія, яка перетворилася на об'єкт поширення та культивування русофобії. Інформаційний вплив на росіян здійснюється з метою закріплення створених ідей про Україну як невід'ємну частину історичної Росії / євразійського простору, а також державу у якій за підтримки Заходу (передусім США) відбувся державний переворот з метою перетворення України на так звану антиросію [5].

Дедалі частіше з вуст російських пропагандистів звучить посилена риторика про націоналістів та бандерівців, які захопили владу й становлять безпосередню загрозою для РФ. В російських ЗМІ українці позиціонуються як такі, що не здатні до державотворення та є частиною російського народу. У цьому контексті слід звернутися до риторики В. Путіна, який вдаючись до історичного дискурсу розглядає Україну у якості невід'ємної частини Росії, «відірваної» Заходом. Ба більше, російський керманіч дедалі активніше просуває наратив щодо неправомірної передачі Україні більшовиками свого часу споконвічних «російських» земель, які неодмінно слід повернути.

У разі якщо говорити про український інформаційний простір то слід зазначити, що він став одним з ключових об'єктів російської гібридної агресії та агресивної пропаганди. Активність ЗМІ РФ спрямована передусім на російськомовну аудиторію та етнічних росіян, що проживають на теренах України. Наразі спостерігається продовження просування дискурсу в російських ЗМІ про «позбавляння» націоналістами права українського народу святкувати День Перемоги як спільне свято для всіх країн пострадянського простору. Періодично в російських ЗМІ з'являється й давня тема про перманентну необхідність захисту російського і російськомовного населення півдня та сходу

України. Ще однією складовою інформаційного впливу на українську аудиторію є звинувачення влади України у всіх економічних негараздах та потрапляння України під зовнішнє управління Заходу.

Зрештою в світовому інформаційному просторі Росією створюється негативний образ України як безперспективної держави, що не відбулася («*failed state*»). Маніпулюючи міжнародною свідомістю Росія намагається розділити Захід через нав'язування ідеї про Україну як ненадійного партнера та корумповану державу підтримка якої є безперспективною. Також російські міжнародні телеканали продовжують тиражувати наратив про необхідність захисту російського населення Криму та Донбасу, окупація яких є вимушеним кроком Росії перед загрозою націоналістичного терору. Відтак Росія намагається оформити «легітимність» анексії Криму, а з 24 лютого 2022 р. й Донбасу та півдня України. Відтоді також почастишали і звинувачення на адресу Польщі. Йдеться передусім про її «наміри» анексувати Західну Україну. Такі інформаційні закиди розраховані на провокування погіршення відносин України з Польщею як найближчим стратегічним партнером.

Отже, попри те, що інформаційна війна Росії проти України дещо поступилася конвенційним воєнним методами, вона не зникла з порядку денного російської агресії. Наразі Російська Федерація продовжує маніпулювати свідомістю російської, української та світової аудиторії з метою подальшого руйнування українського суверенітету та державності на тлі просування своїх імперських реваншистських інтересів.

Список використаних джерел

1. Сингурова С. Політико-інформаційна війна: інструментально-функціональний аспект. *Науковий журнал «Політикус»*. 2021. Вип. 6. С. 67–72.
2. Андрусова Т., Гомонова Ю. Информационное оружие и информационные войны. URL: <file:///C:/Users/908/Downloads/informatsionnoe-oruzhie-i-informatsionnye-voyny.pdf>.
3. Дзірба С. Засоби масової інформації як потужна зброя у війні Російської Федерації проти України. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/14960/1/Modern%20challenges%20of%20socio%20%202022.pdf#page=27>.

4. Сингурова С. Інформаційна війна РФ проти України: ключові дискурси. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/other/68april2022/68april2022.pdf#page=75>.

5. «Антироссия» как новое геополитическое оружие. Путин о спецоперации, истории и патриотизме. URL: <https://rtvi.com/news/antirossiya-kak-novoe-geopoliticheskoe-oruzhie-putin-o-spetsoperatsii-istorii-i-patriotizme/>.

*Ірина Цікул, к. політ. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-1579-3544>*

Інструменти зовнішньої комунікації інститутів влади в Україні в умовах воєнного стану

Публічний простір сучасного світу характеризується високим градусом соціальної напруги, спричиненим глобалізаційними процесами, що породжують трансформації суспільних відносин у різних сферах. У період будь-якої кризи або трансформації, коли ступінь невизначеності високий, комунікаційні процеси піддаються випробуванням. Проте вони також стають невід'ємним елементом управління процесом виходу з кризи. Так, світова пандемія COVID–19 та військова агресія російської федерації проти України наочно продемонстрували, що ефективні комунікаційні рішення є ключовими елементами успішності антикризових заходів, а неефективність інструментів і каналів комунікації негативно впливає на рівень довіри громадськості до інститутів влади. Означені процеси актуалізують науковий інтерес до особливостей використання інструментів зовнішньої комунікації, як компоненту комунікаційного супроводу діяльності інститутів влади в сучасних демократіях.

Комунікаційний супровід діяльності інститутів влади нами визначається як «налагодження комунікативних зв'язків на всіх етапах процесу формування та реалізації політики, шляхом забезпечення вільного доступу до інформації, створення

інформаційних приводів і власних інформаційних потоків» [2, с. 194]. Тобто, це комплекс дій із вибудовування стратегії донесення інформації та залучення аудиторії.

Використання інструментів зовнішньої комунікації, як компоненту комунікаційного супроводу діяльності інститутів влади в умовах воєнного стану позначається як на зовнішньополітичній ситуації, так і на настроях всередині держави. Правильна організація інформаційно-комунікаційних процесів сприяє формуванню у свідомості громадян позитивного образу державної влади, її інститутів і лідерів, що, в свою чергу, позитивно впливає як на розвиток політичної свідомості населення, так і на підвищення авторитету держави в очах світового співтовариства. Це має важливе значення, особливо зважаючи на те, що в умовах спротиву військовій агресії, зовнішньополітична діяльність дедалі тісніше переплітається із вирішенням внутрішніх національних проблем.

Динамізм сучасного світу разом із розширенням процесів взаємозалежності суб'єктів політики трансформував інформаційно-комунікативну функцію інститутів влади, особливо на міжнародній арені, зміст якої традиційно полягав у трьох аспектах: (1) інформування міжнародних партнерів про офіційну позицію держави; (2) одержання зворотної інформації; (3) обмін думками.

В умовах військової агресії російської федерації трансформація інформаційно-комунікаційної функції інститутів влади спостерігається не стільки в технічних інноваціях, скільки в самій суті, тобто у зміні її змісту. Сьогодні функція інститутів влади, особливо зовнішньополітичних, полягає у встановленні конструктивного діалогу між державами, який, насамперед, передбачає рівність позицій і повагу до інтересів та цілей протилежної сторони [1, с. 28]. Вважаємо, що в умовах сучасних викликів і загроз такий підхід є не тільки природним і закономірним, а й найбільш продуктивним, оскільки головним результатом використання інструментів зовнішньої комунікації та застосування комунікаційних механізмів інститутів влади в умовах воєнного стану повинен стати пошук компромісного рішення у вигляді діалогу.

Комунікаційний супровід діяльності органів зовнішніх зносин передбачає, по-перше, підготовку дипломатами, як на рівні центрального апарату зовнішньополітичного відомства, так і за кордоном, інформації про реальний стан справ у місці перебування, призначеної для керівництва та глав дипломатій інших держав. Така інформація потрібна для проведення керівництвом держави зваженої зовнішньополітичної лінії. По-друге, представники дипломатичних відомств беруть безпосередню участь в інформаційному забезпеченні зовнішньополітичного курсу своєї держави, підтримки інших держав і зміцненні позитивного іміджу своєї країни на міжнародній арені. Ця діяльність здійснюється, як правило, через ЗМІ країни перебування.

Ідентичність завдань, що стоять перед зовнішньополітичними інститутами влади різних держав в інформаційно-комунікаційній сфері, визначає і порівняно схожий комплекс форм і методів їх реалізації. Стандартний набір функцій, що здійснюють структурні підрозділи зовнішньополітичних відомств для забезпечення комунікаційного супроводу, включає: (1) інформування широких верств громадськості про основні напрями зовнішньої та внутрішньої політики держави, включаючи зовнішньополітичні ініціативи та надання вичерпної інформації щодо її позиції з основних питань міжнародних відносин; (2) формування позитивного іміджу держави на міжнародній арені.

Виходячи з того, що ефекти зовнішньої політики держави можуть бути досягнуті тільки за умови її позитивної оцінки громадськістю та відповідного відображення у громадській думці, в умовах розвитку глобального інформаційного простору інститути влади демократичних держав приділяють особливу увагу роботі із засобами масової комунікації. Таким чином, одним з інструментів зовнішньої комунікації, як елементу комунікаційного супроводу діяльності інститутів влади, виступає індивідуальна і групова активність у соціальних мережах (насамперед, Twitter, Instagram, Facebook YouTube, Google). «Прямий» контакт із аудиторією в соціальних мережах створює можливості для оперативного реагування на інформаційні приводи, визначення найактуальніших питань зовнішньої політики, оцінки рівня суспільного інтересу до них. Практично

ІНФОРМАЦІЯ VS ДЕЗІНФОРМАЦІЯ В (ГЕО)ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ ...

цілодобовий доступ до даного каналу комунікації забезпечує можливість необмеженого впливу на споживачів інформації.

Здійснений аналіз особливостей використання інструментів зовнішньої комунікації, як елементу комунікаційного супроводу діяльності інститутів влади в умовах воєнного стану, дозволяє визначити два напрямки застосування інформаційно-комунікаційних технологій: (1) для забезпечення інформаційної підтримки внутрішньо- та зовнішньополітичних пріоритетів своєї держави; (2) для послаблення позиції своїх політичних конкурентів. Зауважимо, що другий напрямок набуває останніми роками форм відкритої «гібридної війни», яка може використовуватись державами як стратегія (або компонент стратегії) ослаблення впливу політичних конкурентів на міжнародній арені.

Таким чином, ефективне використання інструментів зовнішньої комунікації, як складової комунікаційного супроводу діяльності інститутів влади в Україні в умовах воєнного стану виступає не просто необхідним компонентом боротьби з агресором, а й чинником стабілізації суспільного розвитку.

Список використаних джерел

1. Ротар Н. Концептуалізація політичного діалогу в просторі локальної політики України. *Влада та управління: Збірник наукових праць*. Вип. 8. Чернівці: «Букрек», 2021. С. 25-34
2. Цікул І. Особливості комунікаційного супроводу діяльності зовнішньополітичних інститутів влади в сучасних демократіях. *Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей*. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2022. Т. 45. С. 193-204

*Олександра Курущак, магістрантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д. політ. н., професор Ротар Н. Ю.*

Інструменти внутрішньої комунікації інститутів влади в Україні в умовах воєнного стану

Від початку повномасштабного російського вторгнення перед українською владою повсталала проблема не лише оборони та захисту країни, але і забезпечення якісної та своєчасної комунікації інститутів влади. В умовах воєнного стану ефективна комунікація передбачає швидке інформування громадськості щодо перебігу подій та ухвалених рішень. Окрім цього, обмін інформацією між органами влади та підприємствами. Такі дії необхідні задля попередження фейків, які розповсюджує російська пропаганда, та можливих ризиків, пов'язаних з військовими діями.

Зміна комунікативних стратегій торкнулася перш за все Офісу Президента та голів військових обласних адміністрацій. З перших днів військового вторгнення Росії В. Зеленський перетворився на своєрідний рупор українського народу. Завдяки комунікації у соціальних мережах та зверненнях В. Зеленський постійно фігурує у медіа-просторі країни, підбиваючи підсумки кожного дня та інформуючи про здобутки Збройних сил України.

Інші представники апарату також забезпечують комунікацію, охоплюючи як військовий, так і переговорний напрями. Успішно використовують засоби масової інформації та соціальні мережі радники голови ОП М. Подоляк та О. Арестович, який щоденно виходить на брифінги [1], надаючи коротку та актуальну інформацію щодо лінії фронту та гарячих точок.

Значно зросла роль і популярність голів обласних військових адміністрацій. До прикладу, голова Миколаївської ОВА В. Кім, який оперативно повідомляє про ситуацію в області, публікує фото та відео російської агресії досить швидко став інтернет-зіркою з майже мільйонною аудиторією у Telegram [2].

Вагому роль у комунікаційному ланцюжку відіграє і Міністерство оборони України. Одним із інструментів комунікації

цього інституту є соціальні мережі [3], де можна отримати щоденну інформацію щодо російського вторгнення, дізнатися про втрати російської армії чи про організовані гуманітарні коридори. За допомогою двобічної комунікації між Службою безпеки, Збройними силами та іншими військовими структурами українські військові здатні ефективно протистояти ворогу. Окрім цього, волонтерські організації часто співпрацюючи з військовими структурами забезпечують українську армію всіма необхідними засобами індивідуального захисту, технікою та обладнанням.

Важливо додати, що від початку військових дій усі інститути влади почали інформувати українське суспільство як поводитися в надзвичайних ситуаціях: як діяти під час обстрілів, де знайти безпечне укриття під час повітряної тривоги або алгоритми надання першої медичної допомоги [4].

Сучасні інтернет-технології, які успішно використовує Міністерство цифрової трансформації у боротьбі із російськими окупантами, допомагають не лише у комунікації, а й у виявленні ворога. Наприклад, такі чат-боти як «єВорог» [5] або «StopRussia» [6] покликані інформувати про пересування російських військ та повідомляти про знайдену фейкову інформацію для оперативного блокування. За допомогою додатку «Дія» можна знайти дані про житло в Україні та безкоштовний прихисток.

Таким чином, в умовах воєнного стану українська влада приділяє значну увагу комунікації не лише між інститутами, а й з громадськістю. За таких обставин своєчасне надання інформації, боротьба з дезінформацією допомагає у боротьбі проти російської пропаганди.

Список використаних джерел

1. Брифінг радника керівника Офісу Президента Олексія Арестовича URL: <https://www.youtube.com/channel/UCncq73x9sVA3Ht2uVRrCw>
2. Віталій Кім / Миколаївська ОДА URL: <https://t.me/mykolaivskaODA>
3. Офіційна сторінка Міністерства оборони України у соціальній мережі Facebook URL: <https://www.facebook.com/MinistryofDefence.UA>
4. Рекомендації для населення під час воєнного стану. Міністерство охорони здоров'я URL: <https://moz.gov.ua/article/news/rekomendacii-dlja-naselennja-pid-chas-voennogo-stanu>
5. Чат-бот «єВорог» URL: https://t.me/evorog_bot
6. Чат-бот «StopRussia» URL: https://t.me/perevir_bot

*Наталія Нечаєва-Юрійчук, к. і. н., доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0001-5882-7121>

Василь Карпо, к. і. н., доцент

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-7828-6980>

Інформаційна безпека в умовах війни: досвід сучасної України

Ще Сунь Цзи, давньокитайський філософ та військовий діяч, наголошував на важливості інформаційно-психологічної війни задля забезпечення перемоги над противником [3]. В умовах інформаційного суспільства його підхід набув нового звучання й додаткової ваги, що особливо гостро проявилось в умовах триваючої понад 8 років війни Російської Федерації проти України, яку остання розпочала відверто й неприховано ще у 2014 році.

Анексія АР Крим та фактична окупація частини Донецької та Луганської областей, здійснені «руками» місцевих сепаратистів, продемонстрували гібридний підхід РФ у реалізації прагнення останньої до збереження впливу на Україну. Інформаційний простір України зазнав потужного удару у кількох вимірах. Найперше і найважливіше: як і державний суверенітет, так і єдиний інформаційний простір Української держави був порушений РФ. Фактично розпочалася «інформаційна окупація» з боку Росії на території анексованої АР Крим та тимчасової окупованих територій Донецької та Луганської областей [2]. В умовах активної фази бойових дій, які здійснює російська сторона в Україні сьогодні, відновлення інформаційної присутності, на нашу думку, є одним із пріоритетних питань для української влади при здійсненні деокупації українських земель.

Іншою проблемою, що актуалізувалася після 2014 року, є нормативно-правове забезпечення протидії інформаційній війні та дезінформаційній активності з боку РФ насамперед. У грудні 2021 року було затверджено «Стратегію інформаційної безпеки»

України [1], однак вважаємо, що вже давно назріла проблема нормативно-правового визначення поняття «дезінформація» та запровадження відповідальності за її поширення в умовах війни, насамперед.

Від 2014 року інформаційно-психологічна війна Росії проти України в європейському просторі здійснювалася на кількох рівнях: 1. Інформування широких кіл громадськості (незалежно від географії проживання) про «злочини» української влади. Відповідно до поширюваних різними каналами (медіа, насамперед) наративів, Україна поставала як держава, в якій відбувається громадянська війна, де влада – незаконна й нелегітимна. 2. Реалізація концепту «контрольованого хаосу» через інтернет-медіа та соціальні мережі у першу чергу. Одним із об'єктів інформаційних атак у цьому контексті стали Шотландія (референдум про незалежність 2014 року), Іспанія (референдум 2017 року) тощо. Тим самим РФ вносила розкол у європейське суспільство, ставлячи під сумнів демократичні цінності та демократію як таку. 3. Втручання у внутрішні справи європейських «лівих» та «правих» через фінансову підтримку, зокрема у Франції під час парламентських виборів 2015 року. Таким чином РФ досягала, з одного боку, дискредитації України та української влади, а з іншого – розколу всередині ЄС та ревізії демократії як усвідомленого вибору європейців.

Одночасно Україна продовжила залишатися основним об'єктом гібридної війни РФ. Тут здійснювалася активна кампанія з дестабілізації політичної ситуації та громадянського миру через підтримку проросійських сил на різних рівнях і у різних формах, а також реалізація вже згаданого вище концепту «контрольованого хаосу», прикладом чого може слугувати реакція на прийнятий у 2017 році Закон України «Про освіту» і зокрема його статтю 7 щодо мови навчання національних меншин.

За вісім років війни Українська держава зробила ряд кроків із захисту власного інформаційного простору. Так, у 2017 році Указом Президента України Петра Порошенка було введено в дію рішення РНБО України «Про застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)», відповідно до якого було заблоковано доступ до російських соціальних мереж *ВКонтакте*, *Однокласники*, а також *Mail.ru*,

Яндекс, Лабораторія Касперського тощо. Заборона на користування цими ресурсами діє й сьогодні відповідно до чинного законодавства. У лютому 2021 року Указом Президента України Володимира Зеленського було припинено мовлення трьох проросійських каналів в Україні – *112 Україна, NewsOne* і *ZiK*.

Широкомасштабне військове вторгнення РФ в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 року, стало поштовхом для перегляду інформаційної політики нашої держави. 18 березня 2022 року Президент України підписав Указ №152/2022 Про рішення Ради національної безпеки і оборони «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану», в якому визначалося «що в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики є пріоритетним питанням національної безпеки» [4]. Відповідно було прийнято рішення про організацію цілодобового інформаційного марафону «Єдині новини #UАразом» через об'єднання українських загальнонаціональних інформаційних та / або інформаційно-аналітичних телеканалів.

Окрім того за час військової агресії РФ в Україні було створено ряд структур, одним із завдань яких стала протидія дезінформації та пропаганді. Це, зокрема, Центр протидії дезінформації (ЦПД) при РНДБО України та Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. Окрім того, в Україні ефективно працюють різноманітні громадські організації та інституції. Особливо активно здійснюють декодування та дешифрування російської пропаганди «Детектор медіа», «Stop Fake» тощо. Окрім того, для підвищення резистентності українського суспільства до дезінформації та фейків в умовах війни ЦПД спільно з Офісом доброчесності НАЗК започатковано в рамках проєкту «Доброчесність онлайн» підготували добірку матеріалів (у т. ч., відео) щодо інформаційної безпеки в умовах війни.

В умовах III тисячоліття війна є потужним викликом для всіх сфер життєдіяльності людини, незалежно від її геолокації. І особливо руйнівною зброєю у сучасній війні стала інформаційна, яка активно використовується російською стороною задля просування власних інтересів та посилення позицій РФ на міжнародній арені. Організація безпечного інформаційного простору вимагає системної й перманентної уваги з боку влади як

у мирний час, так і у час війни, що нині активно здійснюється Україною, яка у час війни мобілізувала власні ресурси для побудови захищеного й безпечного інформаційного простору.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>
2. Світова гібридна війна: український фронт / За загальною редакцією В.П. Горбуліна. К.: НІСД, 2017. 496 с.
3. Сунь-цзи. Мистецтво війни. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 112 с.
4. Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-22#Text>

***Іван Осадца, к. політ.н., доцент
Катерина Пилип'юк, аспірантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича***

**Сучасні інформаційно-пропагандистські впливи
Російської Федерації у США**

Неможливо уявити держави, в якій політичний клас не прагнув би впливати на своє населення, а головним її інструментом при цьому завжди виступали інформаційно-пропагандистські впливи. Хоча СРСР програв Холодну війну, але його наступниця, Російська Федерація, врахувавши помилки, сьогодні успішно використовує витончену пропаганду у різних її проявах проти своїх «ворогів» з метою досягнення впливу на їх території. На думку фахівців з інформаційної безпеки, ХХІ ст. в російську історію увійде як один з періодів активізації психологічної обробки населення як Російської Федерації, так і інших країн, або ж як доба «пропагандистського розквіту».

Яскравим прикладом здійснення інформаційно-пропагандистського впливу зі сторони Російської Федерації було її втручання у президентські вибори США 2016 та 2020 рр. Аналізуючи дані звітів розвідувальних служб США, під час двох

останніх президентських виборчих кампаній, Російська Федерація за відома її президента Володимира Путіна впливала на американський виборчий процес. Серед намірів РФ чітко простежувалося намагання підірвати довіру громадян США до виборчого процесу, поглиблення соціополітичних протиріч та зменшення підтримки виборцями Демократичної партії. Як під час виборів 2016 р., так і 2020 р. російська пропаганда робила ставку на кандидата від Республіканської партії Дональда Трампа, на позицію котрого, на їхню думку, можна було впливати у своїх цілях на відміну від кандидатів-демократів Гіларі Клінтон та Джозефа Байдена відповідно.

Російська кампанія впливу 2016 р. базувалася на розкритті даних, отриманих через кібероперації, втручання у роботу виборчих комісій різних рівнів, відкритій пропаганді, а у кампанії 2020 р. додалися методи, спрямовані на «очорнення» Джо Байдена, намагання отримати доступ до виборчої інфраструктури країни та посіяти розбрат серед різних верств населення країни. В обох випадках активно залучалися соціальні мережі. Щоправда, якщо в 2016 р. американська влада вживала заходи протидії російським тролям, то в 2020 р. вплив РФ відбувався не безпосередньо, а через місцевих посередників, які і доносили інформацію в месенджери відповідним гравцям та конкретній аудиторії всередині США. Проте, як заявив директор ФБР Крістофер Рей, вони змогли закрити фейкові акаунти, пов'язані з Росією.

Окремо варто зазначити про роль хакерських атак як елементу російського впливу на вибори США. У 2016 році з метою підриву довіри та перемоги кандидатки від Демократичної партії США Гіларі Клінтон були здійсненні хакерські атаки на виборчу інфраструктуру країни, сервери Національного комітету Демократичної партії, комітету Демократичної партії з виборів до Конгресу тощо. Американські експерти з інтернет-безпеки звинуватили в цих атаках діючі з Росії хакерські угруповання під назвою CozyBear і FancyBear. У 2020 р. цей метод ведення російської пропаганди практично не використовувався, щоправда, згідно даних компанії Microsoft хакерського впливу зі сторони РФ зазнали близько 200 організацій (атаки здійснювалися у 39

штатах), проте вторгнення до виборчої інфраструктури країни виявлено не було.

Варто зазначити про ще одну важливу відмінність між виборами 2016 та 2020 рр., а саме кількість іноземних гравців, які намагались вплинути на виборчі процеси в США. Відповідно до звіту ФБР у 2016 р. здійснювався вплив лише зі сторони Російської Федерації, з метою підтримки проросійського кандидата у президенти Дональда Трампа, а вже у 2020 р., крім РФ, ймовірний вплив був зафіксований також зі сторони Ірану, просирійського радикального угруповання «Хезболлах» та Куби.

Таким чином, аналізуючи російський вплив на президентські вибори в США 2016 та 2020 рр., можемо констатувати активне залучення РФ різних способів та форм втручання (хакерські атаки, соціальні мережі, фактчекінг, «ботоферми» тощо) у виборчий процес задля підризу авторитету кандидатів від Демократичної партії та перемоги більш лояльного до РФ кандидата-республіканця Дональда Трампа. Показовим залишається і той факт, що Росія не визнає своєї причетності до втручання у вибори президента США 2016 і 2020 рр.

Список використаних джерел

1. “Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections”: The Analytic Process and Cyber Incident Attribution 2017 URL: https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf
2. Foreign threats to the 2020 US Federal Elections URL: <https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ICA-declass-16MAR21.pdf>
3. Атаки російських хакерів під час виборів у США торкнулися 39 штатів, - Bloomberg. URL: https://lb.ua/world/2017/06/13/368948_ataki_rossiyskih_hakerov_vremya.html
4. Microsoft: Російські хакери знову втручаються у вибори в США URL: <https://www.dw.com/uk/microsoft-rosiiski-khakery-znovu-vtruchaiutsia-u-vybory-v-ssha/a-54890149>
5. Розвідка США: Росія вела кампанію з дискредитації Байдена перед виборами в США URL: <https://www.dw.com/uk/rozvidka-ssha-rosiia-vela-kampaniiu-z-dyskredytatsii-baidena-pered-vyboramy-v-ssha/a-56895007>

*Ірина Равлик, к. політ. н.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD:*

Роль соціальних медіа у формуванні зовнішньополітичного іміджу держави

Сучасний етап розвитку системи політичної комунікації характеризується зниженням активності політичних посередників – інститутів, що забезпечують підтримку двосторонніх інформаційно-комунікативних зв'язків між владою та суспільством. Процеси глобалізації, інформатизації та розвитку нових комунікаційних технологій спричинили трансформацію системи політичної комунікації. Наслідком подібних перетворень стало те, що приріст числа акторів фактично відбувається не з боку влади, а з боку суспільства. Численні актори всередині суспільства та влади в процесі політичної комунікації фігурують відособлено і не можуть розглядатися в якості окремої одиниці комунікативного процесу. Таким чином, кожен учасник інформаційного простору є повноправним актором політичних мереж і може з певною долею ймовірності вплинути на зміну середовища. Відповідно процес політичної комунікації виходить за межі функцій донесення інформації.

Зважаючи на те, що політична комунікація стала більш інтерактивною та діє за принципами мережі, для вироблення та координації найбільш ефективних політичних/управлінських рішень представникам влади тепер необхідно вибудовувати діалог із суспільством, а також прогнозувати ймовірну реакцію всіх гравців мережі.

В сучасних умовах комунікативна основа функціонування інститутів влади ґрунтується на стрімкому розвитку альтернативних каналів комунікації та нових інформаційних технологій [2, с. 217]. Нові альтернативні канали комунікації, загалом, і соціальні медіа, зокрема, успішно конкурують та прагнуть до витіснення традиційних засобів масової інформації, організовуючи реальний і віртуальний простір відповідно до власних мережевих принципів.

Соціальні медіа формують власну інформаційну субкультуру, що сприяє як появі нових можливостей, так і інформаційних загроз. Окрім того, соціальні медіа, як інструмент реалізації інформаційно-комунікаційних технологій, справляють істотний вплив на формування зовнішньополітичного іміджу держави. Зауважимо, що головною характеристикою іміджу є його інтерсуб'єктивність, що передбачає наявність «ідеального прообразу», який безпосередньо впливає на сприйняття [1]. Отже, в процесі конструювання зовнішньополітичного іміджу держави важливо враховувати як специфіку тих, хто створює імідж, так і імідж тих, хто його сприймає.

Імідж, що створюється за допомогою різних видів медіа, прийнято називати медіа-іміджом. Функціонування зовнішнього медіа-іміджу держави: по-перше, визначає загальний імідж держави у свідомості масової аудиторії; по-друге, складається з трьох частин, а саме базової, кумулятивної та ситуативної; по-третє, діагностується на основі соціологічної методології. Зазначимо, що серед значущих факторів, які впливають на зовнішньополітичний медіа імідж держави, одним із ключових є рівень демократичного розвитку. Держави, що розділяють такі демократичні цінності, як свобода слова, верховенство права, громадянські права та інші, займають на міжнародній арені лідируючі позиції, тоді як країни з іншими формами економічного та соціального устрою вважаються менш розвиненими.

Застосування спеціальних інформаційних технологій в інтернет-середовищі відіграє важливу роль у формуванні зовнішньополітичного іміджу держави. Політична діяльність в Інтернеті отримала назву «мережева політика», що визначається як спеціальна діяльність, спрямована на позиціонування держави у сфері здійснення боротьби за вплив у світовому просторі за допомогою інформаційно-комунікативних комп'ютерних мереж [3, с. 675]. Будучи більш конкурентоспроможними порівняно з традиційними засобами інформації та комунікації, соціальні медіа забезпечують транскордонне поширення інформації, що забезпечується відсутністю часових і територіальних кордонів. Вся інформація, опублікована в мережі Інтернет, доступна громадянам усіх країн, що сприяє формуванню іміджу держави за кордоном. Таким чином, мережа Інтернет є одним із найбільш

дієвих інформаційних і політичних інструментів формування зовнішньополітичного іміджу держави. При цьому також слід враховувати, що ЗМК дозволяють політичним акторам моделювати взаємини з суспільством, однак ні влада, ні суспільство поки що не мають змоги повністю контролювати соціальні медіа.

Таким чином, соціальні медіа, виступаючи структурами політичного інтернет-простору, є найбільш ефективними кластерами для впливу на їх користувачів з точки зору формування іміджу будь-яких суб'єктів політичного процесу. До вирашних характеристик використання таких засобів у формуванні зовнішньополітичного іміджу держави належать інтерактивність та миттєвість, що сприяють скороченню тимчасового інтервалу між впливом і очікуваним результатом. Функціонал мережі Інтернет дозволяє визначати необхідну аудиторію та ефективно з нею взаємодіяти, що також є важливою складовою процесу формування іміджу. У той же час соціальні медіа впливають на зміну політичного порядку денного та політичні пріоритети держави. Для вироблення всеосяжного розуміння ролі соціальних мереж у системі політичної комунікації неможливо аналізувати сучасну динаміку розвитку політичного процесу без урахування факторів, що визначають актуальну конфігурація соціально-політичного інформаційного простору.

Список використаних джерел

1. Купцова І. Становлення та сучасні тенденції розвитку теорії іміджу в політичному дискурсі. *Гілея: науковий вісник*. Збірник наукових праць. К., 2011. Вип. 49. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kuptsova_Iryna/Stanovlennia_ta_suchasni_tendentsi_i_rozvytku_teorii_imidzhu_v_politychnomu_dyskursi.pdf
2. Цікул І. Інформаційне забезпечення функціонування політичних інститутів: формування теоретико-методологічного каркасу. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*: Збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2021. Т. 43. С. 211-219
3. Damgaard B. Do Policy Networks Lead to Network Governing? *Public Administration*. 2006. Vol. 84. No. 3. P. 673–691

*Андрій Конет, аспірант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD:<https://orcid.org/0000-0003-2556-8594>
Науковий керівник: д. політ. н., професор Бурдяк В. І.*

Лобізм як маніпулювання у системі світової політики

Лобізм є складним суспільно-політичним феноменом, головним атрибутом представництва інтересів. Він існує в різноманітних формах, що реалізуються через різні інструменти і механізми. Лобізм допомагає здійснити міждержавні проекти і розвивати регіональні інтереси будь-якої національної держави. Виходячи з цієї обґрунтованої позиції, необхідним у науковому дискурсі є підняття питання про міжнародний лобізм. Під міжнародним лобіюванням можна розуміти просування інтересів держави чи транснаціональних корпорацій на рівні функціонування міжурядових організацій чи на наднаціональному рівні влади.

Дослідниця В. Васильєва розглядає міжнародний лобізм як лобістські зусилля структур, чия діяльність не обмежується однією країною, а носить міждержавний характер. Вона спрямована на об'єкт, яким є, по-перше, не одна держава, а група країн чи цілий регіон, а, по-друге, міжнародні регіональні організації. Іншими словами, суб'єктами міжнародного лобізму є транснаціональні актори, а об'єктами – будь-які об'єднання держав, міжурядові організації. Предметом міжнародного лобізму може бути будь-яке питання, у вирішенні якого зацікавлений суб'єкт і яке знаходиться «у віданні» об'єкта [1, с. 175].

Вчена Є. Тихомирова визначає, що міжнародна лобістська діяльність є взаємодією юридичних чи фізичних осіб зі структурами державної влади та інституціями управління, що складаються на глобальному рівні, задля впливу на розробку та прийняття ними рішень у своїх інтересах чи інтересах конкретних клієнтів. Основними завданнями лобістської діяльності в міжнародному середовищі є: налагодження комунікацій з національними державними структурами та міжнародними

інституціями, їх інформування з питань, пов'язаних з предметом лобіювання; моніторинг роботи у сферах, що стосуються інтересів країни чи організації; забезпечення представництва інтересів держави чи організації іншої країни на різних рівнях державної влади або глобального управління; вплив на законодавство, що зачіпає інтереси відповідних сегментів світової спільноти; забезпечення поінформованості і розуміння законодавцями їхніх проблем та діяльності [2, с.148].

Таким чином, суб'єктами міжнародної лобістської діяльності є структури, чия діяльність не обмежується однією країною, а носить міждержавний характер. Суб'єктами міжнародного лобізму можуть бути транснаціональні актори, міжурядові організації, національні держави, конфесії, світові діаспори, а також професійні лобісти і їх об'єднання, що виконують функції посередників між групами інтересів і об'єктами лобізму, тобто тими, хто приймає рішення. Об'єктами їх діяльності і лобістських зусиль є, по-перше, не одна держава, а група країн чи цілі регіони, а по-друге, міждержавні регіональні організації тощо. У європейських країнах використовується модель євролобіювання, що передбачає роботу з органами влади, так звані GR-інструменти, за допомогою яких європейський бізнес вже понад півстоліття легітимно відстоює свої інтереси перед європейськими інституціями. Брюссель є місцем концентрації лобістської діяльності, так як там формується 70-80% європейських законів. Інститути Союзу – Європейська комісія, Рада і Європарламент регулюють ключові аспекти діяльності економічних операторів у таких сферах, як митна, антимонопольна, енергетична політика. Природно, що для ефективної роботи і зниження ризиків бізнесу необхідні ресурси інформації та впливу, що дозволяють позиціонувати свої інтереси перед брюссельською політичною елітою [3, с. 48]. У вищезазначених інститутах працює приблизно біля 20000 лобістів, функціонують консалтингові кабінети. До форм їх лобіювання відносять організацію зустрічей з офіційними особами і представництво на форумах. Таким чином, професійні лобісти представляють широкий спектр інтересів. У Брюсселі зосередженні промислові союзи, міжнародні концерни. Організації, що представляють інтереси якої-небудь галузі, називають європейськими асоціаціями чи єврогрупами. Серед

основних точок доступу лобістів до процесу прийняття рішень виділяють відкриті онлайн консультації, експертні групи та керівників досьє. Найбільша увага лобістів сконцентрована саме на Комісії Європейського Союзу, виходячи з того, що це єдиний орган, наділений правом законодавчої ініціативи. Кожен інститут Євросоюзу має «консультативні комітети». Лобіювання інтересів через останні вважається найдемократичнішим механізмом впливу. Особливості світової політики породжують нестійкий розвиток функціонального та інституціонального аспектів міжнародного лобізму. Ці властивості відображають універсальну технологічну сутність даного явища. У свою чергу, варіативний вплив особливостей середовища на рівні світової політики призводить до зміни основних компонентів міжнародного лобізму: суб'єктів, об'єктів та методів [3, с. 53].

Таким чином, дослідження міжнародного лобізму та його проявів має багатоаспектний підхід. Тим не менше, систематизація і дослідження лобізму на міжнародному рівні є маловивченим у вітчизняній науці. Беручи до уваги практичну та наукову значимість проблеми, очевидною є її перспективність.

Список використаних джерел

1. Васильєва В. К. Питання сутності міжнародного лобізму. *Влада*. 2012. № 2. С. 174-176.
2. Тихомирова Є. Лобізм як складова міжнародного PR. *Політичний менеджмент*. 2005. № 1 (10). С. 143-151.
3. Головіна А. Міжнародне лобіювання як інструмент підтримки бізнесу за кордоном. *Економіка і політика*. 2009. № 7(56). С. 47-54.

***Анна Бучинська, аспірантка
Інституту політичних і етнонаціональних досліджень
імені І. Ф. Кураса НАН України
Науковий керівник: д. політ. н., професор,
член-кореспондент НАН України Зеленько Г. І.***

Перспективи оцифрування виборчого процесу в Україні

Електоральна участь громадян – це невід'ємна частина здорового, демократичного та відповідального суспільства. На

прикладі сусідніх держав, ми маємо змогу побачити до чого призводить нехтування основ демократії. Поступові та планомірні кроки державних керівників, які мають за мету узурпацію влади, в країнах зі слабкою та нерозвиненою політичною культурою, призводять до тиранії. В цьому контексті інститут виборів слід розглядати як невід'ємний елемент ротації політичних еліт, а участь громадян як свідомий крок на шляху до демократичного розвитку держави.

Дослідження використання цифрових інтернет-технологій на виборах є надзвичайно актуальною темою для дискусій в сучасному українському суспільстві, адже державна політика України орієнтована на розвиток цифрових технологій та електронних ресурсів для налагоджування комунікації між громадянами та органами державної влади. Обраний курс держави щодо впровадження електронного урядування, реалізується в цілому ряді законодавчих актів, постанов та урядових програм. Зокрема, у другій половині 2019 року на основі Державного агентства з питань інформатизації, яке існувало з 2014 року і робило перші кроки на шляху переведення суспільних відносин в онлайн-формат, займаючись формалізацією взаємодії держави з основними соціальними суб'єктами в онлайн-просторі, вперше було створено нове міністерство з питань діджиталізації – Міністерство цифрової трансформації України, яке працювало над активним впровадженням елементів електронного уряду, електронної демократії (електронні програми «Держава в смартфоні», «Дія», «Відкриті дані», «Трембіта», система ProZorro й система DoZorro, «електронні петиції», «електронні запити», «електронні консультації», «Місцеві громадські бюджети» тощо[1, с.147].

Говорячи простими словами, оцифровування виборчого процесу передбачає переведення всіх необхідних документів для проведення голосування, а саме: ідентифікації виборців, створення виборчого реєстру, обробки результатів виборів та їх підрахунок, в цифрову форму, яку згодом може обробити комп'ютер. Не дивлячись на кейси успішного використання інтернет технологій для проведення голосування в таких країнах як Естонія, Швейцарія та Молдова, уряди країн зіштовхуються з труднощами в імплементації інтернет голосування. Зокрема, такі

країни як Болгарія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Ірландія, Нідерланди, Норвегія та Великобританія частково або повністю відмовилися від використання електронного голосування, в основному через проблеми безпеки [3, с. 50-52].

У дослідженні Міжнародного інституту демократії та сприяння виборам, зазначено, що проблема полягає в захисті таємниці голосування, адже додатки не повинні прослідковувати будь-який зв'язок між особистістю виборця та тим, як він проголосував. Це проблематично, тому що стандартні системи інформаційно-комунікативних технологій за своєю суттю побудовані для відстеження та моніторингу дій, що в них відбуваються. Розрив зв'язку між виборцем і тим як він проголосував означає, що перевірка системи електронного голосування після виборів не може безпосередньо підтвердити, що кожен голос був дійсно підрахований та правильно зарахований [2, с. 7].

Слушні зауваження щодо питань безпеки онлайн голосування можуть підірвати довіру виборців до нової системи голосування. Тому на даний момент, найбільш технічно досконалою системою електронного голосування, на нашу думку, є вибори організовані на основі блокчейн технологій. Саме вони дозволяють забезпечити високий рівень технічного захисту системи від хакерських атак, які можуть вплинути на перебіг та результати виборів. Саме за використання блокчейн технологій вирішуються найголовніші проблеми онлайн голосування: 1) фальсифікація виборів; 2) додавання до списків виборців неіснуючих громадян; 3) маніпуляції з підрахунком голосів.

1. Інформація про результати голосування захищена від змін та/або знищення голосів завдяки тому, що бюлетені та голоси виборців зберігаються у розподілених базах даних (блоках), та зберігаються на персональних пристроях виборців. Фальсифікація результатів технічно неможлива через високу обчислювальну складність, пов'язану з використанням *електронного цифрового підпису* для автентифікації виборців. Також ця технологія дозволяє знизити ризик голосування від імені іншої людини. Електронний цифровий підпис виборця виконується за алгоритмом RSA, надійність якого полягає у високій обчислювальній складності знаходження зворотної функції до

функції шифрування, яка полягає у факторизації великого цілого числа n на прості множники.

2. В системі блокчейн застосовується двохфакторний захист від фальсифікації результатів голосування через включення у списки виборців неіснуючих громадян та подальше голосування від їх імені. По-перше, система вимагає надання доказу виконаної роботи (Proof of Work (PoW)). Це потребує наявності у ЦВК, або інших хакерів, великих обчислювальних потужностей для проведення масових фальсифікацій. По-друге, заздалегідь сформований список виборців дозволяє громадянам перевірити його коректність, додати своє ім'я за відсутності та звести нанівець можливість додавання великої кількості «віртуальних виборців».

3. автоматизований процес підрахунку голосів надає можливість уникнути помилок через людський чинник. Відкритий вихідний код системи надає гарантію того, що алгоритм підрахунку голосів буде максимально прозорим та без помилок. Також, система блокчейн надає можливість виборцям самостійно виконати підрахунок голосів та порівняти отриманий результат з офіційними даними ЦВК [4, с. 43-44].

Отже, можна зробити висновок, що з кожним роком технології комунікації все більше вдосконалюються, разом з тим державне керівництво нашої держави активно запроваджує систему електронного урядування. Наразі, ідея електронного голосування все частіше піднімається в українському суспільстві. За наявності перевіреної та технічно досконалої системи електронного голосування на основі блокчейн технологій, розглядаємо ймовірну перспективу впровадження нововведень в інститут виборів.

Список використаних джерел

1. Бойко Н. Інтернет як соціальний ресурс демократизації сучасного українського суспільства : монографія. Інститут соціології НАН України, 2020. 256 с.
2. Впровадження електронного голосування: основні аспекти. Програмний документ. 2011. URL: <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/introducing-electronic-voting-essential-considerations-UK.pdf>

3. Маурер А. Д.. Цифрові технології у виборах: питання, висновки та перспективи. Рада Європи, 2020. С. 67. URL: <https://rm.coe.int/publication-digital-technologies-regulations-ukr/16809e8040>

4. Система електронного голосування на основі технології блокчейн. Букраба О.М., Мазепа Ф.С., Карнишов К.Р., Яковенко О.О., Кушніренко Н.І., Одеський національний політехнічний університет, Одеса. 2018 р. С. 41-46.

*Андрій Стьопкін, аспірант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д. політ. н., професор Ротар Н. Ю.*

Європейські інструменти протидії дезінформації

Перші сигнали визнання російської інформаційної діяльності на інституційному рівні ЄС були повідомлені в грудні 2014 року, коли комісар з питань європейської політики сусідства повідомила небезпеку з боку Кремля. У рішенні Європейської Ради від 19-20 березня 2015 року було підведено висновок про необхідність кинути виклик «триваючим дезінформаційним кампаніям Росії».

Оперативна група East StratCom була створена у квітні 2015 року в інституційній структурі Європейської служби зовнішніх дій (EEAS) під керівництвом Високого представника ЄС Федеріки Могеріні. Зокрема, були визначені наступні цілі:

1. Сприяння ефективній комунікації щодо політики та цінностей ЄС;
2. Зміцнення спільного медіа-середовища у Східному сусідстві ;
3. Спільно з державами-членами підвищити обізнаність громадськості про дезінформаційні впливи.

East StratCom досяг успіху у двох справах: створення Disinformation Review (щотижневий інформаційний бюлетень, що містить аналіз російської дезінформації), кампанія «EU vs Disinfo», яка, аналізує та збирає випадки дезінформації, виявлені в прокремлівських ЗМІ (моніторинг медіа та соцмереж, надання пояснювальних доказів недостовірності).

Також 20 вересня 2018 року Європейська комісія затвердила Кодекс практики ЄС щодо дезінформації – саморегуляційна ініціатива провайдерів соціальних мереж у боротьбі з дезінформацією та фейковими новинами.

Підвищення медіа грамотності громадян є пріоритетним напрямком. Наприклад в Швеції, розпочато освітні програми, спрямовані на підвищення медіа грамотності Одночасно з цим батькам пропонуються навчальні проекти, щоб сформувати покоління громадян, здатних розрізнити реальні джерела від підроблених.

Підсумовуючи, взаємодія ЄС та держав-членів у підході до російської дезінформації створила East StratCom, що діє за міжурядовим принципом. В рамках ЄС існують також штрафи за поширення недостовірної інформації, заборона діяльності російських ЗМІ.

Список використаних джерел

1. European Parliament resolution of 10 June 2015 on the state of EU-Russia relations. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0225_EN.html?redirect
2. DISINFO REVIEW. URL: <https://euvsdisinfo.eu/disinfo-review/>
3. Code of Practice on Disinformation. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>
4. Lithuania to ban Russian TV channel for 'warmongering'. URL: <https://www.dw.com/en/lithuania-to-ban-russian-tv-channel-for-warmongering/a-18370852>
5. Jim Waterson «RT fined £200,000 for breaching impartiality rules». URL: <https://www.theguardian.com/media/2019/jul/26/rt-fined-breaching-impartiality-rules-ofcom>

*Валерія Пержун, магістрантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

Науковий керівник: д. політ. н., професор Юрійчук Є. П.

Інформаційна політика загальноєвропейських партій щодо війни РФ проти України

Підтримка європейської спільноти України в ході активної фази російсько-української війни життєво важлива, особливо з

точки зору загальноєвропейських партій як виразників спільної позиції ЄС. Ще наприкінці 2021 р. в Європарламенті (ЄП) активно обговорювали план дій у разі повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Інформаційна політика щодо цієї події поміж партіями відрізнялася – з російською пропагандою боролися не всі. Проте порядок денний змінився після 24 лютого 2022 р. Тому постає необхідність проаналізувати позиції та інформаційний контент загальноєвропейських партій задля подальшої активізації підтримки України.

Європейська народна партія (ЄНП), яка сформувала одну з найбільших фракцій у ЄП, одразу зайняла непримиренну позицію щодо російської агресії, так сформулювавши її на офіційному сайті: «Ми рішуче засуджуємо невиправданий військовий напад Росії на Україну. У найтемнішу годину України наші думки та молитви з українським народом. Ми стоїмо з Україною» [2]. Фракція закликала до пожертв благодійним організаціям, що підтримують Україну: Червоному хресту, Агентству ООН у справах біженців, ГО «Голоси» (організація, що допомагає дітям з військовими травмами) та фонду «Повернись живим». У березні 2022 р. ЄНП провела відеокампанію «Солідарність з Україною» – протягом двох тижнів лідери партій з фракції записували відеозвернення, в яких висловлювалися на підтримку України. Також проводилися дискусії в ЗМІ щодо причин і можливих наслідків російського вторгнення в Україну. В рамках відео-проекту «Come together» із віце-президентом ЄНП Девідом Макалістером багато уваги було приділено проблемі російської збройної агресії [1].

Партія європейський соціалістів (PES) особливу увагу звертає на продовольчу кризу, спричинену війною в Україні. Міністерські зустрічі, дискусії присвячує питанням порушення ланцюгів поставок, дефіциту сільськогосподарських продуктів і спекуляцій на ринках [5]. Важливими були засідання PES Women Executive у форматі онлайн-конференції, під час якої обговорювали проблему насильства над жінками та дітьми з боку російських окупантів, збільшення ризиків торгівлі людьми, що рятуються від війни за кордоном. Експерти вказали на високий рівень ризиків для життя матерів та новонароджених дітей в умовах російської агресії. Започаткована комісарами ЄС PES Елізою Феррейрою та Ніколя Шмітом ініціатива «Акція згуртованості для біженців у Європі»

(CARE) допомагає державам-членам фінансово допомагати біженцям з України [7].

Дала свої плоди й інформаційна кампанія Прогресивного альянсу соціалістів і демократів. Завдяки зусиллям комісара ЄС із внутрішніх справ Ілви Йоханссона було укладено історичну угоду про активізацію Механізму тимчасового захисту. Це чіткий правовий статус, що дозволяє українцям, які рятуються від війни, отримати негайний захист. Водночас було прийнято Пакет захисту дітей для підтримки інтеграції мільйонів дітей-біженців з України [6].

Фракція ЄП «Оновити Європу» (колишній альянс лібералів та демократів за Європу) з першого дня повномасштабного вторгнення засудила дії РФ і особливо наголосила на необхідності покарання за військові злочини, а тому активно підтримує роботу спільної слідчої групи Литви, Польщі та України й вимагає притягнення Росії до відповідальності. Саме тому фракція прийняла резолюцію про боротьбу з безкарністю воєнних злочинів в Україні, яку було схвалено на пленарному засіданні ЄП у Брюсселі.

Вкажемо й на відмінні, суперечливі позиції щодо українського питання. Зокрема у фракції «Ідентичність і демократія» з самого початку вторгнення в Україну спостерігалися суперечності у ставленні до Росії. Якщо італійські та французькі «євроскептики», «Альтернатива для Німеччини» говорили про необхідність тісної співпраці з Москвою, то, наприклад, естонські й данські націоналісти налаштовані до цього вкрай негативно. Партія «Істинні фіни» займає проміжну позицію. Таке тло не могло не вплинути на інформаційну політику фракції, тому, навіть всередині угруповання, депутати давали неоднозначні коментарі щодо резолюції «Про російську агресію проти України». Щоби підкреслити свою опозиційність до інших фракцій «Істинні фіни» проводили неоднозначні онлайн дискусії, оприлюднювали викривальні матеріали про угодницькі позиції інших фракцій ЄП. Так, у статті «Війна в Україні: Брудні хитрощі Європарламенту», йдеться про те, що фракцію навмисно провокують, називаючи проросійською і жодного стосунку до підтримки агресора вона немає, а тому проголосує за резолюцію із закликом до ЄС про створення спеціального трибуналу щодо

злочину російської агресії проти України. При цьому діяльності на користь України з початку повномасштабного вторгнення, явно не спостерігається [4].

Європейські ліві натомість демонструють протилежну позицію. Ця політсила створила освітню програму «Літній університет: сильні ліві зупинять імперіалістичну війну» (8-12 липня 2022 р.) для всіх охочих. Планувалося проведення в онлайн форматі семінарів, лекцій, дискусій щодо проблем, які виникли внаслідок російської агресії та варіантів їх вирішення [3]. Європейські ліві не підтримують збройних конфліктів і воліли б уникати втручання ЄС у війну в Україні. Ця загальноєвропейська партія активно співпрацює з радикальними лівими партіями, організує збір лівих на Мирному саміті у Мадриді, що пройде 28-29 червня 2022 р. під назвою «Ні НАТО», де планують обговорити роль НАТО у війні в Україні, а також висловити протест щодо втручання НАТО у війну.

Отже, інформаційна політика загальноєвропейських партій характеризується різними підходами та формами щодо війни РФ проти України. Особливо ефективними були відеокампанії зі зверненнями політиків, диспутів та дискусій. Найактивнішими на «західному» інформаційному фронті були Європейські ліві, які проводили онлайн-навчання. Інформаційна освіта дозволяє не лише правильно розставляти пріоритети щодо участі в боротьбі з російською агресією, а й сприяє формуванню екологічного підходу до трактування війни в Україні.

Список використаних джерел

1. Come Together - EP. 6 with David McAllister URL: https://www.youtube.com/watch?v=Ua_uL5AaSao (accessed to: 18.05.2022).
2. EPP. European People's Party. The EPP strongly condemns Russia's unjustified military attack on Ukraine. 24. February 2022. URL: <https://www.epp.eu/news/the-epp-strongly-condemns-russias-unjustified-military-attack-on-ukraine> (accessed to: 18.05.2022).
3. European Left. Summer university 2022. URL: <https://www.european-left.org/campaigns/summer-university-2022/> (accessed to: 19.05.2022).
4. ID (Identity and Democracy) Group of the European Parliament. ID Group press release. War in Ukraine Dirty tricks in the European Parliament. 01/03/2022. URL: https://www.idgroup.eu/press_release_ukraine (accessed to: 19.05.2022).

5. PES. Socialist @ Democrats. PES Presidency stands with Ukraine against Russian invasion. 24/02/2022.
URL: https://pes.eu/news_content.php?id=1536 (accessed to: 18.05.2022).
6. PES. Socialist @ Democrats. Ukraine: PES marks tragedy of 100 days of Russia's brutal invasion. 03/06/2022.
URL: https://pes.eu/news_content.php?id=1571 (accessed to: 19.05.2022).
7. PES. Socialist @ Democrats. Ukraine war: PES Women call for urgent action against trafficking and sexual violence. 08/04/2022.
URL: https://pes.eu/news_content.php?id=1553 (accessed to: 20.05.2022).

Євген Барташак
керівник ДУ "Харківський слідчий ізолятор",
полковник внутрішньої служби

Інформаційна війна як фактор розвитку міжнародних відносин

За минулі сторіччя спосіб комунікації людей змінився. Якщо раніше структура людства, зв'язок між людьми і державами, переважно визначалися територією, місцем проживання, нині ця структура дедалі більше визначається структурою телекомунікаційних систем. Структура людства дедалі більше знаходить свій відбиток у структурі глобальної телекомунікаційної системи, що дозволяє майже миттєву інформаційну взаємодію між будь-якими елементами системи.

Сьогодні інформаційна війна – це вже війна цивілізацій, це зіткнення різних базових цілей, знань, теорій. Нині як ніколи актуальною є проблема протистояння найбільших світових держав саме на інформаційному фронті. Виникнення інформаційного суспільства, що змінило суспільство індустріальне, призвело до перегляду старих положень у політиці загалом і геополітиці зокрема. У цьому сучасне інформаційне суспільство встановлює нові геополітичні пріоритети, визначальні напрями діяльності структур структурі державної влади інформаційно-психологічному просторі.

У умовах невід'ємною складовою, основним інструментом політичного примусу і досягнення геополітичних цілей стала інформаційна війна. Вона може помітно змінити спрямованість

ІНФОРМАЦІЯ VS ДЕЗІНФОРМАЦІЯ В (ГЕО)ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ ...

геополітичних процесів та відносин, а також призвести до усунення геополітичних центрів. При цьому останнім часом у сфері інформаційної війни акценти явно зміщені у бік інформаційно-психологічного впливу.

Геополітичне інформаційне протиборство — одна з сучасних форм боротьби між державами, а також система заходів, що проводяться однією державою з метою порушення інформаційної безпеки іншої держави, при одночасному захисті від аналогічних дій з боку держави, що протистоїть. Слід виділити два види інформаційного протиборства (боротьби): інформаційно-технічне та інформаційно-психологічне.

При інформаційно-технічному протистоянні головними об'єктами впливу та захисту є інформаційно-технічні системи (системи зв'язку, телекомунікаційні системи, радіоелектронні засоби тощо).

При інформаційно-психологічному протиборстві основні об'єкти впливу та захисту – психіка політичної еліти та населення протилежних сторін; системи формування суспільної свідомості, думки та прийняття рішень.

Інформаційно-психологічний вплив є цілеспрямоване створення і поширення особливої інформації, що надає конкретний вплив (позитивний або негативний), на функціонування та становлення інформаційно-психологічного середовища суспільства, психіку і поведінку політичної верхівки і населення країни.

Інформаційні війни йдуть на різних рівнях – у корпораціях, країнах, великому суспільстві. Навички показують, що їх механізми і процедури майже схожі, і використовують однакові компоненти: дефіцит інформації, незадоволеність історією, генерування ідей, самоорганізацію, вивчення, пристосування і перемога. Інформаційна війна виникає, коли елемент соціально-економічної системи незадоволений своїм становищем у ній. Причиною може бути випереджальний розвиток даного елемента, внаслідок чого його не влаштовує розподіл ресурсів. Інша причина — почуття загрози, що виникає, з боку інших елементів системи. Щоб перерозподілити ресурси на свою користь або гарантувати безпеку, можна вивести систему зі стану рівноваги та досягти своєї мети в умовах конфлікту.

Інформаційна війна проти звичайної має низку принципових відмінностей: по-перше, витрати на організацію та проведення інформаційних заходів, спрямованих на досягнення геополітичних цілей, значно менше, ніж на ведення прямих військових дій; по-друге, повністю зберігається економічна інфраструктура держави, проти якої спрямована "інформаційна агресія". Інформаційна війна "вигідніша", оскільки дозволяє при менших витратах досягти тих самих, а можливо, і більших результатів, ніж при веденні звичайних бойових дій.

Інформаційна війна може бути агресивною та оборонною. Мета агресивної війни – опанувати капітал і владу об'єкта, мета оборонної – захистити їх від посягань. Відповідно, цілі органів управління інформаційним протиборством – зберегти чи примножити капітал та владу. Мета органу управління агресивною війною (агресивного центру) – капітал та влада об'єкта. Агресивний центр прагне придушити об'єкт і зазвичай пов'язані з його конкурентами. Такий центр може об'єднати замовника-конкурента та виконавця операцій інформаційної війни. Мета органу управління оборонною інформаційною війною (центру, що обороняється) протилежна – зберегти капітал і владу об'єкта. Центр, що захищається, зазвичай пов'язаний з об'єктом, і підтримує його розвиток. Інші суб'єкти інформаційних воєн у першому наближенні поділяються на дві категорії: агенти впливу та зацікавлені особи.

Сучасні інформаційні війни, на відміну від колишніх, проходить в умовах швидких змін та пов'язаної ними невизначеності. Щоб не програти, кожен їхній учасник самостійно приймає рішення, формує власні вирішальні правила, норми та очікування. Розглядаються моделі та методи ведення інформаційних воєн в умовах невизначеності на основі теорії адаптивного управління еволюцією організації. Моделі центру використовувани в ній, агентів та зацікавлених осіб засновані на адаптивних процедурах, які є правилами прийняття рішень в організації: облік, аналіз, прогнозування, планування, інвестування, регулювання, стимулювання. Інформаційні війни являють собою особливий механізм впливу. Механізм інформаційної війни – це сукупність правил і процедур прогнозування, планування, виділення ресурсів та стимулювання

її ведення, спрямованих на досягнення певної мети. Використовуються моделі, що формалізують основні правила ведення інформаційних воєн. В їх основі лежать далекоглядність, самоорганізація, навчання та адаптація зацікавлених осіб. Існує загальна модель та єдиний формальний опис механізмів інформаційних воєн у різних галузях людської діяльності. Загальні та принципово подібні механізми застосовуються у різноманітних комбінаціях різних рівнях – від малої соціальної групи до міжнародного співтовариства. Самі собою механізми інформаційних воєн і похідні від них нейтральні. Технології інформаційних воєн мають подвійне призначення - вони можуть застосовуватися на зло і на благо, бути наступальними та оборонними. Переважні механізми інформаційних воєн призводять до занепаду та розрухи. Розвиваючі механізми можуть стати надійною опорою індивідуального та суспільного розвитку, підвищити опірність, імунітет громадян та суспільства до інформаційної агресії. Адже їхній вплив на розвиток людства величезний.

*Яна Гавриш, здобувач вищої освіти другого рівня
спеціальність “Прикладна політологія”
ДЗ “Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”*

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Новосколькова Л. О.

Маніпулятивні технології в інформаційному просторі

Сьогодні маніпулятивні технології пронизують буквально все наше життя. Не оминають вони і релігію, у результаті деяких випадках може з'являтися релігійний екстремізм. Для маніпулювання з метою залучення до екстремістської діяльності використовуються традиційні прийоми маніпулювання-залякування, дезінформація, шантаж тощо. У зв'язку з цим виділяють три рівні маніпулювання: 1) перший рівень – посилення існуючих у свідомості людей необхідних ідей, установок, мотивів, цінностей, норм; 2) другий рівень пов'язаний з приватними, малими змінами поглядів на ту чи іншу подію, процес, факт, що

також впливає на емоційне та практичне ставлення до конкретного явища; 3) третій рівень – докорінна, кардинальна зміна життєвих установок шляхом повідомлення об'єкту нових, сенсаційних, незвичайних, драматичних, надзвичайно важливих йому відомостей.

Прийнято також виділяти базові об'єкти маніпуляції свідомістю: а) опорні соціальні групи; б) групи впливу (політики, громадські діячі, релігійні лідери тощо); в) уразливі групи населення (молодь, жінки тощо).

Існують оптимальні умови, за яких відбувається маніпуляція свідомістю: маленька “карта світу” (недостатній досвід соціалізації); ослаблені фактори критичного сприйняття дійсності; нересурсні стани об'єкта (бідність, депресія, розлучення тощо); низька самооцінка; переживання соціальної несправедливості; соціально ізольовані люди; люди, зациклені на темі містики та езотерики; десоціалізація (втрата важливих ціннісних критеріїв приналежності до певної соціальної групи); бажання піти з периферії соціального поля (“зі мною/нами повинні рахуватися”). Пошук потенційних об'єктів вербування переважно відбувається через соціальні мережі. Там відбувається збір інформації про осіб, які можуть бути корисними для терористів. На соціальних сторінках публікують інформацію, що стосується терористичних організацій, або безпосередньо: “цікавлюся вкрай радикальним ісламом”, або опосередковано користувач відкрито публікує невдоволення владою тощо, і наміри вчиняти протиправні дії.

Зовнішні ознаки вербування (жоден із ознак може бути розглядаємо окремо, вони є лише у зв'язці між собою): раптово змінюється лексика людини, що пов'язані з навчальним процесом (з'являються слова, нехарактерні щодо його соціальної групи); змінюються патерни поведінки (людина може різко кинути пити і курити, перестає лаятись – відбувається засвоєння нових правил життя); підвищення самовпевненості; об'єкт вербування починає демонстративно поводитися (здійснює обрядову молитву за всіх); раптове захоплення силовими єдиноборствами, стріляниною, езотерикою, містикою, спеціальними комп'ютерними іграми; різка зміна харчового раціону (перестає їсти свинину); зміна ставлення до чогось (перегляд ролі жінки); зміна гардеробу, вимивання парфуму; з'являються “нові друзі” з іншої соціальної

групи, які не повідомляють відомостей про своє минуле життя та не знайомляться з своєю сім'єю.

У терористичних організаціях висока популярність татуювань з уривками з Корану, в ісламі ж татуювання будь-якого виду та змісту – це харам (заборона). Якщо виявляється наявність подібних символів у людини це тривожний сигнал. Потрібно спробувати акуратно поговорити з людиною, а то й допомагає – звернутися до фахівців (штатного психолога чи відповідні органи) [3].

Практикою встановлено, що більше обізнаними будуть люди, тим важче маніпулювати ними, тому об'єктів психологічного впливу необхідно постачати сурогат інформації – урізаної і усіченої, тобто такою, що відповідає цілям психологічного впливу [2]. Тому дуже важливо мати традиційні уявлення про релігію, закладені ще з дитинства. Свою роль грають і етнопсихологічні особливості різних народів властиві імпульсивність, емоційність, загострене почуття патріотизму та гордості, тісні родові зв'язки. Цим часто користуються вербувальники та маніпулятори. Потрібно брати до уваги також те, що ці традиції укоренилися досить давно, у зв'язку з історичними та природно-географічними умовами, виховуються у дітей з раннього віку, тому вони дуже сильні у свідомості народів [2].

Надзвичайно важливу роль у цьому питанні відіграє Інтернет. Динамічний розвиток телекомунікаційних технологій, у тому числі електронних мереж, виводить проблему тероризму на передній план, особливо в частині вербувальної діяльності. Як було зазначено, у сучасних інформаційних умовах релігійні терористи часто використовують мережу Інтернет. На думку ряду експертів, “одною з особливостей пропаганди є неконтрольоване вірусне поширення навчальних посібників”, а також інструкцій, які чітко прописують поведінку в тій чи іншій ситуації. Ще однією особливістю є так званий відкладений комунікативний акт, тобто повідомлення може бути прочитано через місяці після його надсилання або розміщення на ресурсі. Через деякий час користувач може переглянути свою позицію стосовно того чи іншого питання. Крім того, в соціальних мережах поширення повідомлень не обмежене і творці, наприклад, радикального співтовариства можуть бачити, хто розмістив у себе це

повідомлення, таким чином завербувати нових прихильників стає ще простіше.

Сучасні терористичні організації мають складну мережеву структуру, яка передбачає наявність різних суб'єктів, у тому числі за ступенем кваліфікації та поінформованості про виконувану роботу. Обов'язковим елементом є структури, відповідальні за вербування нових членів. Вербувальна діяльність поділяється на два етапи. Функцією першого, підготовчого етапу є стирання кордонів між суб'єктом та об'єктом впливу. Для вербувальників у період дуже важливо створити довірчу, сприятливу атмосферу з метою подальшого легкого сприйняття інформації. Найбільш поширеною методикою є подання інформації про: 1) наявність спільного “ворога” в особі офіційного уряду – дозволяє залучити широку аудиторію; 2) наявність нібито “ущемлюваної” етнічної меншини – привертає увагу осіб із загостреними політичними чи патріотичними переконаннями; 3) розподіл на “своїх” і “чужих” за релігійним принципом – тиск на загострену релігійну самосвідомість. Особливістю методики першого етапу є те, що аудиторія вже починає ідентифікувати себе зі “своїми” та протиставляти себе “чужим”.

На другому етапі здійснюється залучення уваги і збудження інтересу з урахуванням вже сформованого некритичного сприйняття дійсності, що дозволяє значною мірою збільшити значний вплив, ніж його раціональну оцінку. Методика на другому етапі використовує на екстремістських і терористичних сайтах такі прийоми як: вираз відкритого протесту та заяви сепаратистського характеру, зроблені на інтерпретованих фактах життя країни; викриття офіційної влади в “глобальній брехні” шляхом щоденно оновлюваних новин, поданих, знову ж таки, у своєму ракурсі; навмисна дезінформація. Універсальні маніпулятивні технології широко відомі, тому вони добре відточені та ефективно використовуються. Ефект досягається за рахунок маніпуляції інформацією і заміни поглядів, установок, уявлень [3]. Також не варто скидати з рахунків той факт, що чим більше у ЗМІ торкається тематика тероризму, тим більше очок йде у скарбничку терористів. Виділимо ряд особливостей повідомлень в екстремістських спільнотах, розрахованих на молодь: слогановий характер, інформація подається у вигляді підкастів,

колажів, фотографій, генераторів зображень. Звичайним користувачам цей процес є грою, і вони можуть залучатися до створення екстремістських матеріалів.

Таким чином, “спільнота в соціальній мережі – це не лише об’єднання людей, а й набір продукованих учасниками текстів, відеозаписів, фотографій, аудіофайлів, що викладаються в рамках концепції групи”, можна зробити висновок про те, що гіпертекстуальність впливає на виникнення небезпечних соціальних явищ у вигляді релігійного екстремізму та тероризму [1].

Список використаних джерел

1. Антонова Ю. А. Виртуальное сообщество в социальной сети как способ распространения экстремистской идеологии среди молодежи. *Политическая лингвистика*. 2012. № 4. С. 71-80.
2. Види інформаційно-психологічного впливу. URL : <https://studfiles.net/preview/2067920/page:5/>
3. Протидія терористичній загрозі і вербувальній діяльності радикальних та екстремістських груп. URL : <http://politmos.ru/4721-protivodeystvie-terroristicheskoy-ugroze-i-verbovochnoydeyatelnosti-radikalnyh-i-ekstremistskih-grupp.html>

Ірина Ганцева
ДУ "Харківський слідчий ізолятор",
заступник начальника відділу по контролю
за виконанням судових рішень

Культурологічний аспект інформаційних війн

Інформаційні війни, безперечно, є невід’ємним культурним феноменом сучасності. Сучасні інформаційні війни ведуться саме у культурному просторі, у культурі інформаційного суспільства. Таким чином, засоби ведення цих війн – засоби цієї культури: “За допомогою інформаційних технологій формується специфічне інформаційне поле, яке стає потужним засобом здійснення та проведення владних стратегій. Інформаційне поле так само невидиме для безпосереднього спостереження, як гравітаційне чи електромагнітне, але воно здатне структурувати все, що

виявляється “всередині” його, за певними лініями та напрямкам. Інформаційна війна безперервно ведеться проти людини і, на жаль, часто проти найкращого в ній. Внаслідок цього складається враження, ніби сучасна культура має менший і гірший генетичний матеріал для творчості, ніж колишні епохи. Засоби ураження у такій війні – цілком продукти розвитку, переважно ХХ століття, а головним полем битви стає свідомість. Сучасна інформаційна зброя – це оперування системами уявлень про світ, про людину, про характер цивілізації та шляхи її розвитку, про найбільш системотворчі та людсько значущі цінності” [3].

Ю.В. Яковець вважає, що розвиненіші цивілізації, передусім північноамериканська, активно користуються глобальними інформаційними технологіями для ідеологічного підпорядкування собі слабших цивілізацій, нав’язування світу нового порядку, заснованого на ідеї Pax Americana [5, с. 184]. Головною стратегією у цій ситуації стає політика “подвійних стандартів”. Прикладом може бути наведена С.Г. Кара-Мурзою ситуація ставлення суспільної думки до проблеми збереження тропічних лісів Амазонії. “Бразильці, всерйоз прийнявши пропаганду способу життя “першого світу” як єдиної гідної людини моделі, почали вирубувати ліси, щоб скористатися родючими землями (тобто почали повторювати шлях, пройдений розвиненими країнами), і одразу постали перед світом мало не як вороги людства. “Амазонія – легкі Землі”, ”Бразильці позбавляють нас кисню” – ось лейтмотив західної преси” [1, с.10].

Ще один напрямок в інформаційних війнах цивілізаційного рівня – диференціація – був розроблений директором Інституту стратегічних досліджень при Гарвардському університеті С. Хантінгтоном. Його парадигма використовується для теоретичного аналізу та прогнозування світопорядку наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. На його думку, цивілізація стала найвищою культурною освітою, що об’єднує людей та забезпечує їм певний ступінь культурної самобутності. На його думку, у майбутньому не економічні спільності, не ідеологічна та територіальна близькість країн відіграватимуть найважливішу роль у консолідації угруповань держав, а цивілізаційні елементи – мова, історія, релігія, звичаї, громадські інститути, а також суб’єктивна самоідентифікація людей. На його думку, світ

формуватиметься за рахунок розвитку семи-восьми головних цивілізацій: “Я вважаю, що в світі, що народжується, основним джерелом конфліктів буде вже не ідеологія і не економіка. Найважливіші межі, що розділяють людство, та переважаючі джерела конфліктів визначатиметься культурою. Нація-держави залишаться головною дійовою особою у міжнародних справах, але найбільш значущі конфлікти глобальної політики розгортатимуться між націями та групами, що належать до різних цивілізацій. Зіткнення цивілізацій стане домінуючим чинником світової політики. Лінії розлому між цивілізаціями – це лінії майбутніх фронтів. Наступний конфлікт між цивілізаціями – завершальна фаза еволюції глобальних конфліктів у світі” [4].

Окремі міждержавні критерії Хантінгтона – наприклад, релігія – справді стали грати значно більшу роль в об’єднанні угруповань держав, ніж раніше. Проте за фактом ці критерії найчастіше стають лише маскуванням. Так, абсолютна цивілізаційна, культурна та релігійна різниця США із Саудівською Аравією не заважає цим країнам перебувати у союзницьких відносинах. У міркуваннях про зіткнення цивілізацій Хантінгтон фактично використовує глобалізаційний підхід із чільною роллю США. Його прогнози про зіткнення груп, що репрезентують різні цивілізації, частково вірні (ісламізація Європи це підтверджує). Але, по-перше, переважна кількість збройних конфліктів у сучасному світі ведеться на суміжних територіях, які можна віднести до однієї цивілізації, а по-друге, ключовим критерієм, як і раніше, можна назвати економічні інтереси (насамперед США), які Хантінгтон визначає як застарілий привід для конфліктів. Релігія як власне культурний чинник загострення протиріч має велике значення, як правило, лише в локальних конфліктах, які не зачіпають інтересів великих міжнародних гравців; в іншому випадку вона лише використовується наддержавами як привід для надання допомоги одній зі сторін для своїх економіко-політичних інтересів [4].

Так чи інакше, цивілізації в сукупності елементів, що їх утворюють, якщо не є самі по собі суб’єктами протистояння в сучасному світі (у тому числі інформаційного), то в будь-якому випадку впливають на застосування тих чи інших засобів боротьби в інформаційному протистоянні. Одним із

найважливіших факторів, які пропагандисти мають враховувати при розробці стратегії інформаційної війни, є менталітет (позначений у Хантінгтона як “суб’єктивна самоідентифікація людей” [4]).

Сукупність цих чинників необхідно враховувати під час планування інформаційного впливу на ту чи іншу соціальну групу. Особливо важливим є цей облік для впливу на конкретні національності в міждержавних інформаційних конфліктах. Цивілізаційна культурологічна ідея відкриває широкий простір для маніпуляцій, а використання особливостей менталітету та нав’язування стереотипів робить їх застосування більш ефективним.

Список використаних джерел

1. Кара-Мурза С.Г. Наука и кризис цивилизации. *Вопросы философии*. М.: Наука, 1990. № 9. С. 3-15.
2. Почепцов Г. Г. Информационно-политические технологии. М.: Центр, 2003. 384 с.
 - а. Самохвалова В.И. Информационные войны: культура против человека. *Полигнозис*. 2002. № 1 (17). URL: <http://www.polygnozis.ru/default.asp?num=6&num2=175>
3. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций и преобразование мирового порядка. *Новая постиндустриальная волна на Западе* : Антология. М.: Academia, 1999. С. 650.
4. Яковец Ю.В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций. Междунар. ин-т П. Сорокина. М.: “Экономика”, 2001. 346 с.

*Ігор Гузенко
співробітник Служби безпеки України
в Харківській області*

Інформаційна зброя у інформаційному протиборстві

Сучасний рівень розвитку військового мистецтва відрізняється посиленням інформаційного протиборства. Аналіз сучасних військово-аналітичних публікацій показує, що в даний час засоби інформаційного протиборства розвиваються найбільш динамічно. Це, перш за все, пояснюється такими властивостями

ІНФОРМАЦІЯ VS ДЕЗІНФОРМАЦІЯ В (ГЕО)ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ ...

інфосфери, як невичерпність та заповнюваність інфоресурсів, можливість їх швидкого копіювання, переміщення практично без втрат на величезні відстані з високою швидкістю та ступенем достовірності, компактність джерел та носіїв інформації, миттєва, але безкровна реакція (відгук) інфосфери на вплив, що важко ідентифікується щодо джерел. Інформаційна зброя – це засоби знищення, перекручування чи розкрадання інформаційних масивів, добування з них необхідної інформації після подолання систем захисту, обмеження чи заборони доступу до них законних користувачів, дезорганізації роботи технічних засобів, виведення з ладу телекомунікаційних мереж, комп'ютерних систем, всього високотехнологічного забезпечення життя суспільства та функціонування держави.

Інформаційна зброя від звичайних засобів ураження відрізняє: а) скритність – можливість досягати мети без наявної підготовки та оголошення війни; б) масштабність – можливість завдавати непоправної шкоди, не визнаючи національних кордонів та суверенітету, без обмеження простору у всіх сферах життєдіяльності людини; в) універсальність – можливість багатоваріантного використання як військових, так і цивільних структур країни нападу проти військових і цивільних об'єктів країни поразки.

За своєю результативністю інформаційну зброя можна порівняти зі зброєю масового ураження. Доведено, що найбільші втрати, збройні сили зазнають від впливу вражаючих елементів інформаційної зброї, що діють на системи управління та психіку людини. Якщо розглядати інформаційну зброю як сукупність засобів, що застосовуються для порушення (копіювання, спотворення чи знищення) інформаційних ресурсів на стадіях їх створення, обробки, поширення та (або) зберігання, то в структурі інфосфери як основні об'єкти впливу при інформаційному протиборстві виступають: мережі зв'язку та інформаційно-обчислювальні мережі, які використовуються державними організаціями при виконанні своїх управлінських функцій; військова інформаційна інфраструктура, яка вирішує завдання управління військами; інформаційні та управлінські структури банків, транспортних та промислових підприємств; засоби масової інформації та, насамперед, електронні.

Інформаційну зброю, можливо, класифікувати за методами впливу на інформацію, інформаційні процеси та інформаційні системи противника. Ця дія може бути фізичною, інформаційною, програмно-технічною або радіоелектронною.

Фізична дія може бути здійснена шляхом застосування будь-яких засобів вогневого ураження. Однак коректнішим було б віднести до інформаційної зброї фізичного впливу засоби, призначені виключно для впливу на елементи інформаційної системи: спеціалізовані акумуляторні батареї генерації імпульсу високої напруги, засоби генерації електромагнітного імпульсу, графітові бомби, біологічні та хімічні засоби впливу на елементну базу.

Біологічні засоби є особливі види мікробів, здатні знищувати електронні схеми та ізолюючі матеріали, що використовуються в радіоелектронній техніці.

Інформаційні методи впливу реалізуються за допомогою всієї сукупності засобів масової інформації та глобальних інформаційних мереж типу Інтернет, станціями голосової дезінформації.

Атакуючою інформаційною зброєю сьогодні можна назвати: комп'ютерні віруси, здатні розмножуватися, впроваджуватися в програми, передаватися лініями зв'язку, мереж передачі даних, виводити з ладу системи управління тощо; логічні бомби – програмні заставні пристрої, які заздалегідь впроваджують до інформаційно-керівних центрів військової чи цивільної інфраструктури, щоб за сигналом або у встановлений час привести їх у дію; засоби придушення інформаційного обміну у телекомунікаційних мережах, фальсифікації інформації у каналах державного та військового управління; засоби нейтралізації тестових програм; різноманітні помилки, свідомо введені противником у програмне забезпечення об'єкта.

До найбільш витончених способів застосування інформаційної зброї відносяться приховані впливи на програмне забезпечення комп'ютерних систем (алгоритмічні та програмні закладки). Хакери здійснюють вірусні атаки на сервери ймовірного супротивника по всьому світу. Віруси є шкідливим програмним забезпеченням і часто приховані всередині звичайного програмного забезпечення або замасковані під нього.

Відбувається тиражування на інші комп'ютери електронною поштою або через інформаційні диски. Virізняють такі типи вірусів: "троянський кінь", "черв'яки", "зомбі".

Темпи вдосконалення інформаційної зброї перевищують темпи розвитку технологій захисту. Тому завдання нейтралізації інформаційної зброї, відображення загрози його застосування має розглядатися як одне із пріоритетних завдань у забезпеченні національної безпеки держави.

Фундаментальний принцип інформаційного протистояння заключається у тому, що складні організаційні системи неспроможні функціонувати без потоку інформації через їх структури. Інформація протікає між цими структурами у кількох напрямках для типових умов функціонування.

Створення єдиного глобального інформаційного простору, що є природним результатом розвитку світової науково-технічної думки та вдосконалення комп'ютерних інформаційних технологій, створює передумови для розробки та застосування інформаційної зброї. Ефективне володіння інформаційною зброєю та засобами захисту від неї стає однією з головних умов забезпечення національної безпеки Української держави у XXI столітті.

Дмитро Соловей
співробітник УСБУ в Харківській області

Інформаційна безпека як фактор забезпечення національної безпеки

Концепція інформаційної безпеки України, що є офіційно прийнятою системою поглядів на проблему забезпечення захисту інформаційного середовища, стверджує, що інформаційна безпека відіграє ключову роль у забезпеченні життєво-важливих інтересів України, оскільки саме через зазначене середовище здійснюються загрози національній безпеці у різних сферах діяльності держави. Virішення проблем інформаційної безпеки, на наш погляд, є актуальним завданням для сучасного суспільства в контексті забезпечення національної безпеки держави.

Національна безпека, або державна безпека, є захищеністю інтересів особистості, суспільства та держави від різних загроз у всіх сферах життєдіяльності. Система забезпечення національної безпеки сьогоднішнього дня – це складна багаторівнева функціональна система, що включає органи, сили, засоби для вирішення завдань із забезпечення національної безпеки. У цій системі основними суб'єктами безпеки є держава, органи законодавчої, судової та виконавчої влади, які визначають критерії забезпечення її національної безпеки, тобто межі техногенних, політичних, соціальних, природних явищ, порушення яких може завдати значних збитків Україні. На практиці національна безпека за конкретними сферами життєдіяльності поділяється на п'ять видів безпеки: економічну, соціальну, військову, інформаційну та екологічну.

Концепція національної безпеки сьогодення – це політичний документ, який задає державі курс здійснення безпекової політики. У цьому ключі важливо відзначити істотно зростаючу роль захисту на державному рівні важливої інформації та управління інформаційними взаємодіями у процесі забезпечення національної безпеки. На наш погляд, з усвідомленням можливості заподіяння шкоди інтересам держави, суспільства та людини при інформаційному обміні за допомогою певних засобів інформаційних комунікацій бере свій початок інформаційна безпека.

Життєво важливі інтереси суб'єктів суспільства укладено, перш за все, у збереженні конфіденційної, персональної, економічної, політичної та інших сторін діяльності інформації від неправомірного її використання: фальсифікації, розголошення, незаконного тиражування та знищення. При виробленні підходів до забезпечення безпеки на першому плані, на наш погляд, виходить захист всіх категорій суб'єктів соціальних відносин від завдання моральної, матеріальної чи іншої шкоди внаслідок навмисних чи випадкових впливів. У зв'язку з цим проблема забезпечення інформаційної безпеки набуває особливої актуальності.

Інформаційну безпеку необхідно виділити як одну з найважливіших складових системи національної безпеки. Інформаційна безпека є окремою складовою, але в той же час

ІНФОРМАЦІЯ VS ДЕЗІНФОРМАЦІЯ В (ГЕО)ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ ...

тісно переплітається з усіма видами безпеки, і від її забезпечення залежить успішне функціонування всіх інших видів безпеки. Саме зараз, у період бурхливого зростання обсягів застосування інформаційних технологій у всіх сферах життєдіяльності, успішне вирішення проблем у галузі інформаційної безпеки передбачає більш ефективну діяльність у процесі забезпечення національної безпеки. Зупиняючись на найважливіших питаннях щодо безпечного розвитку, виділимо її роль у процесі забезпечення кожного виду безпеки в системі національної безпеки, одна з яких – оборонна безпека.

Військова безпека суспільства сьогодні максимально забезпечена за рахунок впровадження інформаційних технологій. Системи критичних додатків держави, які становлять засоби озброєння та системи управління, мають найвищий рівень комп'ютеризації, через що рівень їх вразливості від впливу інформаційної зброї підвищується як у мирний, так і у воєнний час.

Формування глобального інформаційного простору, в основі якого знаходиться комп'ютерна мережа, ставить перед державою ряд серйозних питань у процесі забезпечення економічної безпеки. Дані проблеми відносяться до методів та технологій захисту інформаційних ресурсів, що концентруються в інформаційних мережах. Ця ситуація пов'язана з формуванням інформаційної політики держави щодо забезпечення захищеності життєво важливих інтересів країни у сфері інформаційної безпеки.

Ступінь актуальності проблем та методів захисту інформаційно-телекомунікаційних технологій, що застосовуються, значно зростає. Значимість інформаційно-комунікаційних систем у всіх сферах суспільного життя підвищується, при цьому важливим аспектом, що супроводжує цю тенденцію, стає забезпечення безперебійного функціонування інформаційних систем, гарантій зберігання інформації, що міститься в них, не суперечить законним правам та інтересам, як окремих громадян, так і держави в загалом. Сьогодні цілком очевидно, що збої та помилки у справній роботі інформаційних систем управління різними видами перевезень та руху транспорту пов'язані з колосальними втратами та матеріальними збитками. На цій

підставі ми приходимо до висновку, що ланки інформаційної безпеки стають вузловими для економічної безпеки держави.

Для громадянського інформаційного суспільства необхідно середовище, що дозволяє формувати оцінки діяльності уряду, громадських організацій, економіки, соціальних інститутів. Кошти є багато в чому найважливішим елементом інформаційного суспільства. Залишаючись головним інструментом формування та розвитку громадської думки, вони встановлюють порядок денний – соціальну, громадську та культурну складову, є важливим чинником публічності. По суті, сьогодні засоби масової інформації – поодинокі структура, що задовольняє інформаційні потреби населення в останніх новинах у світі, країні, регіоні, в зв'язку з чим мають можливість нав'язувати ідеологічні погляди та установки. Таким чином порушується питання про ступінь довіри до інформації, що транслюється, та її якості. Інформаційні засоби надання інформації здатні сьогодні виступити в ролі поштовху, що чинить стабілізуючий вплив на суспільство або порушує соціальний вибух. Крім того, без відповідного рівня забезпечення інформаційної безпеки не може бути досягнуто бажаного рівня соціальної безпеки.

Глобальна інформаційна безпека як одне з основних завдань бачить забезпечення населення всього світу у можливості доступу до інформаційних ресурсів та інформаційних технологій. Ситуація контролю однієї чи групи країн над розподілом благ від застосування інформаційних технологій та ресурсів інформаційного простору вже веде до інформаційного тоталітаризму у глобальному діапазоні. Тут необхідно зазначити, що при формуванні принципів та механізмів глобальної інформаційної безпеки важливо враховувати загальнолюдські цінності та інтереси. Йдеться про вироблення єдиної стратегії досягнення балансу між інтересами суб'єктів інформаційної безпеки (світової спільноти, держави та особистості) у контексті загальнолюдського розвитку, ніж миттєвих економічних чи політичних цілей окремих держав-лідерів.

Список використаних джерел

1. Стратегія інформаційної безпеки України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/6852021->

повинні мати хибний характер, перемикаючи сприйняття об'єкта на необхідні теми та ідеї або формувати/мінати його сприйняття та точку зору щодо описуваного факту чи події.

Найважливішими для інформаційної боротьби психологічними феноменами є феномени міжособистісного впливу – навіювання, зараження, переконання. Особливості навіювання проявляються в тому, що процес на психічну сферу людини здійснюється за допомогою некритичного сприйняття інформації. "Обов'язковою умовою навіювання є відсутність логічного аналізу та активного розуміння інформації, яка сприймається як абсолютно вірна без доказів. Найчастіше навіювання здійснюється, якщо людина, перебуваючи у розслабленому стані, чує повідомлення від іншого. Той, хто передає інформацію, має бути повністю впевненим у правоті свого висловлювання, тільки тоді він може всіляко вплинути на реципієнта. Навіювання супроводжує спілкування людини протягом усього її життя. Чим авторитетніший комунікатор, тим більшою мірою він здатний переконливо діяти на реципієнта [1, с. 155]. Що стосується ЗМІ впевненість у правоті висловлювання досягається з допомогою безальтернативності чи хибної альтернативності вираженої у матеріалі позиції, а сила впливу досягається з допомогою напрацьованого авторитету ЗМІ – який парадоксальним чином формується найчастіше з допомогою переконання населення його неупередженості. Для інформаційного протистояння безперечним плюсом навіювання є стійкість нав'язаних ідей: «Такі ідеї дуже складно змінити і осмислити» [1, с.156].

Переконання, навпаки, пов'язані з усвідомленими процесами розуміння та сприйняття інформації. Воно відбувається за допомогою логіки, доказів, демонстрації значень явищ, що обговорюються. "Залежно від індивідуальних та особистісних особливостей людини переконливими можуть бути спеціально підібрані факти чи будь-які аспекти явища, на які реципієнт раніше не звертав увагу... Але здебільшого переконання пов'язане з логікою та доказами. Щоб переконати, необхідно розкрити сенс явища в тому аспекті, який буде найбільш значущим для суб'єкта взаємодії... Ми реагуємо насамперед на те, що має особистісний сенс. Тому, підбираючи об'єктивні аргументи для доказу, не

можна не враховувати їх суб'єктивну сторону – те, наскільки вони будуть значущими для даного суб'єкта. Ось чому, перш ніж переконувати людину в чомусь, необхідно мати хоча б загальні уявлення про її установки, цінності та погляди »[1, с. 156].

Вплив через ЗМІ індивідуалізувати досить важко, проте лише індивідуалізація дозволить використати метод переконання – найефективніший для певних типів тих, хто сприймає. Вихід полягає у вже існуючій тенденції до персоніфікації засобів, у роботі на малі групи, свою невелику аудиторію. Примітно, що декларування ЗМІ як призначеного для своєї, елітарної аудиторії може призвести до значного розширення цієї аудиторії за рахунок людей, які прагнуть увійти до числа "еліти" і вивести себе на рівень видання або каналу. У результаті канал переконання стає масовим та ефективнішим.

Психологічне зараження – це "особливий спосіб впливу, який зазвичай описують у зв'язку з психічним станом великих соціальних груп при паніці. Йдеться про несвідому мимовільну схильність індивідів певним психічним станам залежно від різних чинників... Сутність психологічного зараження у цьому, що емоційний стан комунікатора несвідомо сприймається реципієнтом настільки, що його власний психічний стан стає тотожним психічному стану [1, с. 157]. Цей прийом активно використовується ЗМІ для створення, зокрема, масових психозів. Так чи інакше, будь-яке інформаційне повідомлення містить у собі аксіологічний контекст. При передачі інформації суб'єкт інформаційної взаємодії за будь-яких умов передає своє ставлення до неї, часто непомітно, але що впливає сприйняття об'єктом. Це відкриває широкі психологічні змоги маніпулювання. Проте порівняно з міжособистісним спілкуванням інформація від ЗМІ зазвичай сприймається менш об'ємно, глибоко і надійно [1, с. 159], тому використання маніпулятивних прийомів має бути максимально потайливим та поєднуватися з підвищенням у населення авторитетності маніпулятивного каналу.

Таким чином, інформаційні війни у сучасному медіапросторі є полісемантичним, міждисциплінарним феноменом — об'єктом вивчення цілого ряду наук. Як і технічний вид інформаційної боротьби, власне інформаційно-ідеологічна війна у ЗМІ ведеться за допомогою цілого набору прийомів. Але їхня кінцева мета

єдина – через отримання довіри в аудиторії та подання потрібної інформації впливати на конкретні соціальні групи (союзницькі чи протиборчі) для зміни (створення) громадської та приватної думки, яка, у свою чергу, має виражатися у конкретних діях, необхідних суб'єкту комунікації. Готовність до постійної інформаційної боротьби – необхідний елемент боротьби за вплив, ресурси та владу як на рівні окремих соціальних груп, так і на рівні міждержавних відносин. Тому розробка конкретних методів інформаційної боротьби та їх застосування в оборонних та наступальних цілях є обов'язковим елементом для окремих соціальних інститутів та держав.

Список використаних джерел

1. Коваленко А.Б., Корнєв М.Н. Соціальна психологія: Підручник. К., Вид-во «Геопринт», 2006. 400 с.

*Євгенія Соломіна, магістрантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: к. політ. н., доцент Цікул І. В.*

**Стратегічний потенціал соціальних мереж
у протидії гібридній агресії**

В сучасному суспільстві соціальна взаємодія дедалі більше обумовлюється можливостями технічних засобів, набуваючи таким чином нової якості. За таких умов Інтернет, як сукупність інформаційно-комунікаційних технологій і техніки, конструює принципово новий інформаційний простір соціальної взаємодії. Будучи глобальним засобом мас-медіа, мережа Інтернет виступає одночасно інструментом надання інформації користувачам і потужним джерелом впливу них. У зв'язку з цим зростає актуальність аналізу впливу інтернет-технологій на політичну сферу життя суспільства, проблем управління масами за допомогою поширення у мережі інформації, пошуку балансу між свободою слова та ризиками розповсюдження дезінформації.

Ключовим трендом розвитку Інтернету як засобу політичної комунікації є зростання ролі «нових медіа», а саме соціальних мереж, з характерним низьким рівнем підконтрольності державі, значним мобілізаційним потенціалом, який сприяє високій соціальній самоорганізації громадян [1, с. 128]. Розвиток інтернет-технологій і соціальних мереж призводить до формування специфічної «мережевої соціальної субкультури», яка включає різні компоненти та виконує певні соціальні функції [6]. Соціальні мережі стають не тільки засобом спілкування та пошуку інформації, а й політичним інструментом, який дедалі частіше використовується як інформаційний майданчик. Сьогодні досить поширеним є підхід, згідно з яким соціальні мережі інтерпретуються як нова політична влада, що представляє соціальну взаємодію, за якої одна сторона нав'язує волю іншим за допомогою штучно створених політично заданих смислів, що змінює характер міжнародної безпеки [4, с. 215]. В означеному контексті проблематика використання стратегічного потенціалу соціальних мереж, обґрунтування можливостей глобальної мережі з точки зору управління політизацією комунікаційного середовища аудиторії соціальних мереж і характеристики використання соціальних мереж як інструменту протидії гібридним загрозам, представляє певний інтерес для наукової спільноти.

Поняття «соціальна мережа» до наукового обігу введено Дж. Барнсом у 1954 р. Досліджуючи класову структуру одного норвезького округу, дослідник дійшов висновку про необхідність виділення в соціальній організації локальних/місцевих спільнот, окрім адміністративної та економічної систем, ще й соціальних мереж (networks). На думку Дж. Барнса, «кожна людина має певне коло друзів, а ці друзі, в свою чергу, мають власних друзів. Деякі з друзів однієї людини знають один одного, інші – ні. Доречно означити такі поля як мережі, представлені системою точок, деякі з яких з'єднані між собою. Точками цієї системи є люди, а лінії поєднання точок вказують на те, хто з людей взаємодіє між собою» [5, с. 43]. Відповідно до підходу, запропонованого Дж. Барнсом, соціальні мережі включають певне реально (або потенційно) існуюче коло знайомих людини та соціальних зв'язків між цими людьми, характеризуються відсутністю координації,

фізичних структур і кордонів, а також є набагато різноманітнішими, ніж родинні мережі (web of kinship) [5, с. 43]. В сучасному цифровому світі соціальні мережі – це платформи, призначені для побудови, відображення та організації соціальних зв'язків індивідів.

Розвиток стратегічного потенціалу соціальних мереж безпосередньо пов'язаний із формуванням мережевого суспільства. За висловом М. Кастельса, «...нова комунікаційна система, яка все більше використовує універсальну цифрову мову, одночасно інтегрує в глобальному масштабі виробництво та розповсюдження слів, звуків і зображень у нашій культурі, пристосовуючи їх до персональних уподобань та настроїв індивідів. Інтерактивні комп'ютерні мережі зростають по експоненті, створюючи нові форми та канали комунікації, формуючи життя і формуючись життям одночасно» [3, с. 26]. У праці «Галактика Інтернет» дослідник відзначає центральну роль мережі Інтернет у переході до нового, «мережевого» суспільства, зауважуючи, що «взагалі-то мережі – це досить старі форми матеріалізації людської діяльності, проте в наш час вони набули нового значення внаслідок перетворення їх на інформаційні мережі, об'єднані Інтернетом» [2, с. 13]. Таким чином, соціальні мережі перетворюються на технологічний та соціальний базис розвитку нової економіки, нової політики та ведення гібридних війн.

Стратегічний потенціал і політична сутність соціальних мереж не завжди є очевидними. Це, насамперед, пов'язано з прихованою політичною атрибутивністю соціальних мереж, що ретельно маскується тими, хто їх контролює. Зазвичай свідомо і наполегливо створюється хибне переконання у тому, що з політичної точки зору контролювати та використовувати соціальні мережі неможливо. На наш погляд, це певною мірою спотворює політичну сутність соціальних мереж, які доволі успішно не тільки створюються, а й управляються, хоча й не завжди відкрито та публічно. Втім, політико-ідеологічні наслідки розвитку Інтернету загалом і соціальних мереж, зокрема, відображають наступну тенденцію: стратегічний потенціал і політична сутність соціальних мереж перетворюють їх на інструмент ідеологічного впливу та, в окремих випадках, політичного примусу. Таким

чином, соціальні мережі, з одного боку, характеризуються високим ступенем політичної свободи, критичності по відношенню до влади, а з іншого – виступають потужним інструментом політики дезінформації та спотворення реальності, здатним ініціювати швидкі зміни в політиці на глобальному, національному та локальному рівнях.

Список використаних джерел

1. Казаринова Д. Новые медиа как политические проекты и элементы мягкой силы в современном политическом процессе. *Материалы круглого стола «Новые медиа в современной политике» в Вестнике РУДН*. 2014. № 1. С. 128-131
2. Кастельс М. Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе. Екатеринбург: У-Фактория. 2004. 324 с.
3. Кастельс М. Информационное эпоха: экономика, общество, культура. М.: Изд-во Высшей школы экономики. 2000. 600 с.
4. Цікул І. Інформаційне забезпечення функціонування політичних інститутів: формування теоретико-методологічного каркасу. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*: Збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2021. Т. 43. С. 211-219
5. Barnes J. A. Class and committees in a Norwegian Island Parish. *Human Relations*. 1954. Vol.7. Is. 1. P. 39-58
6. Erisen E., Erisen C. The Effect of Social Networks on the Quality of Political Thinking. *Political Psychology*. Vol. 33. No. 6. 2012. pp. 839-865. URL : <https://www.jstor.org/stable/23324195>

**СИСТЕМА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
ПОТОЧНИЙ СТАН І ЗАВДАННЯ З ПОДОЛАННЯ
ДИСФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ**

*Лілія Гонюкова, д. держ. упр., професор
Навчально-науковий інститут
публічного управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID iD:<https://orcid.org/0000-0002-9474-5780>*

**До проблеми організації публічного управління в умовах
воєнного стану**

Війна змінила спрямованість публічного управління і це логічно – змінюються потреби громадян. Демократичне публічне управління спрямоване на задоволення потреб громадян, наданням їх якісних послуг. З початком повномасштабної російської агресії проти України, за приблизними оцінками Верховного комісара ООН у справах біженців, переселилися у місця безпечного проживання понад 10 мільйонів українців. І ще 13 мільйонів людей потребують термінової гуманітарної допомоги по всій країні. [1]. Це серйозний виклик для публічного управління і державної служби України. Ефективність публічного управління вимірюється досягнутим через державне управління рівнем задоволення нагальних потреб як окремої соціальної групи, конкретної особи, так і всього суспільства. Це говорить про міцний зв'язок публічного управління і суспільства. Отже, перед публічним управлінням України з кінця лютого 2022 року постала складна задача швидко переорієнтуватись. Це можна було зробити за допомогою поєднання та узгодження як процесів централізації, так і процесів децентралізації. На центральному рівні мають швидко ухвалюватись оптимальні рішення, а це неможливо без оперативного отримання інформації з місць та делегування повноважень з відповідними ресурсами на місцевий рівень для виконання прийнятих рішень.

Отже, в першу чергу, необхідно орієнтуватись у потребах громадян, знати їхні запити. Дослідження проблем громадян методами соціології допомогло зорієнтувати напрями дій влади. Подібні дослідження проводились різними громадськими організаціями, фондами, науково-дослідними та навчальними установами. Одним із перших подібне дослідження провів Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучерів.

Які проблеми хвилюють внутрішньо переміщених осіб? За даними дослідження Фонду Демократичні ініціативи імені Ілька Кучерів "Оцінка потреб та очікувань від майбутнього внутрішньо переміщених осіб та біженців" вони потребують повноцінного житла для довготермінового проживання. Але західні регіони мають обмежений житловий фонд та ресурси, місцева влада, волонтери, громадські організації також не спроможні забезпечити необхідним проживанням усіх, хто потребує такої допомоги. Проблема житла також є актуальною для звільнених від окупації територій і територій, які активно обстрілює ворог.

"У кожного четвертого ВПО, який переселився на Львівщину, житло знищене або пошкоджене. Станом на квітень чверть опитаних (25%) ВПО досі не визначились, що робити далі і не мають планів на майбутнє. 17% планують повернутись у населений пункт, де проживали до повномасштабного вторгнення РФ. 40% планують перебувати на Львівщині до можливості повернутися додому. 10% планують залишитися жити на Львівщині у довгостроковій перспективі.

На момент опитування 58% респондентів проживали у спеціальних шелтерах: це школи, гуртожитки, гуманітарні штаби, доми молитов, лікарні, санаторії тощо. Натомість 21% ВПО на Львівщині поселились у помешканнях друзів, родичів чи волонтерів, 10% респондентів орендували приміщення на довготривалий період, 4% – на короткий термін. У хостелах та готелях проживало 2% респондентів, у власному помешканні – 1%.

Водночас 77% опитаних ВПО відповіли, що не оплачують своє проживання взагалі, 14% оплачують житло частково, 9% – повну суму. 83% опитаних переселенців задоволені умовами свого проживання на Львівщині"[2].

Через постійні стреси, недосипання, втрату роботи, хвилювання за рідних і близьких людей, які або воюють, або в окупації переселенців починає турбувати здоров'я, загострюються хронічні хвороби. Представники місцевої влади наголошують на потребі у медикаментах, передовсім від хронічних захворювань. Зростає навантаження на систему охорони здоров'я, зокрема у Львівській області зросло на 20% [3]. Опитування переселенців у травні місяці 2022 року демонструє задоволеність медичним забезпеченням. "Медичне обслуговування як мінімум не гірше, а як максимум – краще за те, яке ВПО мали до переїзду. Тож медична система впоралась" [4].

"Достатньо велика частка переселенців втратила роботу. Це могло статись як через окупацію населених пунктів, так і через загальну ситуацію в країні та руйнацію ланцюга поставок бізнесу тощо. При цьому у частини респондентів ситуація з роботою ще незрозуміла: підприємство може бути у простой, але з перспективою відновити свою діяльність" [5]. Уряд вжив термінових заходів для розробки і використання програм е-Підтримка, у рамках якої виплачувалося по 6,5 тисячі гривень тим, хто втратив роботу. Верховна Рада внесла зміни до законодавства щодо функціонування національної системи кваліфікацій, спрямовані на надання можливості українцям швидше працевлаштовуватися у разі відсутності відповідної освіти. А Міністерство цифрової трансформації України оприлюднило добірку сервісів для пошуку роботи в конкретному регіоні в Україні. Для підтримки внутрішньо переміщених осіб на території України Урядом передбачена щомісячна допомога від держави в розмірі 2000 гривень на місяць для дорослого і 3000 гривень на місяць для дітей та осіб з інвалідністю.

Отже, перед публічним управлінням постала складна задача забезпечити якісне життя громадян в умовах повномасштабної військової агресії росії проти України. Для цього потрібно швидко ухвалювати рішення на центральному рівні, змінюючи правила життя країни відповідно актуальним потребам, більше делегувати повноважень на регіональний і місцевий рівень і забезпечити їх ресурсами. Повномасштабна війна показала ефективність і дієвість реформи децентралізації, а також необхідність її продовження. Війна також продемонструвала необхідність якісної

комунікації, як однієї із основних умов забезпечення надання якісних послуг населенню. Місцева влада, як ближча до громадян і гнучкіша, постійно спілкуючись з громадянами розуміє їхні потреби і оперативно на них реагує як за допомогою самих громадян (волонтери, ГО) так і за допомогою уряду.

Список використаних джерел

1. Верховний комісар ООН у справах біженців відвідав Україну. URL : <https://ukraine.un.org/uk/176521-verkhovnyu-komisar-oon-u-spravakh-bizhentsiv-vidvidav-ukrayinu>
2. Експрес-картування потреб ВПО у Львівській області. URL: https://galinfo.com.ua/news/77_bizhentsiv_na_lvivshchyni_vzagali_ne_oplachuyut_svoie_prozhyvannya_385881.html
3. У Львові для тимчасово переміщених осіб проводять пільгову кваліфіковану діагностику за кошти американських благодійників. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3506981-medicni-potrebi-ditej-pereselenciv-i-vijskovih-u-prioriteti.html>
4. Проблеми і потреби внутрішньо переміщених осіб: результати якісного дослідження. URL: <https://activegroup.com.ua/2022/05/31/problem-i-potrebi-vnutrishno-peremishhenix-osib-rezultati-yakisnogo-doslidzhennya/>
5. Оцінка потреб та очікувань від майбутнього внутрішньо переміщених осіб та біженців - аналітичний звіт №1/ Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/1108543395628f2db973e3e0.29887914.pdf>

*Сергій Швидюк, к. політ. н., доцент, докторант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2295-9960>*

**Окремі аспекти взаємодії акторів публічної політики
Чернівецької області в умовах воєнного стану**

Повномасштабна війна Росії проти України спричинила введення на усій території країни правового режиму воєнного стану. Це значно обмежило публічну політичну діяльність, зокрема проведення політичних акцій. В Україні також не проводяться будь які вибори, заборонено діяльність проросійських

політичних партій, запроваджено фактичний контроль інформаційного поля через формат спільного телевізійного ефіру «Єдині новини». Усі ці зміни вплинули на характер і протікання політичних процесів, а отже й на взаємодію між акторами публічної політики у рамках цих процесів.

Відбулося також переформатування системи управління, передусім на регіональному рівні. Замість обласних державних діють обласні військові адміністрації з розширеними повноваженнями у сфері захисту і забезпечення функціонування територій областей. Водночас продовжують свою роботу органи місцевого самоврядування.

Упродовж чотирьох місяців дії воєнного стану проявилися різні аспекти взаємодії політичних акторів і суб'єктів управління на регіональному і місцевому рівні, які загалом засвідчують дієвість і ефективність створеної в Україні децентралізованої самоврядної системи публічного управління і адміністрування, як взаємодіючих і взаємодоповнюючих державних, у даному випадку військових, органів управління і місцевого самоврядування.

Зазначимо, що нові виклики й екстремальні умови продемонстрували певну неузгодженість в роботі різних органів, яка в перші тижні повномасштабної війни вилилася в області в хаотичну організацію блокпостів і контроль переміщення через них. Занадто ініціативними у цьому питанні виявилися представники місцевої територіальної оборони й органи місцевого самоврядування. Це призвело до того, що на дорогах державного значення і навіть на сільських дорогах з'явилися надмірна кількість блокпостів. Перевірки на них тривали прискіпливо і довго, а це порушувало й без того складну логістику. Проте, цю проблему вдалося доволі швидко вирішити рішенням Міністерства внутрішніх справ і відповідних органів військової адміністрації.

Приклад Чернівецької області засвідчує, що з урахуванням обмежень воєнного стану, зокрема щодо розпорядження коштами місцевих бюджетів, територіальні громади Чернівецької області продовжують забезпечують функціонування комунальної і соціальної сфери. У свою чергу рижим роботи органів місцевого самоврядування міста і області демонструє, що в місцевих радах дещо знизився рівень політичної активності, зокрема під час

проведення сесій. Зокрема поменшало політичних перформансів в сесійній залі Чернівецької міської ради. Проте, політика у сенсі боротьби нікуди не зникла ані на рівні громад, ані на регіональному рівні. Свідченням цього є закиди у пресі і соціальних мережах про несвоєчасність прийняття рішень Чернівецькою міською радою щодо підтримки тимчасово переміщених осіб або ж щодо призначення керівників обласних комунальних установ Обласною військовою адміністрацією поза участю в цьому процесі Обласної ради, чи звинувачень керівництва Чернівецької ОВА у зловживаннях та корупції, пов'язаними з гуманітарною допомогою.

Прикордонне положення Чернівецької області зумовило активізацію руху через кордон. Якщо у перші дні війни це був рух людей, які шукали прихистку в іноземних країнах, то у зв'язку з блокадою українських чорноморських портів через пункти пропуску в Чернівецькій області вантажним транспортом стали переміщуватися великі обсяги палива і та інших вантажів, зокрема зернових. Це спричинило значне навантаження на діючі пункти пропуску і актуалізувало перезрілу проблему відкриття нових пунктів на українсько-румунському кордоні в Красноільську і Дяківцях. Потреба у їхньому відкритті перейшла з рівня регіонального політичного інтересу (а швидше зацікавленості утримувати контроль над транскордонними потоками через пункт пропуску Порубне) на рівень стратегічної транспортної комунікації з Європейським союзом. Це дає шанси успішно завершити багаторічну «сагу» з відкриттям додаткових пунктів пропуску в Чернівецькій області.

В регіональному інформаційному просторі зберігається традиція окремих телевізійних каналів і радіостанцій формулювати інформаційні повідомлення в стилі «чергові промахи, недопрацювання і зловживання міської влади», нерідко використовуючи в якості аргументів авторські твердження і коментарі, або ж відверту маніпуляцію фактами. І тим самим впливати на формування громадської думки.

Вдаючись де медичної термінології можна сказати, що в регіоні постійно зберігається субфібрильна політична температура, градус якої іноді значно підвищується і тоді починає

лихоманити увесь політичний організм, а особливо органи влади і управління області та їхніх посадових осіб.

Отже, правовий режим воєнного стану наклав певні обмеження на політичну діяльність. Зазначимо, що в Чернівецькій області загалом налагоджена система управління і забезпечення соціальних потреб населення, в тому числі внутрішньо переміщених осіб. Дещо знизилася формальна політична активність акторів публічної політики, проте доволі напруженою залишається неформальна політична взаємодія між ними, як на інституціональному рівні, – всередині та між Чернівецькою обласною військовою адміністрацією, Обласною радою, Чернівецькою міською радою, – так і на рівні ключових політичних персоналій області та міста.

Список використаних джерел

1. В Україні оптимізують блокпости на дорогах – щоб зберегти час, пальне і нерви. 13.03.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3428558-v-ukraini-optimizuuut-blokposti-na-dorogah-sob-zberegiti-cas-palne-i-nervi.html>

2. Голова Чернівецької ОВА Осачук, який за один крок до звільнення, продовжує на Буковині кадрову вакханалію і вліз у ще один скандал. 16 червня 2022 року. URL: <https://bukinfo.com.ua/oblasna-vlada/golova-cherniveckoji-ova-osachuk-yaka-za-odyn-krok-do-zvihnennya-prodovzhuye-na-bukovyni-kardovu-vakhanaliyu-i-vliz-u-shche-odyn-skandal>

3. Клічук пояснив, чому більше місяця не збиралася сесія міськради. 13-04-2022. URL: <https://molbuk.ua/news/254414-klichuk-poiasnyv-chomu-bilshe-misiacia-ne-zbyralasia-sesiia-miskrady.html>

4. Оксана Чміль. Будівництво нових пунктів пропуску на Буковині призупинили. Для завершення треба ще понад 113 млн грн. 22 червня 2022 р. URL: <https://suspilne.media/252934-budivnictvo-novih-punktiv-propusku-na-bukovini-prizupinili-dla-zaversenna-treba-se-ponad-113-mln-grn/>

Ігор Недокус, к. політ. н., доцент
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0611-2689>

Олег Кучер, магістрант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Стратегічне управління регіональним розвитком в Україні: нові виклики

Сьогодні українська державність потребує розробки нової державної регіональної політики, яка має бути побудована на чіткому визначенні цілей, шляхів та механізмів перетворення регіонів нашої держави на осередки безпеки та добробуту для українських громадян. Також необхідне ретельне дослідження необхідних ресурсів для розвитку регіонів в Україні. Найбільш ефективним механізмом для вирішення таких нагальних проблем, що дозволяє сформувати умови для перспективного розвитку регіону на основі визначення стратегічних цілей, механізмом, який здатний консолідувати зусилля органів публічної влади, бізнесу та громадянського суспільства є стратегування регіонального розвитку. Роль стратегічного управління регіонального розвитку є надзвичайно важливою, адже у його форматі реалізуються головні завдання майбутнього регіону. Від ефективності процесу стратегування залежить якість всієї управлінської діяльності [1].

У процесі створення в Україні нової системи публічного управління, яке побудоване на принципі децентралізації, стратегічне управління регіональним розвитком не зменшується, а, навпаки, набуває нової якості. Особливо важливими є: здатність нашої держави узгоджувати загальнодержавні, регіональні та місцеві інтереси; необхідність врахування специфіки регіонального соціально-економічного, гуманітарного та екологічного розвитку; вміння узгоджувати рішення центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування територіальних громад в умовах децентралізації; вміння використовувати механізми координації рішень та зусиль в процесу реалізації стратегічного управління розвитком регіонів в Україні. Чернівецька область демонструє специфіку розвитку українських регіонів та особливо потребує продуманої соціально-

економічної політики або стратегічного управління регіонального розвитку [3].

У результаті проведення в Україні децентралізації управління як необхідної умови забезпечення подальшого розвитку громад та регіонів відбулось зміщення акцентів державного управління регіональним розвитком. Децентралізаційні процеси суттєво збільшили фінансову спроможність територіальних громад в Україні, у першу чергу за рахунок запровадження нових податків та збільшення трансфертів з державного бюджету до місцевих. Тому децентралізація, яка проводиться в Україні значно розширює кількість учасників процесу стратегування на регіональному рівні. Зокрема, до їх числа долучились органи місцевого самоврядування територіальних громад, які декларують збільшений обсяг проблем, інтересів та протиріч, які необхідно врахувати у процесі підготовки стратегічних документів регіонального рівня [2].

Сьогодні важливо сформулювати пропозиції та рекомендації щодо впровадження в Україні системи стратегічного управління регіональним розвитком в умовах децентралізації. Серед основних є наступні:

– побудова системи стратегічного планування в країні, що спирається на генеральну стратегію, яка визначає ключові засади розвитку країни та затверджується Верховною Радою України; вказана стратегія є основою для центральних органів влади при розробці державних стратегічних документів галузевого чи територіального спрямування. Такі стратегії затверджуються на рівні Кабінету Міністрів України, проте одночасно доцільно законодавчо передбачити процедуру їх погодження у відповідних комітетах Верховної Ради України;

– запровадження постійного аналізу взаємопов'язаності, координованості різноманітних стратегій, що прийняті урядом, Президентом України, центральними органами виконавчої влади і на предмет узгодження цілей, завдань, термінів реалізації;

– законодавче визначення обов'язкових документів, які віднесені до стратегічних, їх особливості за змістом і способом прийняття та виконання, а також регламентування їх ієрархічності, координованості, забезпечення ресурсами;

– визначення повноважень усіх суб'єктів, що мають право розробляти стратегічні документи, їх відповідальності за вертикальну та горизонтальну взаємоузгодженість усіх цілей та пріоритетів;

– запровадження оцінки територіального впливу нормативно-правових актів для всіх стратегічних документів;

– запровадження «українських семестрів» – систематичних нарад з проблем регіонального розвитку на рівні уряду за участю широкого представництва органів влади і самоврядування регіонів;

– використання механізму укладання угод між обласними радами та Кабінетом Міністрів України щодо регіонального розвитку, передбаченого Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів», але за умови завершення політичної децентралізації;

– реалізація Державної стратегії регіонального розвитку, яку доцільно пов'язати з кількома політичними циклами (у зв'язку із виборами в період після 2020 р. органів місцевого самоврядування на новій основі – після завершення процедури створення об'єднаних територіальних громад, реформ на обласному та районному рівнях і з відповідним подальшим розмежуванням повноважень між центральними і місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування);

– створення механізму узгодження прийняття рішень органами місцевої влади (органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади) на рівні областей, районів шляхом запровадження системи договорів, угод тощо між місцевими органами влади різних територіальних рівнів;

– запровадження договірного механізму узгодження програм, планів, заходів розвитку між державним рівнем – Кабінетом Міністрів України та органами місцевого самоврядування територіальних громад із залученням до цього громадських організацій, населення, бізнесу.

Список використаних джерел

1. Битяк Ю. П. Особливості регіонального управління. URL: http://www.ebk.net.ua/Book/law/bityak_admpu/part7/705.htm

2. Гамбург Л. С Теоретичні питання децентралізації державної влади в системі публічної влади унітарної держави. Вісник Запорізького національного університету. 2014. № 4 (I). С. 134-145. URL: <http://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-4-2014-1/20.pdf>

3. Звіт про результати проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації плану заходів Стратегії розвитку Чернівецької області на період до 2027 року. URL: <https://bukoda.gov.ua/storage/app/sites/23/Plan%20zakhodiv%20rehional%20CA%B9noho%20rozvytku/i-pivrichya.pdf>

*Віталій Мамінчук, магістрант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д. політ. н., професор Круглашов А. М.*

Правове регулювання державної служби в умовах воєнного стану

В умовах війни дуже важливо, щоб державний механізм працював злагоджено. Саме він забезпечує та підтримує оборону України і водночас дає можливість приймати життєво важливі рішення, виконання яких забезпечується переважно державними органами, органами самоврядування, іншими суб'єктами державного управління.

З початком війни багато положень законодавства, що діяли в мирний час, виявилися неефективними в умовах воєнного стану. Тому законодавець досить швидко зорієнтувався в нових, екстремальних умовах і почав змінювати норми, будувати новий правовий простір та адаптувати його до нових реалій часу. 15 березня Верховна Рада ухвалила Закон України «Про організацію виробничих відносин у воєнному стані». Це відносно прогресивний і доволі складний крок, оскільки встановлюються нові тимчасові умови для укладання та розірвання трудових договорів, зміни необхідних умов праці, переведення на роботу, надання відпусток, максимального тижневого часу роботи та відпочинку, заробітної плати тощо.

Однак, як впливає з роз'яснення Національного агентства з державної служби (далі — НАДС), відносини, що виникають у

зв'язку з вступом, переведенням та припиненням державної служби, повністю врегульовані Законом України «Про державну службу» [2], тому положення Закону України «Про організацію виробничих відносин у воєнному стані» у цьому розділі не поширюються на державних службовців.

В період війни НАДС керується: Законом України «Про державну службу» [2], Законом України «Про правовий режим воєнного стану» і на основі цих нормативно-правових актів постійно здійснює роз'яснення та надає рекомендації щодо особливостей проходження служби державними службовцями після введення воєнного стану в Україні.

Національним агентством України з питань державної служби видано Наказ «Про внесення зміни до Типових правил внутрішнього службового розпорядку», в якому дозволили працювати державним службовцям «за межами адміністративної будівлі державного органу, в тому числі за кордоном на період дії воєнного або надзвичайного стану в Україні чи в її окремих регіонах, та протягом 10 днів після припинення або скасування такого стану».

17 березня 2022 року НАДС видає рекомендації «Щодо дій керівників державної служби, служб управління персоналом та інших державних службовців у разі захоплення населеного пункту та/або державного органу чи безпосередньої загрози його захоплення». Таким чином, НАДС розробив і надав чіткий алгоритм дій для державних службовців під час окупації.

20 травня набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану». Цим документом внесено зміни до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та врегульовано питання призначення на посади публічної служби громадян України в період дії воєнного стану.

Отже, правове регулювання державної служби під час війни здійснюється Конституцією України, Законом України «Про державну службу», Законом України «Про правовий режим воєнного стану» та іншими законами України. НАДС у сучасних реаліях намагається своєчасно надавати роз'яснення щодо виданих нормативних документів та виробляти рекомендації для

державних службовців, які змушені працювати в умовах війни через російську агресію [1].

Список використаних джерел

1. Державна служба в умовах війни: добірка корисної інформації
URL: <https://nads.gov.ua/news/derzhavna-sluzhba-v-umovah-vijni-dobirka-korisnoyi-informaciyi>

2. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII поточна редакція — редакція від 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

*Тетяна Роман, магістрантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: к. політ. н., доцент Недокус І. С.*

Волонтерський рух у Новоселицькій міській територіальній громаді в умовах російсько-української війни

Базовим нормативним актом, все ж таки є Закон України «Про волонтерську діяльність», відповідно до якого «волонтерська діяльність - добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги» [1]. Проте він не передбачає їх участь у подіях воєнних дій.

Нині у м. Новоселиця працюють 2 волонтерських штаби, один з яких повністю налаштований на роботу з гуманітарною допомогою, яку отримує громада.

Волонтерська робота здійснюється за такими напрямками на пункті прийому та надання допомоги Новоселицької МР, який розміщено в Новоселицькому ліцеї №1:

1. організація гарячого харчування двічі на день для тимчасово переміщених осіб, які перебувають на території Новоселицької міської ТГ та бійців територіальної оборони.
2. здійснення адресної допомоги переселенцям, які перебувають на території громади, одягом, продуктами харчування, засобами гігієни тощо.

3. прийом і переправлення допомоги військовим у зону бойових дій [2].

Слід зазначити, що Новоселицька міська ТГ не тільки надсилає гуманітарну допомогу, а й отримує її від української діаспори (окремі громадяни, волонтерські чи благодійні організації (Dr. Michael Schidelko Interplast Germany, CAP ANAMUR тощо), чи комерційні компанії («Impresa Sacco srl», «Farmacia ALTHEA snc», «Farmacia Don Bosco» тощо) у взаємодії з місцевою владою), яка проживає у різних населених пунктах багатьох країн світу, а саме: Італії, Франції, Румунії, Іспанії тощо.

Для того, щоб зробити волонтерський рух постійним явищем в Новоселицькій міській ТГ, потрібно звернутись до загальнонаціональних та регіональних практик задля активного залучення волонтерів до вироблення та реалізації публічної політики певного регіону.

На загальнонаціональному рівні є низка конкурсів соціальної реклами, хоч і не достатньо значна, щоб глобально впливати на громадськість із пасивною позицією. яка спрямована на підвищення обізнаності населення стосовно діяльності волонтерських організацій та встановлення довіри до них. До прикладу, з 2019 р. з'явилась спеціальна номінація «Допомагати може кожен» від Центру розвитку благодійності на Molodiya Festival'19 [3]. Для участі команді необхідно прорекламувати благодійність, а саме конструктивне добро на регулярній основі для інших.

В Україні державна молодіжна політика є стратегічно орієнтованою на активізацію молоді у здійсненні волонтерської діяльності через різноманітні волонтерські проекти. Міністерство молоді та спорту спільно з Дитячим фондом (ЮНІСЕФ) в Україні та Українською Волонтерською Службою розробили Національну Волонтерську Платформу з метою популяризації культури волонтерської діяльності в Україні, а також розвитку інститутів громадянського суспільства. Її місія полягає в ознайомленні української молоді з можливостями, які відкриває волонтерство, навчанні та отриманні підтримки в цьому.

Щодо регіонального досвіду, то у Харківській області волонтерами була створена колективна мережа активістів, в якій працюють до 10 волонтерських груп – Help Army. Кожна

волонтерська група веде свій напрямок діяльності в регіоні. Водночас, для забезпечення силових структур необхідними матеріальними ресурсами локальні бізнесові структури створили фонд «Мир та порядок» - координатор діяльності волонтерів та обласної влади [4].

У Веселівській селищній раді (Запорізька обл.) наявна база даних волонтерів, яка необхідна для швидкого реагування на вирішення будь-якої проблеми та надання якомога більшої допомоги тим, хто цього потребує [5].

Узагальнивши усе вищенаведене пропонуємо наступні перспективні шляхи удосконалення організації волонтерської діяльності:

1. Удосконалення чинного законодавства, що регламентує волонтерську діяльність, впровадження більш чітких та прозорих механізмів застосування законів, доповнення переліку напрямів волонтерської діяльності з урахуванням її реалізації під час воєнних дій.

2. Внесення змін у місцеві нормативно-правові акти з метою регламентації налагодженої системи взаємодії, співробітництва з волонтерами, стимулювання чиновників до такої діяльності, а також розроблення форми звітності про результати діяльності.

3. Доречним стане ведення реєстру волонтерів, схожого до реєстру волонтерів АТО. Після введення до реєстру можливим є надання спеціального документу «Паспорта волонтера».

4. Розробка якісної стратегії громади щодо проведення інформаційної кампанії, спрямованої на залучення до волонтерства молоді громади, а також на розкриття максимальних можливостей для неї від участі у волонтерських проєктах,

5. Відкриття хоча би однієї школи для волонтерів, яка би навчала усіх людей, хто хоче, як майбутніх волонтерів у формі тренінгів.

6. Створення у рамках молодіжної політики відповідний проєкт з поширення культури волонтерства та благодійництва через соціальну рекламу.

Таким чином, Новоселицька громада повинна не тільки прагнути, а й закріпити у місцевих нормативно-правових актах, розвиток волонтерської діяльності, яка би збільшила залучення всієї спільноти у перспективі у процеси визначення та розгляду

проблем громади, а також заохочувала б молодь громади до лідерства, здійснення даної діяльності, а також соціальної відповідальності за майбутнє власної громади.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про волонтерську діяльність» (від 19.04.2011 р.) № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
2. Район-Інфо. У Новоселиці продовжують волонтерську роботу. URL: <https://www.rayoninfo.info/post/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B6%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D1%83>
3. Корнієвський О.А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. К.: НІСД, 2015. 36 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-02/volonter-697e4.pdf>
4. Кожемяко В. Нам удалось заставить людей поверить, что «светлых» в некогда «ватном» Харькове больше, чем «темных». URL: <https://life pravda.com.ua/society/2014/09/30/181385/>
5. Офіційний веб-сайт Веселівської селищної територіальної громади / Волонтерам / Поклик – допомагати! URL: <https://veselivska-gromada.gov.ua/volonteram-1551169956/>

***Наталія Сабадаш, аспірантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича***

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6095-6712>

Науковий керівник: д. політ. н., професор Круглашов А. М.

Зміни пріоритетів гуманітарної політики під час воєнного стану: локальний та регіональний вимір

Гуманітарної політика залишається однією із пріоритетних сфер діяльності нашої держави. Особливо яскраво це прослідковується на сучасному етапі, коли виникла необхідність концентрації всіх ресурсів та зусиль задля досягнення необхідного рівня національної безпеки. Це викликано, насамперед, тими загрозами, які виникають у наслідок активізації збройної агресії з

боку Росії. Гуманітарні ризики підсилюються притаманним їм певним рівнем «латентності», адже прояви гуманітарної небезпеки виявляються не відразу, а гуманітарна криза є наслідком довготривалого ігнорування гуманітарних проблем (наприклад, мовних, освітніх, наукових, культурних, релігійних, міжконфесійних чи етнічних, проблем патріотичного виховання тощо), які більшістю громадян і політиків вважаються не важливими саме в той чи інший період [3]. Усвідомлення державного значення та суспільної значущості гуманітарної політики, з одного боку, та цінності людини як окремої особистості з необхідністю дотримання її прав та свобод, з іншого боку, потребує побудови і подальшого та постійного розвитку системи цивілізованого «людино-орієнтованого» державного управління, у тому числі і управління у гуманітарній сфері [3]. Визначення сучасних пріоритетів держави та запитів суспільства у розрізі ідентифікованих складових державної гуманітарної політики дозволяє оцінити рівень ефективності державного управління у даній сфері з позицій його відповідності сучасним запитам суспільства, в цілому, та окремої особистості, зокрема, як основних користувачів державно-управлінських продуктів [3]. Слід відзначити, що періодичний перегляд та переоцінка векторів гуманітарної політики уможливорює пошук та реалізацію превентивних заходів щодо недопущення та/або мінімізації загроз у гуманітарній сфері, ймовірних ризиків гуманітарної кризи з метою підвищення рівня ефективності державного управління в гуманітарній сфері та забезпечення гуманітарної безпеки як складової національної безпеки країни [3]. Це, в свою чергу, є перспективою для подальших досліджень задля створення ефективних і результативних механізмів державного управління у гуманітарній сфері.

Сьогодні, під час воєнного стану, багато що залежить від ефективності діяльності регіональних і місцевих органів влади, від їх здатності брати на себе відповідальність, діяти енергійно, виважено, своєчасно. Саме на місцеве самоврядування покладено вирішення значної частини питань, що визначають соціальне самопочуття громадян, особливо внутрішньо переміщених осіб (далі - ВПО). Насамперед, це забезпечення місць тимчасово проживання для ВПО, створення належних умов, забезпечення

здобуття освіти для дітей та студентів з їх числа, здійснення заходів щодо захисту національного інформаційного простору та інформування населення, діяльності мережі телефонів «гарячих ліній», забезпечення проведення комплексних заходів щодо національно-патріотичного виховання дітей та молоді, формування активної громадянської позиції молоді та залучення їх до суспільного життя, зокрема волонтерського руху.

Так, наприклад, вже 24 лютого 2022 р. відбулось засідання координаційної ради з питань розвитку та підтримки волонтерського руху при виконавчому комітеті Чернівецької міської ради [2]. За результатами засідання прийнято рішення щодо створення пунктів гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам та облаштування місць поселень у закладах загальної середньої освіти для таких осіб. Так, розгорнуто 5194 місць для тимчасово переміщених осіб на базі 57 закладів освіти: 29 закладів загальної середньої освіти комунальної форми власності; 3 приватні заклади загальної середньої освіти; 25 закладів дошкільної освіти [2]. Забезпечено місця тимчасового поселення усіма речами першої необхідності для розміщення ВПО.

На території Чернівецької міської територіальної громади у лютому створено п'ять пунктів видачі гуманітарної допомоги [2]. У гуманітарних пунктах видають продуктові набори, засоби гігієни, подушки, ковдри, постільну білизну, рушники, підгузки для дітей, дитяче харчування, одяг тощо. На кожному пункті працюють волонтери, зокрема молодь, часто і з числа внутрішньо переміщених осіб. Станом на 01 червня 2022 року понад 33 тис. сімей з числа ВПО отримали допомогу на вищезазначених пунктах, з них жінок 70% та чоловіків - 30% [2]. 16 березня 2022 року створено гуманітарно-координаційний центр для координації дій для прийому та розподілу гуманітарної допомоги на території Чернівецької міської територіальної громади [2]. З 30 березня 2022 року управлінням у справах сім'ї та молоді департаменту соціальної політики Чернівецької міської ради розроблено дорожню карту з довідником щодо отримання гуманітарної допомоги для внутрішньо переміщених осіб [2]. Ознайомитись з довідником можна за посиланням: <https://cutt.ly/0JHANOX>.

У довіднику зазначені телефони гарячих ліній, телефони поселення, телефони надання медичної та психологічної допомоги; інформація щодо пунктів видачі гуманітарної допомоги та пункти видачі гуманітарної допомоги на базі закладів загальної середньої освіти, вказано адреси медичних закладів для отримання медичної допомоги; інформація щодо організації навчання у заклад загальної середньої освіти; адреси та графіки роботи безкоштовних лазень та безкоштовної соціальної пральні; розміщена інформація щодо ресторанів та кафе, які надають безкоштовні послуги з харчування; зібрана інформація щодо безкоштовних розваг для дітей та інформація для молоді, зокрема щодо безкоштовного розмовного клубу вивчення української мови, арттерапії для підлітків тощо.

З метою соціальної адаптації дітей та молоді з поміж внутрішньо переміщених осіб у приймаючій громаді, організовано ряд заходів, зокрема:

- показ національно-патріотичних фільмів, зокрема «Соловей співає», «Спадок нації», «Хто ми?» у місцях поселення внутрішньо переміщених осіб;

- безкоштовні покази мультфільмів для дітей з числа внутрішньо переміщених осіб;

- реалізовано проєкт «Коло друзів», метою якого є підтримка підлітків та їх відволікання від стресового стану. У межах проєкту здійснювалась арттерапія, вправи з акторської майстерності, «коло довіри», дихальні вправи, музичні вправи;

- організовано свято «День іменинника» для понад пів сотні дітей з числа внутрішньо переміщених осіб;

- проведено благодійний захід «Великодні смаколики» для дітей з числа внутрішньо переміщених осіб, на якому діти отримали великодні кошики з солодощами [2].

Дійсно, термін «соціальна адаптація» є одним із центральних у сучасній гуманітарній думці, стаючи специфічним інструментом пояснення та розуміння багатьох суспільних процесів та окремих аспектів взаємодії соціальних та природних систем з навколишнім середовищем [1]. Очевидно, що в сучасних умовах розвитку соціуму назріла гостра необхідність проведення системних, комплексних соціально-філософських досліджень феномену соціальної адаптації у контексті нових даних соціально-

гуманітарного знання [1]. Це дозволить створити необхідні передумови та умови для концептуалізації та цілісного розгляду цієї складної та багаторівневої проблеми [1]. Процеси глибоких і драматичних соціальних змін, що переживаються нашим суспільством поставили питання про форми, механізми та логіку пристосувальних стратегій [1], використання яких сприятиме зниженню рівня соціальної напруженості та, одночасно, зміцненню соціального капіталу територіальної громади.

Список використаних джерел

1. Будзин В. Р. Сучасні фактори державної гуманітарної політики суспільного благополуччя щодо соціальної адаптації громадян в умовах трансформаційних впливів URL: <https://cutt.ly/7JHNTya>.
2. Поточні документи управління у справах сім'ї та молоді департаменту соціальної політики Чернівецької міської ради.
3. Сергієнко Л. В. Гуманітарна політика України: ідентифікація складових, об'єктів, суб'єктів та пріоритетів URL: <http://vothp.knuba.edu.ua/index.php/1728-4236/article/view/175394>.

*Станіслав Опінко, аспірант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д. політ. н., професор Юрійчук Є.П.*

**Колабораціонізм у місцевих органах влади України у
воєнний час (на прикладі Херсонщини)**

З проблемою колабораціонізму та зрадництва серед представників державних органів Україна масово зіштовхнулася ще на початку російської-української війни в 2014 році, саме зрадництво серед місцевих чиновників, депутатів і правоохоронців суттєво допомогло російській федерації захопити Автономну республіку Крим, та частину Донецької та Луганської областей, які з початком повномасштабного вторгнення агресор використав як плацдарм для подальших наступальних операцій. На жаль, незважаючи на гіркий досвід 2014-2015 років, в Україні не відбулось якісних змін інституційного-правового забезпечення щодо протидії та боротьби з колабораціонізмом, нині ж дана

загроза становить небезпеку для національного суверенітету. Підтвердженням цього є ситуація, яка склалася після 24 лютого 2022 року на тимчасово окупованих Росією територіях, зокрема на території Херсонської області. Потребує з'ясування обставин, які спонукали представників органів публічної влади до колабораціонізму, особливо з огляду на перспективи проведення псевдореферендумів.

Відповідно до заяв заступника керівника прокуратури Херсонської області станом на другу половину червня правоохоронці розслідують 300 проваджень за фактами державної зради та колабораціонізму на території Херсонської області [6]. Фіксацією випадків колабораціонізму активно займаються громадські активісти та журналісти. Так, Рух «Чесно» створив власний проєкт: «ДержЗрадники», в якому нині міститься інформація про більше ніж 550 зрадників і колаборантів, серед яких більше 30 осіб у Херсонській області. Варто відзначити, що дана база даних постійно доповнюється новими іменами. Серед зафіксованих активістами випадків колабораціонізму – 11 представників місцевого самоврядування, більшість з яких є місцевими депутатами різних рівнів, окрім того в списку колаборантів є низка колишніх місцевих та обласних чиновників, экс-співробітники правоохоронних органів і навіть колишні та чинні народні депутати України [3]. Реальна кількість місцевих колаборантів, на нашу думку, є значно більшою, оскільки щоденно правоохоронні органи встановлюють усе більше осіб, які співпрацюють з російськими окупантами, відкривають нові провадження та оголошують нові підозри, окрім того, далеко не всі колаборанти є медійними особами, що за умов російської окупації регіону ускладнює процес їх встановлення.

Аналіз даних медіа дозволяє зробити висновок, що більшістю місцевих колаборантів серед представників органів влади є саме виборні особи. Тут важливо відзначити, що на початку повномасштабного вторгнення російської федерації групою «InformNapalm» було опубліковано так званий «План дій РФ по створенню системи контролю за економічними і політичними процесами в Україні» (Далі – План) [4], який за даними журналістів був розроблений напередодні російського вторгнення. Згідно до політико-правового блоку Плану, саме

органи місцевого самоврядування планувалося визнати як єдину легітимну інституцію в Україні та, перетворивши їх на підконтрольні загальнонаціональні органи влади, використати для легітимації російської окупації та розчленування України за допомогою псевдореферендумів. Відзначимо, що редакція «InformNapalm» не гарантує 100-відстокової достовірності опублікованого документу, проте зміст Плану загалом відповідає заявам і вчинкам, вищого політичного керівництва РФ та діям місцевих колаборантів, що в свою чергу додатково актуалізує проблему безпекового забезпечення місцевих виборчих та референдних процесів в Україні.

Іншою критичною проблемою є відсутність інструктажу органів місцевого самоврядування щодо особливостей виконання ними повноважень в умовах тимчасової окупації, через що добросовісні представники місцевої влади, які залишилися на місцях і виконують свої функції, ризикують бути обвинуваченими в колабораціонізмі та співпраці з окупаційними режимом.

Показовою тут є ситуація, що склалася в місті Херсоні, коли в середині квітня міський голова звернувся до центральної влади з проханням надати інструкції щодо подальшої роботи місцевої влади в умовах окупації. Того ж дня в пресі з'явилася начебто відповідь голови Херсонської ОВА, яка містила в собі подальші інструкції для органів місцевого самоврядування [5], проте вже в травні місяці міський голова Херсону заявив, що так і не отримав відповіді на свій запит [2].

Констатуємо досить слабе законодавче вирішення даної проблеми, до початку повномасштабної агресії РФ, профільний Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [1] взагалі не містив правого регулювання даного питання, а сам термін «окупація» з'явився в Законі лише з внесенням правок в середині травня, проте на законодавчому рівні досі відсутній чіткий алгоритм щодо специфіки діяльності місцевих органів влади в умовах окупації.

Отже, дослідження даної проблеми засвідчує наявність двох потужних інституційно-правових проблем, що становлять загрозу національній безпеці України. З одного боку факти колабораціонізму вказують на досить слабе безпекове забезпечення місцевих виборчих та референдних процесів в

Україні, з іншого боку на п'ятому місяці повномасштабної російсько-української війни досі відсутній чіткий алгоритм діяльності місцевих органів влади в умовах тимчасової окупації.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19/ed20220615#Text>
2. «Я - в Херсоні, продовжую виконувати свої обов'язки дистанційно», - міський голова Колихаєв. URL: <https://suspilne.media/236324-a-v-hersoni-prodovzuiu-vikonuvati-svoi-obovazki-distancijno-miskij-golova-kolihayev/>
3. ДержЗрадники: Рух Чесно. URL: <https://www.chesno.org/traitors/?n=&category=&geoobject=&party>
4. Инсайд: План действий РФ по созданию системы контроля за экономическими и политическими процессами в Украине. URL: <https://informnapalm.org/51398-insajd-plan-dejstvij-rf/>
5. Начальник ОВА відповів меру Херсона, як діяти в умовах окупації російськими загарбниками — у розпорядженні НВ опинився документ. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/herson-yak-diyati-chinovnikom-pid-okupacijeyu-rf-50235049.html>
6. Правоохоронці розслідують 300 проваджень за фактами державної зради і колабораціонізму на Херсонщині — Олексій Данилак. URL: <https://suspilne.media/250977-pravoohoronci-rozsliduut-300-provadzen-za-faktami-derzavnoi-zradi-i-kolaboracionizmu-na-hersonsini-oleksij-danilak/>

*Любов Назарко, магістрантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

Науковий керівник: д. політ. н., професор Ротар Н. Ю.

**Функції молодіжних центрів під час воєнного стану в
Україні**

Остання віха розвитку молодіжної політики як сфери публічного управління в Україні пов'язана з прийняттям Закону України «Про основні засади молодіжної політики» [1]. Він визначає поняття «молодіжний центр» як установу, підприємство, організацію, що здійснює молодіжну роботу.

Мережа молодіжних центрів складається з Всеукраїнського молодіжного центру, що є державною установою та підпорядковується безпосередньо Міністерству молоді та спорту України, а також регіональних та місцевих молодіжних центрів. Регіональні молодіжні центри є бюджетними установами та підпорядковуються відповідно органу-засновнику. Щодо місцевих молодіжних центрів, то вони можуть бути утворені як органом місцевого самоврядування і бути бюджетними, так і громадськими організаціями та бізнесом. Ця мережа не є ієрархічною, а її структурні елементи незалежні один від одного.

Функції молодіжних центрів різняться відповідно до їх рівня функціонування. Всеукраїнський молодіжний центр повинен сприяти розвитку регіональних та місцевих молодіжних центрів, а також популяризувати нові методи, форми та інструменти молодіжної роботи.

До функцій регіональних та місцевих молодіжних центрів відносять: сприяння соціальному та індивідуальному розвитку дітей та молоді, їх інтеграції в життя громади та залучення до прийняття рішень, що безпосередньо впливають на їх життя, розвиток громадянської та неформальної освіти та формування змістовного дозвілля.

Варто зазначити, що у Законі немає статей про функціонування молодіжних центрів у воєнний час. За інформацією Міністерства молоді та спорту станом на 7 червня 2022 року з понад 300 молодіжних центрів, що функціонували в Україні до повномасштабного вторгнення 20 сьогодні зруйновано, а 53 тимчасово окуповані [2]. З вцілілих більшість перекваліфікувалися в гуманітарні штаби, шелтери, благодійні фонди тощо.

Молодіжний центр Чернівців «Резиденція молоді» з 24 лютого функціонує як координаційний центр з надання гуманітарної допомоги [3]. Центр працював і як пункт прийому допомоги від благодійників, у тому числі з-за кордону, так і пункт відправлення допомоги цивільним та військовим, які знаходяться в зоні бойових дій. За весь час роботи відправили понад 300 вантажів у різні куточки країни. Сьогодні молодіжний центр відновлює свою звичайну роботу. У рамках ініціативи «СпівДія», що діє у 18 регіонах України молодіжний центр Чернівців

.....
долучився до проєкту «Співдія заради дітей» [4]. На базі молодіжного центру впродовж 6 місяців проводитимуться неформальні творчі та інші заняття, що розвивають дітей задля підтримки їх психоемоційного стану.

Прикладом молодіжного центру, що став прихистком є Львівський молодіжний центр «Нові Орбіти». За весь час війни у ньому прийняли 1500 внутрішньо переміщених осіб [5].

Також майже всі молодіжні центри зараз створюють умови та проєкти для адаптації та підтримки внутрішньо-переміщених осіб (цільова аудиторія не обмежується тільки молоддю).

Отже, молодіжний центр доволі гнучка організація, яка зуміла швидко зреагувати та підлаштуватися під нові реалії воєнного стану та змінити свої функції, аби допомогти тим, хто постраждав від російсько-української війни.

Список використаних джерел

1. Закон України. Про основні засади молодіжної політики від 27 квітня 2021 № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
2. Офіційний сайт Міністерства молоді та спорту. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/vadim-gutcajt-rf-zrujnuvala-poshkodila-ta-okupuvala-73-molodizhnih-centri-ta-prostori-vcilili-stali-centrami-gumanitarnoyi-dopomogi?fbclid=IwAR1HEphvCCRMXF1Mjt5oeUZz6qUCHeiOJUMrzobfUGHb2_zfZyfZSNXp28
3. Сторінка у Фейсбуці КУ «Молодіжний центр Чернівців «Резиденція молоді». URL: <https://www.facebook.com/mku.youth.residence>
4. Сторінка у Фейсбуці проєкту «Співдія заради дітей». URL: <https://www.facebook.com/spivdiia.dity>
5. Сторінка у Фейсбуці Молодіжного центру «Нові Орбіти». URL: <https://www.facebook.com/noviorbity>

*Анна Малайко, магістрантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: к. політ. н., доцент Цікул І. В.*

Ребрендинг території в умовах воєнного стану (приклад Львівської МТГ)

На перший погляд, вулиці Львову залишилися такими ж вузькими, старовинна архітектура не зазнала значних змін, трамваї їздять, і здається, що тут, як і раніше, продовжується мирне життя. Однак, позитивні думки й надії вмить зникають, коли голосно починає лунати сирена протиповітряної оборони, яка закликає людей бігти до укриття та й зрештою, повертає до тями. Зауважимо, що ще до початку оголошення «військової спецоперації» м. Львів почало приймати в себе тисячі жителів з віддалених регіонів (зі сходу та півночі України). Відчуваючи небезпеку, представництва міжнародних організацій, айти-компанії, медіа та іноземні посольства перенесли свої офіси до міста Лева.

Вторгнення РФ на територію України змусило багатьох мирних мешканців покинути свої рідні оселі та шукати порятунку від пострілів за межами території України та у західних областях нашої країни, зокрема й у м. Львів. «Якщо говорити про тих, хто зараз перебуває у Львові – це понад 200 тисяч людей. А взагалі через Львів насправді пройшли мільйони», – зауважив мер Львова Андрій Садовий [1].

Відповідно, нові реалії життя стали викликами для містян та місцевої влади. Доречно проаналізувати, як саме війна вплинула на ребрендинг Львівської МТГ.

Львівська міська рада ухвалила рішення щодо будівництва тимчасового житла для вимушено переміщених осіб (ВПО). Заплановано побудувати модульні будинки, які можливо швидко встановити, а згодом швидко розібрати. Вони повинні забезпечити житлом близько 20 тисяч вимушених переселенців у Львові. «Очевидно, такий проєкт вартісний, а тому у плані фінансування це мало би бути окремою держпрограмою. Найкращий варіант – облаштування і фінансування такого житла міжнародними

гуманітарними організаціями», – зауважив заступник міського голови Львова Любомир Зубач [2].

Гострим питанням стали ціни на житло у Львові під час війни. До прикладу, Андрій Садовий розповідав про випадки, коли за звичайну однокімнатну квартиру ріелтори чи власники квартири вимагали оренду понад 80 тисяч гривень. Звісно, влада не могла залишити це без реакції. ВПО закликали повідомляти про орендодавців чи готельєрів, які виставляють завищену ціну на помешкання на Гарячу лінію міста 1580. Інформація щодо таких недоброчесних людей буде ставати публічною та передаватися до Служби безпеки України [3].

«Проте, варто звернути увагу не тільки на розселення переселенців, але й потребу їх працевлаштування та гуманітарного забезпечення. Ці два комплекси повинні бути пов'язані між собою та сконцентровані в єдиному центрі управління», – вважає радник голови Фонду державного майна України Фелікс Титаренко [4]. Аналіз приміщень, які можуть бути використані для розміщення ВПО проводиться за рахунок Фонду держмайна з ініціативи Львівської обласної військової адміністрації. Яким чином це створить нові робочі місця? Все дуже просто, після запуску приміщень хтось повинен бути забезпечувати людей їжею й іншими необхідними для життя речами. Досить позитивним є той факт, що влада це розуміє і з кожним днем логістика, інфраструктура й волонтерський рух покращуються.

Для функціонування економіки України в умовах війни, бізнесу необхідна підтримка й влада готова її надати. Львівському бізнесу, який підтримує вимушено переміщених осіб і армію, нададуть пільги [5]. Закладам, які знаходять в приміщеннях комунальної власності з 24 лютого не нараховується орендна плата. Управління інвестицій та проєктів міськради відкрито наголошує на тому, що вони надають допомогу з релокацією та пошуком приміщень, консультацій та іншу важливу інформацію для осіб, котрі цього потребують. Це важливий та ефективний засіб комунікації з ВПО та мешканцями Львова. На сьогодні Львівщина є найактивнішим регіоном релокації бізнесу з постраждалих від війни територій. За інформацією прес-служби Львівської ОВА, «станом на 12 травня подано 867 заявок від

підприємців, які хочуть розмістити свій бізнес у Львівській області – 141 компанія вже це зробила, з них 85 – почали працювати, а решту – закінчують підготовчі роботи» [6].

Важливим також є розроблення Львівською ОВА власної Програми підтримки бізнесу у Львівській області на період воєнного стану. Метою програми є забезпечення підтримки бізнесу в умовах воєнного стану. Для виконання цієї програми передбачено 50 млн грн, у тому числі 25 млн грн – для надання безповоротної фінансової допомоги підприємствам, що релокували свій бізнес на територію Львівської області [7].

Таким чином, Львівська МТГ стала безпечним, фінансовим, інтелектуальним та інфраструктурним хабом в умовах російсько-української війни 2022 року. Багато інвесторів та асоціацій й надалі будуть надавати підтримку після нашої перемоги у війні, потрібно бути готовими до цього та використовувати кожен можливість для покращення умов життя громадян та найшвидшого відновлення регіону й України.

Список використаних джерел

1. Найбільший хаб у світі: Садовий розповів про кількість переселенців у Львові. ТСН. 2022. URL : <https://lviv.tsn.ua/naybilshiy-hab-u-sviti-sadoviy-rozpoviv-pro-kilkist-pereselenciv-u-lvovi-2040763.html>.
2. Львівська мерія ухвалила рішення про будівництво тимчасового житла для вимушено переміщених осіб. URL : <https://city-adm.lviv.ua/news/society/social-sphere/290987-lvivska-meriia-ukhvalyla-rishennia-pro-budivnytstvo-tymchasovoho-zhytla-dlia-vymusheno-peremishchenykh-osib>.
3. «Ціни на проживання у Львові мають залишатись такими, як були у довоєнний час», – А. Садовий. URL : <https://city-adm.lviv.ua/news/government/290744-tsiny-na-prozhyvannia-u-lvovi-maiut-zalyshatys-takymy-iak-buly-u-dovoiennyi-chas-a-sadovy>.
4. Як Львів трансформується у час війни. URL : https://tvoemisto.tv/exclusive/gavan_dlya_pereselentsiv_abo_yak_lviv_transformuietsya_u_chas_viyny_129718.html.
5. Львівському бізнесу, який підтримує вимушено переміщених українців і армію, нададуть пільги URL : <https://city-adm.lviv.ua/news/economy/290949-lvivskomu-biznesu-iakyi-pidtrymuie-vymusheno-peremishchenykh-ukraintsiv-i-armiiu-nadadut-pilhy>

6. Програма релокації бізнесу – дієвий інструмент створення надійного економічного тилу. URL : <https://www.rada.gov.ua/news/razom/223016.html>

7. Програма підтримки бізнесу у Львівській області на період воєнного стану. URL : <https://loda.gov.ua/documents/17838/>.

*Микола Чернявський, магістрант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д. політ. н., професор Круглашов А. М.*

Публічне адміністрування виборів та референдумів під час війни

Із початком російсько-української війни постала необхідність урегулювання виборчого процесу в особливих умовах, особливо щодо його адміністрування. В Україні, як і в більшості держав світу, заборонено проведення будь-яких виборів і референдумів в умовах воєнного стану [1]. Воєнний стан визначається як особливий правовий режим, що вводиться у разі загрози національній безпеці [2].

Пропозиції щодо введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях подає на розгляд Президентіві України Рада національної безпеки і оборони України. Розглянувши ці пропозиції, Президент України видає указ про введення воєнного стану, який протягом двох днів розглядає Верховна Рада України, яка з цією метою збирається без скликання. Після прийняття нею рішення затверджений указ негайно оголошується через засоби масової інформації.

В умовах воєнного стану забороняються:

- зміна Конституції України;
- зміна Конституції Автономної Республіки Крим;
- проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування;
- проведення всеукраїнських та місцевих референдумів [2];

Таким чином публічне адміністрування референдумів під час війни з боку України неможливе. Проте приклади його реалізації прагне продемонструвати Росія.

Серед численної брехні російського лідера Володимира Путіна про його війну проти України була заява 24 лютого 2022 року про те, що Росія не прагне окупувати українську територію. Проте російські загарбники не тільки окупували частину Запорізької, Миколаївської, Херсонської, Донецької та Луганської областей, але й прагнули легалізувати цю окупацію через псевдореферендуми та в подальшому їх об'єднання в новий «Кримський» федеральний округ рф. Хоча проведення таких референдумів порушує не тільки українське законодавство а й міжнародні референдні стандарти.

Загальні принципи чесного голосування викладені у статті 3 Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини та у статті 25 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права – договори, учасницею яких є Україна. Ці принципи – свобода, таємність, рівність та загальність виборів. Оцінюючу теперішню ситуацію на окупованих територіях, очевидно, що під час проведення референдуму не буде забезпечено ніяких принципів, оскільки російська військова адміністрація контролює громадську інфраструктуру. Проблематично ще й з огляду на те, що свобода проведення референдуму вимагає відсутності, чи принаймні стриманості військових сил протиборчих сторін та нейтралітет державних органів. Юридичні результати таких референдумів є нікчемними, та не можуть бути використані в якості основи для оцінки думки більшості населення окупованих територій, оскільки наявні загроза з боку російських військ і бойкот референдуму частинами населення. Недарма, українські соціологи констатували: «Дані численних опитувань показують, що при будь-яких прозоро та чесно організованих опитуваннях, плебісцитах чи референдумах абсолютна більшість населення кожного з регіонів Півдня і Сходу висловилися б за незалежність України і належність своєї області до України» [3].

Загальне керівництво та організацію фейкових референдумів здійснював заступник глави адміністрації президента рф Сергій Кірієнко.

Проблемами адміністрування псевдореферендумів на окупованих територіях колаборантськими організаторами було відсутність чіткої дати їх проведення, створення виборчих органів внаслідок відмови від співпраці з окупаційною владою, відсутність списків виборців. Останні потім відновили на основі архівних даних попередніх виборів, але вони не відповідали реаліям внаслідок вимушеної міграції населення.

«Робота» поплічників організаторів псевдореферендумів зводилася переважно до поширення фейкової інформації про їх підтримку населенням, організації голосування на окремих дільницях і переважно «на дому» в супроводі озброєних військових.

Крим юридично не міг відокремитися від України, оскільки не були виконані законодавчі вимоги щодо права на відділення. Таким чином, з точки зору міжнародного права Крим все ще належить Україні, як би не виглядала ситуація де-факто. Оскільки Крим не став державою, він, не міг увійти в жодні договірні відносини з Росією щодо приєднання до Росії, а його анексія була законною згідно міжнародного права. Таку думку висловила Генеральна Асамблея ООН, яка закликала держави не визнавати будь-яких змін у статусі Автономної Республіки Крим та м. Севастополя [4].

Отже, публічне адміністрування псевдореферендумами на окупованих територіях реалізовувалося винятково колабораціоністськими «органами», не могло забезпечити дотримання законодавства, легалізацію окупації та входження до рф.

Список використаних джерел

1. Про деякі питання організації підготовки та проведення проміжних виборів народного депутата України 27 березня 2022 року в одномандатному виборчому окрузі № 206, позачергових, проміжних та повторних місцевих виборів у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану : Постанова Центральної виборчої комісії від 24.02.2022 v0059359-22 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0059359-22#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

3. Київський Міжнародний інститут соціології (КМІС). Підтримка приєднання до росії в південних і східних областях України. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1138&page=1>

4. Генеральна Асамблея ООН : Резолюція A/RES/68/262 від 27.3.2014 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU14123.html.

*Уляна Стадник, магістрантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: к. політ. н. Равлик І. О.*

Концептуальні основи дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади

Суспільство та держава – невід’ємні частини існування одне одного. На їхніх стосунках побудований весь сучасний світ, їхня взаємна діяльність визначає тенденції розвитку інститутів держави, напрями вдосконалення зв’язків між державою та суспільством для покращення забезпечення інтересів останнього. З кожним витком історичного розвитку збільшується не тільки ступінь взаємодії між державою та суспільством, а й їхня обопільна залежність та важливість у державі як суспільному об’єднанні. Важливість владно-громадської взаємодії особливо зростає у нашій державі останні п’ять років – під час реформування багатьох інститутів, а надто при реформуванні системи місцевого самоврядування та місцевих адміністрацій. З’явилися нові форми та шляхи співпраці держави та суспільства, нові законодавчі можливості, нові інструменти реалізації та впровадження спільних рішень на місцях. Проте надважливою є така взаємодія зараз – під час російської війни проти народу України. Попри обмеження прав та свобод людини та громадянина у час дії військового стану в плані владно-громадської взаємодії остання не зазнала краху, а лише розквітла з новою силою.

Проблема взаємодії громадськості та органів місцевого самоврядування викликає інтерес багатьох дослідників та науковців, зокрема таких як Ю. Сурмін, М. Требін,

Т. Краснопольська, К. Величко, В. Бакуменко, В. Костючков, О. Скакун тощо, які мають велику кількість напрацювань в даній царині науки. Також є багато класичних праць, які варті нашої уваги в контексті даного дослідження.

Взаємодія управлінська – участь у спільній діяльності суб'єктів управління в процесі досягнення суспільно необхідних цілей. Головним призначенням управлінської взаємодії є об'єднання зусиль суб'єктів управління в напрямі задоволення соціальних потреб, зумовлених суспільно необхідними цілями [1]. В сучасному світі, на думку Т. Краснопольської, сформувались три основні концепції владно-громадської взаємодії. Перша передбачає роль держави як суто політичного інституту, завданням якого є зміцнення владного становища. Друга концепція визначає роль держави як регулятора суспільних відносин. За таких обставин має місце принцип керуючих та керованих. Третя концепція передбачає головною роллю держави задоволення потреб суспільства. В даному випадку між державою та громадськістю будуються партнерські відносини, які мають вигляд постійного діалогу між владою та суспільством, плюралізму, толерантності тощо [2].

Робота з дослідження взаємодії органів влади та громадськості складається з наступних етапів: збір інформації, вибір методики проведення дослідження, власне дослідження, формування висновків. Також для нас важливим є методи збору інформації, адже мова йде не лише про інформацію з письмових джерел, а й про власні соціологічні дослідження такі, як інтер'ювання, проведення фокус-групових досліджень, контент-аналіз тощо.

Взаємодія громадськості з органами публічної влади – регулярні дії громадськості та органів публічної влади стосовно одне одного, що мають на меті виявлення та задоволення потреб та інтересів суспільства. Взаємодія держави та громадянського суспільства в Україні відбувається у наступних правових формах: участь інститутів громадянського суспільства у нормотворчій діяльності держави, яка забезпечується участю у розробленні та обговоренні проектів нормативно-правових актів; участь інститутів громадянського суспільства у правозастосовчій

діяльності держави; участь інститутів громадянського суспільства у правоохоронній діяльності держави [3].

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що при визначенні концепції взаємодії громадськості з органами публічної влади в конкретному суспільстві потрібно враховувати і такі чинники як менталітет, історичні особливості регіону, етнічну та релігійну структуру населення. Також неможливо чітко визначити одну притаманну концепцію владно-громадської взаємодії у суспільстві. Завжди буде змішаність, притаманність двох концепцій з певною домінуючою тощо. Дослідження взаємодії громадськості з органами публічної влади показує ступінь їх партнерства, а отже і готовності змінювати та розвивати громаду та громадянське суспільство. Щоб дослідження дало відповіді на потрібні питання важливо правильно обрати методи дослідження та розробити потрібну методологію дослідження, яка стане путівником дослідження. Та все ж ефективність взаємодії держави та суспільства багато в чому залежить від влади, яка може як заохочувати громадськість до діалогу, так і різними способами блокувати будь-які спроби достукатися до себе чи просто реагувати на дії громадськості заготовленими відписками. Великий вплив на активність суспільства має також навколишнє оточення. Якщо людина проживає в загальній атмосфері байдужості, то шанси на її громадську активність близькі до нуля.

Список використаних джерел

1. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. С. 82. URL: http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/slov_01.pdf (дата звернення: 18.06.2022)

2. Краснопольська Т. М. Взаємодія громадянського суспільства та правової держави : навч.-метод. посібник / Т.М. Краснопольська Одеса : Фенікс, 2015. С. 33. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/14891/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%A2.%20%D0%9C.%20%D0%92%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%8>

[1%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B8.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-11#top) (дата звернення: 18.06.2022)

3. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства : роз'яснення Міністерства юстиції України від 03.02.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-11#top> (дата звернення: 18.06.2022)

4. Entsyklopedychnyy slovnyk z derzhavnoho upravlin`a / uklad. : Y. P. Surmin, V. D. Bakumenko, A. M. Mykhnenko ta in. ; za red. Y. V. Kovbas`yuka, V. P. Troshchyns`koho, Y. P. Surmina. K. : NADU, 2010. S. 82. URL : http://lib.rada.gov.ua/static/about/text/slov_01.pdf (дата звернення: 18.06.2022)

5. Krasnopol`s`ka T. M. Vzaiemodia hromadians`koho suspil`stva ta pravovoi derzhavy : navch.-metod. Posibnyk / T. M. Krasnopol`s`ka Odesa : Pheniks, 2015. S. 33. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/14891/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%A2.%20%D0%9C.%20%D0%92%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B8.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 18.06.2022)

6. Vzaiemodia derzhavy ta instytutiv hromadians`koho suspil`stva : roziasnenia Ministwrstva iystytsii Ukrainy vid 03.02.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-11#top> (дата звернення: 18.06.2022)

*Наталія Мала, магістрантка
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича*

Науковий керівник: д. політ. н., професор Круглашов А. М.

Методологічні засади вивчення системи пенсійного забезпечення

Ефективне функціонування пенсійної системи України є одним із найбільш складних завдань для органів державної влади

в умовах безпекових загроз нашій країні та її подальшого просування шляхом європейської інтеграції. Варто зазначити, що незважаючи на вже здійснені реформи, в країні спостерігаються тенденції щодо поглиблення кризових процесів у пенсійній системі. Це зумовлює необхідність запровадження докорінних змін, які будуть узгоджені з загальною концепцією соціально-економічних реформ і спрямовані на покращення рівня життя населення. На заміну існуючій парадигмі організації функціонування пенсійної системи має прийти нова, заснована на активній моделі поведінки громадян щодо забезпечення власного добробуту при досягненні пенсійного віку.

Разом із функціонуванням системи державного управління пенсійною системою України все більшу увагу дослідників привертає процес її подальшого розвитку, його цілі, ситуаційні змінні і результати, а також суб'єкти, що управляють зміною інститутів. Неодноразові спроби провести реформу і модернізувати державне управління пенсійною системою не привели до належних результатів, відповідних поставленим цілям. У числі можливих причин невдач можна назвати помилки при виборі моделі реформування пенсійної системи, неузгодженість і слабку вмотивованість діяльності адміністративного апарату та багато іншого. У будь-якому випадку, очевидно, що у теперішній час зберігається невизначеність щодо інституціональної структури державного управління розвитком пенсійної системи, що склалася в результаті фрагментарних адміністративних перетворень. Це означає, що довгострокової, працюючої і стійкої стратегії розвитку пенсійної системи досі в Україні ще не сформовано.

Тому особливо зростає значення вивчення різноманітних підходів до побудови пенсійних систем, які представлені у роботах науковців і практиків різних країн світу та можуть бути використані у процесі вибору моделі реформування системи пенсійного забезпечення громадян України.

Деякі дослідники, зокрема Г. Бонолі, Дж. Майлз і П. Пірсон [2, с.184], в ході аналізу пенсійних реформ в різних країнах пропонують класифікувати пенсійні системи, спираючись на інституціональні відмінності. Зважаючи на коло охопленого пенсійним забезпеченням населення, умови, необхідні для отримання пенсії, принципи і джерела фінансування пенсійних

виплат можна провести найбільш загальну класифікацію пенсійних систем та виділити, на їх думку, дві основні моделі: універсальні і страхові.

Підходи Світового банку до побудови пенсійних систем у країнах світу (обов'язкове, добровільне і індивідуальне пенсійне страхування) з позицій макроекономіки, мікроекономіки та політичної економії розглядав Д. Стігліц [2, с.184], а згодом Р. Хольцман і співавтори досліджували ці підходи та розробили критерії їх оцінки [2, с.184]. Н. Барр і П. Діамонд кидають виклик сформованому під егідою Світового банку консенсусу, коли найбільш перспективною була названа трирівнева пенсійна система, та переконливо доводять: величезна різноманітність специфічних характеристик національних моделей пенсійної системи призводить до настільки ж різноманітних наслідків їх функціонування [2, с.185]. Крім того, П. Діамонд проаналізував вплив різних підходів до побудови пенсійної системи на ринки праці, заощадження та економічне зростання [2, с.185].

Основні проблеми реформування державного пенсійного забезпечення (зокрема, солідарні системи пенсійного страхування) в країнах Європи з точки зору високих витрат і старіння населення вивчав А. Берш-Супан [3]. Аналіз основних недоліків солідарної системи, зважаючи на проблеми її стабільності в економіці зі старіючим населенням, спотворення стимулів до праці, накопичення пенсійного боргу, а також основні особливості пенсійних реформ у країнах світу, в зокрема повний або частковий перехід від системи фіксованих виплат до системи фіксованих внесків здійснив М. Вонг [3].

Залежно від рівня економічного розвитку пенсійні системи досліджували Д. Блум і Р. Маккіннон. Вони розглядали основні аспекти побудови та впровадження систем державного пенсійного страхування в країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою, з урахуванням основних цілей діяльності таких систем, спрямованих на скорочення бідності, забезпечення належного рівня доходу пенсіонерів, незалежно від гендерних відмінностей, скорочення ризиків недостатнього фінансування. Учені дійшли висновку, що оптимальна пенсійна політика повинна включати в себе сукупність заходів, спрямованих на оптимізацію страхових внесків, страхових виплат і фінансування з

належним урахуванням демографічної, історичної, політичної та фінансової ситуації в країні [3].

Е. Фогель і співавтори, використовуючи методи економіко-математичного моделювання, досліджували зміни демографічної ситуації в індустріальних країнах, які привели до скорочення чисельності працездатного населення. В результаті були визначені основні напрямки запобігання негативним наслідкам таких змін: зростання інвестицій за кордон, підвищення пенсійного віку та ендогенне нарощування людського капіталу [3].

В. Мау одним із важливих чинників сучасного економічного зростання вважає людський капітал. Вплив цього фактора на економічну активність господарюючих суб'єктів залежить, з точки зору цього дослідника, в тому числі і від результатів функціонування пенсійної системи, від формування умов для якісного стрибка в її розвитку. Учений зазначає, що «обговорення питань фінансової стійкості і справедливості відволікає увагу від інших, стратегічних питань – щодо пенсійної системи майбутнього» [1], та доходить висновку, що «розумна пенсійна стратегія – це диверсифікація, індивідуалізація і приватизація» [1].

Таким чином, аналіз існуючих наукових підходів до вивчення пенсійної системи дозволяє дійти висновку, що переважна більшість дослідників вважають її сукупністю певних елементів: відносин, механізмів, інститутів і норм. Відносини у пенсійній системі виникають між відповідними інститутами і чітко регламентуються встановленими нормами. Пенсійна система повинна бути побудована на підставі балансу інтересів застрахованих осіб, страхувальників з одного боку, та одержувачів пенсій, з другого, а також забезпечувати гарантію відповідного рівня заміщення заробітної плати при настанні страхової події.

Список використаних джерел

1. Луговенко Н. В. Світовий досвід запровадження пенсійних реформ: уроки для України. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-2/doc/5/02.pdf>

2. Мартиненко Н. В. Теоретичні засади становлення і розвитку національних пенсійних систем. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2018. Вип. 1 (53). С. 183–191.

3. Мартиненко Н. В. Пенсійна система як об'єкт державного управління. International scientific journal «Internauka». 2017. № 4 (26), т. 2. С. 14–20. URL: <http://www.inter-nauka.com/issues/2017/4/2324>

*Олександр Букатка, магістрант
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: д. політ. н., професор Бурдяк В. І.*

Концептуальні засади дослідження децентралізації в сучасному світі

Світова практика показує, що децентралізація влади в сучасному світі має ряд переваг. Серед них слід відмітити: субсидіарність, що дозволяє швидко вирішувати проблемні питання на тому щаблі влади, де це найбільш ефективно; залученість суспільства до прийняття рішень; економічний ефект, який полягає в тому, що децентралізація передбачає реформування податкової системи; нова модель територіальної організації влади; посилення відповідальності органів влади; чітке розмежування повноважень між владними структурами.

Історію розвитку децентралізації держави можна вважати історією суперечностей, які зв'язані із пошуком найбільш ефективної форми організації влади в державі.

У науково-теоретичних і практичних дослідженнях поняття «децентралізація» є багатогранним і слід його розглядати з різних сторін [1]. Часто децентралізація трактується як знищення, ослаблення або скасування централізації. Власне, це передбачає систему поділу функцій і повноважень між державним і місцевими рівнями влади із розширенням прав останніх.

Принцип децентралізації, як основоположний для конституційної держави, було запроваджено у кілька етапів. Першим етапом було прийняття окремих законодавчих актів щодо децентралізації у кінці ХІХ. Другим етапом можна вважати період з кінця Другої світової війни і до початку ХХІ ст., який ознаменувався низкою конституційних змін та закріпленням у конституціях і законодавстві багатьох держав поняття

«децентралізація». Третім етапом є початок ХХІ століття, що супроводжується продовженням реформ із децентралізації влади у багатьох державах [2].

Базуються історичні засади децентралізації на висновках економічних теорій і, зазвичай, містять у собі наступні твердження: 1. Децентралізація забезпечує більш ефективне розміщення ресурсів у громадському секторі. 2. Децентралізація сприяє росту підзвітності органів державної влади в питаннях витрачання бюджетних коштів. 3. Наявність власної податкової бази спонукає регіональну і місцеву владу вживати заходів для її розширення, тобто заохочувати розвиток регіональних і місцевих економік [3].

Втім, при дослідженні децентралізації влади слід зазначити, що в зарубіжній науковій правовій літературі наділення органів місцевого самоврядування окремими державними повноваженнями часто розглядають як спосіб не децентралізації, а деконцентрації. По-перше, «децентралізація, передаючи безпосередньо до рук зацікавлених осіб управління справами, має переваги демократичного характеру». По-друге, «децентралізоване управління, якщо для нього забезпечені необхідні засоби і умови, є набагато менш вагомим і набагато більш практичним, ніж централізоване управління» [4].

Досліджуючи генезу децентралізації влади варто опиратися на основоположний акт, який сприяє розвитку місцевого самоврядування – Європейську хартію місцевого самоврядування [5]. Хартія розроблялася 17 років, у червні 1985 р. її було схвалено урядами 23-х держав і відкрито до підписання членами Ради Європи з 15 жовтня 1985 р.

Це перший документ такого роду, що гарантує виконання принципу субсидіарності. Документ фіксує політичні та економічні права місцевого самоврядування, його незалежність від центральної влади, його обов'язок захищати громадян від зловживань з боку національної та пан'європейської бюрократії.

Децентралізація влади в практичному аспекті відіграє важливу роль. Так військова агресія держави-терориста Росії проти України показала, що створена та законодавчо закріплена інституційна модель децентралізації дозволяє швидко та найбільш

оптимально вирішувати проблеми у різних сферах людської життєдіяльності (освіта, медицина та ін.).

Отже, сутність децентралізації влади в сучасній державі відіграє надважливу роль та потребує постійної уваги як із сторони науковців, дослідників так і практиків.

Список використаних джерел

1. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: Навчальний посібник. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file>
2. Децентралізації публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/2235/avtoreferatdysertaciyinazdobuttyanaukovogostupenyakandydatayurydychnyhnaukremenyakov.pdf>
3. Хандій О.О. Сучасний стан та особливості децентралізації влади в Україні. *Економіка та право*. Серія «Економіка». 2016. No 2. С. 137–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecprec_2016_2_23
4. Загурська-Антонюк В.Ф. Сучасні тенденції децентралізації державної влади та їх реалізація в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. No 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2019/26.pdf.
5. Європейська хартія місцевого самоврядування No 452/97-ВР від 15.07.97 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036

